

RÉVAY JÓZSEF

TŰZFOLYAM

ELBESZÉLÉSEK

TARTALOM

Olajfakoszorú (i. e. 404)
Énekesmadár (i. e. 125)
A haza atyja (i. e. 63)
A vadgalambok (i. e. 54)
Huszonhárom tórdöfés (i. e. 44)
A sasfiók (i. e. 31)
Kigyúlnak a fáklyák (i. sz. 50)
Égszakadás - földindulás (i. sz. 63)
Kövér krokodilusok (i. sz. 74)
Tűzfolyam (i. sz. 79)

OLAJFAKOSZORÚ

Sima volt a tenger, mint a bronztükrő, csak néha-néha fodrozott végig rajta az alkonyati borzongás. Nyugaton, Szicília irányában, a mérhetetlen messzeségben, rőt fényküllőket meresztett a nap, mintha meg akarna kapaszkodni valamelyik vékony felhőcsíkban, mielőtt még éjjeli nyugalomra tér az Ókeanosz végtelen vizében.

Doriosz, a fegyverkovács tizenöt éves fia, kacsázással, vagyis kavics-szöktetéssel szórakozott egész délután. Nyúlánk, izmos, rugalmas testű fiú volt, s ebben a játékban olyan ügyességre tett szert, hogy egyik pajtása sem érte utol. Már a kavicsokat is úgy tudta összeválogatni, hogy senki jobban; alakja, súlya olyan volt mindegyiknek, mintha csak éppen ugrásra termett volna. Doriosz, mikor elindított egy-egy kavicsot, olyan volt, mint akármelyik fiatal atléta: teste jobbra hajolt, jobb karja hátralendült, szeme satekintettel mérte ki a távolságot, ahová a kavicsnak pattannia kellett, s aztán kiröpítette. A kavics felfröccsentette a vizet, felugrott, három karhossznyi távolságban megint lecsapott a víztükörre, megint fröccsent a víz, ugrott a kavics..., és aztán így tovább, néha tízszer is. Ráérős emberek sokan kijöttek a közeli Külléné városból is, hogy gyönyörködjenek Doriosz ügyességében.

Apja, Szotadész, és anyja Agatimé, ebben a városban lakott; ő maga is a kovácsműhelyben dolgozott egész délelőtt, s olyan ügyesen és könnyedén bánt a kalapáccsal, sőt a pörölyvel is, hogy lepipálta apjának mind a tizenkét kovácslegényét. Délután meg az volt a dolga, hogy kimenjen tengerparti tanyájukra, s egy kicsit kieressze legelészni a birkákat meg a kecskéket. Két ürge lokriszi juhászkutya őrizte az állatokat, úgyhogy Doriosz vígan heverészhett a parton egész délután.

Le is heveredett az egyik parti dombocsára, és órákig elnézte a szivacsshalászok munkáját. A küllénéi szivacsshalászok világszerte dicsőséget szereztek hazájuknak, Élisznek, amely különben is a legdúsabb görög államok közé tartozott; úgy is emlegették, hogy Görögország legszebb kertje. Sehol sem termett oly gyönyörű szőlő, mint Éliszben, és mazsolája éppúgy eljutott az akkor ismert egész világra, mint gyapotja. Külléné kikötőjéből szinte naponta indult néhány áruszállító hajó.

A szivacsshalászok meg éppenséggel meggazdagodtak. De meg is érdemelték, reggeltől késő estig dolgoztak; a partmenti kristálytisza tengervízben jól látszottak a kisebb-nagyobb szivacsállatok, némelyik megvolt két rőf hosszú is. A halászok hosszú nyelű villákkal nyúltak le a három ember magasságnyi mélybe, és nagyot rántottak a sziklához tapadt állatokon. De voltak köztük bűvárok is: némelyik hatalmas tüdejű bűvár óránként akár háromszor is lebukott a víz alá, kézzel szaggatta le a szivacsokat a tengeri sziklákról, s egész nyalábbal bukkant fel a mélyből. Volt köztük, aki három percig is vissza tudta tartani a lélegzetét: az ilyennek valósággal csodájára jártak.

Éliszben, ahol időszámításunk kezdete előtt 776 óta négyévenként megtartották az olümpiai versenyjátékokat, minden kiváló testi teljesítményt lelkesen megcsodáltak, Doriosz korában is, 369 évvel az olümpiai játékok kezdete után.¹ Megcsodálták a bűvárokat, megcsodálták Doriosz kavics-szöktetését. A szájtáti tömegben, amely délutánonként a tengerparton lődörgött, nemegyszer ott volt Helórosz, a küllénéi palaisztra, vagyis tornacsarnok edzője, és vala-

¹ I. e. 407-ben.

hányszor elgyönyörködött Doriosz kavics-szöktetésében, testtartásában, hajlékony és rugalmas mozdulataiban, mindig ilyesmit gondolt magában: „No, ebből a fiúból olümpiai bajnokot nevelék!”

Hát még mennyire gyönyörködött volna Dorioszban, ha látja azt a jelenetet, amely ennek a napnak az estéjén zajlott le a küllénéi parton. Doriosz már éppen hazafelé készülődött, a szivacsshalászok is bevitórláztak zsákmányukkal a kikötőbe, s egyszerre észak felől, az Aranosz hegyfok táján, fekete tömeg bukkant fel az esti szürkületben. Hirtelen erős északi szél kerekedett, és Doriosz hamarosan felismerte a titokzatos feketeséget: a zömök vitorlás gályát, amely most már nagy sebességgel közeledett. Doriosz nem tudta mire vélni a dolgot, s még ideje sem volt alaposabban szemügyre venni a tüneményt, a bárka máris ott lebegett előtte a parti sziklák alatt: megkerülte a város kikötőjét, és attól délre, a tanyák táján vetett horgonyt.

A bárkából vagy harminc ember rajzott ki, csupa tagbaszakadt, szakállas, bőringes legény. Doriosz látta, hogy mind az ő tanyájuk felé rohan, hangtalanul, meglapulva a parti dombok hajlataiban, kezükben dorong, csákány, balta, kalapács, némelyiknél rövid kard. A vak is láthatta, kik ezek és mit akarnak. Kalózok.

Percek múlva mind eltűntek a Szotadész-tanya sövénykerítése mögött, s hamarosan birkák bégetése, kecskék kétségbeesett mekegése, disznóröfögés, tehénbögés, lónyerítés, libagágogás és kacsahápgogás verte föl az este csöndjét. A rablók egyik csoportja máris kifelé jött a tanyából, hajtotta az állatokat: a két lokriszi juhászcutyát az első percben leütötték. A megriadt háziállatok eszeveszetten rohantak, az ügyes martalócok a bárka irányába terelték őket, aztán neki a széles pallónak, föl a bárkára, úgyhogy Szotadész állatai percek alatt eltűntek a bárka gyomrában.

Doriosz torkaszakadtából segítségért ordított, és vad iramban futott a tanya felé. A szomszéd tanyákon mindenütt volt ugyan ember, de ezek legfeljebb az orruk hegyét merték kidugni; mikor meglátták a kalózcsapatot, ijedtükben eltorlaszolták a kapukat, s úgy elbújtak a szénaboglyákban, hogy a fülük se látszott ki. Hallották ugyan Doriosz kiabálását, de jobban féltették a saját irhájukat, mint Szotadész vagyonát, hát bizony csak lapultak. Pedig hej, ha csak egy is akadt volna, aki beszalad a városba, és fellármázza a kapuk őrségét, a katonák futólépésben ott termettek volna, és a gyalázatos kalózok drágán fizetnek meg a rabló-kalandért.

Már éppen a második csoport rohant ki Szotadész tanyájából: ezek lepecsételt agyagamforákat cipeltek, minden ember kettőt: a gazda legfinomabb borai kotyogtak az edényekben. Tíz ember kardokat, pajzsokat, lándzsákat hozott, Szotadész fegyverkovács-műhelyének remekeit. Könnyű dolguk volt, a mester itt a tanyán raktározta el a kész fegyvereket, s épp a napokban várta a *Szalamisz* hajót, hogy elszállítsa a megrendelőnek, Athén városának.

Ez a csoport nem úszta meg ép bőrrel. Doriosz éppen akkor ért oda a tanyához, mikor a haramiák zsákmánnyal megrakodva felbukkantak a kapuban. A fiú nem sokat teketóriázott: öklével úgy vágta állon a legelsőt, hogy az menten fölbukfencezett, aztán nekiment a másodiknak, azt hasba rúgta úgy, hogy egyszeriben kétrét görnyedt. A gyávábbak erre kerekét oldottak, és ész nélkül felrohantak a bárkára. Doriosz két ökle azonban úgy dolgozott, mint a cséphadaró, a megriadt és megrakott rablók hirtelenében nem tudták, mit tegyenek: felrohanjanak-e a bárkára, vagy tegyék le zsákmányukat, és verjék agyon ezt a vakmerő fiút? Már öt amforás legény feküdt a földön, a többi elszelelt, és most a fegyveresekre került a sor. Itt aztán semmit sem ért a pusztá ököl, mert egyszerre két rabló is ledobta a fegyverzsákmányát, az egyik kardlappal olyat vágott Doriosz fejére, hogy a derék fiú rögtön összerogyott, a többi villámgyorsan megkötözte kezét-lábát, és a sebesültekkel együtt fölcipelte a bárkára.

Negyedóra múlva a kalózhajó felvonta a fekete lobogót, befogta vitorláiba az északi szelet, és délnek fordította orrát, sebes iramban elhagyta a Khelónatasz-hegyfokot, és hajnalra Zakünthosz sziget egyik rejtett kis öblében horgonyt vetett, hogy ebben az ember nem járta sziklás öblében töltsse a nappalt. Mert a kalózok mindig csak éjjel hajóztak.

Reggel aztán sunyi vénember bukkant ki a sziklák mögül: a kalózok orgazdája. A haramiák csak annyi állatot tartottak meg, amennyi néhány napi ételmezésükre kellett, a többit eladták az öregnek, felvették értük a csengő aranyakat, aztán már egész nap nem zavarta őket senki sem.

Amíg a kalózok az adásvétellel foglalatoskodtak, Doriosz magához tért kábulatából, az éjszakai levegő felfrissítette, körülnézett. Látta, hogy a bárka sziklaöblben ring, a kalózok a parton sűrögnek-forognak, mellette a kormányos hanyatt fekvé horkol a megerőltető éjszakai munka után. Szorították a kötelékei, s lázasan törte a fejét: hogyan szabadíthatná ki magát? Jobbra-balra kémlelt, hátha akadna valami eszköz, amivel elvághatná kötelékeit. Sasszeme egyszerre csak lecsapott a kormányos padjára: ott heverték a szerszámai, kalapács, fűrész, véső, harapófogó! Emberfeletti erővel odavonszolta magát a padhoz, összekötözött két kezét nagy nehezen föltornázta a szerszámokig, és bámulatos izommunka árán sikerült leemelnie onnan a faragókést.

Lábain - még összekötözött kezeivel is - hamarosan sikerült elvágnia a köteléket, de most következett a nehezebb munka: elvágni a csuklóit szorító kötelet. Csakhogy Doriosz nem lett volna Doriosz, ha ennek a módját nem tudta volna kieszelni. Néhány perc múlva fogai közé szorította a kés fokát, és az éléhez odadörzsölte a csuklóira csavart kötelet: pillanatok alatt szabad volt. Legelőször is megkötözte az alvó kormányos kezét-lábát, az bizony meg se nyikkant, mert nemcsak fáradt volt, hanem jól fel is öntött a garatra. Most aztán rajta! - gondolta magában és nekiveselkedett, hogy leoldozza a két árboc közt himbálódzó kis csónakot, aztán leeressze a vízre, és illa berek, nádak, erek! - nekivágjon a tengernek, a szabadságnak!

Lázasan dolgozott, s már-már ki is szabadította a csónakot, amikor hirtelen durva kezek ragadták meg két karját, s hiába rúgkapálódzott, négy vasmarok szorította le keményen. A haramiák a partról észrevették mesterkedését, nesztelenül fellopódzkodtak a fedélzetre, és lefogták a fiút, éppen akkor, mikor már csak néhány pillanat választotta el a szabadságtól.

- Mit szólsz hozzá, Nikerosz - kezdte az egyik rabló -, ügyes fiú, mi?

- Szó ami szó, Damas - felelte a másik -, beillene közénk.

- Eresszetek el, bitangok! - ordított rájuk Doriosz, és mindenáron ki akarta tépni magát a kalózok kezéből, sőt az egyikbe úgy belerúgott, hogy az majdnem eleresztette. De azonnal megemberelte magát, és torkaszakadtából ordítani kezdett:

- Titornosz! Ti - tooor - noosz...

Néhány perc múlva megjelent a fedélzeten Titornosz, a kalózhajó kapitánya: torzonborz, vad tekintetű, ragyás képű óriás, fején forgós ércsisak, derekán kard, kezében dárda: a Szotadész raktárából zsákmányolt pompás fegyverek. Odadobbant a fiú elé, nagyot nézett, hogy nincs rajta kötelék, és menten rá is förmedt a banditákra:

- Mi ez, Nikerosz? Hát így kötöztétek meg?

- Megkötöztük mink, kapitány - mentegetődzött a kalóz -, de ez olyan ügyes, hogy maga a tolvajok istene se bírna vele!

- Damas, hogy történt? - fordult a másikhoz a kapitány.

- Kapitány, csak úgy történhetett, hogy Hermész, a mi istenünk, az ő pártjára szegődött.
- Polluxra, ostoba fickók vagytok. Ha ez a kölyök megmenekül, holnapra elfogtak volna az éliszi őrhajók, és este már valamennyien kereszten lógtunk volna. Vigyázzatok! Még egy ilyen mulasztás, és a cápák zabálják föl a húsotokat!

Egyszerre csak meglepetten kapta föl a fejét:

- Hát ez mi? - mutatott a megkötözött kormányosra. - Ezt ki kötözte meg?
- Én! - vágta rá Doriosz -, hogy ne zavarjon!

A kapitány elismerően bólintott:

- Ügyes fiú vagy, azonfelül vakmerő is. Hogyan szabadítottad ki magadat a kötelékeidből?
- Az az én dolgom - vágta rá keményen a fiú és dacosan a szemébe nézett.
- Hetyke egy legény vagy, öcsém! No itt nálunk bőven lesz alkalmad megmutatni, mit tudsz, ha ugyan van kedved beállni közénk...
- Soha! - tiltakozott Doriosz. - Utálok ezt a piszkos mesterséget.

- Hát a te jó apád mestersége talán tisztességesebb? Kiuzsorázza a kovácslegényeit, ő maga meg toronyba rakja az aranyakat... Ha nem ordítózol ott a parton, legalábbis három zacskó aranyat hozhattunk volna el a városszéli házatokból... De visszamegyünk érte, arra mérget vehetsz!

Dorioszt elöntötte a düh, nagyot rántott testén, és majdnem sikerült kisiklania a kalózok vasmarkaiból. De most a kapitány kirántotta a kardját, és a mellének szegezte:

- Hallod-e, öcskös, mit berzenkedel? Te kis pulykakakas! Hatalmunkban vagy! Ha sokat okoskodol, zsákba varrunk, leeresztünk a tengerbe, és kész! Ez talán jobb neked? Ha megígéred, hogy nyugton maradsz, szabadon élhetsz a hajón, ígérd meg, hogy nem ugrasz a tengerbe, nem próbálsz megszökni, segítesz nekünk a napi munkánkban; a rajtaütésekben nem kell részt vened, nem bánom... No, mit szólnál hozzá?

Doriosz lehorgasztotta a fejét.

- Eresszétek el - vezényelte a kapitány. - No, megegyeztünk?

Doriosz nem felelt.

- Makacs fiú vagy - jegyezte meg a kapitány. - De a görög közmondás szerint a hallgatás beleegyezés. No mindegy. Damas - szólt oda az egyik kalóznak -, vigyétek le, adjatok ennie, de szemmel tartsátok, annyit mondok. Ez a kölyök legalább három aranytalentumot fiadzik nekünk a déloszi vagy rodoszi rabszolgavásáron! Hát úgy vigyázzatok rá!

A tavaszi szelek ősidők óta a kalózok legjobb szövetségesei. Mintha Zeus helyett a tolvajok istene kormányozta volna a világot: minden kezükre járt a kalózoknak. Alig néhány nap múlva egy komor éjszakán Messzénia állam legdélibb csúcsához érkeztek, az Akritasz-hegyfökhöz, s megbújtak nappalra a közeli Theganusza szigeten. Éjfélkor rajtaütöttek a gazdag Asziné városon, rengeteg aranyat zsákmányoltak, úgyhogy bizvást hazamehettek volna rablótanyájukra, az Ekhinasz-szigetek közé, de elfogyott a boruk, s elhatározták, hogy elmennek Théra szigetére bort zsákmányolni. Ezen a vulkán-szigeten termett akkoriban a világ egyik legjobb bora. Itt is szerencsével jártak: száz amfora bort sikerült elraktározni a hajó gyomrában. A theraiak aznap éppen Dionüszosz boristen ünnepét tartották, az egész város mélyen aludt, és másnap, a

kijózanodás után, sehogy sem fért a szőlősgazdák fejébe, hogy ugyan hová is tűnhetett rengeteg boruk, amforástul.

Másnap a kalózok egy lakatlan kis sziget jól védett öblében haditanácsot tartottak, s elhatározták, hogy Délosz szigetét elkerülik ugyan, de Rodoszba mégis elmennek, Dorioszt értékesíteni. Így hát nyugodt heteik következtek: nappal pihenés, éjjel hajózás, a kormányos és a négy ügyeletes dolgozott, a többi nappal is, éjjel is henyélt és aludt. Doriosz estétől éjfélig maga is aludt, az éjszaka javarészét azonban a fedélzeten töltötte, a csillagok alatt, és szüntelenül azon törte a fejét, hogy hogyan is szabadulhatna meg.

Minden második nap egy igen jámbor képű kalóz volt az ügyeletesek közt, az, akit Doriosz a parti támadáskor hasbarúgott. Ez a legény azóta is áhítatosan tisztelte a fiút, és az éjjeli szolgálat szüneteiben szívesen beszélgetett vele, de máskor is mindenben kereste a kedvét, és erre módja is volt, mivelhogy minden második nap ő töltötte be a szakácsmesteri tisztséget. Valóban, Doriosz semmiben sem szenvedett hiányt, a tengeri levegő megedzette, a jó ételtől-italtól még jobban megizmosodott, és szinte alig bírt magával, hogy valamelyik éjjel meg ne kísérelje a szökést.

- Nem volna sok értelme - csillapította egyik éjjeli beszélgetésükön Bibón, a jámbor képű kalóz -, mert hiába volnál olyan erős, hogy akár tíz stadion² is tudnál úszni egyfolytában, fél stadionnyira se jutnál el, mert az első öt percben megennének a cápák. Az Aigaion-tengernek ebben a keleti részében úgy hemzsegek, mint a nyű. Zeusz atyánk óvjon téged az ilyen vakmerő vállalkozástól.

Ebben a pillanatban jókora falka delfin bukkant fel a hajó oldalában. Csillogó fekete hátuk meg-megvillant a holdfényben, vakító fehér hasuk is felcsillant néha, amint játszadoztak; apró szemeik közt a fecskendőnyílásból minduntalan vízsugarat lövelltek ki, gömbölyű fejükből kivillantak hegyes fogaik. A holdfény derengésében olyanok voltak, mint játszadozó vízi-tündérek.

- Olyanok ezek - szólalt meg csöndesen Bibón -, mint a csintalan gyerekek. Ha delfinnel volna tele a tengerünk, nem pedig cápával, akkor magam is azt mondanám: csak rajta, ugorj a vízbe, hátha valamelyik elvinne a hátán, mint ahogy egyszer, talán kétszáz évvel ezelőtt, delfin vitte el a hátán Arion költőt Korinthoszba.

- Ugyan - legyintett Doriosz, aki még nem hallotta Arion legendáját -, együgyű gyerekmese! Mért nem ment hajón? Mért kellett delfinen lovagolnia?

- Hát hiszen hajón ment ő - magyarázta Bibón -, mégpedig Szicíliából igyekezett haza Korinthoszba. Mivel azonban a matrózok tudták, hogy rengeteg aranyat visz magával, amit a szicíliai uralkodótól kapott gyönyörű dalaiért, elhatározták, hogy a tengerbe dobják és így megszerzik a kincseit. Arion látszólag belenyugodott a halálba, csak azt kérte, hogy engedjék még egyszer énekelni. Mikor ezt megengedték, felöltözött legdíszesebb ruhájába, leült a fedélzeten, a húrokba kapott, és elkezdte énekelni egyik leggyönyörűbb dalát. A matrózok is elbűvölten hallgatták, de a hajó köré egyszerre tucatjával sereglettek össze a delfinek, s ezek is áhítatosan figyelték a költő dalát. Arion pedig, mikor bevégezte, kebléhez szorította lantját, és beugrott a tengerbe. No, mindegy - gondolták magukban a matrózok -, így is elpusztul. Ám az egyik hatalmas, húsz láb hosszú delfin, villámgyorsan odaúszott Arionhoz, alábújt, hátára vette, s mintha csak összebeszélt volna vele, nyílegyenesen elvitte Korinthoszba. Ott a király, Periandrosz, szívesen fogadta, s váltig csodálkozott, hogy hol maradt a hajó. Jó néhány nap

² Stadion: ókori görög hossz mérték-egység, kb. 185 m.

múlva a hajó is megérkezett, s a matrózok azt hazudták a királynak, hogy Ariont Szicíliában hagyták, ám ekkor előlépett a költő, leleplezte a gyilkosokat, mire Periandrosz valamennyit keresztre feszített. A költő pedig hálából ércszobrot állíttatott a delfinnek Tainaron-hegyfoknál, ahol őt a hátára vette.

Hej, ha engem is a hátára venne valamelyik! - sóhajtott Doriosz.

- Majd ha túl leszünk ezen a bizonytalan, sőt veszélyes hajózáson (mert tudd meg, hajszálon lóg az életünk, akármelyik pillanatban lecsaphatnak ránk a hatalmas Délosz hadihajói), majd ha befutunk szülőhelyem, Khalké sziget kikötőjébe, Rodosz tőszomszédságában, akkor majd megmondom neked, hol az a delfin, amely majd a hátára vesz téged, és elvisz a szabadság kikötőjébe!

- Mit beszélsz? - riadt rá izgatottan Doriosz. - Hát lehetséges? De ugye, tréfálsz - folytatta csüggedten -, hiszen a delfin csak mese.

- Delfin vagy nem delfin, a fő, hogy velem együtt kiszabadulj - nyugtatta meg sunyi mosollyal Bibón. - Három nap múlva Khalkében vagyunk, addig várj türelmesen, megéri.

Doriosz azt se tudta, hová legyen örömeiben. Hát van remény rá, hogy viszontlássa szüleit, pajtásait, szép hazáját? Ó, ez olyan, mint a csoda! Ha ez megtörténhet, szó nélkül elhiszi Arion meséjét.

- Egyelőre ne is gondold rá - intette Bibón -, csak higgy a delfin csodájában, mert tudnod kell, hogy ez a furcsa és legendás tengeri állat már magában is csoda: úszik, mint a hal, se keze, se lába, és szoptatja a kicsinyeit. Hát hallottál már ilyet?

- Én csak annyit hallottam, s éppen Titornosztól, a múlt héten, hogy „de jó volna delfint fogni, finom a húsa, zsírja, szalonnája!” De azt is hozzátette nagy búsan, hogy a legénységben senki se akad, aki vállalkozott volna delfinfogásra.

- Igen, mert a hajósok általában szent állatnak tartják a delfint, halembernek, mint a tritonokat, a néreiszeket és a sziréneket. Van is benne valami. Hallottad már a peluszioni kisfiú történetét?

- Nem én. Azt se tudom, hol van Peluszion.

- A Nílus deltájánál, nevezetes kikötő. Hát élt Peluszion városában egy kisfiú, lehetett vagy tízéves, legjobban szeretett a kikötőben játszózni, papiruszhajókat eregetett a vízre és csöndes délutánokon, amikor az egész kikötő, s az egész város álomba ernyedett a forró napsütés miatt, órákig elnézegette a delfinek játékát a csillogó vizen. Szólitgatta, kishalakkal, kagylókkal, csigákkal csalogatta őket, ki is úszott utánuk egyszer, s ekkor, csodák csodája, az egyik delfin egészen a partig visszakísérte. „No, ez lesz a pajtásom” - gondolta magában a kisfiú, és úgy is lett. Attól a naptól fogva minden délután, amikor a kisfiú megjelent a kikötőben, a delfin odafarolt a parthoz, illegette magát, kínálgatta a hátát, és végre a kisfiú megértette, és föl pattant rá. No, most következett aztán a hajrá! Ki a nyílt tengerre, körbe-körbe, oda-vissza, föl-le, a delfin úgy kavargott vele a tengeren, mint a szélvész! A kisfiú belekapaszkodott az állat csillogó hátuszonyába, és kacagva élvezte a vágatást. Így ment ez hosszú hetekig, a delfin életre-halálra összeharagkozott a kisfiúval... És nem véletlenül mondtam, hogy életre-halálra, mert egyszer aztán a delfin hiába várta a parton kis barátját. Ott evickélt órákig, izgatottan lesett a város felé, és csak késő alkonyatkor távozott el. Másnap, harmadnap megint hiába várt, hiába csapkodta dühösen a vizet, hiába úszott oda a kikötőben veszteglő hajókhoz, a kisfiút többé nem találta meg: a kisfiú meghalt. S a delfin, mintha megérezte volna, hogy kis barátját örökre elvesztette, s mintha elhatározta volna, hogy élni sem akar tovább nélküle: hetednap este nem úszott vissza a tengerbe, hanem kifeküdt a partra, és ott virrasztott egész éjszaka. Ám reggel sem ment vissza a vízbe, hanem ott maradt, ott hevert mozdulatlanul a forró déli

napsütésben is, a nap égette a bőrét, marta a szemét, hús vizekhez szokott teste tűzben izzott, kínokban vonaglott, s harmadnap délben megrángott és azután nem mozdult többet. A parti rakodó rabszolgáknak megesett a szívük a hűs delfinen, gyékénybe pólyálták kihűlt testét és a kisfiú mellé temették. Régi írók sok ilyen csodát mesélnek ezekről a rejtélyes állatokról.

- Bibón - szólalt meg álmélkodva Doriosz -, te kalóz vagy, mondjuk ki: tengeri rabló, hát akkor honnan tudsz ilyen szép történeteket?

- Ej - legyintett Bibón -, onnan, hogy én huszonkét éves koromig a rodoszi főiskolán tanultam, de pontosan egy évvel ezelőtt... ezek... - és hátrabökött a hüvelykujjával -, rajtaütöttek Khalké szigetén és elraboltak, éppen úgy, mint mostan téged...

- És azóta? - kérdezte Doriosz és tágra nyílt a szeme. - Azóta hogy bírtad ki ezt az életet?

- Eleinte én is berzenkedtem, makacskodtam, aztán meggondoltam a dolgot: türelem - intettem magamat -, mindennek eljön az ideje. Egy esztendeje nem jártunk errefelé, de én mindig arra vágytam, hogy egyszer csak idecsábítja ezeket Rodosz mérhetetlen gazdagsága, s akkor..., akkor majd út az én óráim!

A hajó erős hátszéllel siklott a végtelen vizén, utána ezüst-ék gyöngyözött a sápadt holdfényben, a fekete kalózlobogó keményen csattogott a főárboc csúcsán. Az ügyeletes legények részegen heverték a fedélzeten, a kormányos karja lankadtan nyugodott a kormányrúdon. A fodros hullámokból néha egy-egy vörös uszonyos tarka hal dobta fel magát: ezüstpikkelyei szikrázva csillantak meg a holdtányér derengő sugárzásában.

Bibón elhallgatott, egyszerre csönd lett a sejtelmes éjszakában, csak a hullámok loccsanása és a kalózlobogó csattogása verte ütemesen a reménység, a szabadság indulóját.

Egy hét telt el még tervezgetésben és reménykedésben: Bibón még nem tudta, hogyan szabadulhat, és hogyan szabadíthatja ki majd újdonszerzett barátját, de bízott abban, hogy Khalké sziget minden zegét-zugát úgy ismeri, mint a tenyerét, és majd csak akad rá mód, hogy észrevétlenül elillanjanak.

- Itt nem lesz ám könnyű a dolguk - magyarázta a legközelebbi ügyeletes éjszakán Doriosznak -, mert Rodoszt nagyon is őrzik! Kikötője zsúfolva van kereskedelmi hajókkal, a világ minden részébe hordják innen a sziget kincseit, a fűt, a bort, a rózsaoiljat, a hajóépítőfát meg a krétát. Egy amfora rózsaoilj öt talentumot ér: valóságos vagyon!

- Öt talentum! - kiáltott fel Doriosz -, hiszen a mi egész tanyánk is legfeljebb annyit ér!

- Rodoszban is szép házat lehet venni érte. Hát ha ezeknek sikerül csak tíz amforával zsákmányolni, meg néhány bankárnak a pénzesládáját megdézsmálni: mindegyik hazamehet becsületes embernek, házat vagy tanyát vehet, vagy akár hajót is, és beállhat kereskedőnek vagy fuvarosnak.

- Titornosz csakugyan ilyesmit forgathat a fejében - jegyezte meg Doriosz -, mert a múltkoriban fülem hallatára ezt mondta Nikerosznak: „Erős hajó ez, rengeteg áru fér bele! Egyetlen egyiptomi úton meg lehetne keresni vele egy talentumot!” És Nikerosz csak bólogatott rá, aztán mind a ketten harsányan elnevettek magukat.

- De én nem akarom megvárni - mondta rá Bibón -, amíg kitör rajtuk a becsületesség. Most kell megszabadulni tőlük! Mégpedig azonnal, mielőtt befutunk Khalké rejtett öblébe, mert különben megeshetik, hogy a rodoszi rajtaütésben ott hagyjuk a fogunkat. Majd én kieszelem a módját, csak egyszer a szigeten legyünk! Nekem a sziget lesz a delfinem, a te delfined pedig én leszek!... Csitt, jönnek, szót se többet! Húzd azt a vitorlakötelet, mintha dolgoznánk.

Csakugyan, a bárka gyomrából felvezető falétra megreccsent: valaki jött fölfelé..., hamarosan kiderült, hogy maga a vezér, Titornosz. Körüljárta a fedélzetet, a szunyókáló kormányosba keményen belerúgott, úgyhogy az ijedtében beverte a fejét a kormányrúdba, aztán nekidurálta magát, és buzgón dolgozni kezdett, bár egész kapkodásának nem volt semmi értelme sem.

- Hallod-e, tőled ugyan zátonyra futhattunk volna, lomha dög! - förmedt rá Titornosz.

- Kapitány, túl vagyunk a Szürnai-szigetcsoport veszedelmes zátonyain, ott erőltettem meg magam a kormányzásban, azért szundítottam el egy pillanatra - mentegetődzött a kormányos.

- Disznó! - intézte el Titornosz, és továbbment. Amint odaért a fővitorlához, észrevette, hogy a két ügyeletes lázasan dolgozik. Elnevette magát:

- Hé, Bibón, mit babráltok azokkal a kötelekkel? Ereszd el rögtön azt a fősudárvonó kötelet, te meg Doriosz azt az alsó szárnyvitorlahúzó, mert ha sokat ráncigáljátok, mindjárt felfordulunk! Jól megcsomóztátok a kötélvégeket? Igen? Akikor mind a ketten ide hozzám!

A kapitány magával vitte őket a hajó orrába, s megállt velük Hermész tolvajisten fából faragott szobra előtt.

- Ide hallgassatok! A kormányos számítása szerint holnapután Khalké szigetére érünk. Tehát Bibón, mielőtt a sziget felbukkan, holnap éjfél után, te irányítod a kormányost, hogy a Khalké melletti legkisebb lakatlan sziget rejtett öblébe vezesse a hajót. Te ismersz ott minden öblöt, minden fokot, minden sziklát: úgy rejtse el a hajónkat, hogy még az a magasságos Zeus se láthassa meg. Életünk legnagyobb vállalkozása következik: ha ez sikerül, mind dúsgazdag emberek leszünk! Hát úgy vigyázz!

- Kapitány, csak bízd rám a hajót! - mondta rá Bibón.

- Doriosz - fordult most a kapitány az ifjúhoz -, holnapután elválunk egymástól: más gazdához kerülsz, becsüld meg magad ott is, mint nálunk. Most pedig menj le aludni, majd minden egyebet megtudsz Bibóntól.

Mikor a kapitány kettesben maradt Bibónnal, közölte vele titkos parancsát:

- Khalké szigetén kétnapos pihenőt adok a legénységnek. Ezalatt te főszerelod a kisebbik csónakot, beletesszük Dorioszt, de úgy, hogy kezét-lábát megkötözzük, s odaláncoljuk a csónak orrkarikájához, aztán megindulsz vele. Vidd be a legközelebbi városba...

- Talán Kamiroszba? - szólt közbe Bibón.

- Mit tudom én? - vágta rá Titornosz -, valamelyik városba, te tudod. A fiút eladod, mintha vidéki paraszt volnál és a te rabszolgád volna. Csak gazdag emberhez menj vele, a piacon aligha akadna olyan vevő, aki három talentumot megad egy rabszolgáért. A leggazdagabb bankárok és rózsatenyésztők között keress vevőt, s közben kémleld ki a kikötőket, a raktárakat, a bankárok irodáit, esetleg a városszéli villákat, hogy biztosra mehessünk.

- Kamirosz jó lesz, kapitány - felelte Bibón -, mert ezt a várost tövéről hegyére ismerem; tudom, hol vannak a milliomosok pénzesládái, meg a rózsatermelők rózsao-laj-amforái. Meg-nézem, változott-e valami tavaly óta, s mindent megjegyzek és felírok. Azt hiszem, itt nem lesz olyan sűrű az őrség, mint magában Rodosz városában, viszont a zsákmány éppen olyan dúsnak ígérkezik.

- Két napod van a fiú eladására és a kémszemlére. El tudod intézni két nap alatt?

- Ha Kamiroszba megyek, igen. Ha Rodoszba, ahhoz hat nap kell.

- Az sok. Maradjunk csak Kamirosznál. Ha ez a rajtaütés sikerül, és itt tudunk maradni ebben a sziklakikötőben, akkor Rodoszra is sor kerülhet. Attól függ minden, milyen lesz majd a kamiroszi zsákmány.

- Héraklészre, zsíros! - bizonykodott Bibón.

- Én is Héraklészre esküszöm: gazdag emberré teszek, Bibón! Hát úgy járj a kezemre!

- Meglesz, kapitány!

- Tehát holnap éjfélkor, amint Khalké sziklapartját megpillantod, a kormányos mellé állsz, és te vezeted a hajót. Megértetted?

- Igenis, kapitány! - felelte rá Bibón katonásan.

Bibónnak vadul dobogott a szíve, mikor másnap éjféltájban megpillantotta Khalké sziget fekete szikláit. De csillapította izalmát, és hidegen adta ki parancsait a kormányosnak és a két vitorlamesternek. Utasítása szerint a vitorlákat ferdén, hetvenöt fokban fordították a szélnek, így a hajó „élben vitorlázott”, vagyis a sziget északi oldalának fordult és szaggatott irányban, sűrű fordulókkal haladt előre, s ezért hol jobbról, hol balról fogta be a szelet vitorláiba. Ez azért is jó volt, mert így a hajó minduntalan felbukkant és eltűnt, egyszer egy hegyfok, másszor egy öböl sziklafala takarta el, és akár cirkáló őrhajó látta meg, akár parti őrség, mindegyik bizvást azt hihette, hogy káprázott a szeme, vagy a derengő holdvilág mutatta hajónak az éjszakában gubbasztó komor sziklákat.

Mire Artemisz holdistennő lehunyta fényes szemét, és a mesebeli Ió királylány öre, Zeusz és Niobé óriás fia, a mindent látó, „tízezer szemű” Argosz is sorra eloltotta milliónyi szikrázó szemét, a csillagokat, még alig pitymallott, befutottak a legkisebbik Khalké sziget ember nem járta, szikla övezte, láthatatlan öblébe.

Remekül telt el a kétnapos pihenő; a kalózok a parton heverésztek, pompás lakomát csaptak az öt utolsó birka húsból, futóversenyt rendeztek, birkóztak, öklöződtek, úszkáltak, és mivel a szigeten semmiféle vadat sem találtak, ráfanyalodtak a halászatra. Óriási kerítőhálójukkal sikerült egész raj elopszot, vagyis tengeri tokot zsákmányolni. Naphosszat pirultak a nyársakon az ízletes kövér halak, a kalózok pedig buzgón tömték a bendőjüket, és a jó zsíros falatokat thérai zamatos borokkal locsolgatták.

Harmadnap reggel azonban vége lett a gyöngyéletnek: Titornosz katonai gyakorlatra vezényelte ki a csapatokat: egész nap vívtak, rohamoztak, lesből támadtak, csattogtak a kardok, döngtek a pajzsok, repültek a lándzsák. Ebben a csatazajban ment fel Bibón a fedélzetre, hogy eloldja a kis csónakot. Doriosznak már mindent elmondott, a fiú buzgón segített neki, szót nem váltottak, de cinkosan összevillant a szemük, mikor a kis csónak orrán elolvasták a ráfestett nevet:

DELFIN

- Most hátára vesz bennünket a delfin - súgta oda Bibón a fiúnak.

Doriosz olyan izgatott volt, hogy egy szót sem tudott felelni rá.

A csónak már ott ringott a kalózbárka mellett, mintha az unokája volna. Bibón kenyeret, kést, sült birkacombot rakott be az ülés alá, Damaszkosz és Nikerosz pedig ezalatt összekötözte Doriosznak kezét-lábát, aztán beleültették a csónakba és odaláncolták az orrkarikához. Ragyogott a nap, ragyogott a két utas szeme is. Már jó messze jártak, s még mindig fülükben csengett a kalózok harsány harci kiáltása:

- Alalá! Alalá!

De ők már oda sem hallgattak. Alig hagyta el csónakuk a legutolsó Khalké sziget csúcsát - három órája evezett már Bibón a napfényes tengeren -, amikor a derék álkáló kihúzta az ülés alól a kést, sorra elvagdosta Doriosz kötelékeit, s végül a láncból is kiszabadította. A két menekülő némán összeölelkezett.

Aztán jól megreggeliztek, kiemelték a csónak fenekéről a halászhálót, meg a tartalék evezőt, s a thérai borral meglocsolt reggeli után mind a ketten nekifeküdtek az evezőknek. Széles bőrvvel derékban összefogott durva barna khitón volt rajtuk, a görög halászok és parasztok térdig érő ujjatlan inge, s a ruha is, Bibón torzonborz haja és csapzott szakála, Doriosz serkedő legénytolla is parti halászra vallott. Le is eresztették a kis hálót, amely ernyedten úszott a csónak után, de nem sokáig maradt üresen, hamarosan három jókora elopsz ficánkolt benne.

- No, nem halunk éhen - nevetett Bibón.

De Doriosznak még nem jött meg az igazi jókedve.

- Neked jó, Bibón - mondta kissé bánatosan -, szabad vagy és itthon vagy. De mi lesz velem? Csakugyan eladsz rabszolgának?

- Hát feltételezel rólam ekkora aljasságot? - csodálkozott rá Bibón. - Hát nem tudod, hogy a delfin hátán vagy, és a delfin a szabadságot jelenti? Szabad vagy, érts meg: szabad vagy!

- Ó, Bibón! - kiáltott fel boldogan a fiú, és odaborult barátja vállára. Egész testét rázta a boldog zokogás.

- Idehallgass. Valóban bevezünk Kamirosz kikötőjébe, hiszen jóval elmúlt dél, pihenni is kell, ebédelni is, és valahol csak találunk vendégszerető házat. Kamiroszban ma már senki sem ismer engem, különben is kisváros lett belőle azóta, hogy gazdag lakosai ezelőtt három évvel tömegesen áttelepedtek az új fővárosba, Rodoszba. Úgy gondolom hát, hogy ma itt alszunk Kamiroszban, holnap reggel pedig friss erővel nekivágunk a tengernek és elcsónakázunk Rodoszba. Ott már sok ismerősöm van, elhelyezlek valakinél, értesítem a hatóságot, hogy hol tanyáznak a kalózok, aztán néhány nap múlva elmegyünk majd a keresztre feszítésük ünnepéjére. Jó lesz?

- Nagyon is jó; nem is álmodtam, hogy ez a borzasztó kaland ilyen jól végződik. De hogy kerülök én haza? Hogy jutok el a messzi Küllénébe? Hiszen egy árva garasom sincs, és a hajóút nagyon sok pénzbe kerül...

- Most csak örülj a szabadságodnak, a többit majd meglátjuk. Hátha akad olyan kereskedőhajó, amelynek a gazdája jó barátom, és éppenséggel Éliszbe utazik? Csak türelem, Doriosz: aki egyszer delfin hátán utazott, az mindig célhoz ért. Hiszed már a lantos Arion meséjét?

- Hiszem - felelte Doriosz mély meggyőződéssel.

Egy emberséges halász fogadta be őket éjszakára. Odaadták neki a három gyönyörű tengeri tokot, a halász pompás vacsorát kerekített, Bibón adta hozzá a thérai bort. Mikor a gazda az első kortyot lenyelte, kigyulladt a szeme, és átszellemült ábrázattal sóhajtott:

- Csöppentett nektár ez, istenek itala!

Jól kialudtak magukat, s másnap reggel friss erővel feküdtek neki az evezőknek, de bizony estére hajlott az idő, mikor beveztek Rodosz kikötőjébe. Az óriási forgalmú kereskedelmi kikötő nyüzsgése már csöndesedett, de a parti hajóépítő műhelyekben még sivítottak a fűrészek, csattogtak a szekercék és dobogtak a kalapácsok. Dolgoztak a malmok is, néha

felüvöltött az őrlőköveket forgató szamarak bánatos ordítása. Az egyik kovácsműhelyben óriási, izzó delfinfejet kalapáltak a markos legények; nyilvánvaló volt, hogy hajóorr lesz belőle. Gyümölcsárusok rikoltoztak, kofák nyelveltek, a lacikonyha sátra előtt süldő legényke vékony cérnahangon sipította a csábítóbbnál csábítóbb pecsenyék nevét:

- Friss fokhagymás birkacombot tessék! Friss libamájat tessék! Nyárson sült tokot tessék!

- Hallod-e, Doriosz - szólalt meg Bibón -, mi a véleményed erről a tésztában sült libamájról?

- Az a véleményem - felelte Doriosz -, hogy ide vele! Éhes vagyok, mint a farkas.

Néhány pillanat múlva mind a ketten jóízűen falatozták a rántott libamájat, s mikor végeztek vele, még egy kis birkapecsenyét is utána eresztettek. Már éppen az utolsó falatoknál tartottak, amikor Bibón a homlokára ütött, és rémülten odasúgta Doriosznak:

- Zeusz atyám! mi csak tömjük a fejünket, és most jut eszembe, hogy egy árva obolosz sincs a pénzeszacskónkban...

- Azon kezdem, hogy pénzeszacskónk sincs! - tódította Doriosz.

- Megállj csak, Doriosz - emberelte meg magát Bibón -, lassan egyél, én is csak úgy majszolom majd a pecsenyét, hátha fölbukkan ebben a sokadalomban valami ismerős, mire fizetésre kerül a sor.

Hát bizony nemhiába utaztak delfin hátán, ma szerencse kísérte minden lépésüket. Bibón figyelte a járókelőket, de ismerős bizony nem akadt köztük. Már-már beletörődött, hogy a lacikonyhás rendőrkézre adja őket, amikor észrevett egy fehér hajú, deres szakállú öregurat, amint épp be akart fordulni az egyiptomi hajós céh irodájába. „Apollón, megmentettél!” - sóhajtott fel, és máris elkiáltotta magát:

- Kalliasz! Kalliasz bácsi!

Az öreg megfordult, összeráncolta szemét, úgy nézte a kiáltozó fiatalembert, aztán egyszerre csak földerült az arca, és kitárt karokkal odasietett a lacikonyhához.

- Bibón! Csakugyan? Te vagy az, Bibón? Zeusz atyám! Hiszen itt mindenki úgy tudja, hogy a tengerbe vesztél! Hát élsz! No de ilyen szerencse! Mi történt veled? Beszélj! - egy pillanatra elhallgatott, mert elvégre a nagy lelkendezés közben lélegzetet is kellett vennie, megölelte Bibónt, és közben szeretettel lapogatta a hátát. A fiatalember óvatosan kibontakozott az ölelő karokból, és odasúgta az öregnek:

- Mindent elmondok, Kalliasz bácsi, de előbb ments meg bennünket, engem meg a barátomat. Ez az itt - mutatott Dorioszra.

Kalliasz gyönyörűséggel legeltette szemét az ifjú sudár alakján.

- Mitől mentselek meg?

- Ettől a lacikonyhástól - súgta oda Bibón. - Képzeld, nagyon éhesek voltunk, jóllaktunk a pecsenyéjével, s csak utána jutott eszünkbe, hogy egy árva garasunk sincs! Kérlek szépen, válts ki bennünket.

- No de gyerekek - nevette el magát Kalliasz -, csak ez a baj? - kioldozta a pénzeszacskóját, lefizette a lacikonyhásnak a négy oboloszt, belekarolt a két fiatalemberbe, és elsietett velük. Még sebbel-lobbal elintézte hivatalos ügyét az egyiptomi irodában, aztán vitte újdonszerzett vendégeit városszéli villája felé.

Kalliaszt igazán csak azért lehetett öreg embernek tartani, mert hófehér volt a haja, s már a szakállát is dér ütötte; különben pirospozsgás, eleven, friss mozgású, jókedvű, makkegészséges

ember volt. Nem is csoda, hisz egész életét rózsák közt töltötte. Ötvenéves lehetett, a felesége meg negyven, de bizony az asszonyi szépség rózsái az ő arcáról régen lehervadtak; bánat felhőzte sápadt homlokát, fekete szemének egykori tüze kihunyott, bőre megsárgult, csak szép metszésű szája szögletében villant meg néha régi jóságos és kedves mosolya. Hej, milyen tűzről pattant menyecske volt ő még öt évvel ezelőtt is, milyen fiatalosan dolgozott, kacagott, dalolt, amíg egyszer gyönyörű szép tizenöt éves fiának hirtelen halála örökre ajkára nem fagyasztotta a mosolygást. Azóta bánat az étele, könny az itala, s már a tündöklő rózsák sem tudnak rózsákat varázsolni fonnyatag arcára. Már csak halott fiának, Dórotheosznak élt.

Amint beértek a villába, Kalliasz félrevonta az előcsarnok függönyét, és bekiáltott:

- Moliné! Moliné! Siess, vendégeket hoztam.

Moliné mosolyt erőltetett arcára, s kilépett a kissé homályos előcsarnokba. Amint megpillantotta Dorioszt, még sápadtabbra vált az arca, a falnak tántorodott, és átszellemülten rebegette el a drága nevet:

- Dórotheosz!

Kalliasz odasietett hozzá, átkarolta, gyöngéden megsimogatta az arcát, és atyáskodón csillapította:

- Nono, Moliné, drágám, csillapodjál... Nem Dórotheosz, dehogy..., Doriosz..., majd megtudsz mindent...

Moliné lassan-lassan magához tért, leültek a kertben, és amíg Bibón szép sorjában elmondta egy esztendei kalózkodásának történetét és ügyes menekülését Doriosz társaságában, az asszony le nem vette szemét az éliszi fiúról. Egész este meg sem szólalt, valósággal átszellemülten leste Doriosz minden mozdulatát, s ha a fiú megszólalt, Moliné szívére szorította kezét, úgy hallgatta. Mikor Doriosz azt mondta, hogy egyetlen vágya minél előbb hazakerülni, Moliné elszomorodott; most szólalt meg először:

- Ne siess..., majd értesítjük szüleidet, hogy jó helyen vagy... Maradj a mi fiunk..., legalább egy kicsit...

És olyan könnyölgőn nézett Dorioszra, hogy a fiúnak majdnem megszakadt a szíve.

Kalliasz észrevette felesége elérékenyülését, és segítségére sietett:

- Persze hogy itt maradsz, fiam. Ilyen kimerülten, ilyen soványan úgysem engedlek haza! Különben sem megy mostanában hajó Görögországba... Minden hajónk a rózsaołajat szállítja Keletre és Egyiptomba. Fél esztendeig nincs hajó, aztán jön a tél: nincs hajózás... No, majd tavasszal beszélünk a dolgról.

- Tavasszal? - hüledezett Doriosz. - Csak tavasszal? És addig?

- Addig a mi fiunk maradsz - csillant fel Moliné szeme. - Az én fiam...

Addig-addig, hogy Doriosz - mit tehetett egyebet? - maradt. Moliné boldogan mondogatta: „Visszajött a fiam!” - és Kalliasz is osztozott örömében. Bibón már másnap jelentkezett a főiskolán, de előbb megtette a följelentést a kalózkodás ellen, s a hatóság rögtön felfegyverzett őrhajót küldött ki a khalkéi kis sziget rejtett öblébe. Ám hatodik napja volt már, hogy Bibón és Doriosz távozott a kalózhajóról, a kalózkodók gyanút fogtak, s mikor az őrhajó a kis öblébe érkezett, már hűlt helyüket találta.

Doriosz tehát egyedül maradt az idegen házban, amely azonban az első pillanattól fogva máris otthona lett. Valóban úgy érezte magát, mintha édes gyermeke volna a mindig aranyos kedvű Kalliasznak és a most már sokszor mosolygó Molinének. Az első hetek azzal teltek el, hogy

Kalliasz megmutogatta neki hatalmas rózsakertjét, és elmagyarázgatta a rózsatenyésztés minden csínját-bínját, a szemzést, az ojtást, a bujtást, a fiatalítást, a rózsaszüretet; elvezette a sajtolóműhelybe, ahol a betanított rabszolgák kipréselték a drága olajat az illatos piros szirmokból. Szép és jó munka volt ez, a rabszolgák is kedvvel dolgoztak itt, frissek voltak, egészségesek, Kalliasz jól bánt velük, nem lopták meg, nem csalták meg, bizvást elmondhatta, hogy szeretik, és ha néha mégis elkomorodott némelyik, s napokig bánatosan lógatta a fejét, annak csak egy oka volt: eszébe jutott a szabadság..., otthona, anyja, apja vagy felesége, gyermeke.

A világ legszebb rózsakertje, Kalliasz legjóságosabb mosolya, a legillatosabb rózsaoilaj sem volt olyan édes és kíváncsú, mint a szabadság.

Doriosznak is sokszor megkeseredett a szája íze, pedig ő szabad ember volt..., mégis rabszolgának érezte magát, holott úgyszólván tejben-vajban fürösztöttek, s kábító rózsailatban élhette gondtalanul napjait. De az ilyen rossz hangulatok hamar elmúltak, mert Moliné értette a módját, hogy magához édesgesse az idegen fiút, akiben - ezt szentül hitte - elveszett fia, Dórotheosz kelt új életre.

Egyszer csak jóképű ifjak jelentek meg a házban, Moliné hívta őket, és néhány nap alatt összebarátkoztak Doriosszal. Csak Moliné tudta, hogy a fiúk az ő drága Dórotheoszának a játszótársai voltak, és most már sokszor könnyű futotta el a szemét, mikor meglátta őket együtt kergetődni Doriosszal. Bizonyára Héré, az anyák istennője küldte neki ezt a fiút vigasztalásul.

Hanem a fiúk remek gyerekek voltak: birkóztak, öklöztek, versenyt futottak, csupa izom, rugalmasság, duzzadó friss erő volt valamennyi. Doriosz bizony alig tudott lépést tartani velük; valamikor ugyan csodálatosan ügyes volt a kavicsszőktetésben, de most eszébe sem jutott Helórosz fogadkozása, hogy olümpiai bajnokot farag belőle. Idő kellett hozzá, hogy a honvágyát elzsongassa Rodosz szépsége, gazdagsága és Moliné anyai szeretete.

Sokszor járt pajtásaival a hatalmas forgalmú kikötőben, megcsodálta Héliosz napisten ragyogó templomát, a műhelyeket és raktárházakat, a roppant hajókat, és a zúgó tengerparton nemegyszer fájdalmas vágyakozással bámult a végtelen és ködös messzeségbe. Ám pajtásai ilyenkor mindig fölrezzentették mélázásából, s magukkal cipelték a palaisztrába. Doriosznak szeme-szája elállt, hogy milyen ügyesek ezek a fiúk. Kratinosz, a paidotribész, vagyis a tornamester vezényelt, és a fiúk úgy dolgoztak, birkóztak, futottak, öklöztek, hogy szinte ropogtak a csontjaik. Doriosz legjobban csodálta kedves pajtását, Glaukiaszt: olyan lendülettel dobta a diszkoszt, hogy Kratinosz maga is megtapsolta:

- Glaukiasz, Rodosz városa kiküld a legközelebbi olümpiai versenyre!

Ez volt az álma minden görög ifjúnak! Ezért vállalták az edzéssel járó nélkülözéseket, lemondásokat, fáradalmakat, hiszen az olümpiai győzelem olajfakoszorúja kíváncsúbb kincs és kitüntetés volt a világ minden aranyánál és dicsőségénél.

Dorioszban most első ízben ébredt fel hazája legdicsőbb és leghíresebb szent helyének, Olümpiának emléke és gondolata. És most már Helórosz is eszébe jutott. Megdobbant a szíve, megbizseregtek eddig tétlen izmai: hátha valóra tudná váltani Helórosz jóslatát! Még nagyobb érdeklődéssel nézte ezután a palaisztrában pajtásai gyakorlatait, felsóhajtott magában, milyen jó volna, ha ő is köztük lehetne, de aztán az egyre feltörő honvágy legtöbbször fölülkerekedett, és minden maradt a régiben.

Nagyon megszerette Kalliaszékat, Moliné mamát különösen, szívesen dolgoztatott az óriási rózsatelepen, és Moliné már-már azt hitte, hogy Doriosz beletörődött új életébe, és sohasem kell megválnia tőle. Kalliasznak mostanában havonta indultak rózsaoilaj-szállítmányai Egyip-

tomba és a Keletre, úgyhogy Moliné sokat lehetett együtt Doriosszal. Ilyenkor minden alkalmat felhasznált, hogy megkedveltesse a fiúval Rodoszt, a rózsaszigetet és a rózsatermesztést. Nagy titokban abban reménykedett, hogy valamikor majd Doriosz lesz az örökösük.

- Az istenek kedvelt szigete Rodosz - mondta neki egy napsugaras délelőttön Moliné -, nem is sziget, hanem egyetlen rózsakert. Élvezet itt az élet, gyönyörűség a munka. Akit a sorsa idevetett, azt különösképpen kedvelik az istenek. Hiszen egy istennek a véréből fakad Rodosz minden szépsége és gazdagsága.

- Hogyhogy? - érdeklődött Doriosz.

- Nem hallottad még a rózsza legendáját? Mikor a gyönyörű szép ifjú Adóniszt megölte a vadkan, kibuggyant véréből azon nyomban vörös rózsák fakadtak. Egészen mégsem halt meg: csak félévet tölt az alvilágban, félévig idefent él a földön, s majd meglátod a jövő nyáron, milyen gyönyörű ünnepségekkel hálálja meg neki Rodosz szigete, hogy a véréből rózsát fakasztott.

- Azért vörös minden rózsza?

- Azért, fiam. Mondják, hogy a messzi Perzsiában terem fehér rózsza is, de az csak valami elvarázsolt virág lehet. Azokból ugyan még senki sem sajtolt rózsaoilajat! Csak a rodoszi rózsának húsos és dús levű a szirma, csak a mi rózsaoilajunk az igazi... Adónisz ajándéka ez Rodosznak... Itt suhan végig csillagos éjszakákon a két rózsatündér, Rhodeia és Rhodopé, és édes illatokkal hinti be az egész szigetet...

- Milyen szép, amit mondtál - mélázott el Doriosz. - Bibón is olyan szép meséket tud... Honnan tudtok ti, rodosziak, annyi mesét?

- A rózsák tanítanak bennünket a szebbnél szebb mesékre, Doriosz. Majd meglátod, hogy még költő is lehet belőled, ha megszereted a rózsákat.

- Én máris szeretem a rózsát, és nekem nagyon tetszik Kalliasz papa mesterkedése, vagyis rózsatudománya.

- Művészet az már, Doriosz. És ő maga mondta nekem, hogy nemsokára te is rózsaművész leszel.

- Ha ugyan itt leszek még..., mert tudod, azért én nagyon szeretnék...

- Csitt - hallgattatta el ijedten Moliné, s aztán halkán hozzátette: - Hol van még a tavasz?

Doriosz lecsüggesztette a fejét, és csak akkor kapta fel, mikor meglebbent a függöny szárnya, és pirosan, vidáman rájuk köszöntött Kalliasz.

- Képzeld csak, Moliné - kezdte harsányan -, mit mond Kratinosz, a palaisztra edzője. Azt mondja, hogy Dorioszra is ráférne egy kis edzés... Azt mondja, nem nézheti, hogy csak tátja a száját és bámulja pajtásait... Az ilyen izmos fiatalembernek a porondon a helye! No, mit szólsz hozzá, Doriosz?

- Nem, nem, Kalliasz papa - húzódozott a fiú -, hiszen tudod, hogy tavasszal...

- Hol van még a tavasz! - harsogta Kalliasz. - Addigra még diszkoszdobó- vagy ökölvívó-bajnok lehet belőled!

- Igazán, jó mulatság volna - próbálkozott Moliné is.

- Nem, nem - szabadkozott Doriosz -, én csak egyet tudok: kacsázni.

- Kacsázni? - kérdezte Moliné mama.

- Úgy értem, tudod, kavicsot szöktetni a víz színén. No de igazán, szégyellném magamat a többiek előtt...

- Nem baj - vágta el a vitát Kalliasz, mert nem szerette a sok huzavonát -, akkor másképp gondoskodom téli szórakozásodról. Délelőttönként majd nyesegetjük a rózsafákat, délután meg kimégy a fiúkkal amoda a domboldalba; ott kedvetekre játszhattok, s közben ügyelhetek a pásztorokra, akik ott legeltetik a kecskéinket meg a birkáinkat. Igaz is: van ott egy kis tó, a domb alatt, annak a vizén kedvedre szöktetheted a kavicsot...

Ebbe aztán Doriosz is belenyugodott, s mindjárt aznap délután kivonult pajtásaival a domboldalba. Eupolisz cimbora birkózni hívta, Tiszandrosz pajtás öklözni szeretett volna vele, Doriosz azonban hogy is mert volna kiállni velük! Csak a kötéljátékra vállalkozott szívesen, mert ez nagyon mulatságos volt: ketten kötelet feszítettek ki, s így kellett becserkészni és elfogni valakit a többiek közül; néha bizony álló óra hosszat nem sikerült senkit sem hurokra keríteni. Mikor aztán ebbe belefáradtak, fölpattantak egymás hátára és megkezdődött a „lóverseny”: a bikaerős Eupolisz vitte a hátán Tiszandroszt, Glaukiasz pedig Dorioszt, s rajtuk kívül még két pár versenyzett, változó szerencsével és kifogyhatatlan kacagások közben.

Kalliasz bácsi épp abban a pillanatban ért oda, amikor a „lovak” befutottak a célba; s mikor odament a fiúkhöz, kibontotta iszákját és jól meguzsonnáztatta a fáradt fiatalokat.

- Moliné mama küldi, fiúk. Lássatok hozzá.

Nem is kellett őket biztatni. Jóízűn falatoztak és közben csak arra kellett vigyázniuk, hogy a lokriszi terelő kutyák ki ne kapdossák kezükből a füstölt birkacombot. Kalliasz bácsival is kijött egy jól megtermett indiai kutya, meg egy karcsú testű agár, a híres krétai nyúlfogó fajtából. A falatozás után jót ittak a közeli forrás kristályos vizéből, s már éppen új játékon törték a fejüket, amikor egyszerre csak látták, hogy a két juhász kézzel-lábbal integet feléjük.

- Mi az, hé? - kiáltott oda Kalliasz bácsi.

- Ott a nyúl! Ott a nyúl! - lelkesedtek a juhászok.

A kutyák is szimatot fogtak, s uccu neki, vesd el magad! - nekiiramodtak a nyuszinak, amely megrémült a lármától, hirtelen átvágott a mezőn, és lélekszakadva futott a cserjés felé, amely lehetett tőlük legalább két stadion távolságban.

- Fiúk - szólalt meg Kalliasz kissé izgatottan -, ha ez a krétai agár megembereli magát, ma este nyúlpecsenye lesz vacsorára.

Megsimogatta az idegesen remegő kutya fejét, halkán odafütyentett neki, kinyújtotta a karját a menekülő nyuszi felé, és szinte a fülébe súgta a máris türelmetlen állatnak:

- Margarita, hajrá!

Az agár abban a pillanatban nekiiramodott, s úgy futott, hogy már szinte csak hosszú vonalnak látszott vékony teste. Mire odanéztek, már félstadionnyira volt. A nyúl megérezte az igazi ellenséget, s most már eszeveszetten menekült.

És ekkor történt valami.

Kalliasz később sokszor mondogatta, hogy bizonyára annak a magasságos olümpiai Zeusznak az ihlete szállta meg Dorioszt, mert ebben a pillanatban ledobta khitónját, nekidőlt, és a krétai kutya után vetette magát. Mit akart? Csak játszani? Vagy megelőzni a kutyát? Elfogni a kétségbeesett nyulat? Ezt talán ő maga sem tudta, hiszen nyilvánvaló, hogy valamelyik isten sugallotta ezt az elhatározását...

A szélesebben futó krétai kutya már megtette az első stadiont, a nyuszi már a másodiknak a felén járt... Még néhány másodperc, és a tapsifüles belevész a cserjés átvághatatlan sűrűjébe...

- Margarita, Margarita! - biztatta Kalliasz bácsi a büszkeségét.

- Doriosz! Doriosz! - biztatták a fiúk éliszi barátjukat. Megérezték, miről van szó, ízig-vérig sportemberek voltak, és olyan izgatottan lesték a versenyt, mintha az olümpiai stadionban lettek volna.

Margarita egyszerre csak összerezzen, idegesen felkapta a fejét, mert valaki elsuhant mellette.

Doriosz volt.

A fiú szemképrázató sebességgel futott, másodpercek alatt utolérte a remek vadászkutyát, még néhány másodperc, és már el is hagyta, és most egyszerre ott termett a nyuszi mögött, alig hús lépésnyire az agyonhajszolt kis állattól.

- Doriosz! Doriosz! - harsant a fülébe távolról a baráti biztatás. Most már Kalliasz bácsi is együtt szurkolt a fiúkkal.

De nem is kellett tovább szurkolni. Még egy pillanat és megtörtént a hihetetlen: Doriosz az utolsó félstadion utolsó tizedrészében elkapta a nyulat, talán öt lépésnyire a cserjés széle előtt. Előbb rávetette magát, aztán összefogta a két hátsó lábát, s fölemelte a levegőbe, hogy a lihegve odaérkező Margarita el ne kaphassa, aztán uzsgyi! - a magasra tartott nyuszival a kezében nekiiramodott, s visszafelé is olyan tüneményes gyorsasággal tette meg a két stadiont, hogy Margarita bizony hiába igyekezett, nem tudta utolérni.

A fiúk Kalliasz bácsival együtt tapsolva fogadták; egyre-másra lelkesen kiáltoztak:

- Hisz ez diaulosz!

- Éljen! Éljen!

- Paradoxosz! Paradoxosz!

Doriosz még Éliszből tudta, hogy a diaulosz a kétszeres stadiontávot jelenti, az oda-vissza futást, a paradoxosz pedig annyit jelent, hogy „hihetetlen, tüneményes”. Margarita is érezhette, hogy megszégyenítették, mert lekushadt Kalliasz lábai elé, ijedten meglapult és laposakat hunyorított, úgy várta, mikor zúdul le fejére az idomítókorbács. De Kalliasz most nem vele törődött: Dorioszt szorongatta, ölelgette és atyáskodón korholta:

- No megállj csak, te gézengúz! Még hogy ő nem akar a palaisztrába menni! Még hogy ő szégyelli magát! Paradoxosz, és nem akar palaisztrába menni! Hát majd erőszakkal odavisszük, pont!

- Úgy van, úgy van! - zúgták a fiatalok.

- Fiúk! Ma nálam vacsoráztok, mégpedig az égből pottyant paradoxosz tiszteletére. Gyerünk! Eupolisz, te siess előre és hozd magaddal Kratinosz mestert. Útközben mondd el azt is, hadd fúrja az oldalát a kíváncsiság, hogy zergét fogtam neki...

Nagyot nevetett és a fiúk vele együtt hahotáztak.

A szerencsétlenül járt nyuszi már javában irult-pirult a fokhagymás-szalonnás mártásban, amikor Kratinosz mester megérkezett. Mindenki egyszerre beszélt, a derék edző csak hosszas faggatás után tudta kivenni a sok beszédből, hogy mi is történt. De mikor megtudta, a hajszála is égnek meredt a csodálkozástól.

Pompás volt a vacsora, a nyuszinak nem kellett szégyenkeznie; igaz, hogy két kövér kacsa is sült mellette, de volt is ám olyan íze, hogy az ambróziáé sem lehet különb az istenek vacsoráján! S nehogy azt higgye a derék nyuszi, hogy a krétai agár ette meg, bőven meglocsolták az Atabürion-hegy tövében termett tüzes rodoszi borral.

Dorioszt is felvillanyozta a váratlan siker, hiszen eddig csak egyszer futott életében, mikor a kalózokat üldözte, de eszébe sem jutott, hogy gyorsfutó tehetségnek tartsa magát. Most is csak úgy ösztönösen iramodott az agár után, s maga sem érti, hogyan is történt mindez.

Kalliasznak vacsora közben jókedve kerekedett, és kitört belőle az őszinteség:

- Most már megmondhatom neked, Doriosz: éppen ma hét napja azt álmodtam, hogy oroszlánt láttam az ágyad alatt. És jól tettem, hogy nem mondtam el senkinek sem, mert kinevettek volna. No most nevésetek! - nézett körül diadalmasan Kalliasz.

- Zergét láttál te, Kalliasz bácsi - nevetett Eupolisz -, ámbár ilyen zergét még az Atabürion-hegy legtetetjén sem láttam!

És a tüneményes nyúlfogásnak az lett a vége, hogy másnap már hajnalban megkezdődött a munka a palaisztrában. Kratinosz megmagyarázta Doriosznak, hogy akármilyen könnyen viszik is a lábai, meg kell tanulnia a versenyfutás fogásait és szabályait, ha Olümpiában rajthoz akar állni, hogy dicsőséget szerezzen hazájának: hiszen ennél forróbb vágya nem is lehet görög ifjúnak.

Doriosz mindent megértett és amint haladt az edzésben, egyre jobban megjött a kedve a palaisztra zárt rendjéhez, szigorú szabályaihoz és kemény munkájához. Már a második évet töltötte a kitűnő Kratinosz mester keze alatt, és olyan ügyességre tett szert a futáson kívül az atlétika minden fajtájában, hogy a szakértők nem győzték csodálni. Mikor a magasabb képzésre átkerült a gümnaszionba, Kratinosz már bizonyos volt benne, hogy olümpiai bajnokot nevelt. Egyszer meg is mondta neki:

- Doriosz, mához egy évre kezdődik a 94. olümpiasz. Életed és életem legnagyobb diadalát aratod majd ott. Beszéltem a tanácsurakkal: a rodoszi tanács szívesen benevezne téged erre az olümpiaszra, szeretné is, ha rodoszi volnál, méltó párja lehetnél azoknak a rodoszi atlétáknak, akiket a tanács benevez: Eupolisznak, Glaukiasznak, Tiszandrosznak, mert ezeknek a bajnokságát is bizonyosra vesszük. Rodosz még eddig minden olümpiai versenyen bajnokságot nyert, vagy a birkózásban, vagy az ökölvívásban... Hiszen talán hallattad a mi leghíresebb bajnokunk, Diagorasz történetét.

- Nem hallottam, mester.

- Hatvan évvel ezelőtt, a 79. olümpiaszon, a mi Diagoraszunk legyőzte egész Görögország valamennyi ökölvívóját; fia Damagétosz is olümpiai bajnok lett tizenkét év múlva; és a 83. olümpiaszon Damagétosz és öccse, Akuszilaosz egyszerre nyert bajnokságot. A bajnok jutalmát, az olajfakoszorút, a nézők ujjongása közben dicső atyjuk fejére helyezték. Úgy mondják: az elbírhatatlan boldogságtól ott a stadionban megrepedt a szíve az ősz bajnoknak.

- Ennyi bajnok egy családban! - kiáltott fel Doriosz. - S milyen kár, hogy a híres Diagorasz a legszebb pillanatban meghalt.

- Ennél szebb halált senki sem kívánhat magának, édes fiam. Igaz, hogy ha tovább él, még sok diadalát érthette volna meg családjának; mert szinte hagyományos volt ebben a családban az olümpiai bajnokság: bajnok lett Diagorasz harmadik fia és két unokája; nyolcvan esztendeig az ő családjából kerültek ki a versenyek leghíresebb bajnokai.

- Mért mondtad, mester, hogy a tanács szívesen benevezne engem is, ha rodoszi volnék?

- Azért, fiam, mert minden versenyzőt csak a saját hazája nevezhet be. Te éliszi vagy... Csak Élisz városa nevezhet...

- Igen - hagyta rá Doriosz, és lehorgasztotta fejét. Az edzés alatt ritkán gondolt hazájára; úgy érezte, hogy Zeusz rendelte így, bele kellett nyugodnia. De most egyszerre megkeseredett a szája íze: Éliszbe kell mennie, Éliszbe, mindenáron!

Egyik délután a kikötőben őgylgett, amikor észrevette, hogy az éliszi hajóiroda nyitva van. Már hosszú ideje nem fordult meg éliszi hajó Rodosz kikötőjében, és most szinte isteni ujjmutatásnak vette, hogy egyszerre itt a kínálkozó alkalom: hazamenni Éliszbe! Haza kell mennie, hiszen úgyis csak Élisz nevezheti be a versenyre... Nem szabad elszalasztania ezt az alkalmat. Az *Irisz*, az éliszi hajó, békésen ringott a kikötő nyugodt vizén. Doriosz odaállt a partra és leste a berakodó hajósokat. Ebben a pillanatban izgatott ember lépett ki az éliszi irodából és odakiáltott a hajó felé:

- Hé, Kapriosz! Gyere csak gyorsan!

A hajóról torzonborz szakállas tengerész sietett az iroda felé, hogy átvegye a gazda parancsait. Mikor visszajött, Doriosz elébe állt:

- Kapriosz, elvinnétek-e magatokkal Éliszbe? Éliszi vagyok, a küllénéi Szotadész fia, haza akarok menni.

- Hogy kerültél te ide? - kérdezte Kapriosz.

- Majd elmesélem, de most mondd meg, elvisztek-e?

- Van-e pénzed?

- Egyetlen árva oboloszom sincs, de apám mindent megfizet nektek Küllénében.

- Beszélnem kell a gazdámmal.

- Polluxra, csak azt ne! Elárulna a házigazdámnak, és az nem engedne. Szöknöm kell, értsd meg!

- Szöknöd kell? Az baj. Nekem gyanús. Nem szívesen viszem vásárra a bőrömet.

- Ne beszélj annyit! Mondd meg, elviszel-e? Elbújthatatsz a hajófenékben, a gazdád nem is tud majd róla. Küllénében egy attikai talentum üti a markodat!

Kariosz csak egy pillanatig gondolkozott, aztán döntött:

- Holnap hajnalban légy a parton. Elviszlek.

A talentum megtette a hatását.

De másnap hajnalban Kapriosz hiába várt Dorioszra. Történetesen Moliné mama fél órával a Kapriossal kötött megegyezés után lement a kikötőbe, mert Kalliasz négy amfora rózsaoilajat akart feladni éppen Éliszbe, és nem volt ideje személyesen lejönni az irodába. Moliné Kaprioszt találta az irodában, megegyezett vele, kifizette a szállítás díját és már indult is, amikor Kapriosz megjegyezte:

- Viszek én mást is Éliszbe, nemcsak rózsaoilajat, és örülök, hogy te legalább megfizetted annak az útiköltségét is.

- Mit viszel még? - kíváncsiskodott Moliné.

Kaprioszból kikívánczozott a titok.

- Mit? Kérdezd inkább, hogy kit. Egy fiatalembert.

Egy szó mint száz, Moliné hamarosan megtudta, ki az a fiatalember. Hazasietett, mindent elmondott Kalliasznak, kérdőre vonták az ifjút, és volt is aztán sírás-rívás, bizonykodás, könyörgés, mentegetődzés. Doriosz végül annyira elérzékenyedett, hogy sírva fakadt és vele sirt a két öreg is. A fiú még akkor sem tudott megnyugodni, mikor Kalliasz megígérte neki: ő maga viszi haza Éliszbe, hogy idejében benevezhessen a versenyre..., csak várja meg a jövő év nyarát, akkor indulnak. Sajnos, ez sem csillapította le izgalmát, egész éjjel hánykolódott az ágyában, és a lázát három adag antikürafőzettel sem sikerült lecsillapítani. Kalliasz tanácstalan volt, de Moliné mama kijelentette:

- Kinevethetsz, nem bánom, de én átküldök a fuvolásért. Te olvastad fel egyszer nekem Démokritosz könyvéből, hogy a fuvolaszó a csúzt is, a viperamarást is, a lázat is csillapítja. Hát én bizony áthívatom.

Át is hívatta. A fuvolás csak fújta, fújta, Doriosz eleinte még hánykolódott, izgett-mozgott, aztán szép lassacskán elernyed, s mikor a művész a legszebb dallamokat kanyarította, csöndesen elaludt. Az aggódó Moliné mama módszere diadalmaskodott az orvosoktól agyonmagasztalt feketehunyor-főzeten.

Kalliasz szavának állt, és a következő év májusában megkezdte az előkészületeket a görögországi utazásra. Mindenki odavolt a csodálkozástól, hogy Rodosz legelső rózsatermelője éppen a rózsanyílás és a közelgő rózsaszüret idején otthagyja rózsáit, és egy idegen fiatalember kedvéért elvitorlázik a messzi Görögországba.

Igen ám, de ez az idegen fiatalember többet jelentett már Kalliasznak és főképp Molinéknak, mint Rodosz valamennyi rózsája. Úgy határoztak, hogy mind a ketten elkísérik, és megvárják az augusztusi olümpiai versenyeket is, mert tanúi akartak lenni Doriosz győzelmének. De a rózsakertet mégsem lehetett ebek harmincadjára hagyni. Kalliasz papa tudta, mit kell tennie: fölkereste Bibónt - aki gyermekkorra óta bejáratos volt a házába, és elleste a rózsakertészet minden csínját-bínját -, és megkérte, hogy vállalja helyette a rózsakert gondozását, hiszen ő az augusztusi olümpiai versenyek után hazajön, és már szeptember végén újra kezébe veszi a rózsaelaj-sajtolást és -szállítását. Bibón a legnagyobb örömmel vállalkozott a helyettesítésre.

Nem volt boldogabb ember Doriosznál, mikor május közepén nevelőszüleivel együtt felszállt a - no nézd csak: hiszen ezt már ismeri! - a karcsú, háromárbocos *Irisz* hajóra, s méghozzá most nem is szokik, hanem úgyszólván hivatalosan utazik: hiszen vele utaznak ezen a hajón régi jó cimborái: Eupolisz, Glaukiasz, és a híres Diagorasz dédunokája, Tiszandrosz. Velük van Kratinosz is, aki tanúja akar lenni Rodosz dicsőségének, és a hajóút alatt is vigyáz a féltett bajnokjelöltek egészségére és életmódjára, sőt a tikkasztó hőségben még edzést is tart velük a hajó fedélzetén.

Könnyű szelek röpitik a hajót, vígan dagadnak a vitorlák, az evezőslegények énekednek, s a fiúk velük éneklik az ősi matrózdalt:

*Rajta, legények, a visszhang zúgja szavunkat: rajta!
Most, míg a víz és ég egyetértőn összeenevetnek,
Hadd duzzadjon a szél ölelése alatt a vitorla,
Hadd száguldjon a bárka a gyors evezők ütemére.*³

Mikor elindultak a rodoszi kikötőből, a hajnali félhomályban a raktárak felől egyszerre denevérvissítást hallottak. Kratinosz frissen és boldogan elrikkantotta magát:

³ Rónai Pál fordítása

- Denevér! Fiúk, jó jel! Szerencse! Biztos győzelem!

Így kezdődött és így folytatódott az útjuk; dagadó vitorlákkal és dagadó szívvel suhantak a végtelen vizen, elmaradt mellettük sorra Karpathosz szigete, Kréta..., innen repült fel Daidalosz és Ikarosz a levegő meghódítására..., Küthera, aztán a félelmetes Tainaron-fok, utána a messzéniai Pülosz, amelynek az ősidőkben a Homérosz emlegette mézédész szavú Nesztór volt a királya..., aztán Epitalion..., elhagyják a zord Zakünthosz szigetét..., és egyszerre csak a rózsaujjú hajnalban felbukkan alig néhány száz stadion távolságban Külléné. Külléné... Doriosz úgy érzi, hogy álmodik, mint a tengerjáró Odüsszeusz a régi mesében, amikor az örökké boldog phaiakok földjére érkezett...

Kiköt az *Irisz*... Öblös hasú szállítóhajó horgonyoz mellette, olvassák: *Arész* a neve. Látják a rakodást: fegyverszállító hajó, azért oly harcias a neve..., szurtos kovácslegény áll a parton, a hajópalló előtt..., számlálja a berakott kardokat, pajzsokat, sisakokat. Spártának megy a fegyverszállítmány..., de nini, ez a kovácslegény senki más, mint Sztratón, Szotadész műhelyének első mestere.

- Hé, Sztratón, Sztratón! - integet Doriosz, és már rohan is lefelé a keskeny hajópallón.

Sztratónnak leesik az álla meglepetésében. Csak nagy nehezen tört fel belőle a szó:

- Doriosz? Csakugyan? Te vagy az, kis gazdám? - és öleli, ahol éri, kézen fogja, s fut vele az iroda felé. A nagy lelkendezésre előkerül Szotadész, sír és nevet örömeiben, s mire a tanyáról egy gyorslábú kis szolga kihívja Agatimét, már nincs a parton más, csak ölelkezés, zokogás, édes könny és torkot fojtogató boldogság...

Ebben a határtalan örömben mindenki Szotadész vendége: Kalliasz is, Moliné is, a rodoszi fiúk is, Kratinosz mester is. Doriosz bemutatja anyjának Molinét:

- Anyám...

Aztán Molinének mutatja be Agatimét:

- Édesanyám...

A két asszony mindent megért. Összeölelkeznek, és közrefogják a fiukat: az egyik úgy érzi, hogy Dórotheoszt öleli, a másik bizonyos benne, hogy Dorioszt tartja a karjaiban...

De elmúltak a viszontlátás boldog napjai, a rodoszi fiúk Kratinosz kíséretében Olümpiába mentek a végső edzésre, s miután Külléné városa benevezte Dorioszt, ő is utánuk ment, és pajtásaival együtt Kratinosz vezetésével folytatta az edzést az olümpiai gümnaszionban és stadionban. Az egész július a legszigorúbb elzárkózásban telt el, s a fiúknak egyetlen szórakozásuk volt, ha kevés szabad idejükben felfedező utakra indulhattak az olümpiai szent ligetben.

Mert Olümpia nem város volt, hanem egyetlen hatalmas liget, az olajfaerdők és az ősi tölgyesek komor koszorújában, az ezüstös és sötétzöld lombok sűrűjéből kicsillanó derűs liget, benne márványtemplomok, sporttelepek, kincstárak, idegenszállások, győztesszobrok és oltárok... Az aranyak és márványnak ebben a káprázatos ragyogásában szüntelenül szállt a kobaltkék égboltozatra az áldozatok füstje; héják ezrei és legyek milliói hemzsegték az áldozati oltárok felett, amelyekről bőven csöpögött a feláldozott kövér állatok zsírja...

A fiúk csak ámultak-bámultak; ekkora tömeget még az örökké nyüzsgő rodoszi kikötőben sem láttak soha. Tanácstalanul álltak ebben a sokadalomban, de egyszerre biztonságosan érezték magukat, mikor egy reggel benyitott a szállásukra Helórosz mester, akit Szotadész küldött a fia után. Innen kezdve Helórosz vezetésével járták ezt a csodálatos és furcsa „várost”, a görög dicsőségnek ezt a ragyogó szenthelyét.

Helórosz mester azért jött, hogy küllénéi tanítványainak befejező edzését vezesse, de közben volt ideje megmutogatni és elmagyarázni a fiúknak Olümpia nevezetességeit. Megcsodálták a Zeusz-templomot, s benne Pheidiasz remekművét, Zeusz felséges szobrát, ezt a tízszeres embernagyságú remekművet, amelynek arany-elefántesont ragyogása szemüket és szívüket egyformán elkápráztatta. A templom hatalmas hajójában százával tolongtak az emberek, előtte a roppant oltáron szüntelenül égett az áldozati tűz, mögötte a Győzelem szárnyas istennőjének, Nikének szinte a levegőben lebegő karcsú szobra, Paioniosz szobrászművész alkotása bizsergette meg szívüket a diadal édes reményével. Sorra járták a kincstárakat, megcsodálták az olümpiai szent ligetnek felajánlott gyönyörű aranytárgyakat, az olümpiai bajnokok márványszobrait és a „visszhangos márványcsarnok” mellett - amely az Altisz keleti oldalát lezárta, és oszlopai s fogadalmi szobrai valóságos erdejében is hétszeresen verte vissza az emberi hangot - befordultak a stadionba, amelyben mindig ezerszám nyüzsgöttek az emberek. Helórosz mester nagybuzgón magyarázott:

- Ez a világ leghosszabb stadionja; az olümpiai stadionmérték minden más görög stadionnál nagyobb, akár az olümpiai láb, amely szintén nagyobb mint az attikai. Ez a versenytér 600 láb hosszú,⁴ 100 láb széles és lejtős oldalaiban 40 000 néző fér el kényelmesen, már amennyiben kényelemnek lehet nevezni azt, hogy a földön ülnek, mert kőülésük csak a versenybíráknak van.

- Mi ez a hosszú kőküszöb itt keresztben a pályán? - érdeklődött Doriosz.

- Ez a balbisz, a rajtvonal. Nézzétek csak: húsz szakaszra van osztva, húsz futó indulhat egyszerre; mindegyiknek a helyén két bevágás van, ezekben feszítik meg a lábukat a versenyzők, míg a testüket kissé előredöntik, úgy várják az indító jeladását.

Nemcsak érdeklődők jártak-keltek a stadionban, hanem versenyzők is: a palaisztra és a gümnaszion után így ismerkedtek a pályával, és próbafutamokat is tartottak mesterük felügyelete alatt. Mozgalmas volt itt is az élet, akárcsak az Altiszban, a szent területen, a nagy Zeusz-templom, a hatósági székház, az idegen előkelőségek szállása és az óriási méretű közös étterem körül. A Héra-templom előtt éppen fehér tehenet áldoztak a papok, a roppant márványoltáron lobogó lánggal égett a hús, magasan fölötte vijjogva keringtek az éhes héják.

- Ilyenkor naponta legalább száz ember érkezik ide, hiszen alig három hét választ el a versenyektől - magyarázta Helórosz. - Máskor a hivatalos személyeken kívül alig lakik itt valaki. Négy esztendeig csend üli meg a szent ligetet, csak a kincstárosok, az épületfelügyelők, a papok éldegélnek itt, meg néhány száz rabszolga, akik naponta tisztogatják, takarítják, karbantartják az épületeket.

- Nini, visszakerültünk a szállásunkhoz! - mutatott rá Glaukiasz egy hosszú, földszintes épületre.

- Hát ez a nagy baja Olümpiának - jegyezte meg Helórosz -: az idegenek semmiképp sem juthatnak szálláshoz, csak a versenyzők. A kísérők, a családtagok, a szurkolók mind a szabad ég alatt tanyáznak; ha forrón süt a nap, megsülnek, ha rájuk szakad a zápor, bőrig áznak. Itt a tölgyesben, meg az olajfaerdőben főznek, esznek, isznak, alusznak, és főképp szemetelnek. De hiába: nem a kis Élisz, de egyetlen görög állam sem tudna ötvenezer embernek szállást építeni. Az a fő, hogy eddig még egyetlen szurkoló sem panaszkodott az erdei szállás miatt. Boldogok, hogy itt lehetnek! Száz- és százezer görög irigyli őket. Férfiak: kibírják! Nő nagyon kevés van, mert a stadionba úgysem tehetik be a lábukat, halálbüntetés terhe alatt. Csak a híres-neves

⁴ Az olümpiai láb 0,32 m; az olümpiai stadion 192 méter

Diagorasz leánya merte megtenni, hogy bemerészkedett a versenyre, persze férfiruhában, mintha edző volna, hogy tanúja lehessen fia olümpiai győzelmének. A fiú, Diagorasz unokája, Eukleész, csakugyan győzött, de anyját leleplezték, és csak a nagyszerű család hírneve mentette meg a kegyetlen büntetéstől.

Hetven oltár ontotta az áldozati füstöt Olümpia isteneinek, kétszázharminc olümpiai bajnoknak a márványszobra hirdette a győztesek örök dicsőségét. Éppen most ment el a kis társaság a szobrok előtt, amelyeken büszke feliratok hirdették Görögország legkiválóbb fiainak bajnoki tetteit. Az egyik szobor előtt megálltak:

- Hát ez ki? - kérdezte Tiszandrosz. - Bikát visz a vállán! Talán valamikor ez is olümpiai versenyszám volt?

- Ó, ez nevezetes ember volt kereken száz évvel ezelőtt, a híres krotóni Milón, a birkózás hatszoros olümpiai bajnoka! Azt mondják, olyan erős volt, hogy egyszer egy összedőlő házat fenntartott a vállaival, amíg mindenki meg nem menekült, aztán félrelökte a tetejét, és szépen kísétált a romok közül.

- De mért cipel bikát? - faggatta Tiszandrosz, mert sehogysem értette az összefüggést.

- Á, a bika! - nevetett Helórosz. - Hát ez a Milón olyan erős volt, hogy egyszer bikával a vállán jelent meg itt Olümpiában, az ámuló nézők szeme láttára végigsétált vele a stadionon, visszahozta a balbiszhoz, vagyis a rajtvonalhoz, egyetlen ökölcsapással agyonvágta, megtisztogatta, az oltáron megsütötte és a két combját ott helyben mindjárt jóízűn be is kebelezte. Különben is naponta elfogyasztott két sült bárányt, és megivott rá egy vödör bort.

- Mi meg kenyéren és egy kis darab száraz húson tengődünk! - jegyezte meg savanyú képpel Eupolisz, aki egymaga meg tudott volna enni, akár most mindjárt egy egész libát, ha Kratinosz nem vigyázott volna rá.

- No, igen - csillapította Helórosz -, ne irigyeld tőle. Kivételes ember volt ez, hogy ilyen falánkság mellett hatszor is tudott bajnokságot szerezni. Ne feledjétek, hogy ez jó száz évvel ezelőtt történt, s akkor még nem ismerték a tudományos elvekre alapozott edzést. Azóta az orvosok megállapították azt az étrendet, amely frissen és rugalmasan tartja a testet, és egyenletesen fejleszti az atléta izmait és erejét.

- Igen, tudományos - sóhajtott megint Eupolisz -, de ezt a koplalást nem fiatal és egészséges emberekre kellene kiróni, hanem Püthagorasz babzabáló vezeklőire.

- Éppen hogy az egészséges embereknek van szükségük rá, ha olümpiai diadalt akarnak aratni! - ellenkezett vele Helórosz. - És különben is csak néhány hétig tart ez a nagyon szigorú étrend, amelyet Eupolisz oly helyesen koplalásnak nevezett. Földön háltni, egy kis árpakenyeret, sajtot, gyümölcsöt, vagyis néhány szem füget, meg délben egy kis száraz húst enni: elismerem, egy kisgyerek is éhes maradna ilyen diéta mellett. De az olajfakoszorúnak ára van!

Itt Olümpiában, különösen a versenyek előtt három héttel, már nemcsak az edzők ellenőrizték a versenyzők étrendjét és életmódját, hanem a versenybírák is. Augusztusban a hellanodikasz, vagyis a versenybíró volt a legnagyobb hatalom a szent területen. Menandrosz, a versenybírák testületének elnöke, naponta többször is végigjárta a palaisztrát és a gümnasziont, ellenőrizte a versenyekre benevezett atléták reggeli fürdőjét, déli napfürdőjét, kenyérreggelijét és száraz hús ebédjét, pihenését, munkáját, gyakorlatait, és még magukat az edzőket is. Szava mindenütt parancs volt, akár csak a többi hellanodikaszé, akár a versenyzőket ellenőrizte, akár az áldozatokat, akár a stadiont, akár a görög világ minden részéből ideérkezett idegeneket. Szavának pedig könnyű volt érvényt szerezni, mert minden hellanodikasz kíséretében ott voltak a rabdukhoszok, vagyis rendőrök, és a masztigophoroszok, vagyis poroszlok. Olümpiában

tökéletes volt a rend és fegyelem; a sok száz versenyző, s velük a sok ezernyi tömeg feszült izgalomban várta a versenyek megnyitását.

S végre ez a nap is következett.

Reggel korán harsonák zengése verte fel a szent liget csöndjét, felbolydultak a szállások, a versenyzők fürgén ugrottak a hideg fürdőbe, a dögönyözők végigropogtatták az ifjú atléták izmos testét, aztán következett a kis darab árpakenyér, és máris hosszú menetben kigyóztak a Buleutérion, a tanácsház felé, ahol már várták őket a versenybírák, ünnepi öltözetben. Ugyanekkor a Leónidaionból, az állami vendégházból megérkeztek a görög államok küldöttei és az idegen előkelőségek.

Ünnepélyes csöndben olvasta fel Menandrosz az olümpiai eskü szövegét. Zeusz Horkiosz, az esküvédő Zeusz oltáráról magasra szállt az illatos tömjénfüst, mikor a versenyzők ütemesen ismételték az eskü szavait. Aztán újra felharsantak a trombiták, és a versenyzők több száz főnyi csoportja máris kifelé özönlött a tanácsházból, hogy az Altisz terén zárt menetté tömörüljön.

A stadion felől idáig morajlott az állandó zúgás, zsibongás, kiáltás, türelmetlen tapsolás. Több mint negyvenezer ember szorongott már a téglalap alakú versenytér három oldalán, a földbe vágott üléseken, ámbár ülés nem is jutott mindenkinek. Hajnalban kezdődött a tolongás, néhány tucat embert alaposan összenyomkodtak, de egy óra leforgása alatt mégis bejutott a tömeg java. De ki is szorult legalább tízezer ember, csakhogy ezek nem azért jöttek ám Olümpiába, hogy hoppon maradjanak! Tehát mit tehettek: fölmásztak a környező épületek tetejére, az oszlopokra, a győztesek szobaira, a kincsházak meg a tanácsház födelére, s onnan, gyakran egymás hátán lovagolva, mégiscsak elcsíptek valamit az izgalmas látnivalókból.

Azok a szerencsések és ügyesek, akiknek ülés is jutott a stadionban, egész napra berendezkedtek a helyükön; most éppen reggeliztek a hajnali fáradalmak után. Az iszákokból előkerült a hazai ennivaló, de jutott jó falat annak is, akinek üres volt a tarisznyája; százával cikáztak ide-oda a fürge árusok, s minduntalan felhangzott a kiáltásuk:

- Friss fűgét tessék! Friss fűgét!

- Itt a szőlő! Itt a mézédess szőlő!

- Mazsolát tessék! Itt a finom korinthuszi mazsola! A mazsola! A mazsola!

- Friss vizet tessék! - sivitott bele a zsvajba egy csengő, friss fiúhang.

Persze a fűgének volt a legnagyobb keletje, ez volt a legnépszerűbb gyümölcs, ezt a legszegényebb ember is megvehette; úgy is nevezgették: a szegények kenyere. De volt a roppant tömegben sok módos ember is, ezek füstölt birkacombot falatoztak vöröshagymával.

Csakhogy nem csupán görögök ültek a nézőtéren, hanem ott hemzsegett a világnak úgyszólván minden emberfajtája, s ahány, annyiféle ételt hozott magával, némelyiket a görögök még nem is ismerték. Kalliasz nem győzte számba venni a sokféle idegen embert; Rodosz kikötőjében éppen eleget látott belőlük, tehát most is felismerte a szíriait, az egyiptomit, a perzsát, az indiait, az Euxeinosz, vagyis a Fekete-tenger partján tanyázó örményeket, akik rettentő gögösen néztek le a tömegre itt is, akár Rodoszban, mert hiszen azt tartották magukról, hogy ők mind egy szálig született urak! De megismerte Kalliasz a ravasz karthágói púnokat is, és láttukra nagyon elcsodálkozott.

- Moliné - fordult a feleségéhez, mert a két „anya” kivételesen engedélyt kapott a belépésre -, látod a karthágókat? Javában dül a háború leggazdagabb gyarmatukon, Szicíliában, és ők nyugodtan idejönnek...

- Mit keresnek itt? - kérdezte Moliné.

- Ó, hát nem tudod? Nem találod ki? Ugyan mit gondolsz: a púnt, meg az örményt, meg az indust, meg a többit vajon az izgatja, hogy győz-e Glaukiasz vagy Eupolisz vagy a mi Dorioszunk? Á, dehogy! Ezek mind kereskedők, mind görög talentumra vadásznak Olümpiában. Képzeld, én is találkoztam itt jó néhány külföldi vevőmmel, és ámbár Doriosz kedvéért jöttem Olümpiába, mellékesen mégis besöpörtem egy zacskó aranyat... - elnevette magát. - Én máris győztem az olümpiaszon!

De Moliné nem nevetett vele, ő csak a stadion bejáratát leste: mikor jön már a menet, mikor látja meg az ő imádott „fiát”. Akarta Doriosz győzelmét, minden erejével akarta, éppúgy, mint a mellette ülő Agatimé... Két anya győzelmi akarata csak meglágyítja a kemény és zord Héraklészt, aki a győzelmeket osztogatja!

Míg a stadionban a nézőtér morajlott és zsvajgott, míg a bankárok írnokai fáradhatatlanul rótták papiruszlapokra a szerződéseket és átutalásokat, addig odakint, az Altiszon, a paidotribészek, köztük Helórosz és Kratinosz, buzgón s kissé izgatottan rendezgették a versenyzők csoportjait, hogy a menet minél előbb megindulhasson, mert a stadion zsvajgása már oly hangos és türelmetlen volt, a „visszhangos márványcsarnok” falai megszásszorozták a tomboló hangorkánt, úgyhogy a versenyzők már idegeskedni kezdtek. Ideje volt indulni.

És most odabent a stadionban türelmetlenül felharsant a kürt, Menandrosz pedig jelt adott az indulásra. Szemkápráztató volt a felvonulás, amely most kibontakozott. Legelől haladtak a versenybírák, himzett szegélyű, bő, hófehér himationban, amelyet derekukon hivataluk egyik jelvénye, az aranyozott bőrv fogott össze. Utánuk lépkedtek az idegen előkelőségek, a görög városok küldöttei, arannyal és ezüsttel himzett színes díszruhákban; erre az alkalomra kivették olümpiai kincseskamráikból a legszebb aranyékszereket és drágaköveket, és királyi módon feldíszítették magukat. Felséges és szemkápráztató volt ez a felvonulás, amely - mint maguk az olümpiai játékok is - a kis államokra töredezett Görögország nemzeti összetartozását és egységét fejezte ki, legalább négyévenként egyszer. Mert az olümpiai játékok ideje alatt mindenféle ellenségeskedésnek szünetelnie kellett. Aki egyszer látta ezt a pompát, élete fogytáig sem felejtí el...

Egyszerű, térdig érő kék khitónba öltözött csoport következett most: a kikiáltók és a harsonások. A játékok öt napja alatt igen fontos személyek voltak ezek: a kikiáltók hirdették ki a versenyszámokat és a versenyzők nevét, származását, esetleges eddigi győzelmeit; a harsonások adták meg a rajtjelet, ők fűjták egy-egy versenyszám után a győzelmi jelet, és a kikiáltók ezután hirdették ki a győztes nevét. Nagy dicsőségnek számított, ha valaki olümpiai harsonás lehetett: de ezért a rangért is versenyezni kellett, akárcsak az olümpiai bajnokságért.

Egyelőre lelkesen fűjta valamennyi az indulót, s ennek ütemére vonultak fel most a versenyző ifjak: Görögország színe-virága. Elhaladtak a „visszhangos márványcsarnok” mellett, s a stadiont övező földtöltésbe vágott fedetlen alagúton át bevonultak a küzdőterre. A zsúfolt nézőtér tapsorkánnal fogadta a délceg ifjú atlétákat, akik körüljárták a stadiont, és visszatértek a rajtvonal mögötti fedett öltözőhelyiségekbe.

A nyugtalan morajlás végre lecsöndesedett: Menandrosz kihirdette a verseny megkezdését. Lezajlott a kikiáltók versenye, győzött a csengőhangú athéni Balakrosz. Nagyobb izgalmat váltott ki a harsonások versenye, de mikor megjelent a porondon a megarai Polüdórosz, egyszerre minden tenyér tapsra verődött össze, s a tomboló lelkesedés valósággal elsöpörte a többi versenyzőt. Ez a Polüdórosz hét láb magas óriás volt, olyan mellkassal, hogy mindenki csodálkozott, mért nem inkább a birkózóversenyben szerepel. Hatalmas mellkasa olyan volt, mint Héphasztosz isten kovácsműhelyének óriási fűjtatója: felséges hangokat tudott

kicsalogatni rőfnyi hosszú, csillogó rézharsonájából, szinte megbűvölte vele a hallgatókat. És ezzel a harsonával, amelyből telten, ércesen és hömpölyögve áradt a győzelmi induló, utánozhatatlan tökéletességgel tudta megadni a rajtjelet, azt a rövid kattant, amelyet oly remegve várnak a versenyzők, mint a nemes csatáló a harci trombiták rohamjelét.

Polüdórosz nem volt már mai gyerek: most győzött tizedszer az olümpiáson, ami annyit jelent, hogy negyven éve ő a görög harsonabajnok.

- Megérdemli - jegyezte meg Helórosz mester őszinte elismeréssel -, most is oly tökéletesen fújja, mint negyven évvel ezelőtt!

Hérodotosz kellene hozzá, hogy méltóképpen leírja ennek az öt izgalmas napnak zsúfolt sporteseményeit... Hérodotosz, az édes szavú történetíró, aki az egyik olümpiáson elnyerte a szellemi verseny olajfakoszorúját! Sajnos, Hérodotosz már tizenegy éve halott, és legalábbis Bibón kellene ide, hogy megörökítse a nagyszerű olümpiai eseményeket, s ezeknek sorában Élisz és Rodosz dicsőségét. Sajnos, Bibón sincs kéznél, mert ő meg Rodosz szigetén őrzi és ápolja Kalliasz bácsi aranyat termő rózsáit...

Lezajlottak a nagyon hatásos és látványos kocsiversenyek, utánuk a pentathlon, vagyis az ötös viadal: futás, ugrás, birkózás, diszkoszdobás, gerelyvetés. Ez meghozta az első rodoszi győzelmet; Glaukiasz remekelt, könnyűszerrel verte le minden ellenfelét. Talán ezen lelkesedett föl Tiszandrosz, aki oly fölényesen győzött az ökölvívásban, hogy a közönség csak ámult-bámult. Volt is mit bámulnia: Tiszandrosz minden ellenfelére csak egy ütést mért, de ez az egy végzett velük. Milónra kellett gondolni, aki egy ökölcsapással vágta agyon a bikát...

Nagyon izgalmas volt a pankration, vagyis a birkózásból és ökölvívásból álló összetett verseny. Hatalmas testi erő kellett hozzá, hogy valaki mind a kettőben győzzön; a rodoszi Eupolisznak pedig veszedelmes ellenfele akadt a kürénéi Promakhosz személyében. Valóságos hústorony volt az a Promakhosz, két kézzel könnyedén eltörte a karvastagságú vasrudat is, és azt mesélik róla, hogy afrikai hazájában, Küréné környékén, egyszer pusztá kézzel megfojtotta azt az óriási hím oroszlánt, amely megtámadta.

De a nyers erőn győzedelmeskedett a helyes életmód, a tökéletes edzés, az ügyesség és a győzelmi akarat. Eupolisz fürgé volt, mint a gyík, karjai úgy jártak, mint a motolla, mozdulatait a szem nem is tudta követni, úgyhogy Promakhosz egészen megzavarodott, és valahányszor ércöklével lesújtott ellenfelére - mindig csak a levegőt találta; a birkózásban pedig Eupolisz villámgyors mozdulataival úgy kifárasztotta ellenfelét, hogy mikor az egyszer derékon akarta kapni, Eupolisz megragadta a bal lábát, az óriás megingott, és egyetlen kemény lökés elegendő volt, hogy hanyatt vágódjék: úgy zuhant le, mint a liszteszák, és fürgé ellenfele máris lenyomta. A pankrationban is Rodosz vitte el a dicsőség olajfakoszorúját.

Kratinosz úszott a boldogságban, s az esti pihenőn odasúgta Helórosznak:

- Holnap te következel.

- Dorioszban bizonyos vagyok - mondta rá a derék paidotribész.

- Az utóbbi időben tanúja voltam edzésének, és mondhatom, hogy csodát műveltél vele. Ha Rodoszban el tudta fogni a nyulat, akkor most, azt hiszem, elfogná a szárnyas Hermész istent is.

Majd meglátod - mondta titokzatosan Helórosz, aki az utolsó héten, mindig hajnalban, a folyóparti roppant síkságon tartott edzést Doriosszal, és csak ő tudta, hogy az ifjú csodafutó most már nemcsak a nyulat, hanem a madarat is el tudná fogni röptében.

Az ötödik nap reggelén került sor a futóversenyekre. A hosszútávfutás és a stadionfutás, továbbá a fegyveres futás lebonyolítása után Helórosz odafordult a kissé izgatott Dorioszhoz:

- Ez a spártai Lamakhosz könnyen győzött a dolikhoszban, de már kilógott a nyelve, mikor a tizedik stadiont futotta, pedig hozzád képest úgy mászott, mint a csiga. Ide hallgass, Doriosz, nem volna kedved gyakorolni a dolikhoszt? Te aztán bírnád lábbal, de szusszal is!

- Mért ne, mesterem? - felelte Doriosz. - De előbb csak essünk túl ezen a diauloszon.

Tizenheten álltak rajthoz a kettős stadiontávfutásban, és a sorsolásnál Doriosz húzta a hetes számot. Mikor a kikiáltó kihirdette, hogy Doriosz a hetes, tüntető taps támadt az élisziek csoportjában. Hogyne, hiszen ez volt az utolsó nap, és éliszi még nem aratott győzelmet. Dorioszba vetették minden reményüket.

Pattanásig feszült az izgalom, mikor a tizenhét versenyző ráállt a rajtvonalra. Minden szem Dorioszra szegeződött, hiszen ezren meg ezren hallották már a „csodafutó” érdekes történetét. De a két anya, a két apa, a derék paidotribész, s a rodoszi pajtások izgalmát emberi szóval nem is lehetne elmondani.

A balbisz, vagyis a terméskövekből rakott rajtvonal szinte remegett a remegő atléta-testek súlya alatt. A hellén bírák már felálltak, itt a balbisz vonalában is, és a stadion túlsó végében, a terma, vagyis a célvonal mentén is. A kikiáltó fölemeli jobb kezét, jelzi, hogy rögtön kimondja az indulást jelző „apíte” szót, amelyre pillanatnyi pontossággal rávág a harsona kattanása... Polüdórosz ajkához illeszti a ragyogó rézharsonát...

A versenyzők kissé előredőlnek, lábuk a balbisz lábmélyedésében feszül, jobb kezüket nekifeszítik a jobb térdüknek, bal kezüket előrenyújtják.

Remegő izgalom borzongatja meg a nézőteret..., a kikiáltó karja előrelelendül..., kurtán csattan az „apíte” vezényszó, és máris szárazon kattan rá a máskor oly zengő harsonából Polüdórosz sóvárogva várt rajtjele.

Úgy zúdul előre a tizenhét versenyző, mint a fergeteg..., az első húszlépésnyi távolságon már megtöredezik a vonaluk..., kettő-három kiválik a sorból... De nini..., egyszerre csak az egyik versenyző..., Doriosz..., igen, Doriosz... előrerugrat..., nem, vágat..., nem, repül..., máris elhagyja a stadion-táv felét jelző oszlopot..., még egy-két pillanat, s ott van a terma vonalában... A hellanodikaszok nem akarnak hinni a szemüknek..., a közönség éljenez, tombol, őrjöng..., ilyet még senki sem látott életében, hiszen ez az ifjú maga a szárnyas Hermész!

- Ténella! Ténella! - hangzik negyvenezer szájból, s utána ütemesen zúg lélegzetük fogytaig:

- Té - nel - la!... Té - nel - la!...

Az ősi lelkesítő kiáltás tömören zúg a stadionban, s egyszerre elcsöndesedik, amikor Doriosz a célvonalnál megfordul, és szélsebesen vágat visszafelé; a futók még alig hagyták el a 300 lábnyi távolságot jelző kőoszlopot... Doriosz találkozik velük..., azok se nem látnak, se nem hallanak, úgy törtetnek előre, de mire beérnek a terma vonalába, Doriosz már befutott a célba, vagyis újra a rajtvonalnál van, s vidáman kitárja karjait arrafelé, ahol szüleit és nevelőszüleit tudja. Odaint az éliszieknek, de inthetne az egész közönségnek, mert most már tömören zúg végig a stadionon a „Ténella! Ténella!” - és az ujjongásban, a lelkesedésben, a csodálatban nincs különbség görög és görög, barát és idegen közt, még a világ minden tájáról összecsődült kereskedőket is elfogja a láz, tapsolnak, hadonásznak és torkuk szakadtából éljeneznek.

Versenybíró sem tett még soha olyat, mint most Menandrosz: odarohan Dorioszhoz, s nem hiába éliszi ő is, ölelgeti, szorongatja, lapogatja, ahol éri: majdnem agyonnyomja. Elkiáltja magát:

- Paradoxonikész! Csodagyőztes!

Utána zúgja az egész stadion:

- Paradoxonikész! Paradoxonikész!

Menandrosz elfelejt inteni Polüdórosznak, de az magától is megzendíti harsonáját, és lelkesen fújja a győzelmi harsonajelet. Diadalmasan száll a harsány dallam az ujjongó, zsivajgó, tomboló tömeg felett, s Doriosz csak áll, áll a balbisz kövein, s észre sem veszi, hogy az öreg Helórosz szeretettel simogatja, és boldogan suttogja:

- Doriosz, ugye, megmondtam? Ugye, megmondtam?

Ebben a pillanatban érkezik célba a többi tizenhat futó. Már akkor észrevették, hogy Doriosz nincs sehol, amikor a terma vonalán visszafordultak, s látták, hogy Doriosz majdnem másfél stadionhosszal megelőzte őket. Szabálytalan vonalban értek a balbiszhoz, volt köztük első, második, harmadik, de tulajdonképpen mind utolsók lettek, mert ebben a korban nem ismerték a második és harmadik helyezést, mint ahogy az időt sem mérték: az lett az olümpiai bajnok, aki legyőzte a többieket.

Doriosz valósággal négyszeres bajnok lett egyszerre: a 600 lábnyi távot szinte négyszer tudta volna megfutni, amíg a többi egyszer. Ráillett a „csodagyőztes” elnevezés, pedig ez igazán ritka volt az olümpiai győzelmek történetében.

Idebent felbomlott a rend, már Kalliasz és Szotadész is ott állt Doriosz mellett, ott állt a két büszke anya is: Agatimé nevetett, Moliné zokogott, és elcsukló hangon mondta:

- Doriosz, drága fiam..., boldog vagyok, hogy legalább egy kicsit a fiam voltál... Ugye, eljössz még hozzánk, ugye, meglátogatsz?

- Meg én, Moliné mama, hogyan mennék - simogatta meg a jóságos asszonyt Doriosz.

Akkor még egyikük sem tudta, hogy most látták egymást utoljára: Kalliaszék a versenyek után hazautaztak, Dorioszt pedig a szüntelen edzés örökre Éliszhez kötötte. Soha többé nem látta meg Rodosz szigetét.

Most valamennyi harsonás egyszerre kezdte rá, és az ércesen zengő győzelmi induló hangjai mellett felvonultak az ünnepélyes koszorúzásra. Amikor a Zeusz-templom lépcsőzetére értek, abban a pillanatban vágta le egy éliszi kisfiú a templom mögött álló szent olajfáról a koszorúzáshoz szükséges olajfaágat. Gyönyörű olajfa volt ez, gondosan ápták, senki sem mert volna csak egy levelet is leszakítani róla. Olyan üde és dús volt a lombozata, hogy kallisztephanosznak, vagyis „szép koszorús”-nak nevezték.

Leírhatatlan ujjongás és örömrivalgás közben fonta Doriosz homlokára az olajfakoszorút Menandrosz, és a nyaka táján hosszú fehér szalaggal összekötötte.

Így, koszorúsan vonult át Doriosz a hivatalos személyekkel, családtagjaival és barátaival a Prütaneionba, ünnepi lakomára.

Görög ifjú el sem tudott képzelni magasztosabb és boldogabb pillanatot annál, amikor olajfakoszorúsan végigmehetett az Altiszon. A szónokok, ügyvédek, államférfiak, bankárok és kereskedők meggazdagodhattak, a hadvezérek ragyogó diadalokat arathattak, és dús zsákmányt szerezhettek, az önzetlen hazafiakat ünnepelhették polgártársaik, de nem volt nagyobb dicsőség az egyszerű olajfakoszorúnál, amely egyetlen jutalma volt az olümpiai győztesnek, és többet ért aranynál, ezüstnél és minden drágakőnél.

- Ó, ha egyszer majd én is győzhetnék! - sóhajtott a kisfiú, aki az olajfaágat hozta.

Mert ennél forróbb vágya nem volt, nem is lehetett még az ókori szurkolónak sem.

Pedig a kisfiú még csak ennyit látott az egészből. Nem láthatta meg Doriosz bevonulását Küllénébe, holott ez volt csak az igazi diadalmenet. Jelképesen rést vágtak a városfalon, annak jeléül, hogy nincs szüksége várfalra annak a városnak, amelynek ilyen fia van! Olajfakoszorúsan vonult be az olümpiai győztes a szülővárosába, az arkhónok ünnepélyesen fogadták, Apollón templomában nagy áldozatot mutattak be, válogatott fiúk és lányok kara énekelte a Doriosz győzelmére szerzett epinikiont, a diadalmi éneket.

Nagy meglepetés volt még a bennfenteseknek is, hogy három nappal a győzelem után már nemcsak készen volt az epinikion, hanem akkorra a kart is betanította a költő. Ilyesmit csak Pindaros, a csodálatos költő tudott, akinek ajkáról úgy csörgött a felséges győzelmi ének, mint a méz. Pindaros pedig már negyvenegy éve halott...

Úgy történt, hogy Helórosz még Olümpiában találkozott egy szicíliai költővel; afféle vándorlantos volt ez a Philoxénosz, és nem véletlenül került Olümpiába; tudta, hogy a győztesek szülővárosa csengő arannyal fizet a győzelmi énekért, mint ahogy valamikor Athén városa tízezer drachmát fizetett Pindarosznak...

Philoxénosznak szerencséje volt: két rendelést már kapott, s meg is írta három nap alatt mind a két győzelmi dalt, az egyiket a spártai Laszthenészre, a másikat a megarai Polüdóroszra. Lám, hogy megbecsülte Megara a szülöttjét! Bízvást köszönthette volna valamelyik régi győzelmi énekkel, hiszen már kilencet őriztek a városi levéltárban, de most mégis újat íratott dicső fia tiszteletére! A harmadik rendelést Doriosz győzelme után kapta meg Philoxénosz, s még aznap éjjel megírta a diadalének szövegét és zenéjét, másnap hajnalban az arkhónok gyorskocsin vitték Küllénébe, betanította az énekeseket, s mikor harmadnap bevonult Doriosz, már büszke zengéssel fogadta a diadalének.

De nemcsak olajfakoszorú és diadalének járt az olümpiai győztesnek, hanem szobor is. Százával sorakoztak az Altiszon az eddigi győztesek szobrai, köztük nem egy remekműve Praxitelésznek, a világhírű szobrászművésznek. Már ki is jelölték a helyet a mostani győztesek szobrainak, és Doriosznak itt is megérdemelt szerencséje volt: szobra éppen a legszebb helyre, a tanácsház oszlopsora elé kerül...

Eutelidasz, a szobrászművész, már két hónap múlva bemutatta Külléné város tanácsának a szobor agyagmintáját, és nem telt bele négy hónap, ott ragyogott az érc-szobor az olümpiai tanácsház oszlopsora előtt.

Ekkor már csöndes és elhagyatott volt a szent liget, csak az állandóan ott lakó hivatalos személyek tartózkodtak a szent helyen. A kisfiú, a kincsházak őrének a csemetéje, néha órákig ott ácsorgott Doriosz szobra előtt, és elábrándozott a maga jövő olümpiai dicsőségéről...

Majdnem száz év múlva Arisztotelész, a legnagyobb görög tudós ellátogatott Olümpiába, ahol éppen akkor tartották a 113. olümpiasz versenyét. A bölcs férfiú öreg ember volt már ekkor, hatvanéves, szakálla megőszült, feje megkopaszodott, de ebben a boltozatos koponyában benne forrt a világ minden tudománya. Olümpiába is azért jött, hogy lássa és megismerje, mert mindent tapasztalatból akart tudni, nem szerette a levegőben lógó okoskodást, és az álbölcsék ügyes játékait a szavakkal.

Éppen Milón szobra előtt állt, amikor hozzá szegődött egy nálánál is öregebb ember: hosszú fehér szakálla a mellét verte, hósín haja ritkás fürtökben omlott meggörnyedt vállaira.

- Geréniosz a neveim, uram, az Altisz szobrainak a felügyelője vagyok. Ha kívánod, uram, elmondom neked ezeknek a győzteseknek a történetét...

- Öreg - felelte Arisztotelész -, a talapzatok feliratai világosan beszélnek, s mindent elmondanak a bajnokokról... Te bizonyosan vénasszonyos mesékkal akarsz tömni engem. Szívesen meghallgatlak, mert a tanács is figyelmeztetett, hogy ha valamit tudni akarok, hozzád forduljak. De előre is megmondom: csak az igazat, öregem! Hagyjuk a meséket a vén banyáknak!

- Uram - mondta rá az öreg reszkető hangon -, nemcsak a vén banyáknak kellene a mesék, hanem a költőknek is, és ugyebár a költőket mégsem veted meg? A gyermekeknek is kell a mese, és megvallom, az öreg embereknek is, legalább nekem igen...

- Nekem nem! - szakította félbe ridegen Arisztotelész.

- Uram - kezdte újra Geréniosz -, a mesében is van igazság, néha talán több is, mint a tudósok bölcselkedéseiben... - Bocsánat - mentegetőzött ijedten -, te kivétel vagy...

- Tudsz hát igaz mesét?

- Tudok, uram. Az én nagyapám, Menandrosz, éppen száz évvel ezelőtt a hellanodikasztestület elnöke volt, s tőle magától hallottam ennek a szobornak a meséjét, azaz hogy igaz történetét...

Éppen Doriosz szobra előtt álltak meg. Arisztotelész sokáig szemlélte a szobrot, elolvasta a feliratát is; megtudta ebből, hogy az éliszi Doriosz csodafutó volt, négy olümpiaszon hat olajfakoszorút nyert, kettőt diauloszban és négyet dolikhoszfutásban, s még hozzá úgy, hogy valamennyi ellenfelét mindig legalább egy stadion-hosszal elhagyta; harmincnégy éves korában hagyta abba a versenyzést, azután edző lett és sok-sok olümpiai bajnokot nevelt.

- Mindent tudok - szólalt meg a tudós -, csak azt nem értem, miért tart nyulat a kezében?

A szobor karcsú testű ifjút ábrázolt; bal lábán állt, teste erősen előrelendült, jobb karját magasra emelte és a hátsó lábainál fogva nyulat tartott a kezében.

- Látod uram, ez az a mese, vagyis igaz történet, amelyet ígértem neked.

És elmondta neki Doriosz csodálatos versenyfutását az agárral, és a szinte hihetetlen nyúlfogást. A híres bajnok olümpiai győzelmeinek leírása hitelesítette az öreg Geréniosz „meséjét”.

ÉNEKESMADÁR

Ameriosz éppen a másik oldalára akart fordulni az alexandriai főiskola hallgatóinak nagy közös hálótermében, amikor a kertben sípolni kezdett az „ébresztőóra”.

- Csülökre, Kineasz - szólt oda diáktársának -, Matrón tanár úr már bizonyosan izgatottan vár.

A reggeli kását is csak úgy kutya-futásban kapták be, a hidegvizes lemosdás is pillanatok alatt megtörtént, és máris loholtak a Múszeion felé, annál inkább, mert most hirtelen megszólalt a második ébresztőóra is, s méghozzá az előbbinél is élesebb, sürgetőbb hangon.

Állítólag Platón, a híres filozófus találta ki ezt a szerkezetet, jó kétszázötven évvel ezelőtt, de annyi bizonyos, hogy a nagyhírű alexandriai fizikus, Ktészibiosz⁵ tökéletesítette. Ennek az „órának” a lényege két tartály volt: a felsőből hat óra hosszát, vagyis egész éjjel csöpögött a víz az alsóba, s mikor megtelt, a víz súlya kinyitott az edény fenekén egy szelepet, és ekkor az összeszorított levegő nagy sívítás közben kitódult az edény szűk szelepén.

Később cifrázták ezt az egyszerű „órát”: a tartályokat emberbáb alakban helyezték el, a sípot kiképezték kürtnek vagy fuvolának, s így a gyanútlan kerti sétáló, akit megriasztott a váratlanul felbúgó erős hang, azt hihette, hogy a bábtrombitás fújja az ébresztőt.

Mindegy, a két fiú nekiiramodott, hogy idejében ott legyenek a hajnali előadáson, a peripatosz eóthinoszon, ahogy Platón óta nevezték az ilyen kora reggeli tudóskodást. Más ifjak ilyenkor a palaisztrába igyekeznek egészséges, friss hajnali edzésre, de ők ketten, s velük még sokan, inkább a tudományt választották.

Mert Alexandriában, a Ptolemaiosz királyok fővárosában, úgyszólván a tudomány volt az élet gócpontja. A most is dicsőségesen uralkodó VI. Ptolemaiosz - akit az egyiptomi nép humora „Phüszkón”-nak, vagyis Potrohosnak nevezett el -, csak úgy tömte pénzzel a Múszeiont, amelyben száz tudós kapott teljes ellátást és a tetejében fizetést, s még csak nem is volt köteles előadásokat tartani! Tömte pénzzel a híres könyvtárat is, és a tudósok többnyire itt dolgoztak. Munka pedig éppen elég akadt, hiszen 532 800 tekercs volt a könyvtárban, s ezeket rendezni, javítani, magyarázni, esetleg újra kiadni: teljesen betöltötte napjaikat, éveiket, sőt egész életüket.

Legnagyobb élvezetük volt sétálgatni a hűs oszlopcsarnokban, és vitatkozni irodalmi és tudományos kérdéseken. Az irodalom mellett a tudósokat legjobban érdekelte az orvostudomány, a csillagászat, a technika, és a fizikának is az a része, amelyet mechanikának szoktak nevezni, vagyis a gépek és gépszerkezetek tudománya. Hérón⁶, a világhírű gépszerkesztő és feltaláló talán a legnépszerűbb tudós volt az egész Múszeionban.

A két fiú Hérón munkatársa volt, az ő műhelyében dolgoztak mind a ketten, de ma megígérték Aliné, hogy elmennek Matrón tanár úr előadására, mert Homérosz magyarázása közben éppen az őskori gépekről fog beszélni. Matrón kedélyes és közlékeny ember volt, rengeteget dolgozott a könyvtárban, de szenvedélye volt az előadás is. Aliné, a tizenhat éves kislány, legkedvesebb tanítványa volt, s vele együtt a homéroszi költeményekkel foglalkozott.

⁵ Görög mechanikus és feltaláló (i. e. III. sz.)

⁶ Görög mechanikus és feltaláló (i. e. II. sz.)

- Te, Ameriosz - szólalt meg Kineasz loholás közben -, az az Arkhüasz is okosabbat tehetett volna...

- Melyik Arkhüasz?

- Melyik, melyik! Hát a tarentumi, aki ezelőtt háromszáz évvel feltalálta a repülő galambot.

- Miért? - hökkent meg Ameriosz -, hiszen általában tiszteljük Arkhüaszt, aki a repülés örökké izgató problémáját első ízben oldotta meg, mégpedig mechanikai eszközökkel: fogaskerekek, huzalok, áttételek és súlyok segítségével. Mért? Hiszen a galambja kifogástalanul fölrepül, és legalább negyedórát kering a levegőben!

- A keringéssel nincs is baj - magyarázkodott Kineasz -, csak ott hibázta el a dolgot, hogy nem a repülő sült galambot találta fel! Azt én úgy tudnám kormányozni, hogy egyenesen a számba repüljön!... Megmondom, pajtás: éhes vagyok! És nem is elsősorban a tudományra.

- Ez viszont egy cseppet sem akadályozza annak, hogy ne te légy a világ leghíresebb mechanikusa, esetleg Hérón tanár úr utóda itt a Múszeionban.

- Én viszont inkább szeretnék ma egy sült galambot, mint holnap egy főiskolai tanárságot!

- Oda nézz - mutatott Ameriosz az Ízisz istennő temploma előtt ácsorgó fehér ruhás, kopasz papokra -, ezek nem éhesek.

- De nem ám, hiszen láthatod: már működik is a szenteltvíz-automatánk itt a templom előtt. Ez is a mi találmányunk, hiszen mi ketten szerkesztettük az első példányát.

- Nagyszerűnek látszik, bámulják is ezek a babonás Ízisz-hívők, pedig egészen egyszerű: a víztartó edény felső nyílásán bedobnak egy pénzdarabot, ez ráesik egy mérlegkarra, lebillenti, a kar másik vége fölemelkedik, s ezzel a lefolyónyíláson kifolyik egy marékra való szenteltvíz, a pénzdarab leesik az alatta levő tálba, a mérlegkar bezárja a nyílást..., és kezdődhet elülről.

- A pénz pedig halomra gyúlik, a papok naponta tízszer is kiürítik az automatát. Azelőtt a hívők ingyen kapták a szenteltvizet, s lám, a papok most már ezt is arannyá változtatják. De láttad már az új Ízisz-szobrot odabent?

- Nem én. Nem járok én semmiféle papi komédiába.

- Hiába is kíváncsoznál ide, nem engednének be: csak beavatottak részesülhetnek ebben a magasztos élvezetben - nevette el magát.

- Pedig csapatostul tódultak befelé.

- A műveletlen tömeget könnyű megszédíteni. S különösen épp ma, mert ma a csodák napja van...

- Hogyne. Minden héten egyszer csodanapot rendeznek a papok: ilyenkor az istennő forgatja a szemét, mozgatja a fejét meg a karjait, néha el is bődul, mert bizonyosan tudod, hogy tehénfeje van, s ilyen csodanapon a szarvai közt levő holdtányér kivilágosodik. Persze a bárgyú tömeg ilyenkor odavan a félelemtől és a gyönyörűségtől, s bőven hullatja a pénzt a papok perselyébe. Nem tudják szegények, hogy az egész csoda Hérón műhelyéből került ki, csupa fogaskerék meg csiga, meg áttétel a belseje, és egy pap elegendő a csodatételre... A múlt hónapban szállítottuk nekik, amikor te még nem voltál itt...

De már be is értek a Múszeionba, elhagyták a kerti oszlopcsarnokot és egyenesen az exedrába, a félkör alakú, márványpados, nyitott előadócsarnokba mentek. Matrón tanár úr már kirakta a tekercseit egy kis cédrusfa asztalkára, és megkezdte előadását.

Matrón ma az Íliász 18. énekéről beszélt: milyen fejlett lehetett ennek a homéroszi őskornak a technikája, ha a tűzisten, Héphaisztosz, az Etna alatt sistergő műhelyében, Homérosz szerint, húsz darab háromlábú széket készített, és ezek a székek aranykerekeiken maguktól gurultak a gyűlésbe, s a gyűlés után haza!

- No nézd - bökte oldalba Kineasz a pajtását -, hányszor olvastam már ezt az éneket, és sohasem figyeltem erre az automata székre! Pedig ez nem más, mint ama híres automata kocsi, röviden autó, amelyen 250 évvel ezelőtt a híres I. Dionüsziosz, Szürakuszai hatalmas uralkodója, bevonult Delphoiba, Apollón napisten nevezetes szent jóshelyére. Igaz, hogy mire a templomig ért, le is járt a kocsi rugós áttételes szerkezete, no de sebj: újra fel lehetett húzni...

- De ennél is érdekesebb és fontosabb Homérosznak az az adata - folytatta előadását Matrón tanár úr -, hogy mikor a tűzisten a műhelyből átmegy a lakásába, két szolgáló gyámolítja, mivelhogy sánta az öreg. Ám ezek a szolgálók drága aranyból voltak, mondja Homérosz, s maguktól jártak, minden munkát elvégeztek, és volt erő és ész a szívükben, és beszélni is tudtak... Íme, barátaim, Homérosz kora már ismerte a gépembert...

Az előadás után Aliné összeszedte a tekercseket, visszavitte a könyvtárba, azután pedig a két fiúval együtt megindult Hérón műhelye felé. A mestert nagy munkában találták, s éppen jó, hogy jöttek, mert bizony Kineasz és Ameriosz segítségére is szükség volt: most szerelte össze legújabb találmányát, a hodomert, vagyis az útmérőt, és csak Bólosz segített neki, meglehetősen ügyetlenül, mert ennek az embernek mindig máshol járt az esze, nem a munkán, arcáról lerítt az irigység, és Hérón már egyszer rajta is kapta, amint a rajzai közt turkált.

Bólosz szemlátomást nagyon kíváncsi volt a hodometerre, de Hérón hátraküldte a melegítő-üsthöz, hogy vigyázzon a tűzre, mert ez az üst mozgatta a mester gőzgolyóját, az aiolipilét. Érdekes gépezet volt ez: a golyót az üstből feltörő gőz forgatta, s két egymással ellentétes kipufogóján át hangos süvöltéssel áramlott ki. A tűznek mindig égnie kellett az üst alatt, bár a golyót csak akkor indították meg, ha jelzést akartak adni valami okból. Nos, Bólosznak sehogysem volt ínyére ez a száműzetés, de mit tehetett egyebet? El kellett kotródnia a hodomertől...

Hérón ki is tiltotta már egyszer a műhelyéből ezt a sunyi alakot, mégpedig a 158. olümpiasz harmadik évében⁷, de ez az alamuszi élödsi addig sündörgött körülötte meg a Múszeion vezetői körül, hogy végre kénytelen-kelletlen visszavette, de még most - pedig már a 163. olümpiasz negyedik évében jártak⁸ -, még most sem bocsátotta meg neki azt az aljasságot, amit huszonegy évvel ezelőtt elkövetett ellene.

...A Potrohos Ptolemaiosz, aki akkor lépett az egyiptomi trónra, kegyetlenül kezdte az uralkodást: alattvalóit agyonsanyargatta, fosztogatta, gyilkolta, a szegény népet kiszípolyozta, vérig gyötörte. Kegyetlenkedései elől a Múszeion tudósai mind elmenekültek Antiokheiaiba, Antiokhosz Eupatór szíriai király vendégszerető udvarába... Több se kellett Bólosznak: ellopta Hérón műhelyéből a gazdátlanul maradt rajzokat és mintákat, és magával vitte ezt a páratlan kincset szülővárosába, Mendészbe.

...Hamarosan megjött az alkalom, hogy az ellopott terveket drága pénzért eladhassa. Ugyanis Alexandria népe sohasem volt valami jámbor fajta, inkább kötekedő, erőszakos, nyakas és főképpen önérzetes; egy darabig csak tűrte a zsarnok garázdálkodását, de egyszer csak megelégtelt. Történt ugyanis, hogy a Potrohos kétszázevezős pazar udvari hajóján kirándult a

⁷ I. e. 146

⁸ I. e. 125

tengerre, kissé kipihenni úgynevezett fáradalmait. Olyan jól érezte magát a tengeren, hogy a tervezett egynapos kirándulásból háromnapos lett, s még akkor sem akart hazamenni, de a kormányos kijelentette, hogy tovább nem vállalja a felelősséget a hajó épségeért: negyedik napja voltak már szolgálatban a tengerészek, egy szemet sem aludt az egész legénység, tántorogtak már az álmoságtól, nem is szólván az evezős rabszolgákról, mert ezeknek több mint a fele kidőlt, s ájultan hevert az evezőpadokon. A kormányost a vitorlamester is támogatta, úgyhogy a zsarnok kénytelen volt a negyedik napon hazatérni a kikötőbe.

Igen ám, de Alexandriában minden szakmának megvolt a maga egyesülete, a thiaszosz. Nos, a hajósok thiaszosza felháborodottan értesült a tengerészeknek erről az embertelen megkínzásáról, s mint már ilyenkor történni szokott ebben az izgékony és nyughatatlan fővárosban, egy nap alatt fellázította a népet. A Potrohos - mit tehetett egyebet - családjával, rablott kincseivel és talpnyalóival együtt elmenekült Alexandriából..., s éppen idejében, mert a fölháborodott nép kegyetlen bosszút állt volna rajta.

Mikor az alattomos Bólosz értesült, hogy a király Küprosz szigetére menekült, nosza, azonnal utána eredt, kihallgatásra jelentkezett, s azt a tanácsot adta az uralkodónak, hogy vegye ostrom alá Alexandriát; erre a célra drága pénzen eladta neki a Hérón-féle hadigép-terveket. Mert akkoriban Hérón még csak hadigépek tervezésével foglalkozott, és még sehol nem ismert bámulatos találmányokat őrzött az ellopott rajzokban. A Potrohos a rajzok alapján megcsináltatta a követő és a nyíllövő hadigépet, amely a tartalék csövében elhelyezett nyilakat tucatjával lőtte az ellenségre megállás nélkül. S ez a gép bőven ontotta Alexandriára a tüzes nyilakat is...

Alexandria katonailag szervezetlen népe csak rövid ideig állta az ostromot. A thiaszoszok követeket küldtek a király hadihajóira, hogy hagyja abba a város pusztítását, ők viszont kötelezik magukat: bebocsátják a városba, ha ígéretet tesz a népnek, hogy ezentúl ember-ségesen fog uralkodni. Phüszkón tanult a leckéből, mindent szentül megígért, és - ami királyoknál egészen szokatlan -, mindent meg is tartott. Valamicskét csökkentette a munkaidőt, valamicskét emelte a munkabéreket - igaz, hogy a többletmunkát rászózza a rabszolgákra, és a munkabér-többletet a rabszolgák nyomorúságos ellátásából csípte el. Legtöbbet költött a tudományra és irodalomra, a Múzeionra és a könyvtárra, s különösen megbecsülte Hérónt, mert végeredményben az ő találmányai segítették újra trónjára. A nép, az istenadta nép, rnegbocsátott neki mindent, és meg is szerette, úgyhogy innen kezdve már nem Phüszkón, azaz Potrohos, hanem Euergetész, vagyis Jótevő volt a neve. Bóloszt nem engedte bántani, sőt „megkérte” Hérónt, hogy tovább is alkalmazza műhelyében...

Bólosz tehát ott lebzelt a műhelyben, és őrizte a gőzgép tüzet, közben pedig a mester, két tanítványával, befejezte a hodometer szerelését. Bámulatos egy gépezet volt ez: a kocsi tengelyéből függőleges rudacska állt ki, s ez minden kerékfordulás után beleakadt a vízszin-tesen elhelyezett fogaskerékbe, egyet fordított rajta, s négyszeres áttétel után a hodometer-doboz tetején elhelyezett vízszintes és rovatos körlap elfordult, s mutatója jelezte a megtett stadionok számát.

Hérón újítása az volt, hogy a számlálólapot a stadionokat jelző távolságokban megfúrta, minden lyukba egy-egy fémgolyót helyezett el, s valahányszor a körlap egyet fordult, a lyukon a fémgolyó beleesett az alatta levő fémdobozba, így az utasok hallhatták is a megtett stadionok jelzését.

Matrón és Aliné bámulta az elmés szerkezetet, a kislány egészen odavolt a gyönyörűségtől. Meg is jegyezte Matrón:

- Te, Aliné, aztán nehogy faképnél hagyj engem ezekért a csodagépekért!

De Aliné egy szóval sem tiltakozott, annyira lenyűgözte a „modern technikának” ez a káprázatos alkotása.

- Nono, Matrón - fenyegette meg tréfásan Hérón -, csak ne légy féltékeny a technikára! Homéroszod sohasem évül el, s ami fő: él, az én találmányaim pedig itt halnak meg a műhelyemben, és legfeljebb csak játékra valók. No gyertek, hadd mutassam meg Alínénak is a játékszereimet...

- Mégsem egészen játékszerek ezek - jegyezte meg Matrón. - Például ennek a hodometernek nagy hasznát vehetnék a közlekedés gyorsításában, mert ha minden kocsin és minden hajón hodometer mutatná a megtett utat, akkor célszerűbben lehetne megtervezni és megszervezni a szállítások útját: fontos volna ez ember és idő kímélése szempontjából.

- Á, dehogy - legyintett Hérón -, hiszen itt ez nem számít. Meddig tart az út? Addig, ameddig. Embert, állatot, költséget kímélni? Minek? Ember, állat van bőven, a költséget pedig fizeti, aki fizeti. Kinek fontos, hogy a száz mázsás építőkötebőket kik és mennyi idő alatt szállítják az építkezés helyére? Beledöglik ezer ló? Hát beledöglik! Beledöglik tízezer rabszolga? Annyi baj legyen! Hogy milliók szenvednek, hogy a nép oktanul verejtékezik: kinek fáj? Hogy lassabban megy? Nem számít! Hogy emelőkkal és csigákkal, megfelelő szerkezetű szállítószekerekkel biztosabb, olcsóbb és emberségesebb volna az egész munkafolyamat, kit érdekel? A gép drága, a rabszolga olcsó: ez mindent megmagyaráz! Ej, gyerünk tovább!

Mikor odaértek a gőzgéphez, megindította a szerkezetet. A golyó azon nyomban forogni kezdett, a sűrített gőz pedig éles sívítással tódult ki az egyik kipufogón; a másikat elzárta a mester.

- Bámulatos! - kiáltott fel Matrón. - Hiszen ebben a gépben óriási erők feszülnek!

- Akár malmot is lehetne forgatni vele - jegyezte meg Ameriosz, akinek az apja, bár szabad ember volt, éppen malomban kereste a kenyerét, keserves munkával.

- Tudna biz ez hajót is, kocsit is hajtani, vagy akár fűrészt is, de minek?... Hiszen mondtam már - tette hozzá szomorúan Hérón.

- Euergetészt rá lehetne venni, hogy hasznosítsa a találmányaidat - javasolta Matrón.

- Euergetész valóban értelmes ember, sokat is áldoz a kísérleteimre, de valahányszor egy új találmányomat bemutatom neki, mindig csak nevet. A múltkor megmutattam neki az új automata kocsim kis modelljét, s még I. Dionüsziosz autójáról is beszéltem..., hiába. Csak nevetett és ezt mondta rá:

- „Hagyd itt ezt a kis kocsit, a két fiam majd pompásan eljátszadozik vele...”

Pillanatnyi csönd támadt, s Hérón egyszerre csak a homlokára csapott:

- Hopp, majdnem elfelejtettem! Itt a kis kocsi, nézzétek meg. Ma reggel visszahozta egy testőrtiszt: őistensége a király kéri, hogy javítsam ki, mert a kis hercegek meg akarták nézni, mi van benne, és persze elrontották... Íme, ez az én művészetem, ez az én tudományom: gyerekjátékokat javítani!

Keserűn elnevette magát, aztán odaintette Bóloszt, s rábízta, hogy javítsa meg a kis játék autót. Bólosz elvonult a műhely másik végébe, Hérón utána nézett.

- Látni se szeretem - jegyezte meg némi undorral.

- Ne félj, mester, rajta van a szemünk! Itt ugyan több kárt nem tehet! - mondta rá büszkén Kineasz.

Alig hangzott el a magabíró kijelentés, Bólosz már el is tűnt a műhelyből. Senki sem vette észre.

- Azért nincs egészen igazam - szólalt meg újra Hérón, és elnevette magát -, mert őistensége nemcsak gyerekjátékokat kér tőlem.

- Hanem? - kíváncsiskodott Matrón.

- Ameriosz - folytatta Hérón -, hol van a dioptra?

- Mindjárt hozom - felelte Ameriosz.

A dioptra, vagyis távcső, egyik legcsodálatosabb találmánya volt a mesternek. Lehetett vagy öt láb hosszú cső, üveglencsék voltak beleépítve, s ha belenézett az ember, közelebb látta a tárgyakat. Talapzatán vízszintesen és függőlegesen lehetett elforgatni, s így nemcsak a csillagászok használhatták, hanem a mérnököknek is jó szolgálatot tett, ha távolról kellett szöveget mérni.

Állványra helyezték a hosszú dioptrát.

- Nézz bele - húzta oda Matrón a műszerhez a feltaláló. - Nos, mit láatsz ott a királyi palota tetőpárkányán?

- Katapultá, palintonon, polübolon..., körös-körül, négy sorban a tető minden oldalán..., minden sorban húsz darab... No, ezt a palotát jól bebiztosította Euergetész.

- Igen - bólintott Hérón -, szégyellem bevallani, de igaz, ami igaz: nemcsak gyerekjátékokat készítek, hanem ilyen, felnőtteknek való, gyilkos játékszereket is...

- Félelmetes szörnyetegek! - kiáltott fel Matrón. - Ilyenek merednek ránk onnan felülről, és mi idelent nyugodtan magyarázzuk a homéroszi költeményeket!

- Nem is minket fenyegetnek azok a szörnyetegek, hanem a nyughatatlan alexandriai népet figyelmeztetik, hogy ne sokat fickándozzék, mert csak egy moccanás és a Jótevő azon nyomban Potrohossá torzul - nevetett Hérón.

Most Kineasz nézett bele a dioptrába.

- Mikor csináltad ezeket, mesterem? - kérdezte Hérónt. - Hiszen mi ezeken sohasem dolgoztunk.

- Nem bizony, mert erre külön műhely van a palotában. Legügyesebb munkásom, Sziszak vezeti. Betanítottam erre a mesterségre, s most már csak a rajzokat kell odaadnom, mindent pontosan megcsinál. Persze, ez nem mind az én találmányom, hiszen hadigépek nélkül már sok száz évvel ezelőtt sem tudtak volna megélni a királyok! Már Arkhimédész, a nagy fizikus, kitűnő hadigépeket készített a szürakuszai zsarnokoknak, s itt nálunk száz évvel ezelőtt a híres Ktészibiosz elméletileg megoldotta a lövőgépek szerkezeti kérdéseit, és az ő számításait megerősítette a kitűnő Philón is, aki csak nemrégiben halt meg. Kortársunk, II. Attalosz pergamoni király fizikusa, Bitón közölte velem néhány ügyes megoldását. Az én érdemem az, hogy a hadigépek gyakorlati elkészítésének a feltételeit megteremtettem, s a sorozatlövő polübolónt éppenséggel én találtam föl.

- Igen, igazad volt, Hérón - sóhajtott fel Matrón. - A pusztításra szánt találmányaidat komolyan veszik, megvalósítják, használják, s azokat, amelyek az emberi életet és munkát megkönnyítenék, milliók szenvedését enyhítenék, azokat kinevetik.

- A hadigépeken kívül alig valósítottak meg valamit - mondta rá Hérón. - Igen, a szenteltvíz-automatát..., de ez meg a papok játéka..., s még hozzá igen jövedelmező.

Ebben a pillanatban felcsapódott a műhely ajtaja, és pirospozsgás, kövérkés menyecske sietett be, tüdeje zihált, lélegzete el-elfulladt, alig tudott megszólalni:

- Uram - dadogta - gyorsan...

- Beszélj. Timpeszurisz - biztatta Hérón.

Timpeszurisz a királyi hercegek dajkája volt.

- Uram, őistensége parancsolja: siess azonnal Nikandrosz orvosért..., Alexandrosz herceget megcsípte egy skorpió...

- Kineasz, Ameriosz - rendelkezett Hérón kissé izgatottan -, vontassátok ki a kocsit a fészerből, és húzzátok fel a szerkezetét... Megálljatok csak... - egy pillanatig elgondolkozott -, hét stadionra állítsátok be!

Néhány perc múlva ott állt a hamaxion automaton, vagyis a nagy „auto” a műhely ajtaja előtt. Hérón beszállt, megoldotta a szerkezet záróbiztosítékát, a kocsi berregni, nyikorogni kezdett, megrázkódott, aztán nekilódult és simán elsuhant a kövezett úton. Aliné még sohasem látta ezt a csodakocsit - tágra meresztett szemmel nézett utána kissé megilletődötten.

Mikor a kocsi elrobogott, Timpeszurisz megnyugodott, és most már megoldódott a nyelve.

- Senki se tudja, hogy történhetett... Hiszen a palotában nincs skorpió..., hogyan, szép is volna! Talán ez a Bólosz hurcolta be, mikor felhozta a kalitkát...

- Polluxra! - kiáltott fel ijedten Kineasz -, eltűnt az énekesmadár!

- Hogyhogy eltűnt? - kapta fel a fejét Timpeszurisz. - Hiszen Bólosz úr úgy hozta fel a palotába, hogy ti ma már nem tudjátok megjavítani a kis kocsit, hát helyette elhozta az ő találmányát, az énekesmadarat, kalitkástul... Egy zacskó aranyat kapott érte... Talán a kalitkában hozta azt a rusnya férget... Jaj, de megyek is már..., jaj, mi van az én drága kis hercegemmel...

És nagy sebbel-lobbal visszaroht a palotába, szakadatlan sopánkodás közben.

Amint a fiatalok magukra maradtak, Kineasz nagyot csapott öklével a levegőbe:

- A gazember! Ellopta a mi találmányunkat! No, megállj, bitang élősd! Ezt megkeserülöd!

- Ez a sunyi tolvaj visszajön ide, annyi bizonyos, már csak azért is, hogy senki se gyanakodjék rá. Hát idehallassatok: itt ez a vasrács, a királyi állatkertnek csináltuk. Csakhogy a sima vasrács, ha ezt a kart elfordítom, megindul ebben a kör alakú vályúban, és pillanatok alatt összezsattan. Így ni!

Megrántotta a fémkart és a vasrács megindult a vályúban, s egy szempillantás alatt már össze is csattant.

- Igen - mondta most már Kineasz -, emlékszem rá: az állatkert ezzel a csapdával fogatja az oroszlánokat a sivatagban. Erre a körre, vagyis az alapra döghúst raknak, az oroszlán odasétál, és lakmározni kezd, de ebben a pillanatban a fa tetején lapuló gépész kötéllel megrántja a kart, és az oroszlán máris fogoly. A vaskalitka tetején kampó van, abba beleakasztják az erős állványra helyezett csiga kampóját, a ketrec a magasba emelkedik, szekérre rakják, és gyerünk, egyenesen az állatkertbe...

- Értem - bólintott Ameriosz. - Becsalogatjuk a körbe, bezárjuk, aztán felhúzzuk a mennyezetig...

Nagyot nevettek mind a hárman.

- Te, Aliné, te légy a szirén..., ügyesen csalogasd be a körbe..., talán mondd neki, hogy ezt a gépet nem ismered..., erre ő majd el akar hencegni a tudományával, beáll a körbe..., s akkor én ott hátul megrántom a kart, te pedig, Ameriosz, bekapcsolod az automata csigasort, és a nagy feltaláló fél perc alatt fönt lóg a levegőben...

Még mindig kacagtak, mikor csakugyan belépett a műhelybe Bólosz, jámbor képpel, mint aki a légynek sem tudna ártani.

Látta, hogy nincs itthon a mester, hát körülszimatolt, mit is leshetne ki, mit is csenhetne el... s ekkor elébe lépett a kis Aliné, ugyancsak jámbor képpel, mintha ő sem tudna ártani a légynek.

- Mester - szólította meg, mire Bólosz büszkén kihúzta magát -, láttad-e már Hérón új találmányát?

- Melyik az? - kapta föl a fejét izgatottan Bólosz.

- Ez, ni - mutatott a vasrácsra Aliné.

- Mi ez? Lássuk csak, hogy is működik!

- Mindjárt meglátod. Állj csak oda, a kör közepébe.

S minden úgy történt, ahogy kitervezték: a rács villámgyorsan összecsattant, s Bólosz csak akkor kapta fel a fejét, mikor látta, hogy ketrecben van. Rossz sejtelmek támadtak.

- Mi ez? - kiáltotta kétségbeesetten, és elkezdte rázni a vasrudakat.

Harsány kacagás felelt a kérdésére.

- Ez madárkalitka - mondta rá gúnyosan Aliné -, s ez az új találmányunk.

- Madarat fogtunk! - tódította Ameriosz.

- Énekesmadarat! - tette hozzá Kineasz.

Még jóformán ki se mondta, Ameriosz máris megindította a csigasort, és a ketrec két perc alatt fönt volt a magasban, az emeletnyi műhely gerendái közt. A három fiatal pedig rákezdte a népszerű csúfolódó dalocskát:

*Ha érik a barna füge,
Ha pattan a durraköles:
Az ember örül, kacag, és
Fütyörésznek a kis madarak...*

Ütemes tapssal kísérték a dalt, és kacagtak, ahogy a torkukon kifért.

Kineasz fölkiáltott a magasba:

- Énekelj, kis madár!

- Kis madár! Kis madár! - ismételte a másik kettő.

- Te átkozott viperafajzat! - ordította Bólosz a magasban, és öklével megfenyegette Alinét. - Becsalogattál a ketrecbe, de megállj, csak legyek egyszer odalent!

- Gyere le, kis madár!

- Hipp-hopp, repülj a karomba, kis madár!

- Eszem a szívét, de szép kis énekesmadár!

- Hát még a kalitkája!

- Euergetész bizonyosan adna érte egy zacskó aranyat!

- Füttyöréssz hát, kis madár!

Bólosz dúlt-fült tehetetlen dühében, már patakokban csorgott róla a verejték, rázta a rácsot, szitkozódott, káromkodott, fenyegetődzött, de a három fiatal egyre csak kegyetlenül csúfolta, nevette, biztatta, hogy énekeljen. Közben pedig torkuk szakadtából gajdolták a dalocskát: „Ha érik a barna füge...”

Egy órája tartott már ez a kínzás, mikor végre Bólosz megtört. Leült a ketrec közepére, összekulcsolta kezét és alázatosan, el-elcsukló hangon kinyögte:

- Elénekelem..., elénekelem..., de ígérjétek meg, hogy akkor kiszabadulok.

- Megígérjük! - mondta rá mind a három -, de háromszor kell ám elénekelni a madárdalt!

- Hát jó - hörögte Bólosz - háromszor!

- De igazán háromszor - fenyegette meg Kineasz -, mert esküszöm a te istenedre, a tolvaj Hermészre, hogy akár három napig is ott hagyunk, ha nem füttyörésszel háromszor, éppúgy, mint a többi kis madár!

- Jómadár, jómadár! - kiáltott föl gúnyosan Ameriosz.

- Halljuk a madárdalt! - vezényelt Kineasz.

És odafönt, a lengő ketrecben, az imént még oly hetyke Bólosz keserves hangon elkezdte kornyikálni a vidám dalocskát:

Ha érik a barna füge... jaj...

Ha pattan a durraköles... jaj...

Az ember örül, kacag és... jajjajjaj...

Füttyörésznek a kismadarak... ajjajjaj...

Mikor odaért, hogy a kis madarak füttyörésznek, elcsuklott a hangja, és az utolsó szavakat már csak úgy nyöszörögte.

Azok ott lent összefogódzkodtak, és körültáncolták a ketrec hült helyét. Kacagásuk visszhangosan csengett a tágas teremben. És most már ők is rázendítettek a madárdalra, csakhogy most minden sor végén ujjongva gajdolták a „jajjajjaj”-t.

- Másodszor, kis madár! Másodszor!

Éppen harmadszor kornyikálta Bólosz a madárdalt, amikor nyílt az ajtó és belépett Hérón, Nikandrosz orvos és Matrón társaságában. Nagyot néztek a furcsa jelenet láttán, és jóízűt nevettek, amikor meghallották a keserves kornyikálást fent a magasban. Végre leeresztették a boldogtalant, kinyitották a ketrecet, de még el sem mondhatták Hérónnak, hogy mi történt, Bólosz máris eltűnt, mint a kámfor.

A szeme szikrát vetett, s amint kiért az utcára, öklével megfenyegette a műhelyt...

- Úgy? Hát még mindig lop Bólosz mester? Eladta a madarunkat? Üsse kő! Hanem annyit mondok: többé nem szabad beengedni ide! Megértettétek?

- A kis madárra esküszöm - kiáltotta Kineasz -, ide bizony többet be nem teszi a lábát!

- A skorpiócsípés...? - kérdezte félénken Aliné.

- Nüandrosz nemhiába a világ legelső méregszakértője: az ellenmérge csodaszer - mondta Hérón. - A kis Alexandrosz mélyen elaludt tőle, s egy óra múlva frissen és egészségesen ébredt. A nagy örömmel aztán én ittam meg a levét.

- Hogyhogy? - érdeklődött Ameriosz.

- Úgy, hogy Euergetész fülönfogott és megkérdezte, mikor lesz készen a bábszínházam. Hozzátette még: nagyon szeretné, ha holnapután be tudnám mutatni. A kis Alexandroszt szórakoztatni kell valamivel, és most a legforróbb vágya a színház. Hát barátaim, nincs mentség: holnapután bemutató előadás a palotában...

Háromnapos lázas munkával el is készült a színház. Hérón legérdekesebb és legszebb automatája. Ebben a munkában már Aliné is részt vett, mert cserbenhagyta Matrón tanár urat, és beállt Hérón műhelyébe. Harmadnap délután hatalmas társzekér vitte fel a palotába a színház gépezetét és a darab bábu-szereplőit, s odafent ők négyen egészen estig dolgoztak a szerkezet összeállításán.

Az udvar együtt volt a palota nagytermében, de az előadást nem lehetett megkezdeni, mert az elkényeztetett kis Alexandrosz folyton az énekesmadarával akart játszani. Hát igaz is: remek alkotmány volt ez a kis madár; csodálatos módon nem benne volt a kalitkában, mint Bólosz, hanem a tetején. Amint a szerkezet megindult, a fogaskerekek elkezdtek forgatni a kalitka tengelyét, s a végében ülő tarka madárkát, amelynek színes fémteste meg-megcsillant a tizenkét ágú csillárok fényében; ugyanakkor megindultak a súlyok is, megnyomták a fűjtatót, és a levegőt beleszorították az üres tengelybe; a megszorított levegő a madárka torkán süvített ki, és amint a kis madártest forgott, csak úgy áradt a csodálatos csicsérgés a fém-madárka torkából. A kis Alexandrosz kifogyhatatlanul kacagott, és nem győzött betelni a madárka forgatásával és csicsérgésével...

Végre mégis megkezdődött az előadás. A színpad két oldalán megszólalt a két orgona, az udvari orgonaművészek remek Dionüszosz-himnuszot játszottak, mindenki megcsodálta az orgonák finom és lágy hangját...

- Ez is mesterünk találmánya - szólt oda Alinének halkan Kineasz. - Az orgonát ugyan Ktészibiosz találta fel, de az víznyomásos orgona volt, és a hangja kissé érdes és visítós; ez azonban légnyomásos orgona, s hallod, milyen lágy és bársonyos a hangja?

- Gyönyörű - suttogta átszellemülten a lány.

Leeresztették a függönyt, s Hérón bejelentette, hogy az előadandó darab tárgya Naupliosz bosszúja. Naupliosz fiát, Palamédészt, a görögök Trója falai alatt megkövezték, mert Odüsszeusz hamis bizonyítékok alapján azzal vádolta, hogy összejátszik az ellenséggel. Naupliosz bosszút esküdött fia halála miatt, s mikor a háború végén a görög hajóhad hazatért, Naupliosz az euboiai Geraisztosz hegyfoknál hamis fényjelzést adott, s így a hajóik mind zátonyra futottak.

Aztán Hérón is visszavonult, s a három fiattal együtt nekilátott a bonyolult fogaskerekek, súlyok, emelők és csigák kezelésének... Az orgonák újra megszólaltak, és most régi híres tragédiák karénekeit játszották, a színpadon pedig megindult a cselekmény.

...Indulni készülnek a görögök Trója alól, a kikötőben tizenkét görög vitéz dolgozik a hajón, hogy a tengerre bocsássák: fűrészelnek, fűrnak, kalapácsolnak, ácsolnak, dolgoznak a két-araszos bábfigurák, dolgoznak a szerszámok..., surrognak a gépezet belsejében a fogaskerekek, megfeszülnek a zsinórok, forognak a hengeres kötéldebok. Fölrepül a vitorla, az emberek a fedélzetre sietnek...

Most megfeszülnek a csörlők, a parton álló hajósok gyorsan elengedik a kötéldob hengerét, mire a megfeszített kötelek a vízre taszítják a hajót..., recseg-ropog az erős alkotmány, a fedélzeten lázasan dolgoznak az emberek, kidagadnak a vitorlák, a hajó tatján álló kürtös a harci riadót fújja, a hullámok magasra csapnak...

A hajó kint úszik a nyílt tengeren, a szél belefúj a vitorlákba, távoli mennydörgés hallatszik..., a hajó oldalában játszadozó delfinek bukkannak fel és fickándozva kísérik a hajót... A szél egyre erősebben zúg...

Kitör a vihar..., a delfinek eltűnnek..., a tengerre sötétség borul..., a hajó ingadozik, tántorog, féloldalt dől..., a fedélzeten lázasan, majd kétségbeesetten dolgoznak az emberek...

A sziklafokon ott áll az öreg Naupliosz; szeme elé tartja a tenyerét, kémleli a tengert... Végre meglátja a hajót..., az arca földerül..., tüzet csihol..., meggyújtja a fáklyát, s kitűzi a szikla csúcsára... A hajósok fölfigyelnek a jelre..., azt hiszik, hogy ez az előre megbeszélt fényjel, s elérték a Szunion-fokot; pedig ez a jel a halálba csalogatja a hajót...

A hajó valóban zátonyra fut..., neki a sziklafalnak... Hatalmas reccsenés... a fedélzeten fejvesztett szaladgálás, aztán a roncsok lassan vízbe merülnek... A tenger még fölvet egy-egy alakot..., aztán ezek is eltűnnek..., csak Odüsszeusz csapkodja rendületlenül a tajtékzó hullámokat és csakugyan..., már-már eléri a partot, de akkor megdördül az ég..., megjelenik Pállasz Athéné istennő..., villámával lesújtja az úszó görög vezért..., Odüsszeusz eltűnik a hullámsírban...

Vége a tragédiának.

Az orgonákon most diadalmas induló hangjai búgnak fel. Ptolemaiosz feláll, felállnak az udvari emberek is, felugrálnak a hercegek..., mindenki üdvözli Hérónt és fiatal munkatársait. Aliné elpirul, mikor a királyné megsimogatja az arcát, a kis hercegek Hérón nyakába csimpaszkodnak, és nem győznek hálálkodni.

- Csinálj még ilyent - kérleli a kis Ptolemaiosz. - Csináld meg a tolvaj Hermész kalandjait meg csínytevéseit!

„No ehhez volna már mintám” - dörmögi magában Hérón, és Bóloszra gondol. A meleg ünneplés meg is szédíti egy kicsit, és egyszerre csak elragadtatja magát.

- Isteni Euergetész - fordul a királyhoz -, a gőzgép..., tudod..., mennyi munkát lehetne...

A király elneveti magát, és a szavába vág:

- Hagyd ezeket a bolondságokat, Hérón, maradj te csak a játékszereknél..., ebben pótolhatatlan vagy. Látod, ez a színház valóságos csoda: semmiféle gőzgolyó nem ér annyit, mint ez a bábjáték, meg ez a két orgona!

És megint elnevette magát.

Azért a kis társaság jó hangulatban indult hazafelé a palotából. Már a Meszompedion sugárúton jártak, amikor, éppen Nagy Sándor hatalmas síremlékénél, Aliné valami vörös derengést vett észre a Múszeion táján. Felszökkent a síremlék lépcsőfokaira, elnézett nyugat felé, s egyszerre csak összezsapta a kezét.

- Ég a műhely! - kiáltotta el magát.

Valamennyien nekiiramodtak, és néhány perc alatt ott termettek a műhely előtt. Valóban, égett a műhely teteje. Ha leég a műhely, a tudomány pótolhatatlan kincsei mennek veszendőbe... Ez villanhatott át Aliné agyán is, mert egy pillanatig sem állt ott bámulni a tüzet, hanem berohant a

műhelybe - senki sem vette észre -, és a többiek csak arra figyeltek föl, hogy élesen felszív a gőzgolyó kipufogója.

- Lám, a bátor kis Aliné nem vesztette el a fejét - mondta Hérón elismerően. - Örülök, hogy fölvettem a tanítványaim közé. Ti is örültök? - fordult oda Kineaszhoz.

A két fiú egyszerre pirult el, és ez érthetőbb volt minden szóbeli feleletnél.

Egy perc sem telt bele, és harsogó trombitálással berobogtak a műhely elé a Múszeion tűzoltói, két tűzoltó fecskendővel. A tűz fényében megcsillantak a bronzfecskendők tartályai, a tűzoltók nekiálltak a szivattyúknak, a vízálló vászoncsövet ráirányították az égő tetőre, a másikat belevezették az óriási udvari vízmedencébe, s néhány perc múlva Hérón légnyomásos tűzfecskendője hatalmas sugarakban ontotta a vizet az égő gerendákra. Nagyot lélegzettek, mikor a tűzoltóparancsnok jelentette, hogy a tüzet eloltották.

Az egyik tűzoltó ott maradt őrségen, Hérón pedig társaságával együtt bement a műhelybe. Itt vetette föl Aliné azt a gyanúját, hogy a gyújtogató csak Bólosz lehetett.

- Igaza van Alinének - helyeselt Ameriosz. - Úgy megcsúfoltuk a minap, hogy érthető, ha erre az aljas bosszúra vetemedett.

- Nemcsak amiatt gondoltam rá - ingatta a fejét Aliné. - Mikor ma délután mind elindultok már a palotába, én még egy pillanatig a műhelyben maradtam. Beosont Bólosz, nem vett észre, odalopódzkodott a hodometer mintapéldányához, fölkapta és ki akart surranni vele. Én ugyan csak lestem, egy hangot sem adtam, de ő észrevett, ledobta a hodometert, egyet fordult, úgy eltűnt, mintha szétfoszlott volna a levegőben. Félt, hogy elárulom, s bizonyosan azért vete-medett a gyújtogatásra...

- Igaza van Alinének - mondta most Kineasz is, és ebből látszott, hogy a kislány Hérón előtt is, a fiúk előtt is jól vizsgázott.

Maga Euergetész ítélkezett a szélhámos, tolvaj, gyújtogató Bóloszon: életfogytig tartó kőbányai munkára ítélte; majd ha a százmázsás kőtömböket kell kifejtenie és megmunkálnia, talán csak megtanul dolgozni a szélhámoskodás helyett.

De Bólosz a király eszén is túljárt: megszökött a börtönből, sohasem került a kőbányába, de nem is tanult meg dolgozni soha. Hazament szülővárosába, Mendészbe, a Kecskebakisten híres városába, és mivel semmiféle komoly munkához nem fűlt a foga, kieszelte, hogy kalitkás énekesmadarakat fog készíteni, hiszen az énekesmadár nagyon is fontos szerephez jutott az életében, s a madárkalitka maradt élete fogytáig legkeservesebb élménye.

Bizonyosan meg is hibbant egy kicsit: életében többé sohasem tudott másra gondolni, mint az énekesmadárra, meg arra a bizonyos furcsa kalitkára, ami tolvajok ketrecének, vagyis pellen-gérnek is beillett. Lám, tudósnak indult, de tisztesség, becsület és szorgalom híján nemhogy tudós, de semmi egyéb sem lehetett belőle.

Mendész városában nem ismerték viselt dolgait, azt sem tudták már, hogy odavalósi. Mindenki úgy tudta, hogy futóbolond, a vásárokon a gyerekek ujjal mutogattak rá, és valóságos hahota kísérte minden mozdulatát, mikor vigyorogva kínálhatta madárkalitkáit, és rekedt hangon kornyikálta:

Ha érik a barna füge... jaj...

Ha pattan a durraköles... jaj...

Az ember örül, kacag, és... jajjajjaj.

Fütyörésznek a kismadarak... ajjajjaj...

A HAZA ATYJA

Két gyerek szalad ki az Aventinus-hegyi szegénynegyed egyik négyemeletes bérkaszárnijából, egy fiú meg egy kislány, lehetnek úgy tizenhárom évesek. Kézenfogva rohannak le a lejtős Publicius utcán, elsuhanak Flora temploma mellett, elhagyják az óriási Circus Maximust, de most nem mennek be bámészkodni erre az izgalmas helyre, ahol a kocsiversenyeket tartják, hanem tovább vágtatnak, s meg sem állnak, amíg ki nem érnek a Tiberis-parti zöldségpiacra.

- Nézd, Pupilla - szólalt meg a fiú -, Glükera néni még itt van, szaladj oda, talán ad egy kis kelkáposztát.

- Bízd csak rám, Carinus - mondja fölényesen a leányka -, engem nagyon szeret..., azt is tudom, miért... Valahányszor idejövök hozzá kérni valamit, mindig fölemlegeti, hogy apa valamikor udvarolt neki...

- Mint neked Decimus! - neveti el magát a fiú.

Pupilla rendreutasítja az öccsét:

- Fogd be a szád! Mi közöd hozzá! - halványan elpirul, aztán erélyesen folytatja a leckéztetést:
- Inkább azzal törődnél, hogy keress valamit! Apánknak már fél esztendeje nincs munkája, kegyelemkenyeren élünk, te meg csak lopod a napot és csibészkedel a pajtásaiddal...

- Hát most nem kenyeret keresek? - vág a szavába szemtelenül a fiú. - Mindjárt hozom a tökört meg a hagymát, amonnan Lanatus bácsitól, aki valamikor együtt katonáskodott édesapával. Mit akarsz még tőlem?

- Azt, hogy keress munkát! Lám, Decimus mindig talál munkát...

- Munkát, Rómában, amikor a felnőttek is munka nélkül lebzselnek?...

- Igenis - pattog a kislány -, most is az Emporiumban dolgozik, mert ott a kikötőben meg a raktárakban mindig akad munka. Tegnap egész nap zsákot hordott...

- De ő már tizennyolc éves - ellenkezik a fiú makacsul.

- Te meg tizenegy, de olyan dagadt vagy, mint egy henteslegény. Fát vágni te is tudnál! No!

A kislány tizenhárom éves, csinos barna teremtés, és szó ami szó, Carinus nem a levegőbe beszélt, amikor Decimust emlegette, hiszen már a verebek is csiripelték, hogy Decimus elveszi őt. Decimus komoly fiatalember, keres valamit még a mai ínséges világban is, és ez a házasság valóságos megváltás volna a hónapok óta munka nélkül tengődő Figulusnak és két csemeté-jének, mert csak az a magasságos Jupiter tudja, hogy miből is éltek az utolsó fél esztendőben.

- Koldus akarsz maradni egész életedben? - folytatta Pupilla. - Fél esztendeje nem fizettük meg már a lakásbért és az a dög Chremes ki akar lakoltatni..., te meg oda se neki, mintha legalábbis a tied volna az a ronda ház, nem pedig azé a nagyhasú uzsorásé!

De Pupilla hiába beszélt, mert Carinus már régen nem volt ott. Lanatus bácsi bódéja előtt álldogált, vigyorgott és tömte a tarisznyájába a hagymát meg a tökört..., s nini, most látja Pupilla: a jó öreg egy szép kis kerek kenyeret is a markába nyom ennek a léhűtőnek. Lanatus

bácsinak megvolt még a fél iugerum⁹ földje az Ostiai út mentén, abból tengette életét, de azért még a legszűkösebb napokban is juttatott valamit ezeknek a gyerekeknek.

Mióta Rullus törvényjavaslatot terjesztett a népgyűlés elé, hogy a tönkrement parasztnak és a városi proletároknak földet kell juttatni, mégpedig a nagybirtokból és az állami földekből, egyszerre befagyott minden vállalkozás, egyetlen bankár, háztulajdonos, vagy egyéb fajta gazdag ember sem merte kockáztatni a pénzét. Nem volt építkezés; Figulus is munkanélküli, akárcsak Glabrio, Decimus apja. Még szerencse, hogy Barbatus bácsit, az aventinusi bérkaszánya nyomorgó proletárjainak elismert vezérét, egyik ismerőse nemrégiben bejuttatta Catilina villájának kertészetébe. Odajárt ki naponta hajnalban; túl az északi városfalán, a Milvius-híd mellett volt a villa és a gyönyörű kert. Élvezet volt dolgozni benne, s megvolt az az előnye is, hogy naponta hozott haza valami kis gyümölcsöt, zöldséget. Mamurra, Catilina házfelügyelője, jószívű ember volt, s a napszámon felül egy kis meleg ételt és kenyeret is adott Barbatus bácsinak, mivelhogy remekül értette a mesterségét, s különösen a virágkertészetet. Aurelia Orestilla, a ház asszonya, nemegyszer megdicsérte csodálatos rózsáit.

De Barbatus bácsinak jobban tetszett Catilina, a ház ura. Hatalmas termetű, izmos, sápadt arcú, de villogó szemű ember volt; gyorsan beszélt, mindig szenvedélyesen; elszántan és vakmerően bírálta és pocskondiázta még a konzult, az állam elnökét, Cicerót is. Negyvenöt éves volt ekkor, és Barbatusnak eszébe jutott, mit mondott neki egyszer Catilina borbélyja, a hegyes nyelvű Anatoliosz:

- Nagyszerű pályát futott be: mindössze negyvenöt éves, praetor¹⁰, és máris egymillió sestertius¹¹ adóssága van!

- Polluxra! - kiáltott fel Barbatus álmélkodva - egymillió!

És keserűn gondolt az aventinusi nyomortanyára, és a maga heti négy sestertius keresetére...

- Te Pupilla - szólalt meg Carinus, mikor már tele volt a zsákjuk -, szaladjunk fel ide a Palatinus hegyre, nézzük meg a szökőkutat.

- Jó - kapott rajta örömmel a kislány, mert nagyon szerette az előkelő városrész szökőkútjának színes vízjátékát.

Odafönt tátott szájjal bámulták a tengeri tündérek, emberfejű és haltestű víziszörnyek és a játékos delfinek csillogó bronztestét: kagylókürtjeikből, tömlőikből, szájukból ontották és fújták a vízsugarakat, amelyek a szivárvány minden színében szípkáztak, s aztán fehéren porlottak szét a márványmedencében...

Néha jóltáplált, előkelő urak haladtak el a szökőkút mellett, bíborszegélyes tógában. Izgatottan beszélgettek, a gyerekek arra figyeltek föl, hogy minduntalan megütötte fülüket a „Catilina” szó. Fölcsillant a szemük, mert Barbatus bácsi sokszor emlegette, hogy Catilina szerez majd földet a parasztnak, s munkát a városi szegénységnek...

Mikor kigyönyörködték magukat, lefelé indultak a hegyről. Elfogódottan és kissé riadtan lépkedtek az előkelő paloták közt, s az egyik márványoszlopos kapuban tizenkét marcona lictor¹² pillantottak meg; mindegyik két kézre fogva mereven tartotta az államfő hatalmának

⁹ Kb. 700 négyszögöl

¹⁰ A régi Rómában a legfőbb bíró

¹¹ Kb. negyedmillió aranyforint

¹² A legfőbb római államtisztviselők poroszlói

jelvényét: a vesszőnyalábot, amelynek közepéből széles pengéjű szekerce meredt ki. Élet és halál ura az, aki ebben a palotában lakik.

A gyerekeket már a hivatalos hatalomnak ez a zordon pompája is megijesztette, de még jobban megrémültek, mikor a kapuban hirtelen feltűnt házigazdájuk, az uzsorás Chremes szikár alakja. Hosszú orra hegyesen szúrt a levegőbe, kopasz feje olyan volt, mint egy elefántcsontgolyó. A gyerekek ijedten húzódtak be a szomszéd palota kapualjába.

De még onnan is látták, hogy Chremes torz ábrázatán mosoly derül. Olyan volt ez a mosoly, mint egy halálfej vigyorgása.

...Az uzsorásnak minden oka megvolt rá, hogy mosolyogjon, sőt bizvást akár harsányan nevetetett volna. Először is milliós pénzüzetet sikerült nyélbeütnie Ciceróval, amin az elnök húsz százalékot keresett, ő viszont negyvenet... Másodszor - és ez volt a fontosabb -, könnyűszerrel sikerült rávennie Cicerót, hogy egész hatalmával ellene szegüljön Servilius Rullus földtörvényjavaslatának, és egyúttal Catilina „népámító és hazug” ígéretésének, hogy megszünteti az uzsorát, és elengedti az adósságokat, mielőtt hatalomra jut.

- Demagógia, nagyszájú népbolondítás! - legyintett Cicero. - Kiirtom ezt a forradalmárfajzatot!

Chremes elégedetten távozott a palotából...

...A két gyerek leszaladt a Forumra. A márványtemplomok és oszlopos törvénycsarnokok közül kimagaslott a Curia egyszerű épülete: ebben volt a szenátusnak, a legfőbb államtanácsnak, a törvényhozó és végrehajtó hatalom birtokosának az ülésterme, mellette pedig a szörnyű föld alatti börtön, a Tullianum.

A Forum volt a város szíve: itt lüktetett a római politikai élet, itt zajlottak le a gyűlések, itt folyt az igazságszolgáltatás: a szószéken politikusok, a törvényházban ügyvédek, vádlók és vádlottak szájaskodtak, a templomokban fehér ruhás papok áldoztak, jósoltak, szédítették a népet mindenféle hókuszpókuszokkal...

Ma a szokottnál is zsúfoltabb a Forum. A gyerekek csodálkoznak, félnek, sehogy sem tudják ennek a rendkívüli csődületnek és zajongásnak az okát. Menekülnek: átvágnak a Cuprius utcán, a Curia mellett, s leérkeznek a Subura városrészbe. Itt is bérkaszárnnyak sorakoznak, rengeteg a szegény ember, a kocsmák előtt nagy a hangzavar, alig tudnak eljutni Anatoliosz boltjáig.

Anatoliosz görög fodrász, hajfestő, kéz- és lábápoló; libertus, vagyis felszabadított rabszolga, az aventinusiak jóbarátja, egyúttal Catilina házi fodrásza. Nála mindenki megfordul, ő mindent tud, és sokszor még ennél is többet, és mindent elmond mindenkinek. Anatoliosz bácsi Róma eleven újságja...

Már tudja Chremes és Cicero beszélgetését is; tudja, hogy holnap leszavazzák Rullus javaslatát, de azt is tudja, hogy Catilina felkarolja a szegények és elesettek ügyét, s patrícius létére, mint a szenátus tagja, a legfőbb államtanácsban harcol majd Rullus javaslataiért.

- Hej, apa is, Glabrio bácsi is, Fucinus bácsi is, ha csak három-három iugerum földet kapnának, milyen szívesen visszamennének a falujukba! - sóhajtja Pupilla.

- Nekünk is annyi volt - mondja Carinus -, és milyen jól megéltünk! S mért is nem maradtunk ott?

- Mert elűszott a föld... - feleli Pupilla. - Akiknek annyi a rabszolgájuk, mint a nyű, azok persze olcsón adhatják a gabonát..., eleget mesélt erről édesapa! Nekünk se ökrünk, se lovunk, se szamarunk nem volt..., pénzért kölcsönöztünk mindent..., rá is ment mindenünk...

- Te olyan okos vagy, Pupilla - csúfolkodik a fiú -, ha Decimus elvesz, ti öt év alatt visszaszerzitek a földünket...

- Akarom is - csattant fel Pupilla. - Különben pedig hallgass, és ne üsd bele az orrod a nagyok dolgába!

Napestig a Forumon nyüzsgött egész Róma. Máskor is a tereken és utcákon volt a lakosság javarésze, de most olyan a város, mintha láz verte volna ki. Máskor nevetgéltek, pletykáztak, a törvényház kőlépcsőin kockáztak, most izgatottan vitatkoztak, fenyegetődztek, lármáztak, kurjongattak, Rullust éljeneztek, Catilinát éljenezték, és - ami ritkán történt meg - az államelnököt, mikor a tizenkét bárdos poroszlóval végigvonult a Forumon, lehurrogták.

Persze az előkelők se hagyták magukat. Sokan fegyvert viseltek, fegyveres rabszolgák kíséretében jöttek a Forumra... Mondta is Philón, a szakállas öreg tanító, hogy éppen olyan furcsa izgalom fűti a várost, mint hatvan évvel ezelőtt, a Gracchusok idejében...

Glabrio otthon ült, fásultan és éhesen, és nézte az Emporiumon, a kikötőben és a raktárak táján nyüzsgő embereket. Olykor-olykor a szürkületben még megismerte Decimust, amint egy-egy nehéz zsákot cipelt... Szerencsére ma megint akadt munkája, holnap lesz ebéd!

De még ez a gondolat sem tudta felvidítani, sőt a mindig jókedvű Fucinus se, aki pedig nemcsak a kígyóbűvöléshez értett, hanem százféle egyéb mókát is tudott. A marsusok földjéről származott Rómába az öreg, Cerfennia faluból, az ő földjét is egy dúsgazdag nagybirtokos uzsorája ette meg. Egy darabig csak megélt a fővárosban a kígyótáncoltatásból, de hogy a nép egyre szegényedett és az utcai mutatványosoknak befellegzett, kuruzslásra adta a fejét. Vajákos ember volt az öreg, és csakugyan értette a mesterségét: sok évszázados népi orvostudomány sűrűsödött meg benne; a gyógyfüveket úgy ismerte, hogy a doktorok se különben...

Barbatusnak hazafelé menet alig-alig sikerült átfurakodnia a Forum embertömegén, de azért mégiscsak hazavergődött. Most egyszerre vége szakadt a bús hallgatásnak, Barbatus friss híreket hozott.

- Ma este ott voltak az urak a kertben. Az exedrában ültek, ügyet sem vetettek rám, nem tettek lakatot a szájukra...

- Sokan voltak? - kérdezte Glabrio.

- Lehettek vagy tízen. A fejesek. Cethegus, hangos úriember, szenvedélyes, afféle hübelebalázs; Calpurnius Piso, a volt konzul; Portius Laeca, vérmes, dühös, elkeseredett ellensége Cicerónak; Lentulus Sura, volt konzul, akit bizonyos vádak miatt kizártak a szenátusból; aztán maga az egyik konzul, Caius Antonius, akit Cicero minden hatalomból kitűrt... meg Umbrenus borkereskedő, meg mit tudom én, ki még: ezeket a neveket is Mamurra mondta meg nekem.

- Én elhiszem, hogy sokan vannak - szól közbe Fucinus. - Jártomban-keltemben mindenütt hallok, hogy legalább négyszáz úriember van benne ebben a..., csak mondjuk ki..., ebben az összeesküvésben..., csupa lovag meg patrícius...

- Nyomja őket az adósság - véli Glabrio.

- Olyan is van köztük - mondja Fucinus -, de a java tehetős, jómódú úr... Ha már ők is elégedetlenkednek, hát mi csodálatos van benne, hogy a nép Catilinát szereti, nem pedig Cicerót, a gazdagok barátját...

- A nép pedig... - szólal meg újra Barbatus -, vagyis hogy mink pedig nem négyszázan vagyunk, hanem legalább százezren. Nem azért mondom, mert a gazdám, de igenis, Catilinának van igaza! Csak hallottátok volna, miket mondott tegnap..., minden szava elhallatszott

egészen a rózsáligetig, ahol dolgoztam... Őt is kiuzsorázták, mondta, ő is van olyan szerencsétlen, mint akármelyik munkanélküli: ezért igaz barátja ő a nyomorultaknak... Hiszen Róma már odáig jutott, hogy néhány ügyes és kíméletlen ember harácsoltsa össze minden vagyont, néhány hangos törtető kaparintott meg minden hatalmat... Úr vagy nem úr, mindenki ezeknek a rabszolgája..., ki kell harcolnunk a szabadságunkat... A nagybirtokosok és a dúsgazdag uzsorások az okai, hogy pusztulnak az ősi családok és pusztul a nép, százezrek ténferegnek munka nélkül, a parasztok elvesztik még a talpalatnyi földjüket is, és ide tódulnak Rómába... Véget kell vetni ennek az igazságtalanságnak! Mert kinek van szíve elnézni, hogy egyesek minden földi jóban dúskálhatnak, hogy büszke paloták sorakoznak egymás mellett, hogy óriási vagyonok halmozódnak föl néhány ember kezében, amíg százezreknek nincs munkájuk, nincs betevő falatjuk, és nincs hová lehajtani a fejüket?

- Ezt mondta? - álmélkodott Glabrio.

- Ezt és még sok egyebet - bölintott Barbatus. - Derék ember. Nagyúr ugyan, de kiáll a szegény népért... És ez nem tréfadolog; ez igazi összeesküvés, vagy ahogy Fucinus mondta, inkább forradalom. Ezt abból is gondolom, hogy már hadsereget is toborzott... Etruriában a vitézségéről híres Caius Manlius legatus, Umbriában Septimius tribunus, Apuliában Julius centurio¹³ toborozza a szegényeiket, a földönfutókat, a kisemmizetteket... Már legalább három légiónja áll készen a polgárháborúra...

- Fél füllel olyasmit hallottam lent a Forumon - szólt közbe Philón -, hogy Faesulae¹⁴ a főhadiszállásuk.

Ebben a pillanatban érkezett meg a két gyerek. Pupilla lelkesedve újságolta, hogy a Forum olyan, mint a hangyaboly: mesteremberek, boltosok, rakodómunkások, hajósok, rabszolgák, mindenféle polgárok ordítanak, hadonásznak, tüntetnek: az aedilisek¹⁵ nem bírnak a tömeggel...

- És mink fent voltunk a Palatinuson, és láttuk Chremes urat...

- Bitang uzsorás - sziszegte Glabrio.

- A konzul palotájából jött ki és mosolygott...

- Röhögött - helyesbítette Carinus.

- Dehogya röhögött - szólt rá Pupilla -, mit tudsz te? Leszaladtunk Anatoliosz bácsihoz, az mindent tud, ő mondta, hogy Chremes megfőzte a konzult..., nem lesz adósságelengedés... Nekünk ugyan befellegzett!

- Hogy a Furiák szánkáznák meg a hátát! - fortyant föl Fucinus. - Hiszen akkor kilakoltatnak bennünket!

- No, abba mink is beleszólunk! - harsant az ajtóban Decimus hangja ércesen. A félhomályban olyan volt, mint a megelevenedett hadisten. - Papa, ide hallgass: hatszáz rakodómunkás, meg kocsis, meg hajós, meg halász indult félórával ezelőtt a Forumra... A kocsmákban az asztalt verik a nyomorultak, gyürkőznek, fogadkoznak... Catilinát éljenzik mindenütt... „Szabadság vagy halál!” - harsog a tereken, az utcákon, a műhelyekben...

¹³ Tábormok; ezredes; százados

¹⁴ Fiesole

¹⁵ Rendőrök

- Ugye, mondtam - szólalt meg halkan Barbatus -, megmozdult a nép.
 - Herculesre! - csap az asztalra Glabrio. - Most végére járunk a dolognak!
 - De sürgősen ám! - lelkesedett Decimus. - Fél órája sincs, hogy a futárhajó leszaladt Ostiába a konzul parancsával: a flottáról egy egész légiót rendelt Rómába...
 - Fegyverrel is megvédi az uzorát a főuzsorás! - csikorogta Philón.
 - Még öt futár száguld lóháton és gyorskocsin, hogy a konzul parancsára Rómába rendelje az egész környékbeli katonaságot - folytatta Decimus dühösen. - Holnaputánra két légió, 12 000 katona segít neki belénk fojtani a szót, s ha kell, a szuszt!
 - Hát ne engedjétek! - kiáltotta Pupilla szenvedélyesen.
 - Nem is! - visszhangozta Decimus, és elismerően nézett Pupillára; a szeme mintha mosolygott volna. - Én máris indulok. Fucinus bácsi, jössz velem?
 - Akár az Orcusba¹⁶ is! - felelte rá vidáman a mókás kis öreg.
 - De késő este? - aggodalmaskodott Glabrio. - Gondold meg, fiam. Az őrjáratok...
 - Nem félek tőlük, papa. Ésszel él az ember! - legénykedett Decimus. - Meg aztán van itt a tunikám alatt egy jó másfél fontos ólomgolyóm, vastag kenderkötélen...
 - Az én tarisznyámban meg olyan por is van, amitől menten megvakul még a legvitézebb legionárius is! - tódította Fucinus bácsi.
- Az ajtó már rég becsapódott, s Pupilla még mindig büszkén nézett utánuk.
- Késő este végre Figulus is beóvakodott Glabrio szobájába. Csak úgy nyersen ette a kelkáposztát, hozzá a kenyeret, és a szokatlan jóllakástól úgy elbágyadt, hogy mostanig aludt. A sötétben bebotorkált az ács szobájába, mert ez a bérház egész éjjel sötét volt; egy kis lámpára való olajat sem lehetett volna összekaparni ezen a nyomortanyán.
- Figulus hamarosan mindent megtudott, de bizalmatlan ember volt, nem egykönnyen lelkesedett, talán a mestersége ojtotta belé ezt a nagy óvatosságot: mindentől úgy félt, mintha a tetőn mászkált volna. A többiek versenyt meséltek neki az izgató újságokat, de ő csak kerülgette a dolgot, mint macska a forró kását:
- Be jó is volna, ha igaz volna! Csakhogy én nem bízom az urakban..., ha a fejükre állnak, akkor se! Majd ha egy új Spartacus szervez forradalmat vagy szabadságharcot, akkor igen, de Catilina? - és megvetően legyintett.
 - Nincs igazad, Figulus - torkolta le Barbatus -, az urakat se lehet mind egy kalap alá venni. Hát a Gracchusok nem urak voltak? S még hozzá főurak!
 - És mind a kettő meghalt a földért meg a szegény emberekért! - szólt közbe Philón.
 - Nem tudom - fanyalgott Figulus - nem voltam ott.
 - De én ott voltam! - csattant fel Philón.
 - Ha ott voltál, ha nem - ingatta a fejét konokul Figulus -, a csodajeleket nem tagadhatod le.
 - Miféle csodajeleket?
 - Tegnap lent voltam a zöldségpiacon - kezdte Figulus - és elbeszélgettem Glükerával...

¹⁶ Alvilág

- Khm... khm... - reszelte a torkát gonoszul Carinus. Pupilla oldalbalökte, és egyetlen mérges tekintettel elhallgattatta.

Figulus kissé zavarodottan folytatta:

- A hajam szála is égnek meredt attól, amit elmondott nekem: odafönt a sabinus hegyekben köeső esett..., a Padus¹⁷ folyam mentén egy farkas megrohanta a tábori őrszemét, kirántotta a kardját és elszaladt vele..., Szicíliában két katona pajzsa vért izzadott..., odalent, Antium táján, véres kalászkodat arattak..., nem messze innen, Caere városában vér folyik az egyik patakban..., és Praenestében az áldozatra szánt ökör megszólalt: „Jaj neked Róma!...”

- Ostoba gyerekmesék! - mondta mérgesen Philón.

- Nono - erősködött Figulus. - Én nem mernék ilyen jelek után belefogni valami nagy dologba. Nektek is csak annyit mondok: jó lesz vigyázni! A nép csak arra jó az uraknak, hogy legyen, aki harcol és elesik helyettük...

- Ebben nincs igazad, Figulus - ellenkezett Philón. - Igaz, hogy annak a négyszáz vagy hány úriembernek, aki benne van a dologban, édeskevése köze van hozzánk, de ha egyszer segítenek rajtunk, mit bánjuk mi, hogy közben megsütik a maguk gesztenyét is?

- Igen - szólalt meg Barbatus is -, az a fő, hogy véget vessenek az uzsorának, elengedjék a lakásbér-tartozásainkat, és földet adjanak a tönkrement parasztnak. Nem igaz, hogy mi helyettük harcolunk: mi magunkért harcolunk, ha hozzá csatlakozunk!

- Igen, de Catilina legfőképpen a hatalmat akarja - makacskodott Figulus -, és ez nem tetszik nekem.

- Ejnye, Figulus - csóválta a fejét Philón -, hát hatalom nélkül hogyan hozzon törvényeket? Hogyan segítsen rajtunk? Szónoklatokkal?

- Igen, igen, de erőszakkal akarja megszerezni a hatalmat, polgárháborút akar... - hajtogatta konokul Figulus.

- És tudd meg, hogy a nép vele van, Rómában is, a vidéken is, különben honnan már két légiónyi katonája?... - mordult rá Glabrio. - Hiszen hallottad! És kik a katonái? Parasztok, mesteremberek, sőt rabszolgák is!

Éjfél is elmúlt, mire szétoszlottak, s ki-ki hazament az odújába. Figulus még hazamenet is csak vonogatta a vállát.

Másnap reggel huszonnégy ezredsípos vidám indulójára bevonult Rómába az ostiai légió. Előre megállapított tervek szerint megszállták a várost, elsősorban a Palatinust, a Forumot és az Esquilinust, mindazokat a helyeket, ahol a milliomosok és a hatalom birtokosai laktak, a pompás palotákat, a főúri kerteket, és a hivatalos épületeket. Estére a szomszéd helyőrségekből még 6000 katona vonult be a városba: ezek a külső kerületeket, a szegénynegyedeket szállták meg, a „forradalom fészkeit”, ahogy Cicero mondotta.

Decimus és Fucinus zavartalanul bejárta az egész várost: a katonák nem bántották a békés járókelőket, csak épp a csoportosulásokat oszlatták fel..., ha bírták. Egyelőre csendesebb volt a város, mint tegnap; szinte megdermedt benne az élet; az emberek tanácstalanok voltak: a parázs csak a hamu alatt izzott tovább.

¹⁷ Pó

- Én vagyok a doktor - oktatta Fucinus a fiatalembert -, te vagy a segédem. Én viszem a szerszámokat, a mérleget, a kis darálót, a zsebvizórát, te hozod a gyógyfüves tarisznyát...

- Jó lesz, Fucinus bácsi.

- Igaz, néha el kell kiáltanod magad: „Itt a gyógyfüves doktor! Fejfájásra, hasfájásra, tüdőre, májra, vesére, hólyagra itt vannak a csodaorvosságok! Itt vannak a marsus gyógyfüvek!...” Ezeket a kurjantásokat úgy váltogathatod, ahogy kedved tartja...

- Jó lesz - mondta rá vidáman Decimus, és máris rákezde a mondókáját.

Szerencséjük volt: minden órában akadt legalább egy betegük, meg is kuruzsolták annak rendje-módja szerint, némi pénzt is kerestek, de közben aranyat érő híreket szippantottak föl.

Most éppen a Palatinuson jártak, és megálltak a konzul palotája előtt. Hohó, ide aztán nehéz lesz bejutni, hiszen a tizenkét lictoron kívül egy csomó katona is nyüzsög a kapuban, mint dolgoz méhecskék a kaptár nyílásában. Silius őrmester, a katonák parancsnoka, azonnal észrevette őket és rájuk förmedt:

- Táguljunk innét, atyafiak! Nincs itt semmi keresnivalótok!

Ebben a pillanatban Decimus elrikkantotta magát:

- Itt a gyógyfüves doktor! Fejfájásra, hasfájásra...

De csak a májig jutott el, mert a kapuban fehér tógás, szikár, beteges külsejű férfi jelent meg; Tiro volt, Cicero titkára.

- Hé, doktor! - szólt le a legfelső lépcsőfokról.

- Tessék, uram? - lépett közelebb Fucinus.

- Gyere be! - mondta Tiro, s máris bevezette a két jövevényt a kapun.

Kiderült odabent, hogy a ház asszonyának, Terentiának, olyan fejfőrcsei vannak, hogy a tudós orvosok egészen tehetetlenek. Máskor is volt már fejfájása, sőt fejfőrcse is, de ilyen még soha. Talán a politikai izgalmak, talán a házba betelepített katonaság..., ki tudja, mi az oka. Tombol, sír és folyton azt hajtogatja, hogy mindjárt meghal.

Mikor Fucinus belépett, a görög orvosok gúnyosan elmosolyodtak. Tiro pedig megszólalt:

- Idehallgass! Ha csak hókuszpókuszt, meg ráolvasást, meg bagolytűdőt, meg pókhálót tudsz, akkor hozzá se fogj...

- Nem, uram - felelte komolyan Fucinus, kivette a gyógyfüves zacskót Decimus kezéből, s megmutatta, mi van benne. - Ezek igazi orvosságok.

- Azért - mondta szigorún Tiro -, mert ha az orvosságod nem használ, huszonöt botot kapsz, a szolgád ugyanannyit! Megértetted?

- De használni fog, uram - vágta el a fenyegetődzést Fucinus.

Aztán elkezdett válogatni a füvek közt, méricskél, leveleket és bogyókat válogatott össze, Decimus apró őrlőkövek közt megdarálta, Fucinus összekeverte, borban feloldotta, és megitta a beteggel. Aztán azt mondta, hogy a beteg csak pihenjen fél órát, majd utána bejön és megvizsgálja.

Jó fél órát ténferegtek ide-oda a palotában, látszólag közömbösen, de nyitott szemmel, éber füllel: mindent láttak, mindent hallottak. Bejött Silius őrmester és jelentette, hogy együtt van a másik légió is: Tiro halkán benyitott a konzul dolgozószobájába, hogy közölje vele a fontos hírt... Aztán egy aedilis rohant be, pergamentekerccsel, átadta Tirónak és odasúgta:

- Manlius kiáltványa, most érkezett, elfogtuk a futárt...

Tiro kigöngyölte a tekercset, olvasta... Decimus a háta mögül belelesett az iratba, végigfutotta, s mire Tiro bevitte a szobába, ő már közölte is Fucinusszal a tartalmát: Manlius forradalomra szólítja Róma népét..., demokratikus kormányt követel Catilina vezetésével... Bejelenti, hogy néhány nap múlva bevonul a városba...

Most az egyik görög doktor kinézett az előcsarnokba és intett Fucinusnak.

Terentia mosolyogva fogadta őket. Perzsaszőnyeggel leterített heverőjén ült, előtte a kerek citrusasztalkán mézben főtt szőlőfűrtök púposodtak ezüsttálon.

- Köszönöm, doktor - fuvolázta kissé bágyadtan. - Holnap is gyere le, mert hátha...

- Itt leszek, asszonyom.

- Hol lakol? Mert hátha éjjel akarlak elhívatni...

- A Patrícius utcán, a Körte-házban - füllentette Fucinus, szemrebbenés nélkül, s máris elhatározta, hogy inkább ott a ház előtt tölti az egész éjszakát, de nem árulja el, hogy az Aventinuson lakik..., mert ezek nyomban gyanút fognának...

Éppen távozni akartak, amikor Terentia számvevője odalépett hozzájuk, és tíz aranyat nyújtott át a „doktornak”. Ebben a pillanatban lépett be a kapun Davus, Cicero bizalmas rabszolgája, és már messziről harsogta Tiro felé:

- Rullus visszavonta a törvényjavaslatát!

Fucusban is, Decimusban is megfagyott a vér. Úgy mentek ki a kapun, mintha hideg zuhany érte volna őket.

Fucus valóban a Patrícius utcába ment; útközben kis háromlábú széket vásárolt egy asztalosműhelyben - volt pénze dűlásig! -, és letelepedett a Körte-ház elé, hogy ott töltse az éjszakát. Decimusszal vacsorát hozatott, az izgalmak után jól belaktak, a szemközti kocsmában bort is ittak rá, aztán Decimust hazaküldte, hogy vigye meg az otthoniaknak a friss híreket.

Decimus elmondta otthon, hogy mennyi katona szállta meg Rómát; hogy megérkezett Manlius kiáltványa és a konzul rögtön elkoboztatta; hogy a konzul házában óriási a fejetlenség meg az izgalom; hogy Fucus bácsi a kotyvalékával meggyógyította Terentiát; hogy tíz aranyat kerestek; hogy íme, bőven hozott nekik is vacsorát; hogy, igaz is, Rullus visszavonta az uzsora megszüntetése, meg a földosztás ügyében benyújtott törvényjavaslatát...

- Ugye, mit mondtam? - csattant fel diadalmasan Figulus. - Máris kezdenek cserbenhagyni az urak...

- Szó sincs róla! - tiltakozott Philón. - De ha 12 000 katona lándzsája meredne rád, tudom, istenem, még a csillagot is letagadnád az égről...

- Se baj - mondta komolyan Barbatus -, majd Catilina! Jön még kutyára dér!

- De jön ám! - kiáltotta harsányan Decimus, és csak úgy nevetett a szeme, mikor Pupillára nézett. A kislány szeme visszanevetett rá.

Éjfélre járhatott az idő, amikor Decimus visszatért a Körte-házhoz. Fucinus nagy lelkesedéssel fogadta:

- Képzeld csak: én jól ráhibáztam erre a Körte házra! Hiszen itt lakik Portius Laeca..., az egyik fejese, akiről Barbatus beszélt..., tudod, ott volt a villában, azon a tanácskozáson...

- Honnan tudod, hogy itt lakik?

- Csak onnan, hogy ülök-üldögélek itt a kapuban, hát egyszer csak ki toppan elém? Senki más, mint régi jó komám, Phalakriosz, Laeca rabszolgája, fiainak a tanítója. No hogy ez a Phalakriosz miket mesélt...

- Ugyan miket? - kérdezte Decimus izgatottan.

- Valóságos regény. Elmondta, hogy fölkereste Davus, régi ismerőse, a konzul legbizalmasabb rabszolgája, s bement vele ide a szemközti kocsmába. Derék gyerek ez a Davus, mondta, velünk tart, úgy szidta a gazdáját, mint a bokrot... Meg is kérdezte Phalakriosztól: mit tehetne az összeesküvés sikeréért? Erre a tanító elmondta neki, hogy Laeca lakásán - szegény ember volt bizony Portius Laeca, bérlakásban lakott - tegnap este nagy tanácskozás volt, és elhatározták, hogy holnapután hajnalban..., meggyilkolják Cicerót... „Hű - mondta erre Davus -, itt aztán csak én tudok segíteni nektek: ilyenkor a katonák alszanak, a lictorok is, az egyetlen őrszemet leíratom, és kinyitom nektek a kaput...” „Édes egy komám - mondta erre Phalakriosz -, csakugyan megteszed?” „Meg én” - felelte Davus. Erre aztán Phalakriosz beavatta őt a tervekbe, így tudta meg Davus, hogy Cethegus, Laeca, Lentulus és Umbrenus borkereskedő lesz a kis csapatban, s velük vagy tíz rabszolga...

- Fucinus bácsi - hökkent meg Decimus -, nem gyanús neked a nagyúr rabszolgájának ez a készsége?

- Már mért volna gyanús? Phalakriosz tanító, okos ember, elszánt híve a forradalomnak: ő csak tudja, kivel mit beszél, s kiben bízhatnak...

Ebben maradtak. Fucinus bácsi elkezdett szunyókálni, Decimus pedig leült a kapu sarokkövére, nekivetette hátát a falnak, és hamarosan őt is elnyomta a buzsóság.

A csípős hajnali szellő ébresztette föl mind a kettőt. A kocsmában megreggeliztek, Fucinus hóna alá kapta a kis széket, Decimus a zacskót, és megindultak a Palatinus felé.

Sokáig kellett ott lebzselni a palota előtt, amíg bebocsátották őket, sokáig kellett várakozniuk is az előcsarnokban, de ez kapóra jött nekik. Amint ott üldögélnek, jön ám Davus és jelenti a titkárnak, hogy mit tudott meg Phalakriosztól... Tiro besiet a konzulhoz..., visszajön..., hallja az intézkedéseket holnap reggelre: megkettőzni a katonai őrséget..., elfogatni az összeesküvőket..., legelőször Catilinát... Decimusnak minden hajszála égnek áll ijedtében; felugrik, faképnél hagyja Fucinus bácsit, kirohan a palotából... Az egyik katona keresztbeteszi a lándzsáját a kapuban; ő félrelöki... Még hallja, amint Fucinus bácsi odakiáltja a katonának: „Orvosságért siet” - aztán vad iramban le a hegyről..., a Patrícius utcába..., lihegve közli Phalakriossszal az árulás hírét. Phalakriosz kihívja a gazdáját, menekülnek, megígérik, hogy értesítik a többieket is...

Most következik a dolog nehezebbik fele: értesíteni kell Catilinát. Neki a Suburának..., fölveri Anatólioszt..., át a Forumon..., végig a nyílegyenes Via Lata¹⁸ úri házaik között... Fél órája fut már..., ki a Porta Flaminia szűk oldalkapuján..., az őrség nem veszi észre..., egy katona mégis..., csak úgy szórakozásból lándzsát hajít utána... Végigszáguld az országúton... Egy

¹⁸ Széles utca

órája rohan már..., lélegzete kifulladás... Ez a Milvius-híd... De mi ez? Katonák?... Utazókocsi a hídon... Körülfogják... Elbújni, elbújni... - biztatja magát, s máris belesimul, szinte láthatatlanul, az egyik hídpillér mélyedésébe; onnan nézi, hogyan fogják el a kocsi utasait. Nini, hiszen ezek a barbár gallusok követői, tegnap látta őket a Forumon, amint a Curiába mentek... Megmotozzák őket..., az egyiktől levelet vesznek el... „Itt van Catilina levele” - mondja a szakasz parancsnoka. - „Vissza a kocsira és gyerünk!” A követek utazókocsija és a két katonakocsi vágatva visszaindul a városba..., száguldanak, az országút csak úgy porzik utánuk. Decimus kibújik a pillér mögül; már se lát, se hall..., mindegy..., ködfátyolos a szeme..., éppen hogy bebukik a villa kapuján..., hogy is nyílt ki ez a kapu? Igen..., ez Mamurra..., szerencsére felfogja a karjaiban, mielőtt elvágódna...

Percekig nem jut szóhoz, de amint a pohár erős bor hatására magához tér, akkor már Catilina előtt áll, s nem is jelent, hanem szinte parancsol:

- Menekülj, uram! Azonnal! Mindjárt itt az őrző! A gallus követek elárultak benneteket! Viszik már őket kocsin a Tullianumba... A hídnál ott volt a katonákkal Umbrenus is, megbilincselve..., a követek árulták el..., megtalálták náluk a leveledet... Jól megrendezték ezt a látszatutazást ezek a bitang barbárok... Meneküljetek, uram, azonnal!

Catilina megrendülten hallgatja a fiatalembert. Kémek és árulók csalták csapdába legjobb embereit..., dolgozik a nagyurak, az uzsorások, a milliomosok pénze, befolyása: a paraszt katonák vakon segítik elnyomóik erőszakoskodását... Rullust megfélemlítették..., elárulták még ezek a barbárok is, akiket föl akart szabadítani...

- Mamurra - szólt oda hű emberének -, azonnal átmegyünk a szomszéd telekre, a kis föld alatti kunyhóba... Ott senki sem sejt, senki sem keres... A villa üresen marad... Holnap hajnalban indulunk..., ma nem mozdulhatunk... A harmadik szomszédom, Calvus, a derék paraszt, istállójában tartja a lovaikat... Ott ülünk lóra és aztán egyenesen Manliushoz...

- Igenis, uram - mondta rá Mamurra, és máris indult csomagolni.

- Te pedig, fiatalember..., mi is a neved, hogy el ne felejtsem?...

- Decimus, uram.

- Decimus, siess a városba, és ha százszor is Phalakrioszra bíztad az üzenetet, személyesen is értesítsd Cethegust és Lentulust, hogy mindenáron, tűzön-vízen át siessenek utánam... Faesulaeaban várom őket...

Decimus maga sem tudja, hogyan telt el a nap..., mintha álomban élne... Cethegus már nem volt otthon..., Lentulus sem..., a rabszolgáiktól tudta meg, hogy mind a kettőt letartóztatták és bevitték a Tullianumba. Hiába, a három kocsi gyorsabban járt, mint a fáradt gyalogfutó... Phalakrioszt hiába kereste..., ők talán megmenekültek... Otthon senki: az egész Aventinus kint a Forumon, még Figulus is...

Odabent a szenátus alkalmi tanácstermében, a Concordia-templomban, a konzul beszél. Valóságos színészi remekmű az előadása; az önzetlen hazafi felháborodása tüzel minden szavában: orvul meg akarták gyilkolni, éppen őt, a nép igaz barátját, aki most dolgozik uzsoraellenes törvényjavaslatán, rendezni akarja a lakásbértartozásokat, illetőleg elengedtetni! S miközben ő éjt-napot egybetéve a népért dolgozik, züllött és eladósodott urak, a nép esküdt ellenségei, tűzzel-vassal magukhoz akarják kaparintani a hatalmat és persze az állam kincseit, hogy azt is elherdálják, úgy mint a magukét... De egyebet is akartak: felgyújtani Rómát, egyszerre tizenkét helyen, s akkor aztán velünk együtt elpusztult volna a nép is, utolsó rozoga bútordarabjaival, viskóival és siralmas rongyaival együtt... Hát ezt akarjátok?

A Concordia-templom feljárdatának legfelső lépcsőfokán három állami kikiáltó olvasta fel időnként a téren nyüzsgő népnek a beszéd leghatásosabb részeit. Mikor a tömeg azt hallotta, hogy Catilina fel akarta gyújtani Rómát, hátborzongató üvöltés sivitott végig a Forumon. Ez jó szónoki fogás volt: az emberek megriadtak, sokan kiváltak a tömegből, eloldalogtak, egymás után hazafelé szállingóztak: nem, a gyújtogatás nem kellett senkinek se! Rómát felgyújtani! Micsoda merénylet, micsoda szentségtörés! Nem, ezt nem akarhatja egyetlen proletár sem, aki félti a hazáját!

- De igen - süvöltötte oda a gyáváknak egy harsány fiatal hang -, de igen! Felgyújtani, kiégetni ezt a bűntanyát, ezt a rothadó szemétdombot, új várost alapítani, új Rómát, a szabad és boldog nép városát! - harsogta Decimus.

Az aventinusiak rázúgták a forradalom jelszavát:

- Felgyújtani! Kiirtani!

- Ne higgyetek nekik! - üvöltötte Decimus kivörösödve.

- Oszolni, oszolni! - ordította egy természetes centurio a tömeg arcvonala előtt, s mikor senki sem tágitott a helyéről, harciasan vezényelt: - Roham!

A katonák belegázoltak a tömegbe, letiporták a férfiakat, asszonyokat, gyerekeket, mindenkit, aki csak útjukba esett. Sebesültek jajgatása, haldoklók hörgése, menekülők visítása visszhangzott a márványcsarnokok között.

Ebben a pillanatban lépett ki Cicero a templomból, megállt odafönt az oszlopok között, és elégedetten legeltette szemét a látványon.

De a Forum végét, a Vesta-templom táját nem érte el a roham hulláma, ott rendületlenül állt a tömeg. Fütykösök lódultak a levegőbe, kalapácsok lendültek ütésre, kemény öklök fenyegetődztek... Egyszerre csak a Vesta-templom legfelső lépcsőfokán karcsú fiatalember tűnt fel, és harsány hangon odasüvöltötte a tömegnek:

- Föl a Palatinusra! A Palatinusra!

- A Palatinusra! - üvöltötte utána ezer torok.

- Vesszen a konzul! Vesszen a konzul! - csapott fel az ordítás mindenfelől.

Nem kellett sok biztatás a népnek: nekizúdultak a Palatinus lejtőjének, s mielőtt a katonák megtudhatták volna, mi történt, az ezerfejjű tömeg máris fent volt a hegyen. Mint az áradat, úgy zúdultak rá a konzul palotájára, pillanatok alatt elsöpörték a lictorokat is, a katonákat is, elvették a fegyverüket, összeverték őket, törtek-zúztak, feldúlták az egész pompás palotát. Recsegték-ropogtak a drága bútorok, csörömpöltek az összetört kristályedények...

Most hirtelen éles katonasípok harcias indulója csendült fel... A tömeg fölfigyelt, és amint a sípolás közeledett, az emberek szép csöndesen kereket oldottak, ki erre, ki arra, lecsúsztak a bokros hegyoldalon, leszaladtak a rejtett sikátorokon..., percek alatt eltűnt az imént még zajongó és romboló tömeg, mintha a föld nyelte volna el.

Mire a század bekanyarodott a konzul palotája elé, már csak egy ember - Decimus - állt a lépcsőzet legfelső fokán, a megsérült, megrepedezett oszlopok közt, mögötte az előcsarnokban összetört bútorok roncsai, sebesült, félig agyonvert lictorok és katonák, jajveszékélő rabszolgák, összetört márványlapok, szétvert amforák és darabokra zúzott kristályedények...

Silius őrmester szétvetette lábait a lépcső aljában; keményen süvített a parancsa:

- Megkötni!

Átkutatták a palotát és környékét, egy teremtetett lelket sem találtak. Mit tehettek egyebet? Megindultak egyetlen foglyukkal a Mars-mezőn rögtönzött táboruk felé.

Csak a táborban jutott eszébe Decimusnak, hogy ezt a ragyás pofát már látta valahol. Hogyne..., tegnap..., éppen Cicero palotájában...

Praenestei parasztember volt az őrmester, kénytelen-kelletlen szolgálta ugyan az urakat, de nem szerette őket. Tetszett neki ez a legényke; látszott rajta, hogy paraszt, de azért is tetszett neki, mert bátrabb volt, mint a katonák, s mint az egész tömeg, amely félórával ezelőtt még itt rombolt, s pillanatok alatt elszelelt. Csodálatosképpen nem verte meg. Bevitte a sátrába kihallgatni. Kikészítette a viasztáblát meg az íróvesszőt, hogy följegyezze a vallomását. Tettetett szigorúsággal záporoztak a kérdései:

- Neved! Lakásod? Foglalkozásod?

Decimus nyugodtan felelt a kérdésekre, Silius jegyzett. Mikor megkérdezte, hogy mit követett el, a fiatalember azt felelte, hogy harcolt. Harcolt a nyomorúság, a szegénység, az urak ellen! S mikor Silius megjegyezte, hogy hiszen ez lázadás, Decimus szenvedélyesen rávágta:

- Ha lázadás, hát lázadás! Ha nem lázadozunk, sohase lesz kenyerünk!

Siliusnak ugyan megvolt a kenyere, de azért érezte, hogy ez a fiatalember a szívéből beszél. Abba is hagyta a jegyzést. Kissé tanácstalanul, de változatlan szigorúsággal szögezte neki a kérdést:

- Most aztán mit csináljak veled? A törvény szerint büntetést érdemelsz, és mivel kihirdettük a rendkívüli állapotot, most mi katonák bíraskodunk! Részt vettél Catilina lázadásában! Hát mit érdemelsz? Mivel büntesselek meg?

Decimus fölkapta a fejét, és keményen szembenézett az őrmesterrel:

- Kínoztass meg, végeztess ki, mit bánom én! Ha agyonversz, amikor sem tagadom meg a forradalmat, sohasem tagadom meg Catilinát! És jegyezd meg, őrmester, amíg ilyen nyomorúság van, mindig lesznek lázadók. Az egész népet mégsem lehet kiirtani!

Silius vállat vont, maga sem tudta, mit tegyen ezzel a fiatalemberrel, aki ilyen önérzetes hangon mert beszélni vele. Megmelegedett a szíve, de azért hivatalos hangon szólt rá az ifjúra:

- Itt maradsz a sátramban! Majd meglátom, mit tegyek veled.

Ennivalót tett az asztalra, és csak ennyit mondott:

- Ha akarsz, lefekhetsz az ágyamra.

Decimus késő este ébredt fel, akkor is csak arra, hogy a síposok versenyt fújták a takarodót.

Amikor elnyugodott a tábor, belépett Silius. Tömött zsákokat hozott magával, ledobta a földre. A fiúhoz fordult:

- Ebben a zsákban három napra való élelem van, vidd magaddal, aztán menj, amerre látsz. Majd én kivezetlek a tábor kapujáig. Itt ez a lepecsételt viasztábla, benne a parancs, hogy köteles vagy jelentkezni Bononiában¹⁹ Carbo centuriónál... Aztán ott jelentkezel vele, ahol akarsz. Rajta az aláírásom: Silius.

Az őrséget beparancsolta az őrszobába, maga nyitotta ki a kaput. Jól hátbavágta Decimust, kitolta a kapun, aztán elnevette magát:

¹⁹ Bologna

- Most aztán fel is út, le is út. Ki a városból, annyit mondok! De nehogy keresd ezt a Carbót! Ha célhoz értél, töröld el az írásomat!

Már csak annyit hallott Decimus, hogy a kapu becsapódott mögötte. Lassan megindult a Porta Flaminia irányában. „Dehogyis törölöm el az írásodat, derék Silius! Csak győzzünk, meghálálom az emberségedet!”

Egy pillanatra megtorpant, eszébe jutott, hogy talán fölszaladhatna az Aventinusra... De nem! Megkeményítette szívét... Harcba indul..., egy pillanatra sem szabad engednie semmiféle gyöngeségnek... Apja... Pupilla..., majd a győzelem után.

Szárazon koppantak lépte az út kövezetén. A városkapu a nyílt parancsra kitárult, Decimus nekivágott az országútnak. A Milvius-hidat katonák őrizték: Silius viasztáblája itt is csodát művelt. Mikor besurrant a magányos telekre, Catilina és Mamurra már éppen készen állt az útra. Decimus lihegve állt meg előttük.

- Veletek megyek! - csak ennyit mondott.

Catilina megölelte:

- Hűséges fiatal katonám! Magammal viszlek a győzelemre!

Negyedóra múlva a derék Calvus tanyáján mind a hárman lóra kaptak, és elkocogtak az országúton a borzongató hajnali szürkületben.

Aznap este a Tullianumban megfojtották a hóhérok a forradalom római vezéreit, Lentulust, Cethegust, Umbrenust s a többi: Piso Hispániába szökött, Antonius konzul átpártolt Ciceróékhoz, Róma népe hallgatott, a városra halotti csönd borult...

Alig egy hónappal ezután három konzuli légiónak kerítette be a nép hadseregét: a Pistoria²⁰ mellett megvívott csatában elesett a derék Manlius, elesett Catilina, miután mind a ketten utolsó lehetőségig hőiesen harcoltak a forradalomért.

Az a fiatal tiszt, aki húsz sebből vérezve omlott rá Catilina holttestére az ütközet utolsó pillanatában: Decimus volt.

Éppen egy hónapja múlt, hogy a szenátus törvénytelenül kivégeztette az összeesküvőket, s utána Cicerónak „A haza atyja” címet adományozta.

A haza hőseire már csak az Aventinuson emlékeztek, csöndes és szomorú éjszakákon...

²⁰ Pistoia

A VADGALAMBOK

Sok nagy várost érint a Via Appia, a híres Appius Claudius Caecus országútja, amely már idestova harmadfél száz éve szolgálja az utasforgalmat, a kereskedelmet és a hadseregek közlekedését Róma és Brundisium,²¹ vagyis a Tirrén- és az Adriai-tenger között. Róma alapításának 422. évében építették,²² és azóta szebbnél szebb városok épültek mellette: Capua, Beneventum, Aquilonia, s még jónéhány, de valamennyi közt talán a legszebb egy kisváros, Venusia, a félelmetes Voltur hegy tövében, a mindig zúgó, mindig haragos Aufidus folyam partján.

De lehetett a Voltur akármilyen félelmetes, az Aufidus akármilyen haragos, Venusia annál kedvesebb, annál mosolygósabb volt: piros háztetői kíváncsian kandikáltak ki az ezüstös olajfák és a fényes levelű babérfák közül. A városka körül szőlőskertek meg gyümölcsösök húzódtak a Voltur lejtőjétől egészen az Aufidus síkjáig, s nem volt egyetlen évszak sem, hogy ne ragyogott volna ki a fák sűrűjéből a gránátalmafa vérvörös virága, vagy az aranszínű citrom, a sápadt, sárgászöld őszibarack, az aranyalma, vagy akár a piros cseresznye, a legújabb itáliai gyümölcs: alig tíz éve hozta Keletről az első fácskákat Lucullus,²³ a híres hadvezér.

A városka lakosai is olyanok voltak, mint a kertjeik: derűsek, mosolygósak, frissek, kedvesek, s főképpen közlékenyek, beszédesek - hogyne, hiszen itt laktak a legforgalmasabb országút mentén, mindenről hallottak, mindent tudtak, s minden új hír pillanatok alatt eljutott a városka egyik végétől a másikig, főleg a mindig fecsegő asszonynépség jóvoltából.

Itt az öregemberek is fiatalosak voltak, mivel egész napjukat a szabadban töltötték, vadásztak, halásztak, kertészkedtek, a szőlőkben meg a gyümölcsösökben dolgoztak, s főképpen, mivel nem viseltek már szakállt, mint a világtól elmaradt falusi parasztok és pásztorok, hanem simára borotválták arcukat. Az ilyen arcon a mosoly is ragyogott, s nem bújt el, mint a maradi és mogorva emberek szakállának bozótjában.

Mosolygós ember volt Ampelius bácsi is, a szőlősgazda, friss, kedélyes, örökre mozgó, szinte nyughatatlan öregúr, ámbar nagyon megharagudott volna, ha valaki öregnek mondja, hiszen még csak az ötvenedik évét taposta. Túl volt a reggeli munkán, hát benézett a szomszédjához, Flaccushoz, hogy egy kicsit elbeszélgessen vele. Csakhogy Flaccus kint volt a tanyán, csak a nővérét, Pulliát találta otthon. Derék vénlány volt ez a Pullia: ő nevelte az özvegy Flaccus egyetlen gyerekeit, a kis Horatiust.²⁴

- Ejnye no - dohogott tréfásan Ampelius -, se az apja, se a fia! Hát hol kujtorog az a lurkó?

- Nem kujtorog az, Ampelius bácsi -, ott ül a méhesben, hallgatja a méhecskék döngicsélését, elnézi a nyüzsgésüket a kaptár szájában, és esküszöm, néha beszélget is velük.

- Ugyan már, no - mosolyodott el fölényesen Ampelius -, csak nem akarsz elhiteni velem ilyen bolondságot?

²¹ Brindisi

²² I. e. 312

²³ I. e. 74-ben konzul; 72-ben és 69-ben tönkreverte Mithridatész pontoszi királyt

²⁴ Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65-8) római költő, akinek gyermekkoráról ez az elbeszélés szól

- Menj ki, nézd meg, ha nem hiszed.

Ampelius bácsi jó öt perc múlva jött vissza.

- Bíz az nincs a méhesben.

- Hát akkor bizonyosan érte jött az a lóköető Fulvius, és elcsalta valahova.

- Ezért csak nem haragszol? Csak hadd csatangoljanak! Jobb az, mint..., méhekkal beszélgetni.

Jóízűt nevetett, de egyszerre csak hangos bömbölést hallott a kertajtó felől. Odanézett: Cinara futott be lélekszakadva, a rabszolgájának a tízéves kislánya. Keservesen sírt.

- No mi baj, Cinara? - fogadta Ampelius.

- Fulvius..., a gazember..., belökte Horatiust az Aufidusba... Szerencse, hogy kicsi volt a víz, kimászott...

- Hol van? - ijedezett Pullia.

- Odakint - mondta a kislány szepegeve -, nem mer bejönni.

Ampelius bácsi maga hozta be a kisfiút: csuromvizes volt, egész teste remegett. Pullia nagy patáliát csapott:

- Ó, hogy a Furiák szánkázzák meg annak a gonosz kölyöknek a hátát! No de ilyet! Belefulladás voltna...

- Ugyan - legyintett Ampelius -, abba a térdig érő vízbe?

- Csak ne szépítgesd a dolgot - csapott le rá Pullia -, abba is belefulladás, ha a víz alá nyomják! S ez is kitelik az olyan csirkefogótól, mint Fulvius.

- De Pullia mama - kezdte a didergő kisfiú -, én...

Csakhogy a felháborodott Pullia beléfojtotta a szót..., térült-fordult, ledörzsölte, tiszta inget adott rá, bevonszolta a szobába, ágyba dugta, bort forralt, megitta vele, aztán nyakig betakarta.

- Orvost ne hívjak? - ingerkedett Ampelius.

- Eredj már Ampelius, ne csúfolkodj!

Pullia vénlány volt, Ampelius agglegény, s egy időben úgy volt, hogy elveszi a lányt. Annak már húsz éve is van, és most már Pullia nem is bánja, hogy pártában maradt: sokszor úgy gondolja, hogy ki sem bírta volna a mindig kedélyeskedő, csúfolkodó, ingerkedő Ampelius mellett. De azért alig találta a helyét, ha Ampelius csak egy napig is elmaradt.

- Hát akkor csak ápolod magad a nagybeteget, bele ne haljon ebbe a vízibetegségbe! - nevetett Ampelius. - Úgyis legnagyobb élvezeted a betegápolás...

Délután már lázas volt a gyerek; nem evett, csak folyton vizet kért, hánykolódott és nyöszörgött. Pullia megtapogatta a kis testét: forró volt, Pullia egyszerre elemében érezte magát: borogatásokba bugyolálta a gyerek egész testét, s mikor kissé elnyugodott, magára hagyta, kiment a kamrába, előszedte gyógyfüves zacskóit, válogatott, morzsolt, darált, kevert, főzött, egy kis kanál mézet cseppentett a keserű főzetbe, s bevitte, és be is adta a gyereknek. Több mint egy óra hosszat leste az orvosság hatását..., és egyszer csak boldogan vette észre, hogy a kisfiú elaludt.

Késő este ébredt, étvágya még most sem volt, csak inni kért, s mikor megivott egy kis pohár vizes bort, ránézett Pullia mamára és elmosolyodott. Ettől a mosolytól megmelegedett a vénlány szíve, és boldog könny csordult a szeméből.

Persze Fulvius erősebb volt, izmos, nyurga fiú, és egy évvel idősebb Horatiusnál, aki épp ma töltötte be a tizenegyedik esztendejét, hát könnyen belökhette a vízbe ott, ahol éppen csak a gyalogösvény fér el a víz meg a sziklafal közt. A kis Horatius tömzsi gyerek volt ugyan, de kissé nehézkes, lassú mozgású, ügyetlen, méla, ábrándozó. Sokszor akár napokig is otthon lebzselte volna, ha nem jön el érte Fulvius meg a pirospozsgás, mindig kacagó kis rabszolgalány, Cinara, ez az eleven ördög, aki fogócska közben úgy száguldott lefelé a Voltur lejtőin, mint valami vad csikó.

Mostanában sokat ült a kisfiú ágya mellett, Fulvius is eljött, és meséltek a kis betegnek a többi pajtásról, az állatokról, a madarokról és főképpen a méhekről; de a legszebb meséket mégis Pullia mama tudta. Egyik este a kis Horatius félbeszakította Pullia meséjét:

- Pullia mama, szeretnék tőled egy igaz mesét hallani.
- Én csupa igaz mesét szoktam neked elmondani, fiam.
- De én..., én szeretném, ha..., apáról mesélnél nekem...
- Apa nem mesebeli ember, fiacskám...
- De én olyan keveset tudok róla... Olyan ritkán van itthon, mindig a tanyán dolgozik, mindig csak dolgozik... Velem nem játszik sohasem...

Pullia nagyot sóhajtott:

- Bizony, apának sokat kell dolgoznia..., vagyont akar szerezni, mert neki nagy bánata van ám...
- Nagy bánata van? - álmélkodott a fiú.
- Bizony - bólintott Pullia, és máris belekezdett az „igaz mesébe”. - Az a nagy bánata, hogy valamikor szép birtokuk volt, lehetett vagy tíz iugerum, jól megéltek belőle, ő maga az egyik légió centuriója volt, s egyszerre csak beütött a mennykő: ez a légió Pontusban harcolt, a Fekete-tenger partján, a barbárok ellen, s az a zászlóalj, amelyben apád szolgált, megadta magát egy ütközetben, hiába ellenkezett apád, s még jónéhány tiszt... A gyávákat kegyetlenül megbüntették, de sajnos, velük bűnhődtek az ártatlanok is: az egész zászlóalj minden katonáját eladták rabszolgának.

A kisfiú ijedten ült föl az ágyában.

- Rabszolga volt az apám?
- Nem volt, hanem lett - javította ki Pullia mama. - Egy Valerius Flaccus nevű szenátornak adták, azonban ez a nagyúr régebből ismerte, hát úgy is bánt vele, mint szabad emberrel, és mihelyt tehette, felszabadította, s még a lányát is hozzáadta feleségül. Vékonydongájú, beteges lányka volt Lollia..., az édesanyád.
- Én őt nem is ismertem - mondta a kisfiú.
- Te az ő életének a folytatása vagy: akkor halt meg, amikor te születted... Azóta...
- Azóta te vagy a mamám... vágott a szavába a fiú.
- Hát igen: azért dolgozik apád olyan sokat, hogy visszaszerezze a tíz iugerumot...
- Minek nekünk annyi? - kérdezte Horatius. - Hisz annyiból is megélünk, amennyi most van.

- Azt hiszem, már nem sokáig kell törnie magát - súgta oda Pullia titokzatosan -, talán még az idén együtt lesz a pénz, és megveheti Ofellus bácsi hat iugerum szántóföldjét, úgylis szomszédos a mienkkel.

- Azt, amelyiken az a hat óriási diófa van?

- Azt, azt. Legalább akkor nem kell többé csenni a diót - csipentett felé Pullia a szemével.

A kis Horatius zavarodottan mosolygott, mert csakugyan folyton dézsmálta Ofellus bácsi diótermését. És furcsa módon éppen ebben a pillanatban lépett be Cinara, duzzadó zacskóval, és odanyújtotta a betegnek:

- Neked hoztam.

- Ofellus bácsi küldte? - kérdezte Pullia huncut kis mosollyal.

Cinara majd elsüllyedt szégyenletében, Pullia pedig megfenyegette a két cinkost a mutatóujjával, és kisietett a szobából. A világért sem mondta volna meg nekik, hogy a diólopás azért sikerül olyan pompásan, mert Flaccus papa hetenkint megfizeti Ofellusnak az elcsent dió árát...

- Tudod, mit hozok neked a dióért? - szólalt meg Horatius rágcsálás közben.

- No mit? - kérdezte Cinara.

- Fölmegyek a Voltur tetejére és hozok neked madárlátta vadkörtét... Nagyon finom, ha megcsípte a dér.

- Nem szeretem - finnyáskodott a kislány.

- Akkor madártojást hozok - buzgólkodott a fiú. - Olyan gyönyörű madártojások vannak ott fönt...

- Honnan tudod? - ingerkedett a kislány.

- Tudom... Majd meglátod.

Alig gyógyult meg a kisfiú, mindjárt harmadnap megindultak hármasan a hegyre. A kis tarisznyájuk tele volt dióval, s azzal szórakoztak, hogy ki tudja a legkeményebbet is fél kézzel összeroppantani. Ez bizony csak Fulviusnak sikerült, a másik kettő hiába erőlködött. De Fulvius tarisznyájában egyéb is volt: egy hegyikristályból csiszolt gyújtólencse. Ilyet még nem is láttak, még a görög boltos csodálatos és mókás himmihummijai között sem. Hogy szerezte Fulvius, hogy nem: sohasem derült ki. Ő maga csak annyit mondott, hogy az „Elefánthoz” címzett országúti kocsmában cserélte egy zacskó dióért.

Kinek van kedve madárlátta vadkörtét meg madártojást keresni a Voltur rengetegében, mikor gyújtólencsét szorongat a markában? Ki kell próbálni ezt a csodát, mert hátha becsapták Fulviust, és kár volt a dióért?

Hamarosan kiderült, hogy nem volt kár. Előbb egymás karját próbálták megégetni vele, de nem sikerült, mert rosszul tartották a lencsét a napnak. Fulvius azonban maga vette kezébe a kísérlet dolgát.

- Nem úgy kell! Úgy kell tartani, hogy merőlegesen ériék a napsugarak.

Célba vett egy kis szénaboglyát: meggyulladt, hatalmas láng csapott föl, a száraz széna percek alatt hamuvá égett.

- Így köll! - mondta Fulvius diadalmasan.

De iszkoltak is, hogy rajta ne kapják őket a pusztításon, hiszen a gyűjtogatást szigorúan büntették... Jó negyedórát futottak, s végre lihegve megálltak egy tisztáson.

A harangvirágokkal himzett smaragdzöld pázsit frissen ragyogott a napsütésben, az ágakon cinegék ugrabugráltak, egy vén ciprus törzsén harkály kopácsolt: csak úgy fröcskölte a forgácsot szanaszét. A gyerekek lihegve dőltek le a fűbe, Fulvius egy lila harangvirágot akart meggyújtani a lencséjével. A távolból fülükbe szűrődött a Via Appia kövezetén robogó szekerek zörgése.

- Oda nézz! - villant meg Cinara szeme.

A fiúk arra néztek, amerre a fejével intett: nádfedelű kis erdészkunyhó állt a tisztás végében.

A három gyerek összenézett.

- Nádfedelű - állapította meg Horatius.

- Ez biztosan meggyullad - vélte Cinara.

- Mindjárt meglátjuk - jelentette ki határozottan Fulvius, s máris fölszaladt a tetőhöz támasztott padláslétrán, és nagy szakértelemmel ráirányozta a gyújtólencsét a házikó ereszére.

Nem sokáig kellett várni: percek múlva parázslott a nád és hirtelen lángra lobbant a tető... Megpróbálták dorongokkal eloltani, de ezzel csak még jobban felszították a lángokat... Mit tehettek egyebet: megint csak menekülni kellett.

A tűzoltók persze későn érkeztek, de a vakító napsütésben nem is láthatták meg a messzi erdei tüzet: a házikó bizony földig égett, de nem is volt nagy baj. Már rég nem használták, rozoga is volt, korhadt is minden porcikája, csak a vadászok használták néha, vadászhalót, csapdát tartottak benne, az egészért nem volt kár.

Egy nap alatt minden kiderült, s ha nem Fulvius apja a rendőrfőnök, keserves vége lett volna a csínynek, így azonban Fulvius megkapta otthon apjától a három kiadós pofont, Cinarát összeszidta Ampelius bácsi, Flaccus pedig elfenekelte a kis Horatiust, no nem nagyon: nem tört csontja. Mikor megtudta, hogy Fulvius dión vette a gyújtólencsét, mosolyogva jegyezte meg:

- Ezt is én fizettem meg Ofellusnak.

Aztán minden visszazökkent a régi kerékvágásba, s egyhangún morzsolódtak a napok Kritón tanító úr iskolájában, ahol írni, olvasni és számolni tanultak. Cinara persze nem járhatott velük, rabszolga volt, otthon tanítgatta az apja, aki Ampelius bácsi számvevője és pénztárosa volt, s nemcsak írni, olvasni, számolni tudott, hanem a könyveléshez is értett. És Cinarát mindenre megtanította, amit csak tudott. Cinara előbb megtanult mindent, mint a fiúk, s ha ezeknek nehéz számtanpéldájuk volt leckére, a kislány segített nekik.

Fulvius addig-addig mesterkedett a gyújtólencséjével, hogy felgyújtotta apjának egyik drága gyöngytyúkját, pedig csak kettőt hozott magával Afrikából: ez a kettő is egész vagyonba került.

Nos, a drága madár szőröstül-bőröstül megsült, ott a baromfiudvarban, és a Sylax kutya mindjárt jóízűn el is fogyasztotta. A rendőrfőnök tombolt mérgében, megint lekent három pofont a fiacskájának, ezúttal azonban elkobozta a gyújtólencsét, és bezárta az erősen megvasalt pénzesládájába.

Fulviust a gyújtólencse, Horatiust a Voltur nem hagyta nyugton. Szüntelenül a fejében motoszkált ígérete, fel kellett mennie a hegytetőre, de nem szívesen ment volna egyedül abba a félelmetes rengetegbe, ahol talán még senki sem járt... Szerette volna Fulviust magával csábítani.

- Gyere velem... Ampelius bácsitól hallottam, hogy odafönt sastoját is szedhetünk... Azt mondja, hogy akkorák, mint a fejem... Meg sasfiókot is foghatunk...

- Köll is nekem sasfiók! - sóhajtotta Fulvius. - Egy vacak kis gyöngytyúkért három rettenetes pofont kaptam, hát mennyit kapnék egy sasért! Dehogy megyek!

És így történt, hogy a makacs kis Horatius, se szó, se beszéd, egy iskolai szünetnapon egyedül vágott neki a hegynek. Apja a tanyán volt, Pullia mama épp a piacra ment, így észrevétlenül elindulhatott. Szürke tunikája fölé nyakába kanyarította vastag barna köpönyegét, a kamrából kihozta a kalapácsot..., jó lesz majd diót törni..., mert diót visz útravalónak Ofellus bácsi fáirol..., meg arra is jó lehet, ha esetleg az öreg sas megtámadja... Úgy fejbe vágja vele, hogy csak úgy ropog!

Frissen kapaszkodott fölfelé a hegyre, tunikája bögyében minden lépésnél megzörrentek a diók. Néha leült pihenni, evett egy kicsit, ivott egy kortyot a forrásvízből, aztán tovább!

Eleinte vidáman ficánkolt, mint egy kis csikó, megkergetett egy-egy türkizkék pillangót, fogott egy óriási szarvasbogarat, de nem tudta hova tenni, eleresztette, aztán harangvirágot szedett, s mikor följebb került, szép nagy csokor hangát, azt is eldobta, a kapaszkodásba egyre jobban belefáradt, megint pihent, megint evett néhány diót, megint ivott egy kis forrásvizet, aztán hajrá!

Már jó három órája gyalogolt, mindig hegynek föl, sötét rengetegbe jutott, a sűrű lombok elfogták a nap fényét, félelmetes volt a csend és a homály... Megborzongott. Valahol a lombok közt tizenegyet kakukkolt egy láthatatlan kakukkmadár. Eszébe jutott a babonás hiedelem, hogy a kakukkmadár megmondja, hány évig él az ember...

„Tizenegy... - tűnődött -, csak tizenegy évet élek?”

- Nem! - sikoltott fel -, én nem akarok meghalni!

Nekiiramodott. Fölfelé?... Hazafelé?... Maga sem tudta már. Halálos fáradtság kínozza, félelem szorongatta a szívét, tíz lépést szaladt, és íme, egyszerre csak gyalogösvény szalagját pillantotta meg a vastag fatörzsek között... Bizonyosan ez az út visz fölfelé - gondolta. Csak előbb pihen egyet, aztán elindul, mert fel kell jutnia a csúcsra... Herculesre! Ha térdig kopik a lába, akkor is!...

Már ott hevert a mohán, egy barlang szája előtt, a gyalogösvény mellett. Csak egy kicsit pihen... Igen ám, de a teste megdidergett..., gyorsan betakaródzott a kis köpönyegével, a feje félrebillent, és máris elnyomta az álom...

Medve cammogott ki a barlangból, éppen indult a vadmálna-bokrok felé, mikor meglátta a kisfiút. Megtorpant, körülszaglászta, aztán megnyugodott és tovább ballagott... Százestendős tölgyfa állt őrt komoran a kisfiú fölött, mint hatalmas szál testőr, zuzmó meg moha lepte be reves ágait, de csúcsának gyenge hajtásain napsugarak játszadoztak. Odafönt két gyöngyszínű vadgalamb turbékolt; ide-oda röppentek, ágról ágra, egyre lejjebb, s egyszer csak ott voltak a legalsó, a legvastagabb ágon, félrebillent a fejük, s meglátták az elcammogó medvét, meglátták az alvó kisfiút...

Ki tudja, mit gondoltak magukban, ki tudja, melyik isten sugallt nekik bölcs emberre valló ötletet, de annyi bizonyos, hogy hirtelen szétrebbentek, eltűntek, és kisvártatva újra ott termettek a fán, éppen a legalsó ágon, mindegyik egy-egy babérágot hozott a csőrében, és lehullatta a kisfiúra. Térültek-fordultak, jöttek-mentek, másodszorra még egy galambpár jött velük, harmadszorra már három galambpár bűgött és körözött a fiú fölött, s hordták a zöld

gallyakat, az egyik pár mirtuszt, a másik babért, a harmadik borostyánt. A frissen tépett gallyak egyre sűrűbben borították be a kis testet, magasra púposodtak fölötte, szinte elrejtették.

Az egész kisfiúból csak a rózsás arca látszott ki: olyan volt, mint a babérkoszorús Apolló, a költők és művészek istene.

És a vadgalambok valósággal megszállták a vén tölgyfát; őrizték a kisfiú álmát, s ha kígyó szisszent a közelben, lecsaptak rá, mint a villám, hegyes csőrüket belevágták pikkelyes testébe, hogy az undok állat menten felfordult, vagy ijedten menekült.

Ugyan meddig aludt volna ott a csúcsokra szomjas, makacs kisfiú? Mi történt volna, ha fölébred az éjszaka sötétségében, amikor szent hiedelme szerint kísértetek járnak az erdő vén fái közt, barna baglyok huhognak hátborzongatón, emberfarkasok ugatnak és szétszaggatnak mindenkit, aki útjukba kerül? Ugyan mi lett volna vele, ha véletlenül nem éppen arra igyekezett volna hazafelé Ampelius bácsi, aki egész nap kint vadászott a Voltur hegyen, s most vidáman vitte haza vadászsákmányát.

Vidám volt, mint mindig, arcát rózsásra csípte a friss hegyi levegő, botjával meg-megcsapkodta a bozótot, csak úgy céltalanul, és igazán nem gondolt semmire: valami régi katonanótát füttyörészett.

Egyszer csak tömör vadgalambbúgás ütötte meg fülét, s ugyanabban a pillanatban a Sylax kutya megtorpant, beleszimatolt a levegőbe, megugrott, és vagy húsz lépéssel odébb megfeszítette két hátsó lábát, ott csaholt a zöld babérhalom előtt és „állta a vadat”...

- Ugyan mit ugraszt ki a bokorból ez a kutya? - tűnődött Ampelius, és kíváncsian leste a „vadat”.

De bizony nem ugrott ki ott semmi, csak a kutya csaholt csillapíthatatlanul.

Végre Ampelius megsokallta Sylax buzgóságát, és odament, félrekotorta az ágacskákat, s máris megpillantotta a kisfiú rózsaszínű arcát. Nem győzött csodálkozni...

- Nini, hisz ez a Flaccus fia! - kiáltott fel meglepetésében. - Hogy kerül ez ide?

Akkorra már a kis Horatius is felébredt: legszebb álmát hessegette el a kutya éktelen ugatása. Föľült, meglátta Ampelius bácsit, körülnézett, eszébe jutott kalandos vállalkozása, de most egyszerre elmúlt a félelme is, a fáradtsága is.

Ampelius bácsi letisztogatta a gyerek ruháját, kirázta a köpönyegét, ráadta, aztán kézenfogta a fiút.

- Eltévedtél, mi? - pirongatta tréfásan. - Otthon talán már azt hiszik, hogy megettek a farkasok - és szokása szerint elnevette magát.

Csendesen mendegéltek az erdei ösvényen, s közben Ampelius egyre azon tűnődött, vajon ki takarhatta be ezt a gyereket? És vajon mit jelentenek a vadgalambok? Ennyit még nem is látott együtt sohasem. Nyilván az istenek keze van a dologban - állapította meg jámboran. Mert Ampelius bácsi hitt a csodákban.

Az ágacskákat mindenesetre a tarisznyájába tömte, s meg nem állhatta tréfálgozás nélkül:

- Űgyis két nyuszt hozok itt, jó lesz a pácba ez a sok babérlevél...

Hát persze, persze hogy jó lesz... Hiszen Ampelius bácsi sohasem foglalkozott költészettel...

Öreg este lett, mire hazaértek. Pullia mama már tüvé tette a várost a gyerekért, de hiába volt minden. Fulvius is ott volt, Cinara is, de mindketten megszeppenve lapultak, mukkanni se mertek, kissé bűnrészesnek érezték magukat.

„Lám, nem mentem vele, s most csak őt verik el” - gondolta magában Fulvius.

„Lám, nem vigyáztam rá” - zokogott Pullia.

De megcsikordult a kerítés kapuja s pillanatok alatt eléjük toppant Ampelius bácsi a gyerekkel.

- Megvan! - sikoltott fel Pullia.

- No, Pullia, itt a fiad! - penderítette elé Ampelius a kisfiút.

A gyerek Pullia nyakába csimpaszkodott és a fülébe súgta:

- Éhes vagyok.

A gyerekek jobbnak látták elsomfordálni, Ampelius meg leült a lócára, kirakta tarisznyájából az ágacskákat, és gyönyörűséggel legeltette szemét a kisfiún, aki már farkasétvágygal falatozott. Az öreg rendre elmondott mindent, a vadgalambokat se hagyta ki, fölemelte a jobb kezét, és jelentősen pislogott Pulliára.

- Máskor aztán ne csavarogj el, hallod-e! - dorgálta szelíden a kisfiút. - Én se járok mindig arra, az istenek se érnek rá mindennap vadgalambokat küldeni, hogy betakarjanak babérággal, meg mirtusszal, meg mit tudom én, mivel... Más dolguk is van ám... Téged meg addig megesznek a farkasok!

A kis Horatius csak ámult-bámult: nem tudott ő semmit sem, se a vadgalambokról, se a zöld gallyakról.

- Téged is az istenek küldtek arra, Ampelius - hálálkodott Pullia szent meggyőződéssel -, hála legyen annak a jóságos Mercuriusnak.

És mélyen meghajolt a háziistenek apró szobrocskái felé.

Az öreg Flaccus a tanyán volt, csak ötödnapra jött haza, akkor tudta meg az esetet. Napokig komoran járt-kelt, nem is beszélt senkivel: ugyan min törhette a fejét?

Hamarosan kiderült.

Egy szép csillagos őszi estén - a gyerek már aludt - Flaccus és Pullia kint ült a kiskertben s ekkor kiderült, hogy mi is motoszkált napok óta Flaccus fejében.

- Idehallgass, Pullia - kezdte -, ez a vadgalambeset nem tréfádolog. Az istenek vigyáznak erre a gyerekekre odafönt, hiszen még soha életemben nem hallottam, hogy vadgalambok így védelmeztek volna valakit...

- Az istenek ujjá - rebegte áhítatosan Pullia -, de mit jelenthet?

- Annyit te is tudhatnál, hogy a babér meg a mirtusz meg a borostyán a dicsőséget meg a halhatatlanságot jelenti... Apolló fejét borostyán díszíti, babérkoszorú a győztes hadvezér homlokát, mirtusz a Múzsákét...

Pullia arca földerült:

- Halhatatlanság?... Ez a kisfiú... - és megint mélyen meghajolt, mintha hódolna a láthatatlan isteneknek.

- Azért nem kell mindjárt elbizakodni - intette Flaccus -, de vigyázni kell, mert az istenek mindig jelek útján közlik akaratukat az emberekkel. Valamit akarnak ezzel a gyerekkel is. Talán figyelmeztetni akartak, hogy tehetséges...

- Annyi bizonyos, hogy okosabb mint a többi - szólt közbe Pullia büszkén.

- Igen, és bizonyos, hogy Ampeliust is az istenek küldték, nemcsak a vadgalambokat... Épp tegnap mondta, hogy még soha életében nem járt azon az ösvényen, mindig a csendes csapáson jön lefelé, de aznap valami megmagyarázhatatlan erő kényszerítette, hogy azon az ösvényen a tisztás felé kerüljön... Ehhez mit szólsz?

- Hát igen... - tétovázott Pullia, mint aki fél valamitől... - Mit akarsz?

- Taníttatni akarom.

- Hiszen most is tanul..., iskolába jár...

- Itt nem járatom tovább! Ez a Kritón keveset tud, sokat iszik... Ennek a fiúnak nem ez kell. Az apósom, Valerius írta a múltkor, hogy Rómában sok nagyszerű tanító van..., adjuk oda a fiút... Itt a vidéki városban semmi sem lesz belőle. Akkor hallani sem akartam róla, hogy kiadjam a fiamat a házból...

- És most? - kérdezte Pullia riadtan. - Kiadnád? Csak nem? Nem, nem!

- Nem, most sem adom ki - felelte nyugodtan Flaccus. - Vele megyünk mi is, bérbe adom ezt a birtokot... nem veszem meg Ofellus hat iugerumját, hanem házat veszek Rómában... Megvan Lollia hozománya is, megélünk, és a gyerek a legjobb iskolában tanulhat... Orbilius Pupillus lesz a mestere, a leghíresebb római tanító! - fejezte be büszkén Flaccus.

- Jaj, de mi lesz velem abban a nagy városban? - sápítózott Pullia.

- Mi lesz veled, mi lesz veled? - csúfolta ki Flaccus. - Te is mindig csak magaddal törődöl! Arra gondolj, mi lesz a fiúval! Ember válik belőle, híres ember lesz! Hát nem ezt üzenték nekünk az istenek Ampelius bácsival meg a vadgalambokkal?

- De igen - hajtotta le a fejét Pullia.

Így történt, hogy egyszer csak csomagoltak, szekerekre rakodták, búcsúzkodtak... Volt sírás-rívás, még Ampelius bácsinak is potyogtak a könnyei, ami pedig ritkán esett meg vele életében. Keservesen sírt a kis Cinara is, de mindenki belenyugodott a változhatatlanba, mert mindenki tudta, hogy az istenek rendelkeztek így Horatius felől...

Így indult el a kis Horatius a halhatatlanság felé...

Cinara szüleivel együtt alig két év múlva felszabadult, kijárta Kritón iskoláját, s bizony a vidéki mester annyira a szívére vette a kis Horatius távozását, hogy ezentúl megemberelte magát, és mint Ampelius bácsi megjegyezte, kissé csípősen, most már versenyezni akart a híres Orbiliusszal és „többet tanított, mint amennyit tudott”...

A kis Cinara sokáig nem ment férjhez, inkább rajzolgatott, festegetett, és költők verseit olvasta, addig-addig, hogy vagy tizenöt év múlva egyszer kezébe kerültek a már ismert és híres költő, Horatius versei is...

És a költő egy napon eljött hozzá a kisvárosba, hogy teljesítse régi ígéretét. Nem madártojást hozott ugyan, hanem szebbnél szebb verseket, és cserébe a kislányt elvitte magával Rómába, feleségnek.

HUSZONHÁROM TÖRDÖFÉS

Az „Elefánthoz” címzett kocsmáról volt híres az egész iparosnegyedben, a Suburában, hogy gazdája, Huginus Firmus nem tartott savanyú vaticanusi bort, és sohasem adott el vizes lélöttyöt bor helyett, mint a többi kocsmáros. Róma közelében, az albai hegyen volt szőleje, és saját termésű borait mérte ki: ezért szerették a mesteremberek.

- Becsületes ember - így beszéltek róla -, tiszta bort önt a pohárba.

Ezt úgy is lehetett érteni, hogy Huginus nem rejti véka alá a meggyőződését, és nyíltan megmondja, hogy nem szereti a diktátort, vagyis Julius Caesart, Róma urát. Nem csekély bátorság kellett az ilyesmihez, hiszen ebben az időben, sőt éppen ebben az évben, a Város, vagyis Róma alapításának 709. évében²⁵ a diktátor már valóságos király volt: ő volt a konzul, vagyis az állam elnöke; ő volt a cenzor, vagyis a legfőbb állami ellenőr, aki a polgárokat vagyon szerint osztályokba sorolta, megszabta az adójukat, örködött az állam vagyonán, a szenátorok magatartásán, s ki is zárhatta őket a szenátusból; ő volt a néptribunus, vagyis a nép érdekeinek legfőbb védő hatósága; ő volt a pontifex maximus, vagyis az államvallás legfőbb papja; imperátor volt, vagyis a hadsereg főparancsnoka; örökös diktátor, vagyis a kezében volt minden rendes és rendkívüli állami hatalom, s megkapta a legszebb címet, amit római polgár kaphatott: pater patriae, vagyis „A haza atyja” volt.

A kissé vérmes Huginus gyomra nem tudta bevenni ezt a roppant dicsőséget. Huginus Firmus véleménye szerint a római köztársaság alkotmánya lehetetlenné tette, hogy efféle kiskirályok minden hatalmat a kezükbe kaparintsanak, s valahányszor meglátta Caesart, amint tizenkét lictora mögött ünnepélyesen felvonult a Forumra, bíborruhában, babérkoszorúval a fején, mérgesen felmordult:

- Vesszen a zsarnok!

Ilyesmit tudniillik nem volt tanácsos hangosan kimondani, mert könnyen a fejébe kerülhetett az embernek. De itt, Huginus kocsmájában az Argiletum utca tisztos iparosai úgy érezték magukat, mint valami szigeten: nem tettek lakatot a szájukra.

Ide semmiféle besúgó nem tehette be a lábát.

Éppen ma is, március Idusán,²⁶ ezen a ragyogó tavaszi napon, Jupiter szent napján, hangosan vitatkoztak a belső ivószobában a mesteremberek. A Subura amúgy is a leghangosabb városrésze volt Rómának, de az Elefánt kocsmája zajos vitája túlharsogta az utcák zivaját is. És ma a szokottnál is paprikásabb volt a hangulat, mert híre járt, hogy Cotta volt konzul a szenátus mai ülésén indítványt tesz, hogy Caesart kiáltsák ki királynak.

- Majd meglátjátok: ez is sikerül neki! - kiáltott fel Fortunatus fegyverkovács.

- Hát aztán? - kérdezte hetykén Buccio, az óriás termetű lakatos. - Hiszen máris király.

²⁵ I. e. 44

²⁶ 15-én

- Éppen ez a baj! - szólalt meg Cosconius, a város leghíresebb versfaragója. Bizony már régen kurtább volna egy fejjel, ha Caesar megtudná, hogy ő a szerzője annak a falra karcolt vagy festett sok-sok gúnyos versnek, amelyekkel naponta remekül szórakoztatja ez a fűzfapoéta Rómát, Caesar barátait és ellenségeit egyaránt!

- Hol itt a baj? - csattant föl Cestius varga. - Caesar a nép embere, munkát adott, földet adott, megfűkezte a lakbérúrsorát, és elengedte a lakbértartozásokat...

- Igen, és hat évi haladékat adott minden tartozás megfizetésére - vágott a szavába Naso, a hentes -, és elrendelte, hogy az eddig fizetett kamatokat az adósság törlesztésére kell elszámolni! Mit akartok még?

- Hogy mit akarunk? - vágta oda Fortunatus - Szabadságot!

- Hát nem vagy szabad? - kérdezte gúnyosan Buccio.

- Nézz ki csak az ajtón - mutatott a suburai zöldségpiacra Cosconius -, ott lóg fölötté a kocsmacégér, az óriási elefánt, s vajon ki ül a hátán? Egy törpe. Egy törpe, legatusi díszruhában! No mit szólsz hozzá?

- Ebben az a jó - szólt közbe Huginus -, hogy a besúgók rá se hederítenek. Nem is sejtik, hogy ez jelkép: a köztársaságot egy törpe tábornok nyergelte meg...

- Huginus - szólt rá Cestius szemrehányón -, te igazán tudhatnád, - hogy Caesar nem törpe! Gallia meg Germánia meghódítója, a Közel-Kelet győztese, Egyiptom ura: senki még ekkora dicsőséget nem szerzett a római fegyvereknek!

- S közben legyőzte a római szabadságot is! - mordult föl Fortunatus.

- Beszélhetsz amit akarsz, Cestius - vitatkozott Cosconius -, a törpe az törpe! Vigyázzon a zsarnok: az elefánt egyszer csak leveti a hátáról! Erről írtam is egy gúnyos kis epigrammát, fel is olvasom mindjárt, ide hallgassatok!

*Törpe legényke megülte a bős erejű elefántot,
Vézna, kopaszdi vitéz! Azt hiszi, ő a király!
Tűri kicsinyt a királyt, de sietve lerázza nyakáról:
Nyekken a törpe vitéz: éljen a hős elefánt!*

- Remek! Éljen Cosconius! - rikkantotta rá Fortunatus.

De a többiek egy csöppet sem lelkesedtek, sőt Cestius szigorún megjegyezte:

- Ha úgy érted, hogy az elefánt a római nép, akkor ne reménykedj ilyesemben. A római nép, a köztársaság népe, imádja Caesart! Nem felejtettük el, hogy annak idején Catilínával tartott, aki a népért harcolt, és a népért halt meg!

- Egy húron pendülnek! - csattant fel Huginus. - Catilina is arisztokrata volt, ez is arisztokrata, mindegyik a maga meg a cimborái érdekében dolgozik: földet osztogat a népnek, újjáépítteti Karthágót, kiszáríttatja a Pomptinus-mocsarakat, kiépítteti az ostiai kikötőt, kétszázezer embernek munkát juttat, de közben szép csöndben kizár 150 000 embert az állami gabona-ellátásból, és betiltja collegiumainkat!²⁷ Ehhez mit szólsz?

- Csak azt, hogy viszont 80 000 proletárt letelepített a gyarmatokon, földet és kenyeret adott nekik, s itt a városban is legalább 20 000 ember dolgozik az építkezésein.

²⁷ Collegium - ipartestület, céh; az ókori collegiumok a forradalmak melegágyai

- Úgy van - helyeselt Naso -, az emberek végre esznek. A polgárháborúk alatt koplaltak, most aztán jóllaknak. Én hiteles tanú vagyok: látom a húsfogyasztáson! A köztársaság: éhkopp, a diktatúra: teli bendő! Te Fortunatus, mi volt az a híres köztársasági szabadság? A patríciusok, a lovagok, a milliomosok szabadsága! Most ugyan örökös diktatúra van, de a nép boldog, és te szégyellheted magad, hogy Caesar ellen beszélsz, mert ezzel az urak szekerét tolod!

- Igazad van! - csapott az asztalra Cestius. - Nézd meg a piacot: mindenünk van. Nyúlj a zsebedbe: teli van pénzzel, mert mindig van munkád! Hát akkor kinek fáj, hogy Caesar szobra ott áll az istenek szobrai mellett?

- Isten vagy nem isten - harsogta Fortunatus -, nekem egy isten se nyúljon a köztársasághoz! Titus Amipius barátom a múltkor jelen volt egy ülésen, és a tulajdon fülével hallotta, hogy ez a zsarnok így beszélt: „A köztársaság egy nagy semmi! Csak megszokott elnevezés, nem jelent semmit! Én vagyok a köztársaság, és amit én mondok és teszek, az a törvény!” Hát nem felháborító?

- Egy csöppet sem - ellenkezett Buccio. - Csak úgy teperheti le az urakat, ha imitt-amott nekik is kedvez: jó állásokat osztogat, zsíros tartományi kormányzóságokat juttat nekik, kifizeti az adósságaikat, milliós kölcsönökkel meg ajándékokkal tömi, így édesgeti magához őket. S közben fáradhatatlanul dolgozik a nép javán.

- És ez természetes - mondotta Cestius -, hiszen Marius²⁸ volt a nagybátyja, a nép jogainak nagy harcosa, és a véreskezű arisztokrata, Sulla²⁹ mondta rá: „Vigyázzatok, ebben az ifjában több Marius lappang!”

- Ha százszor is Catilina cinkosa, ha százszor is Marius unokaöccse, én nem hiszek neki! - harsogta Fortunatus. - Az úr csak úr, mind egyforma, egyik kutya, másik eb!

- Nono - tiltakozott Naso, és nagyot harapott a véres hurkából -, a Gracchusok éppenséggel nagyurak voltak, és mégiscsak tettek valamit a népért, és Catilina sírjára most is hordják a virágot. Caesart se lehet csak úgy fölényesen lesajnálni!

- Ugyan - legyintett Huginus -, hagyjátok abba! Az az ember, aki még a szenátust is teletömte a maga engedelmes csatlósaival, képzeljétek csak: barbárokkal meg fölszabadított rabszolgákkal, az az ember csak ellensége lehet a római becsületnek!

- Igen, a kiváltságos urak becsületének - torkolta le Buccio. - Ezeknek az uraknak köszönhattuk, hogy évekig éhkoppon éltünk, nem jutottunk munkához, hiszen minden munkát a rabszolgáikkal végeztettek! Ezért mentek tönkre a parasztok is: a rabszolgák az ő kenyérüket is elvették! S mit szólsz hát Caesarnak ahhoz a törvényéhez, hogy a mezei munkások egyharmad részének szabad születésű római polgárnak kell lennie?

- No, mit jelent ez, Huginus? - támadt rá a kocsmárosra Cestius, aki, mivelhogy varga volt, hivatásos politikusnak érezte magát. - Ez annyit jelent, barátocskám, hogy minden harmadik rabszolga helyét szabad római foglalja el, és a pohos nagyurak a rabszolgáik egyharmad részét ingyen etethetik...

Nagyot ivott az albai borból, és keményen odakoppantotta serlegét a márványasztalhoz.

²⁸ Marius (i. e. 156 - 86) - népi származású kiváló római hadvezér és államférfi

²⁹ Lucius Cornelius Sulla (i. e. 138 - 78) - kitűnő római hadvezér, véres kezű diktátor

De ma nemcsak az Elefánt-kocsmában voltak izgatottak a polgárok, hanem a Forumon is. Jó, jó, a Forum sohasem volt valami csöndes zug, de ma valami különös izgalom kóválygott a levegőben, és a kétoldalt sorakozó boltok előtt a hullámozó tömeg inkább holmi félelmetes előjelekről beszélt, fecsegett, lármázott, vitatkozott, mint Kelet és Nyugat itt fölhalmozott érdekes és méregdrága árucikkeiről.

Amint az Elefántból az Argiletum utcán át a Forumra kitóduló mesteremberek meglátták ezt a nyüzsgő és izgatott tömeget, maguk is megtorpantak, bár a heves vita után éppenséggel nem volt nekik meglepetés a hadonászó, rikoltozó, szájaskodó emberáradat, amely olyan volt, mint a megzavart hangyaboly. De itt a Forumon már nemcsak vitatkoztak és ordítottak, hanem ujjongtak és daloltak is, szólt a zene mindenfelé, lombstrak zöldelltek a márványoszlopok között, s vidám táncban kergetődztek és forogtak asszonyok, leányok, férfiak és fiatal-emberek...

Igen, Anna Perenna ünnepe volt ez, így ünnepelték a boldog és vidám esztendő istennőjét, éppen ezen a napon, annak emlékére, hogy az esztendő valamikor az ősidőkben márciusban kezdődött. A sátrakban és a sátrak előtt ettek-ittak, énekeltek, táncoltak: nyilvánvaló volt, hogy a főváros népének nem voltak olyan súlyos politikai gondjai, mint a Subura mesterembereinek.

Cestiusnak feltűnt, hogy a Forum túlsó oldalán, a Palatinus tövében, a Vesta-templom és a Regia, vagyis a főpapi palota környékén szokatlanul izgatott sürgés-forgás tapasztalható, holott más napokon ez a tiszteleltre méltó hely volt a legcsendesebb zuga Rómának. Bíbor-szegélyes tógák, vörös forgós sisakok, szenátori ezüst csatos cipők, hófehér papi köntösök csillantak meg a napfényben. A Regia bronzkapujában őrt álló legionáriusok minduntalan tisztelegtek a lándzsájukkal.

Négy óriás termetű néger rabszolga üvegablakos gyaloghintóval kanyarodott most a Regia kapuja elé. A tömeg utat nyitott, a katonák tisztelegtek, a pazar hintóból magas, karcsú, szénfekete hajú patríciushölgy lépett ki; kék selyemruháját aranyöv szorította derekához, vállán gyémántos tű fogta össze köpenye aranyhímzéses szegélyét; türkizekkel kirakott elefántcsont fésűje káprázatosan megszikrázott az erős napsütésben.

- Calpurnia! - suttogta áhítatosan Naso.

- Milyen gyönyörű! - lelkendezett egy boltosasszony épp mellettük.

- Milyen fiatal! - irigykedett egy javakorbeli polgárasszony.

Calpurnia, Caesar harmadik felesége, csakugyan fiatal volt, mindössze huszonnyolc éves: feleannyi mint a diktátor. Apja, Lucius Cornelius Piso, a volt konzul és cenzor, a diktátor lelkes híve, boldogan adta féltett leányát Caesarhoz; tudta, hogy az okos, művelt, görögül is jól beszélő Calpurnia méltó élettársa lesz a nagy hadvezérnek és államférfinak.

De ez a fiatal asszony jó feleség is volt: bármily kevés időt tölthetett vele Caesar, ő szüntelenül figyelte férje minden munkáját, minden útját, minden lépését, és asszonyi ösztönével, politikai okosságával megéreztte, hogy a nagy férfiúnak nemcsak barátai és hódolói vannak, hanem elszánt ellenségei is. Féltette Caesar életét, s most sem ok nélkül látogatott el Caesar hivatalába.

- Julius - kezdte, mikor bevezették a dolgozószobába -, ne haragudj, hogy zavarlak, de szörnyű álmom volt az éjjel...

- Ugyan, kedvesem - sietett elébe Caesar -, no, mi volt hát az a szörnyűség?

Caesar fölényes mosollyal tessékelt az asszonyt az öblös karosszékbe, leültette, aztán megállt előtte, és kérdőn nézett rá. De mikor meglátta Calpurnia dült arcát és zavaros szemét, nyomban ajkára fagyott a fölényes mosoly.

- Julius - folytatta Calpurnia -, álomban láttam, hogy összeomlik a házunk teteje, nagy recsegés-ropogás közben beszakad a mennyezet, valahonnan gyilkosok törnek elő, rád rohannak, én a karomba zárlak, úgy védelmezlek..., erre éles sikoltással felriadtam, és ebben a pillanatban magától feltárult a hálósobám ajtaja... Szörnyűség! Szörnyűség!

Arcát tenyerébe temette, és keservesen zokogni kezdett.

- Mért szörnyűség? - kérdezte Caesar atyáskodón, és megsimogatta az asszony arcát. - Hiszen nem szakadt be a tető, nem rohantak rám gyilkosok...

Calpurnia fölkapta a fejét, felugrott ültéből, és átölelte a diktátort:

- Julius, még nem múlt el a nap!... Emlékszel rá, hogy tegnap valaki levelet dobott be a kapunkon; te rá se hederítettél, de én elolvastam... Az ismeretlen mindössze ennyit írt a papiruszra: Óvakodjál március Idusától!...

- Jó, jó, lelkem. Láthatod, hogy eléggé óvakodom, bár igazán szégyellem, hogy ennyi katonával őriztetem magamat.

- Én csak arra kérlek, Julius, hogy ma, éppen ma, ne mozdulj ki innét!

- Kedvesem, hiszen tudod, hogy ez lehetetlen. El kell mennem a szenátus ülésére... Ma teszi meg Cotta az indítványt..., tudod...

- Mit bánom én! - kiáltott föl az asszony. - Ne menj el, könyörgök!

Ebben a pillanatban lépett be Cornelius Balbus tábornok, a diktátor szárnysegédje. Megállt az ajtóban, Caesarra tekintett, megértőn összevillant a tekintetük. Caesar odafordult Calpurniához:

- Bocsáss meg kedvesem, sürgősen meg kell hallgatnom Balbus jelentését...

- De ígérd meg... - makacskodott az asszony -, az én kedvemért... Nekem kedves a te életed...

- Persze hogy megígérem - mosolygott Caesar -, nyugodj meg, ne félj, vigyázok magamra...

És gyöngéden kitessekelte az asszonyt az ajtón. Mikor kettesben maradt a szárnysegéddel, elnevette magát:

- Képzeld, Calpurnia azt álmodta, hogy összedőlt a házunk, gyilkosok rohantak rám, meg mit tudom én mit! Te hiszel az ilyen ostoba álmokban, meg mindenféle jósjelekben?

- Én, uram - dadogta a tábornok -, egyszerű katona vagyok..., talán a szerencsés jósjeleken tudnék mosolyogni, de a baljóslatú jeleket nem merném fitymálni...

- Látod, Balbus, osztozol a babonás nép hiedelmeiben. Látszik, hogy nem tanultál filozófiát.

Balbus lehorgasztotta a fejét.

- Nem, uram, nem vagyok filozófus, és megvallom, a baljóslatú jelek mindig megriasztanak. Calpurnia álma is...

- No jó, hagyjuk - legyintett Caesar. - Megígértem neki, hogy nem megyek el a szenátus ülésére...

- Bölcsen tetted, uram.

- De ha jónak látom, mégis elmegyek!

- Ezt viszont én nem tenném, uram.

- Balbus nem tenné, Caesar megteszi!

A beszélgetés megszakadt, mert minden bejelentés nélkül hirtelen belépett Spurinna augur, a madárjósok papi testületének főpapja. A papi testületek tagjainak szabad belépésük volt a pontifex maximushoz.

- Uram - szólalt meg Spurinna ünnepélyesen -, jósjelet hoztam, hallgasd meg.

A diktátor és a szárnysegéd merev testtartásban, köteles tisztelettel hallgatta meg a pap jelentését. Spurinna magasra emelte papi méltóságának jelvényét, a görbefogantyús sima botot, a lituust, miközben vörös szegélyes fehér papi köpenye, a trabea, hátracsúszott, és megvillant rajta a két széles, függőleges bíborsáv.

- Caesar - hangzott a kenetes papi szózat -, ma hajnalban sokáig hiába vártam fönt a Palatinus-hegyen a madarak hozta isteni jósjeleket, s már-már arra gondoltam, hogy isteneink kiejtették tenyerükből az ősi Róma sorsát. Hiába kerítettem el lituusommal új meg új területeket az égboltozaton: semmi jel, semmi hang. Egyszerre csodálatos sugallat ejtett rabul; fölnéztem, és íme, látom, hogy innen a Regia felől rozsdabarna ökörszem röppen fel, lapos csőrében babér-ágat tart, és nyílegyenesen nekivág a Mars-mezőnek, pontosabban a Pompeius Színháznak, még inkább a mellette húzódó gyönyörű oszlopcsarnoknak. Egyszerre csak ismeretlen madarak raja repül fel a közeli Coelius-domb ligetéből..., a nagy fekete madarak üldözőbe veszik az apró ökörszemet..., utolérlik..., rácsapnak..., vijjogva széttépik... Az ökörszem tollacskái libegve szállnak a levegőben..., a babérág lehull..., éppen Pompeius oszlopcsarnokának exedrájába...

Spurinna elhallgatott, melle zihált, mintha újra átélné az égi jelenés minden izgalmát, lituusát leeresztette, a trabeát összefogta testén. Baljós csend borult a teremre.

- Urain! A szenátus ma éppen Pompeius oszlopcsarnokában tartja ülését! Megmondtam.

Köszöntésül magasra emelte papi botját, és kiviharzott a teremből. A diktátor és a szárnysegéd dermedten bámult utána.

S még fel sem ocsúdtak döbbenetükből, amikor nagy handabandázás közben furcsa alak csörtetett be a terembe. Ruházatán látszott, hogy Salius-pap:³⁰ hímzett tunika, fölötté mellpáncél, vállain fehér tóga, amelynek jobb szárnya derekán csomóba volt kötve, oldalán kard, baljában kerek pajzs, jobbában lituus, fején hegyes süveg. Caesar mindjárt megismerte: a Salius-papok testületének magistere, vagyis főnöke volt.

- Nos, tiszteletre méltó Genutius Cipus, mi történt? - szólította meg.

- Uram - kezdte a pap izgatottan -, közeleg a szent pajzsok körülhordozásának napja, és papi kötelességünkhöz híven megkezdtük a tizenkét szent ancile fényesítésének munkáját. Elvégeztük a szertartásokat, és hozzáfogtunk a munkához..., azaz hozzáfogtunk volna..., mert képzeld, mi történt: mindegyikünk odaállt egy-egy pajzs elé, és az ősi imádságot mormolva megkezdte volna munkáját, ám ebben a pillanatban a pajzsok megmozdultak..., jobbra-balra lengtek a kápolna márványfalába erősített bronzfogasokon... Rémülten néztünk egymásra..., semmiféle följegyzésünkben nincs nyoma, hogy valaha is ilyesmi történt volna... Amíg ott tétováztunk, a pajzsok megnyugodtak..., amint hozzányúltunk valamelyikhez, újra lengeni

³⁰ Mars hadisten ősi papi testülete. A Saliusok őrizték az ancilákat, vagyis a szent pajzsokat, amelyeket márciusban zajos, fegyveres, táncos körmenetekben hordoztak körül városszerte. Régies nyelvezetű énekeiket ebben a korban már maguk a papok sem értették

kezdték... Uram - hadarta a pap magánkívül -, Mars isten jeladása... Uram - sikoltotta most már szinte eszelősen -, őrizkedjél ma mindennemű cselekvéstől..., senkit se fogadj..., sehová se menj..., mindenütt a halál leselkedik rád..., halál..., halál...

Az utolsó szavakat már szinte hörögve rikácsolta, mindkét karját égre emelte, lituusával hármat ütött kerek pajzsára, aztán valósággal észrevétlenül kisurrant. A hanghullámok még ott rezegtek a levegőben, mikor a két férfi magához tért.

- Uram - szólalt meg remegő hangon Balbus -, én katona vagyok..., én már száz halállal szembenéztem..., de most, uram...

- Jó, jó, Balbus, ne is mondd tovább. Az asszonyi álmokra semmit sem adok... Spurinna látomása szép mese..., de a szent pajzsok ingása-lengése..., ez nekem is szöveget üt a fejembe... - erélyes kézmozdulattal vágott a levegőbe, mintha el akarná hessegetni a baljóslatú jeleket. - Eh, majd meglátom!

Öblös karosszékébe vetette magát, és percekig szótlanul ült, néha-néha végigsimította pálmalevelekkel hímzett tunikája ráncait. Egyszer csak összerezgett, mintha álomból riadt volna fel, és magához intette Balbust.

- Igenis, uram - felelte Balbus, aki szintén csak most tért magához döbbenetéből. - Parancsod szerint fölkerestem a királynőt...

- Milyen volt? - kérdezte Caesar szórakozottan.

- Aranyövvel átfogott indiai zöld selyemruha volt rajta, hajában gyémántos aranydiadém... Ölében pihent óriási fehér macskája... Az állat zöld szeme úgy szikrázott, mint a legszebb smaragd..., ilyet még életemben nem láttam - tette hozzá Balbus áhítatosan, és igaza volt, mert macskát abban az időben legfeljebb királyok vagy milliomosok tarthattak.

Caesar fáradtan legyintett.

- Tudhatnád, Balbus, hogy nem a ruhájára vagyok kíváncsi, nem is a macskájára, hanem az üzenetére. Elküldte azt az írást?

- Itt van, uram, parancsolj.

Caesar átvette a zöld viasszal lepecsételt papirusztekercset, felbontotta, és elkezdte olvasni. Balbus mereven állt előtte. A diktátor fáradt, szürke arca időnkint megelevenedett, enyhe pirosság gyúlt rajta, aztán megint elhalványodott. Keskeny ajkait összeszorította, arcának mély barázdái kiéleződtek, két szemöldöke ráncokban futott össze.

Balbus elfogódott tisztelettel nézte ezt az agyonhajszolt férfiút, akihez fárasztó menetelések, nélkülözések, viharos csaták és ragyogó győzelmek közös élményei fűzték... Elgondolkozott... Lám, csak ő maga maradt meg a nagy hadvezér régi hű tábornokai közül; Titus Labienus tábornok áruló lett, átpártolt az ellenséghez, meg is bűnhődött érte, öt évvel ezelőtt elesett... Caius Trebonius tábornokot tavaly konzullá tette Caesar, s íme, a diktátor hiába hivatja, hiába kéri akármire, Trebonius a füle botját se mozgatja... Talán ez is féltékeny Caesarra, mint Labienus?... És Balbus arra gondolt, hogy milyen szomorú is a nagy emberek sorsa... Érdek és önzés tartja mellettük a híveiket, akik addig hívek, amíg meg nem szedik magukat; mikor aztán jóllaktak arannyal meg dicsőséggel, elszakadnak tőle, szinte lehullanak róla, mint érett gyümölcs a fáról... Milyen szomorú is ez az ember - töprenkedik tovább Balbus. Most, hogy nincs rajta imperátori díszruhája, a vörös forgós ezüstsisak, a domborműves aranyozott páncél, s fölötté a hadvezéri bíborpalást, olyan, mint akármelyik szenátor..., legfeljebb a hímzett tunika a különbség... Igen, ha rajta volna a diktátori bíbortóga, fején a babérkoszorú, amely leplezi kopaszságát, kezében a sasos vezéri bot..., igen, akkor mindenki Caesarnak látná... De így,

ilyen fáradtan, ilyen szomorú ábrázattal, ilyen bágyadt szemmel, ilyen kopasz koponyával, amelyre hátulról és oldalról fésülteti föl gyér haját, úgyszólván ilyen meztelenül..., szomorú, nagyon szomorú...

De még végig sem pörgette Balbus ezt a csüggeteg gondolatsort, amikor Caesar máris rácsáfolt: elhallgatott, összezsavarta a tekercset, frissen felpattant ültéből, öklével az asztalra csapott, és keményen csattant a hangja:

- Nem!

Balbus összerezzen.

- Nem! - ismételte Caesar. - Nem kell az „ügynevezett egyiptomi-római birodalom”. Még mit nem! Mért osztaná meg Róma a világuralmat, amelyet drága véren szerzett, olyan országgal, amelyet bármikor bekebelezhetne! Hiszen Kleopátra az én kegyelmemből uralkodik! Hű népe elkergette, én ültettem vissza a trónra! Tudod-e, mért lakik már évek óta itt Rómában?

- Igenis, nem tudom, uram.

- Azért jött ide, hogy megköszönje a római nép barátságát és jóságát, s mióta itt is megadjuk neki a királyi tiszteletet, sehogy sincs kedve kimozdulni a pazar királyi villából, amelyet a Janiculus-hegyen építtettem neki... Úgy gondolja bizonyosan, hogy innen könnyebb uralkodni rakoncátlan népén, mint Alexandriában.

- Innen nem kergetik el - jegyezte meg kissé félénken Balbus.

- Egyelőre nem, de ha sokat okoskodik, Herculesre mondom... - nem fejezte be a mondatot, de mindjárt újra megszólalt: - Már harmadik éve ezzel a közös monarchiával gyötör. Rómának nincs szüksége mankóra, még akkor se, ha indiai zöld selyembe bugyolálják!

- Pedig milyen gyönyörű az az indiai selyem - bökkentette ki Balbus.

- Inkább legyen gyönyörű, csak ne avatkozzék a nagyok dolgába! Huszonöt éves, és meg akarja váltani a világot! Ezt bízsa csak rám...

- Szóbeli üzenetet is küldött a királynő - jelentette Balbus.

- Nos?

- Azt üzeni: ne félj, ő se fél.

- Hogy én ne féljek? Én? Hát féltem én valaha? - Caesar szeme villámokat szórt. - És nem mondta meg, hogy mitől ne féljek? - kérdezte még kissé gúnyosan.

- Azt mondta, hogy ne félj Cotta indítványától. Óriási többséggel elfogadják majd a szenátorok, és testületileg jönnek ide, hogy följánlják neked a királyi méltóságot. Azt mondta: Marcus Antonius konzul biztosította, hogy sikerül.

- Úgy? Hát a konzul bejáratos a királynőhöz?

- Nem tudom, uram - felelte Balbus kurtán.

- Ha idejönnek - mondta Caesar szinte önmagának -, akkor csakugyan minek menjek el az ülésre?

- Úgy van, uram - visszhangozta Balbus, aztán tisztelgett és távozott.

Cestius a társaságával együtt éppen akkor ért az Argiletum utcából a Basilica Aemilia nevű törvényház elé, amikor a Forum átellenes oldalán, a régi boltok sora előtt felbukkant hat lictor, s mögöttük egy sápadt arcú, sovány, zord tekintetű férfiú, hófehér tógában, széles bíbor-szegélyű tunikában, az ujján vastag aranygyűrű, piros sarujának csatja ezüst félhold.

- Szenátor - mutatott rá Naso.

- Praetor - javította ki Cestius, és magyarázón hozzátette: - Hat lictor.

- Ha praetor, akkor csak Brutus lehet - szólalt meg Buccio. - Ez a fancsali ábrázat, ez a kiaszott pofa, ez a sunyi tekintet...

- Brutus biz ez - állapította meg Cestius -, gögös arisztokrata, a nép ellensége. Mily dühösen támadta Caesar rabszolgaellenes törvényét! Persze, nekik rabszolgák kellene, a rabszolga a legolcsóbb munkaerő, a római polgárok meg dögöljenek éhen! Mit bánják ők, csak a zsebük dagadjon!

- No én szívesen letaglóznám a gazembert - fogadkozott Naso -, az egész bandájával együtt.

Brutus a lictorok mögött földresütött szemmel, összeszorított szájjal haladt, egyenesen a Regia irányában.

- A Regiába megy! - mutatott rá Buccio. - Vajon mibe akarja beugratni Caesart?

- Nini - kiáltott fel Cestius -, Fortunatus meg Cosconius is odaát van!

Éppen ekkor lépett be Brutus a Regia kapuján. A lictorok sorfalat álltak kétoldalt a palota lépcsőzetén.

- Nos, Brutus, mi jót hozol? - fogadta Caesar a praetort. Brutus annak idején ellene harcolt, de ő megkegyelmezett neki, megtette Gallia kormányzójának, erre az évre meg praetornak, és ámbár ismerte túlzó köztársasági meggyőződését, mindig nagyra becsülte, és úgy bánt vele, hogy a közvélemény valósággal Brutus apjának tekintette. Caesar abban a hitben ringatta magát, hogy Brutus hálás neki, és helyesli, hogy Róma Caesarnak, a nagy hódítónak és gyarmatosítónak a kezébe tegye le sorsának intézését.

- Caesar - felelte Brutus -, hivatalosan kérdem tőled: megteszi ma Cotta ama bizonyos indítványt?

- Miféle indítványt? - kérdezte Caesar.

- Ugyan - legyintett Brutus kelletlenül -, hiszen a verebek is csiripelik már... Hogy a szenátus ajánlja föl neked a királyi méltóságot...

- Úgy? - vágott a szavába Caesar kissé gúnyosan, mert meglepte, hogy honnan tudhatja ezt Brutus, hiszen egészen titokban készítették elő. - Úgy? Nem tudom, megteszi-e, az ő dolga, a szenátus pedig úgy határoz, ahogy akar. Minden hatalom a szenátusé...

- Sajnos, minden hatalom a tiéd, a szenátus már csak szavazógép... De mindegy: tudod, hogy sokan vagyunk, akik még ragaszkodunk a köztársasághoz, és királyról hallani sem akarunk.

- Tudod, hogy visszautasítottam a koronát, mikor Antonius, éppen ma egy hónapja, felajánlotta nekem.

- Tudom - felelte hidegen Brutus -, és most majd elfogadod.

- Azt még nem tudom - vágott vissza Caesar nyugodtan -, az a szenátustól függ.

- A kilencszáz szenátorból legalább nyolcszáz a te csatlósod.

- Vagyis az óriási többség velem van - vont le a következtetést Caesar. - Te nyilván a kisebbséghez tartozol - nézett szúrósan Brutus szemébe.

- Én a köztársaság híveihez tartozom - felelte Brutus.

- Beszéljünk világosabban: azokhoz az arisztokratákhoz, akik a köztársaság leple alatt tovább akarják folytatni kisdéd játékaikat, lakbérzúszorát, a szabad római munkások mellőzését az olcsó rabszolgamunka miatt, a kiváltságos osztály gazdagodását, a pénzúszorát...

- Ezek mellékes dolgok! A cél a fontos: a köztársasági szabadság visszaállítása!

- Amit te úgy nevezel, hogy „szabadság”, az nem más, mint a 48 százalékos kamat! - vágta oda Caesar kissé nyersen.

- Éppen nekem mondd ezt? Holott ismerhetnéd tiszta életemet és önzetlenségemet!

- Éppen neked mondom! Avagy nem te adtál kölcsön néhány milliót a Küprosz-szigeti Szalamisz városnak, éppen 48 százalékos kamatra? A szerencsétlen szalamisziak még most is nyögik az önzetlenségedet!

Caesar gúnyosan felkacagott. Brutus idegesen mondta:

- Minek ezen vitatkozni? Engem ezzel az ízléstelen személyeskedéssel sem győzől meg! Mondtam: a cél a fontos.

- Vagyis az arisztokrácia uralmának visszaállítása! Csakhogy én nem azért dolgoztam, hogy néhány kiváltságos tovább tömjé a zsebét. Én a népért dolgozom, az igazi Rómáért, azokért, akik dolgoznak, vagy legalábbis dolgozni szeretnének, hogy tisztességesen, emberhez méltó módon élhessenek! És itt igazán nem számít, hogy mi a címem és a rangom, és hogy megteszi-e Cotta az indítványát, vagy nem. A lényeg a fontos!

- A nép, a nép! - mondta rá Brutus gúnyosan. - Ki az a nép? A patríciusok és a lovagok a fontosak, vagyis az államfenntartó osztályok, nem az úgynevezett nép, vagyis a csöcselék, az örökké nyughatatlan, éhes, dologtalan, rakoncátlan proletár! Emlékezzél csak vissza, Caesar, arra az esetre, mikor Catilina mellett kiálltál a szenátusban, tizenkilenc évvel ezelőtt, és Marcus Portius Cato Uticensis, Róma legnagyobb fia, lángoló szónoklatban az összeesküvők cinkosának nevezett, a köztársaság ellenségének!

- Cato az életével fizetett arisztokrata gögjéért!³¹

- Akkor pedig majdnem te fizettél az életeddel a züllött Catilina összeesküvéséért. Ha barátaid meg nem mentenek, ott a szenátusban szúrnak le a lovagok, akik már mellednek szegezték kardjukat.

- Fenyegetsz? Akkor sem féltém, most sem félek!

- Akkor hát visszautasítod Cotta indítványát? Igen?

- Aligha tehetem meg, mert..., nem is leszek ott a szenátus ülésén... Nincs időm... Dolgom van...

- Úgy? - kérdezte Brutus gyűlölködő hangon, ami fel is tűnt Caesarnak, hiszen így még sohasem beszélt vele. - Nincs időd? Mondjuk ki kereken: félsz!

³¹ Cato, Caesar halálos ellensége, a diktátor thapszuszi győzelme után (i. e. 46) kétségbeesésében az afrikai Utica városkában öngyilkos lett

- Én? Mitől? Kitől? Én, aki fegyveresen át mertem lépni a Rubicont?³² Én, aki úgyszólván egy nap alatt levertem egy birodalmat?³³ Kitől féltem én valaha? Mitől?

- Mitől? - visszhangozta Brutus. - A köztársaságtól! Ha nem félsz tőle, nézz a szemébe, s menj el a szenátus ülésére! S ha nem mersz odamenni: gyáva a neved!

- Ezt nekem mondtad? - horkant fel Caesar. - Megmutatom nektek, hogy semmitől sem félek, legkevésbé a köztársaságtól! Ott leszek a szenátusban!

Brutus arcán diadalmas mosoly villant. Némán meghajolt, és szó nélkül kiment a diktátor dolgozószobájából.

Cestiusék éppen javában falatozták a lacipecsenyét az egyik ünnepi sátor előtt, mikor látták, hogy a praetor a peckesen lépkedő lictorokkal együtt elvonul; elhaladnak Julius Caesar új bazilikája előtt, befordulnak a Juno Juga, a házasságvédő Juno oltáráról elnevezett Jugarius utcán, és eltűnnek a szem elől.

Meg sem álltak a Mars-mezőig, végigmentek a fedett oszlopos sétacsarnokon és megkerülték Pompeius színházát. Megérkeztek Pompeius oszlopcsarnokához, s itt már rendőröknek kellett biztatniuk a tömeget, hogy nyisson utat a praetornak.

Ha ezen a napon idegen vetődik a Mars-mezőre, szeme-szája eláll, hogy Rómában ekkora tömeg érdeklődik a szenátus ülései iránt. A bennfentesek azonban egyetlen pillantással megállapíthatták, hogy az oszlopcsarnok körül nem a „római nép” hemzseg, hanem néhány dúsgazdag arisztokratának a háza népe, főképpen felszabadított rabszolgák. Igazi rabszolgáik, akiket meg lehetett volna ismerni kurtára nyírt hajukról és barna tunikájukról, nem voltak itt a tömegben, hogy feltűnést ne keltsenek. Mert mindegyiknek tör vagy kard bújt meg a tunikája alatt...

Cosconius úgy tett, mintha a szomszédos Circus Flaminius³⁴ falán csak a közlgő kocsi-versenyek hirdetéseit olvasná, de suttyomban odaszögezte a hirdetések alá az elefántról és a törpéről írt gúnyversét, aztán észrevétlenül elillant onnét. Hamarosan odacsődültek az emberek a cirkusz falához, és harsány kacagás közben olvasták a csúfolkodó verssorokat. Nemsokára már százan meg százan tudták könyv nélkül, s a rendőrség hiába próbálta a szavalókat elnémítani.

- Te Cosconius - súgta oda neki Fortunatus, mikor visszajött -, hatvan szenátor van benne a mókában, ugye?

- No, hát azért abban talán igaza van a diktátornak, hogy ez egy kicsit sok.

- Mi?

- Az, hogy hatvan embernek hatezer libertusa³⁵ van. Mert legalább annyi ember tolong itt az oszlopcsarnok előtt. Mennyi lehet akkor a rabszolgájuk?

³² Rubicon - kis folyó Itália és Gallia határán; aki fegyveresen átkelt rajta, a haza ellenségének számított. Caesar i. e. 49-ben átlépte, így vonult Róma ellen

³³ I. e. 47. augusztus 2-án a kisázsiai Nikopolisz mellett meglepte és tönkreverte Pharnakész pontoszi királyt. Ezt a győzelmét három szóval jelentette a szenátusnak: „Veni, vidi, vici” - Odaértem, körülnéztem, győztem

³⁴ Caius Flaminius konzul építtette i. e. 221-ben

³⁵ Felszabadított rabszolgája

- Mit törődöl vele, kovács? Mindegy, hogy hány rabszolgájuk van! Vesszen a zsarnok!

- Vesszen, vesszen, én is azt mondom, de vajon ha ezt elpusztítják, nem ül-e másik nagyúr a nyakunkra ezek közül?

- Nem! - felelte a költő keményen. - Ezek visszahozzák a köztársaságot.

- Adná az a magasságos Jupiter, hogy igazad legyen!

- Hogy mennyire igazam van... - mondta rá Cosconius, és közben egy pénzdarabot halászott ki a derekára kötött pénzeserszényéből - ide nézz!

Fortunatus csak tátotta a száját, amikor a pénzdarabot nézegette: az egyik felén Brutus képe volt, a másikon két tör között phrügiai sapka, és ez a felirat: „Március Idusán.”

- Ez... - dadogta Fortunatus - máris van ilyen pénz?

- Van bizony - mondta rá diadalmasan Cosconius -, és nem királyi diadém szemtelenkedik rajta, hanem a forradalom ősi jelképe, a phrügiai sapka hirdeti a köztársaság győzelmét...

- De csak nem Rómában verette?

- Ugyan, hova gondolsz? Még tavaly, Galliában, a lutetiai³⁶ pénzverőben... A gallusok annyira szeretik a szabadságot, hogy egy kis forradalomra mindig kaphatók.

Cosconius eldugta a veszedelmes pénzdarabot, és tovább sétáltak. Az egyik palota kapuja óvatosan megnyílt, és megint hirtelen becsukódott: Trebonius tábornok lépett ki az utcára, és átvágott a téren, Pompeius oszlopcsarnoka irányában.

- Láttad? - kérdezte halkán Cosconius.

- Mit?

- A kapualjban a két talpig fölfegyverzett gladiátort! Most már nyugodt vagyok: Brutusék minden eshetőségre gondoltak.

- Senki sem gyanít semmit. Alig néhány rendőr lézeng a téren, az oszlopcsarnok bejáratában egy sincs, katonának meg színét se látni. A diktátor nem gyanakszik, különben legalább két légiót vezényelt volna az utcákra...

A rendőrök most harsány kiáltozással utat hasítottak a tömegben a közeledő szenátoroknak. Egymás után érkeztek az ismertebb patríciusok: Trebonius, utána Caius Cassius Longinus, a másik praetor; aztán Lucius Tillius Cimber, Publius Servilius Casca, és csoportosan, mintha összebeszéltek volna, a legelkeseredettebb köztársaságiak, köztük tucatjával olyanok, akiket Caesar minden jóval elhalmozott, s ezek most mind büszkén hangoztatták meggyőződésüket, hogy íme, őket nem lehetett megvesztegetni! Már jó előre mind bokros érdemeket akartak szerezni Brutus és Cassius uralma esetére.

A tömeg lelkesen éljenezte a szenátorokat.

De épp ily lelkesen megéljenezte Caesart is, amikor a négy izmos rabszolga befordult a bíborfüggönyös, aranyozott gyaloghintóval a fedett sétacsarnokba. Mikor a gyaloghintó az imént elhaladt a Capitolium aljában Juno Juga oltára mellett, Caesar éppen félrevonta a függönyt, s abban a pillanatban valaki apró tekercset dobott be igen ügyesen a hintó ablakán. Caesar fölvette, kinyitotta, s ezt olvasta benne: „Isteni jelek óvnak március Idusától! Ne menj a szenátusba!” Elolvasta az aláírást is: „Regaliolus... Regaliolus” - tűnődik... „Ökörszem...”

³⁶ Lutetia Parisiorum - a mai Párizs

Elkedvetlenedik, ledobja a levelet a hintó padlójára, és bosszúsan legyint: „Eh, menjünk, amerre ellenségeim gonoszsága és a sors irigysége szólít!”... Homályosan visszaemlékezik..., pontosan ezeket a szavakat mondta a Rubicon partján, amikor megindult Róma ellen..., és sikerült! „Bízzunk a szerencsében; eddig velem volt, most sem hagy el!”

Ott, ahol a Jugarius utca beletorkollik a fedett oszlopcsarnokba, kinézett a hintóból, s legnagyobb meglepetésére megpillantotta Spurinna augurt. Intett neki, Spurinna odalépett. Caesar kiszólt a hintóból:

- No látod, Spurinna, nincs semmi baj!

- Uram, nyugtával dicsérd a napot!

Caesar bosszúsan elengedte a függöny szárnyát, hogy ne is lássa ezt a vészmadarat.

A Pompeius-csarnok száz márványoszlopa vakítón csillogott a déli napsütésben. A szenátorok az óriási kertben sétálgattak, vagy körülvették Cottát, és javaslatának sorsát latolgatták. Mindenki bizonyosra vette, hogy a szenátus óriási többséggel királlyá kiáltja ki Caesart.

- Hiszen úgyis király, az övé minden hatalom, a név pedig nem sokat számít.

- A „király” névtől azonban irtózik Róma népe.

- Majd megszokja, amint megszokta az „örökös diktátor” nevet - harsogta Marcus Antonius konzul.

- Nem értem ezeket a sötét „szabadsághősöket” - szólalt meg Cornelius Dolabella -, vajon mit akarnak kopott jelszavaikkal? Folyton köztársaságról meg szabadságról szavalnak, de hát ki bántja a köztársaságot? S vajon nincs-e szabadság, ha ők ennyit locsoghatnak Caesar ellen?

- Mászt féltenek ezek, mászt akarnak ezek - mondta rá Rebilus, a tavalyi konzul -, mégpedig az arisztokrata szenátorok uralmának visszaállítását. A bankárok, a nagyurak, a milliomosok féltik a zsebüket, azért berzenkednek...

- Megfojtának egy kanál vízben - fortyant föl szenvedélyesen Antonius. - Lépten-nyomon csapdát állítanak neki, de Caesart nem féltsem! A múlt hónapban ő maga leplezte le a titkárát; Philemónt, mert meg akarta mérgezni. Keresztre feszíttette a piszkos görög bérencet! Caesart nem kell féltetni!

- Nono, nézd csak azokat - szólalt meg újra Dolabella, és az exedra felé mutatott -, alig beszélnek, sötétek, makacsok, elszántak... Nézzétek a fanatikus Brutust, a szenvedélyes Cassiust, a vérmes Treboniust, a vad Cimbert, a vicsorgó Cascát, meg a többit! Gyűlölik Caesart, mert a nép embere, s mert kíméletlenül eret vágott arannyal tömött erszényükön...

- És nem akarják tudomásul venni, hogy közben épp az ő érdekeiket is védi - szólt közbe Antonius. - Demokratikus monarchiát akar, olyan királyságot, amely minden osztály érdekeit egyformán gondjába veszi. Csak elfogult filozófusok mondhatják, hogy demokrácia és monarchia két éles kard: nem fér meg egy hüvelyben. Dehogyan! Ők, igen, ők arisztokrata-uralmat akarnak, vagyis zsarnokságot! Ennél csak különb a demokratikus királyság!

Az exedrában sokkal csendesebben beszélgettek. Itt fojtott volt a hangulat, ritkán hangzott el egy-egy mondat, az is komoran, súlyosan.

- Örökös diktátor, örökös imperátor, s nemsokára majd király? - mondta Brutus halkan, mintha magában beszélne. - Kétségtelen, hogy állandósítani akarja a katonai diktatúrát, s mi egyéb ez, mint zsarnokság? Nem, nem tűrhetjük tovább - tette hozzá, mintha biztatni akarná magát.

- Mindenki tudja, mit kell tennie? - kérdezte Cassius. Az összeesküvők bólintottak.

- Én kérvényt adok át neki - mondta a leckéjét Cimber.

- Én lerántom a tógáját - folytatta Casca, s a tunikájában eldugott törre tette a kezét -, és megadom neki az első tördöfést.

- Utánad én következem - szólalt meg Cassius.

- S enyém a kegyelemdöfés - mondta Brutus komoran.

- A szomszéd házakban kétszáz fegyveres gladiátor meg rabszolga van elbújtatva, nem érhet meglepetés.

Ebben a pillanatban hatalmas éljenzés zendült odakint a téren.

- Itt van! - mondta halkan Cimber.

- Hát mégis eljött! - mormogta Brutus. - Betelt a végzete!

- Mars, vigyázz ránk! - suttogta a jelszót kigyulladt arccal Casca.

Az éljenzés akkor sem csillapodott, mikor Caesar már kiszállt a gyaloghintóból, fölment az oszlopcsarnok lépcsőzetén, és megindult a szenátorok éljenző sorfala közt az exedra felé. Méltóságosan lépkedett előtte a tizenkét lictor a bárdos vesszőnyalábokkal, mögötte súlyosan dobbantak Cornelius Balbus tábornok lépései.

Csak Caesar ment nyugodtan, kissé laza testtartással; szikár alakja felmagasodott a hajlongó szenátorok fölé, időnkint megemelte elefántcsont hadvezéri botját, sápadt arca élesen elütött aranyasokkal hímzett tógájának harsogó bíborszínétől, s ma talán a szokottnál is sápadtabb volt.

Mielőtt belépett volna az exedrába, egy pillanatra visszahőkölt: a félkör alakú csarnokban egyetlen hívét sem látta, még Marcus Antonius sem volt ott..., de ott látta egy csoportban ádáz ellenfeleit, a fanatikus „köztársaságiakat”; csupa sötét arc, zordon tekintet, összeszorított ököl..., és egy, csak egy baráti arc: fönt a szónoki emelvényen Cotta...

Tétovázása csak egy pillanatig tartott. Erélyesen suhintott egyet a vezéri bottal, mintha láthatatlan ellenséget kaszabolna le, aztán megkeményítette szívét, s talán azt gondolta magában, amit ott a Rubicon partján mondott: „A kockát elvettem!”

S határozott léptekkel megindult arany-elefántcsont trónszéke felé, de állva maradt, hogy mint a szenátus elnöke, megnyissa az ülést. Még meg sem szólalhatott, máris ott termett előtte Cimber.

Minden úgy történt azután, ahogy az istenek és az összeesküvők akarták...

Huszonkét sebből vérzett már a diktátor..., már lezuhant elefántcsont székéről..., már ott hevert egykori nagy ellenfele, Pompeius szobra tövében... Még volt annyi ereje, hogy görcsösen megfogja tógája bal szárnyát, és arcára húzza, hogy ne lássa meg senki halálba torzuló vonásait..., s ekkor, az utolsó pillanatban egy sötét tekintetű, zord arcú szenátorra esett ködbeboruló szeme... Megismerte Brutust, akiért annyit tett, s akit oly őszintén szeretett...

- Te is, fiam? - nyögte elhaló hangon. - Te is ezekkel...

Többet nem tudott mondani: Brutus markolatig döfte törét a diktátor szívébe.

Ez volt a huszonharmadik tördöfés...

Mire a távolabb álló Caesar-párti szenátorok felfigyeltek az exedrában kavargó zűrzavarra, és berohantak segíteni, az összeesküvőknek már hült helye volt. Irtózatossá tettük rémülete akkor rohanta meg őket, amikor a diktátor véres teteme már mozdulatlanul feküdt a márvány-

padlón... Érezték vagy megéreztek, hogy Róma népe néhány pillanat múlva ellenük fordul..., eszeveszetten menekültek a csarnok oldalbejáratain... Felhangzott a megbeszélt sípjel, a házakból kirohantak a rabszolgák és a gladiátorok, és a hatvan szenátor, a nemtelen fegyveresek védelmében percek alatt feljutott a Capitoliumra, és elsáncolta magát a Jupiter-templom bronzkapuja mögött. Remegve várakoztak itt, késő éjszakáig, s lesték: mi történik, mit tesz Róma népe..., kezükbe adja-e a hatalmat?

De a nép a halott pártján volt, és egyetlen óra alatt végez a gyilkosokkal, ha..., de senki sem tudta, hová lettek... Hiába rohant Cestius meg Naso meg Buccio meg tízezer társuk, husángokkal, dorongokkal, kalapácsokkal, fejszékkel, hogy bosszút álljon a nagy halottért. Az éjszaka megbénította a bosszút, és sűrű fátylaival leplezte és mentette a gyilkosokat...

A szabadság bajnokai még azon az éjszakán megszöktek Rómából, s menekült az egyiptomi királynő is, fiával, kincseivel és rabszolgáival: a királyi díszgálya még hajnal előtt kifutott az ostiai kikötőből.

Királyi máglyát állítottak a holttestnek a Mars-mezőn, lángjainak fénye két nap és két éjszaka bevilágította a márványban és aranyban pompázó óriási teret.

Éjfélre járhatott az idő, a tömeg lassan-lassan oszladozni kezdett, s már a máglya körül is csak a tüzet élesztő rabszolgák sürgölődtek; ekkor a Pompeius-csarnok márványoszlopai mögül kibukkant egy fekete tógába burkolódzó fiatalember, és sötétén, mohón, lihegve nézte a lobogó máglyatüzet. Ritkás, recés fogai kivillantak vértelen ajkai mögül; sápadt, sovány arca szinte beleolvadt a márványoszlop szürkességébe, vézna teste meg-megremegett; olyan volt maga is, mint a halott, csak a szemében égett valami titokzatos tűz...

Senki sem látta a kísértetet, amely Caesar máglyája fölött fölmeredt. Bozontos hajával, összenőtt szemöldökeivel, éktelen anyajegyeivel alvilági szörnyetegnek látszott...

A jövődő kísértete volt: Caius Octavianus, Julius Caesar nővérének, Júliának unokája, a diktátor örökbe fogadott fia.

Augustus császár...

SASFIÓK

Hórosz, az alexandriai királyi palota főkertésze alig volt több ötvenévesnél, de simára borotvált arcával, csillogó fekete szemével, izmos és hajlékony testével legfeljebb negyvennek ha látszott. Több mint három évtizede dolgozott már ebben a kertben, őistensége Kleopátra királynő talán csak ötéveske volt, amikor ő idekerült, a hírhedt Ptolemaiosz Nothosz Aulétész,³⁷ vagyis a „Fattyú Fuvolás” királyi uralkodása alatt...

Nem is volt igazi Ptolemaiosz ez a Nothosz, hanem korcs származék, s korcs és romlott volt a jelleme is, kegyetlenkedett, basáskodott, szipolyozta a népet; egyszer aztán Alexandria egész lakossága felzúdult ellene, és elkergette; leányát, a gyönyörű Berenikét ültették a trónra, de a rómaiak hamarosan visszahelyezték trónjára Nothoszt, ezt az engedelmes szolgájukat, ennek pedig első dolga volt kegyetlenül kivégeztetni a tulajdon édeslányát.

Még jó, hogy a másik lányát, a drága Kleopátrát³⁸ nem gyilkoltatta meg. Majdnem húsz éve szolgálja már őistenségét Hórosz, s nem győz hálálkodni Ozirisznak meg Szarapisznak, hogy ilyen áldott jó királyasszonya van Egyiptomnak... Szereti Hórosz szép virágait, gyönyörű gyümölcseit, nem úgy, mint az a durva Nothosz, aki botjával csapdosta agyon a legszebb virágokat, és csak azért tartott drága kertészetet, hogy az ide vetődő idegen uralkodók megbámulják finom műveltségét és bőkezűségét. Csak ezért tartotta fenn a Múzeiont is, különben - így mondta - legszívesebben világgá kergetné ezt a sok naplopó tudóst.

Apróra vagdalt báránycomb, libamell és borjúmáj rotyogott a bográcsban, a melegház falánál: készült Hórosz reggelije. A kertész már megnyeste a mirtusz- és babérbokrokat, s éppen egy fiatal gránátalmafa elszáradt levélkét csipegette le, amikor észrevette, hogy Kleopátra büszkesége, a világ leggyönyörűbb madara, a büszke páva, Héra³⁹ istennő szent állatja, szemérmetlenül csipegeti a bográcsból a húsdarabokat: no tessék, így megcsúfolja isteni rangját!

- Hess, hess onnan, te szemérmetlen! - kiáltott rá, de rögtön a szájára is ütött, hogy ily vakmerőn megsértette a királynő madarát. A páva éktelen rikoltozás közben méltóságosan továbbállt, kiteregette kék-arany farktollainak óriási legyezőjét, és fejedelmi fejtartásán meglátszott, mennyire felháborította ennek a hitvány pórnak rút anyagiassága.

A hitvány pór pedig azt gondolta magában, hogy íme, ez a semmirekellő madár 10 000 drachmába került, ő pedig, aki látástól vakulásig dolgozik, s hozzá még híres mestere a kertészet tudományának, az ellátásán kívül mindössze két drachmát kap egy hónapra, huszonnégy drachmát egy évre, vagyis neki - hogy az a magasságos számárfejű Szeth-Tüphón isten verje meg ezt az igazságtalan világot! -, neki bizony kereken négyszáz esztendeig kellene dolgoznia, hogy a 10 000 drachmát megkeresse...

Odament a bográcshoz, megvizsgálta a húst, hogy eléggé puha-e már, aztán kihozta a kertészházikóból azt az agyagszilket, amelyben a rizst tartotta, s egy jó marékra valót beleöntött a bográcsba. Néhány perc múlva készen volt az ízletes piláf, és Hórosz leült a gránátalmafa árnyékába falatozni.

³⁷ I. e. 80 - 51

³⁸ I. e 65 - 30

³⁹ Zeusz felesége

Innen, a királyi kert enyhe lejtőjéről pompás kilátás nyílt a nagy kikötőre s az égbe nyúló Pharosz világítótornyra. Hórosznak csak ilyenkor volt ideje bámészkodni, csak ilyenkor vált tudatossá benne, hogy a világ legforgalmasabb kereskedelmi kikötőjének partján él, a világ leggyönyörűbb királyi palotájában, s hogy ezt a Brúkheion városrészt a Múszeionnal és a könyvtárral az egész világ irigylí Egyiptomtól, még Róma is. Háta mögött ott büszkélkedik az aranyban és márványban ragyogó Széma, a világhódító Nagy Sándor pazar síremléke, előtte pedig, itt lent, a színház, amelyben mostanság már nem komor görög tragédiákat játszanak, hanem énekes bohózatokat és táncjátékokat.

Bármily csodákat mesél is róla Taonnophrisz asszony, a királynő főszakácsa, Hórosz még sohasem volt színházban...

Javában falatozott, amikor a nyírott puszpángbokrok mögül váratlanul kibukkant egy lányos képű csinos fiatalember, lehetett úgy tizenhat éves. Hórosz ijedten ugrott fel ültéből, mert azonnal megismerte a királynő fiát, Caesariont, Egyiptom társuralkodóját...

- Esedezem, istenséged... - rebegte Hórosz áhítatosan.

- Hagyd csak, Hórosz - intett neki a fiatalember -, ülj le és egyél tovább.

- De istenséged... - dugdosta háta mögé a kanálát Hórosz.

- Most már parancsolom, hogy ülj le és egyél! - szólt rá tréfás szigorúsággal Caesarion.

Mind a ketten elnevelték magukat, Hórosz leült és tovább falatozott. Szerette volna barátságosan megkínálni a kis királyt a finom piláffal, de ez vakmerőség lett volna, hiszen elképzelhetetlen, hogy egy földre szállt isten közönséges halandók szeme láttára egyék...

De maga Hórosz sem evett, már olyan nyugodtan és kényelmesen, mint az isten megjelenése előtt. Gyorsan és fájó szívvel befejezte a reggeli lakomát, a bográcsot bevitte házikójába, aztán odaállt Caesarion elé:

- Ha istenséged parancsolja, megmutatom a királyi kert legszebb virágait és gyümölcseit.

- Areiosz professzor úr - mondta rá a kiskirály kissé gúnyosan - odafent vár ugyan történelmi leckére, de én unom... Mindig hazudik... Inkább veled maradok, Hórosz.

- Hódolattal köszönöm istenségednek - hajolt meg a főkertész.

- Legelőször is kereken megmondom: aligha tudsz szebbet mutatni ennél a gránátalmafánál. Ilyen csodálatos virágot még nem láttam. Nemhiába anyám kedves virága a gránátvirág.

- Mindenképpen csodálatos virág ez, uram. Azt mesélik róla, hogy a thébai Eteoklész⁴⁰ sírján ültették el az Erinuszok az első gránátalmafát; s ha erről a fáról gyümölcsöt szakított valaki, a fa vérzett... És gyümölcse belül csakugyan vérvörös, de nézd ezt a gyönyörű rózsza formájú, belül kehely alakú virágját: piros, mint a vér... Halálvirág ez, a fiatalon meghalt Adonisz⁴¹ szent virága!

- De mért szereti úgy anyám, a királynő?

- Azért, uram, mert ő nem a vért látja rajta, hanem az életet, a vidámságot, a mosolygást... Egyszer ezt mondta nekem: „Hallod-e, Hórosz, hagyd abba ezt a sok bánatos történetet, és tanulj szebb meséket. Olümpiában láttam egy domborművet: Dionüszoszt ábrázolta,

⁴⁰ A mondabeli Oidipusz király fia. Théba ostrománál elesett

⁴¹ Mondabeli görög félisten, vadászaton vadkan ölte meg

szőlőtőkék és gránátalma fák voltak körülötte... De nemcsak a bor istene, hanem Héra istennő is kedveli ezt a fát: láttam Polükleitosz⁴² egy Héra-szobrát: az istennő a jobb kezében kormánypalcát tartott, bal kezében gránátalmát. Márpedig Héra nem a halál, hanem az élet s főképp a mennyegző istennője"! De én azt hiszem, hogy főképp azért szereti, mert - így mondta nekem - óriási, húsos, párnás virága mindig rád emlékezteti.

- Rám? - csodálkozott el Caesarion.

- Azt mondta: éppen olyan ez a virág, mint a te kis kezéd volt hároméves korodban...

- Hároméves koromban... - tűnődött el a kiskirály. - Ki emlékszik arra már?

- Nézd itt ezt a perzsi citrusalmát. Ez még csodálatosabb, mint a gránátalma fá. Ilyen nincs is több a világon: mert íme, itt a vörös virága, a fölötté levő ágon már ott az éretlen gyümölcs, sőt egy emelettel följebb - s mikor ezt mondta, elnevette magát - ott az érett gyümölcs... Hát nem csoda ez? Borba vagy mézbe főzve bizonyosan etted is már a gyümölcsöt, csak nem tudtad, hogy ez az, mert apró darabkákra vágva teszik el... Egy-egy gyümölcsének a súlya megvan öt mna⁴³ és akkora, mint egy gyerekfej... Anyád őistensége sokszor mondogatta: olyan, mint az én kis Caesarionom fejécskéje volt hároméves korában...

- Hórosz, ide hallgass, hadd beszéljek veled bizalmasan, mert nekem mindenki hazudik: Areiosz is, Rhodón is, de te régi bútor vagy a háznál..., benned megbízom.

- Istenségedért az életemet is odaadnám...

- Nono, csak takarékoskodj az életeddel, mert ki tudja? Még szükségem lehet rá.

- A tiéd, uram - felelte Hórosz meghatottan.

- Nos, Hórosz, ugye szoktál beszélgetni mindenfelé hajósokkal ott a kert aljában?

- Szoktam, uram. Azoktól tudom meg, mi történik a világban. Mert én bizony nem tudok olvasni. Hiába adnák a kezembe az Acta Diurnát,⁴⁴ éppúgy nem tudnám elolvasni, mint akár a mi egyiptomi képirásunkat, pedig az csak igazán könnyű...

- Itáliai hajósokkal beszéltél mostanában?

- Beszéltem, uram, nem is eggyel.

- Mondd meg hát, miket beszélnek. Miféle híreket hoznak Rómából? Mióta anyám az actiumi csatából hazajött, ideges, nyugtalan, rosszkedvű. Szeretném tudni, miért? Szeretném tudni, mit beszélnek Rómában.

- Rómában azt beszélik, uram, hogy Octavianusé minden hatalom..., ami nem is csoda. Hiszen mióta leverte Actiumnál isteni urunkat, Antoniust, mióta megbüntette Caesar gyilkosait, Brutust és Cassiust, már ő az egyetlen úr Rómában. S tudod, uram, mit mondanak még? Beszélik, hogy maholnap itt lesz... Végezni akar Antonius urunkkal..., s talán...

- Ki ne mond! Szarapiszra! Átok rá, ha hozzá mer nyúlni Egyiptomhoz!

- Én is azt mondom - jegyezte meg Hórosz félénken -, hogy abba aztán beletörök a foga!

⁴² Görög szobrász (i. e. 460 - 415) híres volt Héra-szobra, továbbá a Dorüphorosz és a Diadumenosz

⁴³ Mna, latinul: mina - görög pénz és súly; 1 mna = 436,6 gramm

⁴⁴ Az ókori Róma hivatalos lapja, napilap, alapította Julius Caesar i. e. 59-ben

- És Róma, és Görögország, és Afrika, és Ázsia, és az egész birodalom..., hát mindenki meghódolt neki?

- Ázsia nem, hiszen tudod. Ázsiát keményen kezében tartja urunk, Antonius. De Rómának a nyakára ült alaposan. Hallom a hajósoktól, hogy azon a mérhetetlen vagyonon kívül, amit örökölt, még rengeteget harácsolt össze. Kirabolta az egész világot. És most jön, hogy Egyiptom aranyát is megkaparintsa!

Caesarion már szinte remegett az izgalomtól, és éppen felelni akart Hórosznak, amikor a palota kerti teraszán megjelent Nefert, a királynő régi, bizalmas rabszolgalánya.

Nefert egykorú volt Kleopátrával; a szép, barna arcú, fekete hajú lány együtt volt a királynővel Rómában, vele volt az actiumi ütközetben, együtt menekült vele onnan a múlt esztendőben...⁴⁵ Nehéz időket élt meg fiatalkorában; de annyira szolga volt, hogy soha nem élhette a maga életét: az ifjúság úgy elsuhant fölötte, mint a hulló csillag. Rómában ismerte és kiszolgált Caesar, de a diktátor egy tekintetre se méltatta... Mostan, Actium óta, Marcus Antonius szolgálja, a királynő új férjét, de a római nagyúr észre se veszi, hogy egyáltalán a világon van... Hemzsegnek a palotában a római tisztek, a katonák, de a rabszolgalányra senki rá se néz.

Igen..., volt Rómában, a janiculusi királyi villában egy dispensator, a királyné szolgálatára beosztott számvevő-rabszolga..., az szívesen elvette volna, de valahogy belekeveredett Brutusék összeesküvésébe, egészen ártatlanul, és menekülnie kellett... Nefert csak évek múlva értesült, hogy a szerencsétlen elesett a Philippii⁴⁶ melletti gyászos csatában, amely után a köztársaság úgynevezett reménységei, Brutus és Cassius öngyilkosok lettek...

Emlékszik..., azon az irtózatos március 15-én..., éjjel, mikor a bal partról áthallatszott az elkeseredett tömeg üvöltése, nekik alig volt idejük, hogy összekapkodják drágaságaikat, a fontos iratokat, főképp Caesar leveleit..., lóhalálában vágattak ki Ostiába, a királyi gálya vitorlát bontott, és még a hajnali órákban nekivágott a tengernek... Már a fedélzetén voltak, amikor látták, hogy Brutus, Cassius, az összeesküvő szenátorok - Caesar gyilkosai! - és a rabszolgák s gladiátorok kisebb bárkákra szállnak, és nekivágnak a nyílt tengernek... Caesarion az egész úton sírt..., folyton csak apát emlegette... Eh, vége mindennek!...

Nefert hirtelen megrázkódott, és magához tért álmodozásából. Lesietett a terasz lépcsőjén, és mélyen meghajolt isteni ura előtt:

- Uram, Areiosz tanár úr... - kezdte.

- Jó, jó - vágott a szavába Caesarion -, megyek már... Hogy ezt a vén szakállast vinné már végre az alvilág fekete fenekére az a szentséges sakálfejű Anubisz!

De a történelmi lecke anyai parancs volt, fel kellett mennie. Öt perc múlva ott ült elefántcsont-arany karosszékében, Areiosz tisztelettel megállt előtte, s engedélyét kérte, hogy megkezdhesse előadását.

- Nem, Areiosz - szólalt meg Caesarion -, ma nincs kedvem végighallgatni nagyképű bölcsességeidet...

Areiosz összeharapta keskeny ajkát, szakállá megrezdült, legszívesebben fejbe vágta volna ezt a pökhendi kamaszt, de természetesen türtőztette magát.

⁴⁵ I. e. 31. szeptember 2-án

⁴⁶ Latinosan: Philippi, makedóniai falu; itt győzte le Octavianus és Marcus Antonius serege Brutus és Cassius hadseregét, i. e. 42-ben

- Azt mondják - folytatta az ifjú -, hogy Octavianus, a római diktátor, hatalmas hajóhaddal közeledik Alexandria felé. Mondd meg nekem, mit akar.

- Át akarja venni törvényes örökségét...

Caesarion felháborodottan ugrott fel karosszékéből.

- Mit? Törvényes örökségét? - a szeme szikrázott, keze ökölbe szorult. Areiosz legszívesebben leharapta volna a saját fejét, hogy így elszólta magát. De most már ki kellett magyarázkodnia.

- Úgy értem - dadogta -, hogy ő azt hiszi..., elhitei magával..., sőt, már a szenátussal is elfogadtatta, hogy a római birodalom, tehát Egyiptom is, az ő törvényes öröksége... Bár a királynő őistenségének férje, urunk, Antonius, a Kelet és Egyiptom valóságos ura, mint királynőnk is, jogosan nevezi magát a „királyok királyának”, azért..., mégis..., Octavianus arra hivatkozik...

- No, mire? - csattant föl Caesarion, és újra karosszékébe ereszkedett.

- Arra, hogy Caesar már régebben örökbe fogadta, végrendeletében pedig őt tette meg vagyona és hatalma örökösének...

- Nos, Areiosz, elegendő jogcím ez? Helyes ez?

- Istenséged megbocsát, de én nem bírálhatom a királyok cselekedeteit... Csak a tényeket mondtam.

- Neked tehát Octavianus is királyod?

Areiosz most másodszor szeretne volna leharapni a saját fejét. Hogy annak a magasságos Ammon-Ra istennek a legkacskaringósabb villáma csapjon bele ebbe a tacsókóba! A szép szavak és a ravasz okoskodások mestere lépten-nyomon belegabalyodik a mondókájába! Ma határozottan rossz napja van. De most is megemberelte magát:

- Nekem nem, uram. De ő királynak tartja magát, különben hogy merne haddal jönni Antonius urunk s főképpen istenséged dicső anyja, Kleopátra királynő ellen?

- S valóban királynak tartja magát ez a jöttment, a kötélverő dédunokája, a piszkos uzsorás unokája s a megtollasodott mocskos pénzváltó fia? Mi ad neki erre jogot? A nép véres verejtéke árán összeharácsolt milliós vagyona, vagy talán a tehetségtelensége, a pipogyasága? Hiszen az actiumi csatát is Agrippa⁴⁷ nyerte meg neki, vagy talán éppen anyám, azzal, hogy egész hajóhadával kivonult az ütközetből, mert még harcolni sem volt hajlandó ilyen hitvány sehonnaival!

- Mint már bátorkodtam említeni istenségednek, makacsul ragaszkodik ahhoz a jogcímhez, hogy ő Caesar örökbe fogadott fia...

- De én az igazi fia vagyok! - csattant erélyesen Caesarion hangja.

- Istenséged atyja, legyen szabad hódolattal megjegyezmem, nem Julius Caesar, hanem Szarapisz isten...

Caesarion elképedten bámult a tanárra. Ajka gúnyosan megrándult. Areiosz nem vette észre, és most végre elérkezettnek látta az alkalmat, hogy kiadjon valamit a benne rekedt bölcsességből.

⁴⁷ Marcus Vipsanius Agrippa (i. e. 62 - 12) - római hadvezér, Octavianus (Augustus császár) legtehetségesebb tábornoka

- Olvastam a királyi könyvekben, hogy istenséged szentséges üketyja, I. Ptolemaiosz király, akit Üdvözítőnek is neveznek, majdnem háromszáz évvel ezelőtt, miután megépítette az újonnan alapított Alexandria templomait, egyik éjszaka csodálatos álmot látott: óriási termetű, isteni ábrázatú, tündöklő fényben ragyogó ifjú jelent meg előtte, s meghagyta neki, küldje el két legbizalmasabb emberét Paphlagoniába, a Fekete-tenger partján levő Szinopé városába, s hozassa el onnan Szinopé istenének szobrát. A hatalmas isten akkor Egyiptom istenévé lesz, dicsőséget és szerencsét hoz az uralkodóházra, amelynek tizedik nemzedékében ő maga, az isten, fog földi alakban újjászületni... Ezt mondta az álombéli jelenés.

Ptolemaiosz előbb megrémült az isteni parancstól, aztán, némely királyok szokása szerint, megfélemezett róla. Erre újabb jelenése támadt, s most már a titokzatos isten rettenetes bűnhődéssel fenyegette meg, ha nem teljesíti parancsát. El is küldte követeit Szinopéba, de a paphlagoniai király semmi áron sem volt hajlandó megválni a csodatevő istentől; Ptolemaiosz követeit két évig tartotta mézes-mázos ígérekkel, az isten azonban megsokallta a huzavonát, megjelent neki is, és betegséggel, pusztulással, az istenek kegyetlen haragjával fenyegette meg, ha nem adja ki az istenszobrot.

Ez használt. Ptolemaiosz követei már másnap indulhattak a drága szoborral, és csodák csodája, a roppant tengeri utat egy hónap helyett három nap alatt tették meg: mintha repült volna a hajójuk. Ez is bizonyítja, mennyire kívánczozott az isten Alexandriába.

Istenséged bizonyára tudja, hogy a mindenható Szarapisz isten volt ez, aki egy személyben a magasságos Zeusz, a gyógyító Aszklepiosz, a jóságos Ozirisz, s a Nap és a termékenység istene, minden istenek ura és királya.

S meg kell mondanom, uram, hogy a szent könyvekben emlegetett tizedik nemzedék éppen istenséged, akiben valóban megtestesült a szentséges Szarapisz...

A tudós elhallgatott, és Caesarion ezt gondolta magában: „Ennek az elvetemedett hazugnak, ennek az aljas hízelgőnek jó lesz minél előbb elütni a fejét!” De hangosan csak ennyit mondott:

- Jól feleltél, Areiosz. Elmehetsz.

De hiába hazudott Areiosz tanár úr mégoly szépeket, Szarapisz isten ezúttal nem dicsőséget és szerencsét hozott Egyiptomra, hanem gyalázatot és szerencsétlenséget.

Egy hét sem telt el azóta, hogy Caesarion a derék Hórosz virágait megcsodálta, és máris futótűzként terjedt el a hír a városban, hogy Octavianus hajóhada elhagyta a libyai Paraitonion kikötőt, és valósággal a szelek szárnyán repül Alexandria felé, mint valamikor Szarapisz isten hajója. Hórosz éppen egy görög tengerésszel beszélgetett, amikor a kikötőben megszólalt ariadót jelző kürt.

- Mi az? - kapta fel a fejét a tengerész.

- Talán tűz van - vélekedett Hórosz.

Egy hajósinas szaladt arra, és torkaszakadtából odakiáltott a tengerésznek:

- Axiosz, gyorsan a hajóra! Rögtön indulunk!

- Akkor hát Zeusz-Szarapisz áldjon meg, Hórosz komám! - és máris szaladt a hajósinassal a kikötő felé.

Mindössze annyi történt, hogy befutott a kikötőbe Octavianus felfegyverzett futárhajója; parancsnoka, Urbinius Panopio tribunus közölte a kikötői hatóságokkal, hogy Octavianus hajóhada még ma megérkezik a kikötőbe; egyben fehérzászlós járőrt küldött a palotába, azzal a felszólítással, hogy a helyőrség, Kleopátrával és Antoniuszal az élén, adja meg magát.

Alexandriának 900 000 lakosa volt, ebből 600 000 a rabszolga, s a 300 000 szabad lakos javarésze is proletár, iparos, napszámos, halász, matróz, - de nem telt bele egy óra, s mind a kilencszázezer tudta a rettenetes hírt: jön Octavianus..., jön a győzelmes és legyőzhetetlen római hadsereg..., elpusztítja a várost..., kardélre hányja a lakosságot...

Egy óra alatt talpon volt a város, a mindig nyugtalan, mindig izgatott forradalmár Alexandria. Nem kellett a tömegnek vezér, nem kellett jelszó: mintha összebeszéltek volna, egyenesen nekizúdultak a királyi palotának. Ösztönösen érezték, hogy mindig a rómaiak hozzák rájuk a bajt, hol Caesar, hol Antonius, most meg - éppen ezek miatt - Octavianus.

- Vesszen Antonius! - ordította egy nekigyürkőzött kovácslegény, és megforgatta súlyos kalapácsát.

- Vesszen Kleopátra! - süvöltötte Tnepherusz, a tenyeres-talpas zöldségkófa.

- Pusztuljanak a rómaiak, az isteneikkel együtt! - sipította kappanhangon egy kopaszfejú Ízisz-pap.

- Hagyd békén az isteneket, Kaor! Akár római, akár egyiptomi, egyik kutya, másik eb! - bömbölte Apriesz, a bikaerejű zsákhordó.

A pap behúzta a nyakát, de meg se mert mukkanni. Apriesz duzzadó izmai belefojtották a tiltakozást.

- Vesszen Antonius! - harsogta most már szinte kórusban a mérhetetlen tömeg. A Meszompedion sugárút, a Pharosz szigetre vezető Heptastadion-gáttól egészen Nagy Sándor síremlékéig, egyetlen viharos üvöltés volt:

- Vesszen Antonius! Békét akarunk!

- Békét! Kenyeret! - sikoltotta Merikaré, aki már harmadnapja színét se látta kenyérnek, itt Egyiptomban, ahol nem is egyszer aratnak egy esztendőben... Merikarét két kisfiával együtt faképnél hagyta a férje, átszökött a rómaiakhoz, az asszony beállt egy papiruszműhelybe, de kítették a szűrét: a gazda egyszerűen bezárta a műhelyt. Majd bolond lesz kockáztatni a pénzét ilyen zavaros időkben!

- Nincs igazam, Manetho? - mondta a papiruszkészítő barátjának, a pohos pénzváltónak, aki már régen átmentette a vagyonát Szíriába.

- Persze hogy igazad van, Pachom. Mindenkinek igaza van, aki menekül ebből a mocsárból. Biztonságban van már a vagyonod? Ha nem, én olcsón lebonyolítom az átutalást Türoszba.

- Köszönöm, Manetho. Bemegyek hozzád. Talán mehetnénk is. Itt még utóbb beverik a fejünket.

Jót nevettek, mint általában a jóllakott emberek szoktak: Manethónak rengett a pocakja, a sovány Pachomnak meg úgy ugrált az ádámcsutkája, mint egy kis cinege.

A tömeg ütemesen zúgta:

- Békét! Kenyeret!

De ezúttal hiába volt a lázongás: a palotát sehogy sem bírták megközelíteni; egyiptomi és római katonák fogták körül, mint a vaspánt, tetején pedig sűrűn sorakoztak a Múszeion egykori híres tudósának, Ktészibiosznak s tanítványának, Philónnak hadigépei: volt ott kődobó katapult, gyorsnyíllevő polübolón meg szifhón, vagyis tűzgép, amely légnomással lövi ki a gyújtógolyókat. Alexandria népe már nemegyszer a maga bőrén tapasztalta a modern technika e kitűnő vívmányainak a tökéletességét, hát inkább megjuhászodott. Csak még egyszer sikoltott fel a szerencsétlen Merikaré:

- Kenyeret! - de most már kétségbeesett volt a hangja, s el is zokogta magát. Két éhes kisfiára gondolt és elkezdett futni... Futott, futott, végig a tíz stadion hosszú sugárúton, lihegve ért be a zsidónegyedbe, megállt, vagy inkább összerogyott az öreg Jóséphos pék boltja előtt, s könyörgőn nyújtotta felé mindkét kezét. Az öregtől már máskor is kapott kenyeret.

Most is megkapta, ruhája alá rejtette, s fáradt léptekkel megindult a Hippodromosz⁴⁸ irányában, a szegénynegyed felé.

Urbinius ezredes be se ment a városba, de a fehér zászlós követek megvitték üzenetét Antoniusnak a palotába. Abban a pillanatban, amikor a kék zászlós futárhajó horgonyt vetett, s Octavianus közeledésének a híre elterjedt, a Nagy Kikötőben horgonyzó görög, szíriai, indiai és távol-keleti kereskedelmi hajók mind egyszerre fölszedték horgonyaikat, és szinte menekültek a kikötőből; tapasztalatból tudták a Földközi-tenger hajósai, hogy ahová Octavianus beteszi a lábát, ott a római hadseregnek menthetetlenül legelső dolga a zsákmányolás és fosztogatás. Mintha összebeszéltek volna, valamennyi hajó a világkereskedelem egyik légvédtettebb kikötője, Türosz felé vette útját.

Octavianus megérkezése most már csak órák kérdése volt. Antonius meghallgatta a követséget, tudomásul vette Octavianus üzenetét, amelynek ez volt a lényege: feltétlen megadás. Azt is tudta, mit jelent az, ha kiszolgáltatja magát ennek a nyápic, de vérszomjas fiatalembernek, ennek az elvetélt Caesar-pereputtnak, aki ugyan csak harminchárom éves, de kegyetlenségben tútesz a véreskező Sullán is... Ebben a pillanatban Antonius az egyetlen számottevő ember Alexandriában, aki komolyan vette a felbőszült nép csatakiáltását: „Vesszen Antonius!”

Visszavonult keleti pompával berendezett lakosztályába, és a szárnysegédnek megparancsolta, hogy senkit se bocsásson be hozzá: egyedül akar maradni.

A perzsiai és indiai szőnyegekkel borított tanácssteremben két javakorbeli, szakállas, finom ruhás úr sétálgatott föl-alá, nesztelen léptekkel. A terem két oldalán békésen sorakoztak egymás mellett a dicsőségesen uralkodó Ptolemaiosz-ház elhunyt uralkodóinak szobrai: az egyik fal mentén tizenkettő, a legutolsó a tizenöt évvel ezelőtt a Nílusba fulladt XII. Ptolemaioszt, Kleopátra öccsét és férjét ábrázolta (mert ebben a családban a testvérházasság barbár szokása uralkodott)..., a terem tengerre néző falát hat széles, boltíves ajtónyílás szaggatta meg, s a teraszra nyíló ajtók közeiben máris álltak a talapzatok a többi uralkodó szobra számára, de még csak az egyiken volt ott a szobor: ez XIII. Ptolemaiosz volt, Kleopátra kisebbik öccse és második férje, aki a sors kifürkészhetetlen végzéséből ugyancsak fiatalon halt meg, éppen abban az évben, amelyben Caesart meggyilkolták. Sok mindenfélét suttoztak akkoriban, de Antonius lándzsái könnyűszerrel és hamarosan elnémították a rémhírterjesztőket.

Most az egyik úr fölemelte jobb kezét, és megállt, éppen a Kleopátra szobrának szánt talapzat előtt:

⁴⁸ Lóversenypálya

- Octavianus „ante portas”,⁴⁹ - kedves barátom. Nos, ebben a történelmi helyzetben mi a becses véleményed, Antonius urunk - s ezt a két szót gúnyosan megnyomta - keleti világbirodalmáról?
 - Ábrándok világa, kedves Rhodón barátom - felelte a másik, akiben ravasz tekintetéről és képmutató ábrázatáról könnyű ráismerni Areiosz tanár úrra -, aminthogy ábrándozás volt Kleopátra őistenségének a vágyálma is: az egységes római- egyiptomi világbirodalom...
 - Csak tyúkeszű asszonyok ne avatkoznának a politikába - jegyezte meg tiszteletlenül Rhodón.
 - Nono, kedves barátom - tiltakozott óvatosan Areiosz, mert még nem ismerte kitűnő barátjának, Rhodón királyi főlevéltáros úrnak legfrissebb politikai állásfoglalását - nono, ez a nő..., bocsánat: őistensége Kleopátra, egyáltalán nem tyúkeszű. Okos nő ez, tagadhatatlan. Úgy forgatja és csavargatja az ujjai körül a római hadvezéreket és államférfiakat, mint a gyerek a karikát.
 - Kétségtelen - szólt közbe hűvösen Rhodón -, a nagy Caesart megszádította a világalom ábrándjával, Antoniuszt megbabonázta a római-egyiptomi birodalom maszlagával... Most már csak arra vagyok kíváncsi: vajon hogyan harap bele ebbe a rideg, számító, s egy kicsit véreskezű Octavianusba...
 - Majd meglátod, kedves Areiosz barátom, ez is sikerül neki.
 - Azaz sikerülne..., ha én nem volnék itt...
 - Hogyhogy? - bámult rá Areiosz.
 - Csak úgy, hogy itt van nálam Octavianus végleges válasza Kleopátra bármely elképzelhető ajánlatára... Octavianus egy csöppet sem érzelgős.
 - Vagyis te..., kedves Rhodón barátom..., te összeköttetésben vagy a rómaiakkal?
 - Éppen úgy, mint te, kedves barátom. Csak éppen te nem tudtál rólam, én azonban tudtam rólad. Ez a helyes kémrendszer: a kémek ne ismerjék egymást. Most azonban, mikor feladatunk a végéhez közeledik, megmondhatom: Octavianus meg van elégedve veled. Az én javaslatomra hívtak meg Caesarion nevelőjének, s eddig kifogástalanul dolgoztál. Nem fogod megbánni - tette hozzá jelentős szemhunyorítással.
- Ebben a pillanatban kitárult a terem kétszárnyú bronzajtaja, bedobbant két páncélos testőr, nyomukban belépett, vagy inkább besuhant Kleopátra. Kobaltek indiaiselyem-ruha volt rajta, derekán aranyöv, fején igazgyönggyel kirakott aranydiadém. A testőrök eltűntek, az ajtó becsukódott, Kleopátra megállt a terem közepén, és leült aranyos trónszékére. Fölkapta az asztalról az ezüstcsengőt, megrázta, belibegett Nefert, megigazította a királynő ruhájának redőit, aztán nesztelenül kisuhant a teremből.
- Nos, kedvelt híveim - kezdte a királynő kissé fátyolozott hangon -, a világítótorony vörös zászlóval ad már egy órája jelzéseket: Octavianus közeledik. Tanácsotokat várom.
 - Istenségednek hódolattal jelentem - hajolt meg Rhodón -, hogy Octavianus futárhajója egy órával ezelőtt befutott a Nagy Kikötőbe és Urbinius ezredes meghozta Antonius urunknak Octavianus diktátor üzenetét..., úgy is mondhatnám: parancsát.
 - Mit? - rivallt rá éles hangon Kleopátra. - Hogy mondtad, vakmerő? - és ezüstnyelű korbáccsal nagyot csapott az asztal márványlapjára. Rhodón úgy érezte, hogy ő kapta a korbácsütést.

⁴⁹ Mikor Hannibál karthágói hadvezér (meghalt i. e. 183-ban) Róma kapui előtt állt hódító hadseregével, akkor mondták Rómában rémülten: „Hannibal ante portas” - Hannibál a kapuk előtt

- Úgy értem - felelte a főlevéltáros kissé halkabban - hogy ez az elbizakodott római merészelt parancsot küldeni Antonius urunknak..., és istenségednek.

- Micsoda? - riadt rá Kleopátra. - Nekem?

- Az ilyen pökhendi katonától minden kitelik - szólt közbe Areiosz.

- Ez katona? - kérdezte megvetően a királynő. - Caesar volt a katona, Agrippa a katona, Antonius a katona, de ez a nyeszlett törtető? - és fitymálón lebiggyesztette az ajkát.

- Istenséged büntesse meg keményen a vakmerőt, mielőtt a kezünkbe kerül - javasolta sunyi mosollyal Rhodón. - Egyelőre azt tanácsolom, hogy kegyeskedjék megtárgyalni a dolgot Antonius úrral.

- Én is ezt javasolnám - visszhangozta Areiosz.

- Kérem Antonius őfelségét! - mondta Kleopátra a csengettyűszóra besiető Nefertnek.

Néhány percig néma csönd borult a teremre. A kikötőben recsegő trombitaszó harsogott fel, Kleopátra kíváncsian fölkapta a fejét, és gyors, ideges léptekkel kisietett a teraszra.

Kisvártatva visszajött, korbácsát leeresztette és halkán csak ennyit mondott:

- Octavianus.

A két jeles férfiú némán összenézett.

Kleopátra megfélemedezett a királyi magatartásról, odament a két görnyedező férfihoz, elébük állt:

- Most gyorsan kell határoznunk! - hirtelen úrrá lett rajta a visszafojtott idegesség. - Azt mondtam: Antonius őfelségét!

Ám ebben a pillanatban az ajtó szinte magától kitérült, és négy izmos rabszolga bíborbársonnyal leterített pamlagon behozta Antonius. Pálmaágakkal hímzett imperátori tógáján vérfoltok piroslottak.

Kleopátra csak bámult, mintha nehéz álomból ébredne, karcsú teste megvonaglott, aztán egyetlen éles sikoltással a holttestre vetette magát.

Rhodón ott állt a Potrohos Ptolemaiosz szobra tövében. Areiosz most óvakodott be a terembe, és nesztelen léptekkel odakúszott Rhodónhoz.

- No Areiosz, Antonius őfelsége hamarabb megjött, mint te magad. Igaz, hogy hozták - mondta Rhodón mosolyogva.

- Mindig mondtam, hogy kiváló ember: ennél okosabbat nem is tehetett - simogatta a szakállát Areiosz elégedetten.

- Kleopátra őistensége pedig sírhat: vége a légváraknak! Jó volna, ha követné Antonius példáját...

- Igen, igen - helyeselt a professzor -, mert ha Octavianus a kezébe kaparintja...

- A római diadalmenetre gondolsz, tiszteletre méltó barátom?

- Pontosan arra - felelte Areiosz. - Ilyen értékes hadifogoly régóta nem vonult fel már Rómában győztes hadvezér diadalkocsija előtt.

A királynő lakosztályába vezető ajtón most nesztelenül belépett Nefert, dült arccal, rémült tekintettel, és szótlánul odahullt úrnője mellé.

De az egészséges parasztlány hamar legyűrte izgalmát, gyöngéden megérintette Kleopátra karját, és feltámogatta a félig alélt asszonyt.

Kleopátra üres és tétova tekintettel nézett körül, lassankint magához tért, beomlott a trónszékbe, görcsösen megmarkolta aranyos karfáját; szemlátomást küzdött magával, hogy lebírija fájdalmát és megőrizze méltóságát. Végre sikerült erőt vennie felindulásán.

- Rhodón - szólalt meg halkan -, hű Rhodón, látod: mindennek vége...

- Királynőm - felelte Rhodón és letérdelt a trónszék elé -, rendelkezél velem...

- Mindennek vége - ismételte Kleopátra -, nekem is végem van... Ne mondj ellent, Rhodón! - odamutatott a holttestre: - Az én helyem ott van, őmellette!

- De királynőm! - próbált ellenkezni Areiosz is.

- Hallgassatok! - némította el mind a kettőt a királynő. - Tegyétek azt, amit parancsolok! - És suttogó hangon, lázasan, szinte eszelősen hadarta: - Minden elveszett, de Caesariont meg kell menteni... Caesarion a római birodalom örököse és ura..., Caesar fia! - sikoltotta, s a két férfi összerezzen. Nefert a nyakában csüngő kis borostyántégelyből erős illatú antiküraoldatot⁵⁰ csöppentett tenyerébe, és bedörzsölte vele a királynő halántékát. - Köszönöm, Nefert - rebegte Kleopátra -, már jobban vagyok.

- Ágyba fektetném istenségedet - ajánlotta félénken a lány -, pihennie kell.

- Pihenni... - sóhajtott Kleopátra - igen, pihenni..., nemsokára...

Aztán mintha mély kábulatból riadt volna fel, kiegyenesedett székében és odafordult a két férfihez:

- Rhodón, vedd magadhoz a titkos iratokat, Caesar és Antonius leveleit, egy se kerüljön a győző kezébe... Minden okmányt, értetted? - nem adott időt a feleletre, lázasan folytatta: - Még ma, érted, még ma, elindulsz Caesarionnal... Neki élnie kell! Nem szabad meghalnia! Nem szabad! - sikoltotta.

Egy pillanatra halotti csend támadt a teremben. A királynő megrázkódott, aztán fölkapta a fejét, és folytatta:

- Jól figyelj! A csatornákon elviszed Bubasztiszba..., onnan tovább Hérópoliszba..., s aztán hajóra, le a Vörös-tengeren az Arab-öbölbe, onnan egyenesen Indiába..., de nem tovább, csak az Indus folyam torkolatáig. Behajóztok a deltába és partra szálltok Pattala kikötőjében... Bubasztisztól kezdve színét se látjátok rómainak, Caesarion biztonságban lesz... De én csak akkor nyugszom meg igazán, ha Indiában tudom őt... A hatalmas Csandragupta király barátom és szövetségese..., arra kérem, vegye oltalmába drága fiamat, a római birodalom egyetlen törvényes urát...

Kimerülten hátrahanyatlott és elzokogta magát. Arra neszelt föl, hogy valaki beszél... Megismerte Rhodón hangját:

- Parancsodat végrehajtom, királynő. Esküszöm a sakálfejű Anubiszra!

Rhodón görög volt s még a görög istenekben sem hitt, tehát nyugodtan esküdhetett Anubiszra...

- Menj, Rhodón - sürgette a királynő -, rád bízam legdrágább kincsemet...

⁵⁰ A helleborus (hunyor) növény főzetéből készült fájdalomcsillapító

Rhodón gyorsan távozott, a királynő pedig Areioszhoz fordult:

- Areiosz, te itt maradsz a közelemben, szükségem lesz rád. Nefert majd közli veled parancsaimat.

Areiosz meghajolt.

Nefert karjaival támogatta az ájuldozó királynőt, aki most felállt, megrázta a csengőt, belépett a négy rabszolga, fölvette a halottas pamlagot, és lassan kivonult a teremből. Kleopátra fájdalmas pillantással kísérte halott férje egyre távolodó tetemét.

A királynő többé nem tudott megnyugodni. Caesarion sorsát - úgy hitte - hű kezekbe tette le, s most utolsó erejével már csak a maga sorsát intézte. Elzáratta az ajtókat, és mikor Octavianus követte távozott, beszögeztette az utolsó kis kaput is. Erős őrségek vasgyűrűjével vette körül a palotát, az ostromgépeket nekiszegezte a római hajóknak. Megparancsolta, hogy ma már senkit sem szabad bebocsátani, de holnap nyissák meg a kapukat Octavianus előtt, akinek a követtel azt az üzenetet küldte, hogy holnap reggel várja a nagy trónteremben.

Hívatta Machairosz udvari orvost, és sokáig tanácskozott vele. Görögül beszéltek, és Nefert egy szót sem értett az izgatott vitatkozásból, csak annyit látott, hogy a végén Machairosz vállat vont, és széttárta karjait, mintha azt mondaná, hogy íme, tehetetlen...

Este még kiadta a parancsot Areiosznak, hogy napfölkeltkor díszruhában várja Octavianust a főkapuban, és vezesse hozzá a trónterembe.

Az egész éjjel öltözködéssel telt el; száz meg száz, kincseket érő díszruha meg ékszer közül kellett kiválogatni azt, amelyben Octavianust fogadja. Végre megállapodott egy Kós-szigeti, arannyal átszőtt fekete fátyolselyem ruhában, káprázatos tűzű smaragdynyákláncot vett föl, mindkét karjára smaragdkarpereceket húzott, lángoló bronzhaját gyémántos aranydiadémmal szorította össze, amelyben, éppen a homloka fölött, a világ legnagyobb és legszebben csiszolt smaragdja szikrázott.

Nefertnek is királyi ruhába kellett öltöznie. A rabszolgalány nem tudta mire vélni ezt az ünnepi készülődést.

- Hadd lássa a római, hogy a rabszolgáimat is királyi módon öltöztetem! - mondta Nefertnek csöndesen.

Nefert sötétvörös bársonyruhát kapott, hollófekete hajába mogyoró nagyságú igazgyöngyökből fűzött koszorút csatolt a királynő. Nesztelenül dolgozó rabszolgák két királyi pamlagot állítottak a trónterem közepére...

Már pirkadni kezdett, amikor belépett Machairosz orvos, és átnyújtotta Kleopátrának a karcsú kis ezüstamforát, azután távozott. A kapu már nyitva volt, várták Octavianust. Machairosz, akit eddig Kleopátra testőrei őriztek, most szabadon mozoghatott, már senki sem törődött vele. A nagy sürgés-forgásban kisurrant a kapun, lassan lesétált a kanoposzi csatornáig, ott már csónakkal várta hű rabszolgája és orvossegédje, Chnum, beült a csónakba, s előre! Semmiképpen sem óhajtott találkozni Octavianusszal, aki bizonyára kitekerné a nyakát, mert megfosztotta őt tervezett diadalmenete legszebb ékességétől...

Machairoszt soha többé nem látták Alexandriában.

Kleopatra, mikor kettesben maradt a rabszolgalánnyal, a folyadék felét aranycsészébe öntötte, a másik felét odanyújtotta Nefertnek. A teremben óriási kandeláberekre aggatott bronzlámpák égtek, legalább száz, sárga fényük életre-halálra birkózott a gyöngyszínű hajnali derengéssel. A trónterem négy sarkában, egy-egy hatalmas kerek bronztálon, arábiai illatos füvek, virágok, levelek és gyanták égtek; fojtó füstjük mint a tejfehér köd úszott a nyomasztó levegőben...

Kleopátra kábultan dőlt a pamlagra, s intett Nefertnek, hogy ő is feküdjék le. A rabszolgalány riadtan, szó nélkül követte a királynő példáját.

- Most pihenünk, Nefert... Idd ki a békesség varázsitalát... Nézd, én is kiiszom...

Fogta az aranycsészét és fenékiig kiitta. Nefert is engedelmesen kiitta a magáét. Akaratának utolsó fellobbanásával még elrendezte a királynő ruhájának redőit, megigazította diadémját, végigsimogatta sápadó arcát, aztán maga is végignyúlt a pamlagon.

- Királynőm... - szólalt meg halkán Nefert. - Mi történik velünk?

- Csitt! - suttogta Kleopátra. - Aludjunk.

Octavianus napfelkeltekor lépett be a trónterembe, a szüntelenül alázatosan hajlongó Areiosz kíséretében. Mögötte a tisztek élén Urbinius ezredes. Döbbsen álltak meg, némán meredtek a két mozdulatlan alakra. Kleopátra tündöklő szépsége megigézte valamennyiüket. Még a rideg és érzéketlen Octavianus is lenyűgözötten nézte, hosszú percekig, ebben a rejtelmes világításban, ebben a fullasztó levegőben, a csodálatos látványt.

- Mi ez! - csattant végre a hangja szigorún. - Orvos! - nézett hátra.

A kíséretből kilépett tábori orvosa, Antonius Musa, és odament a pamlaghoz; a diadém elárulta, melyik a királynő, tehát előbb azt vizsgálta meg. Hallgatta a szívét, tapogatta az érverését..., hiába. Tiszteletlenül félrevonta a ruha fátyolszövetét, és megpillantotta a királynő nyakán és mellén a jellegzetes fekete foltokat.

- Beléndek - fordult Octavianushoz.

- Vége? - kérdezte az imperátor.

- Vége - jelentette Musa.

- Megszökött előlem, kijátszott! Ó, az átkozott fűria! - dobbantott Octavianus a lábával. - Ki az a másik?

Areiosznak kóválygott a feje; érezte, hogy szerencséjének eddig oly derűs égboltozatán viharfelhők tornyosulnak.

- Az a rabszolgalánya, uram - felelte, és a hangja remegett.

- Hogy történhetett ez? - ripakodott rá Octavianus. - Hol az orvos? Ki volt az orvosa?

- Machairosz, uram - dadogta Areiosz.

Octavianus a kísérethez fordult:

- Azonnal előkeríteni!

Egy centurio tisztelgett, sarkon fordult és távozott.

Octavianus vigasztalhatatlan volt. Mindenre számított, csak arra nem, hogy a veszedelmes asszonyon nem töltheti ki a bosszúját. Ráförmedt Areioszra:

- Hát ez hogy történhetett? Hát azért fizettelek, azért tartottalak a királynő mellett, hogy ez megtörténhessen? Bitang áruló! Kötözzétek meg! Vigyétek!

Areiosz szeretett volna a föld alá süllyedni és szörnyű sejtelve támadt, hogy ezt az esetet nem ússza meg egykönnyen. Legszívesebben köddé foszlott volna, így is annyira összehúzta magát, mintha egy roppant kalapáccsal összelapították volna.

...Areioszt egy darabig csak vitte a Nílus vize, de Bubasztisznál megakadt: a krokodilusok nem engedték tovább...

Akkor már a nép mindent tudott. Azelőtt Kleopátra palotáját rohamozta meg, de most, mikor irtózáttal hallotta, hogy Antonius is, Kleopátra is meghalt, és Octavianus hatalmaskodik a városban, vad dühvel fordult a rómaiak ellen. Legalább százezer ember tolongott és üvöltött az utcákon, tört, zúzott, rombolt, és szívesen gyilkolt is, ha római katona került az útjába. A széles Meszompedion utcán mozogni sem lehetett, asszonyok, lányok, gyerekek, öregek menekültek a lakásukba, a boltokat bezárták, a tömeg elkeseredetten döngötte a palota bronzkapuit.

Az elszánt Octavianus azonban egy pillanatig sem ijedt meg, nem is habozott. Tudta, hogy annak idején ez a megvadult tömeg majdnem kezébe kaparintotta Caesart, s ő nem akart ilyen életveszedelemben kerülni. Kiadta a parancsot Urbiniusnak, hogy azonnal indíttassa meg a ködöbő, nyíllövő és gyorstüzelő hadigépeket.

Fél óra múlva dolgoztak a gépek, roppant kőgolyók zúdultak a tömegre, kattogott a polübolón, szórta a tüzes nyilakat a szifón: másfél óra alatt elnémult Alexandria, az utcákat sok ezer szerencsétlen lázadó holtteste borította.

Este eszébe jutott: hol lehet Caesarion? Parancsot adott Urbiniusnak, hogy hívja azonnal Rhodónt. Az ezredes jelentette, hogy a főlevéltáros eltűnt, de levelet hagyott az imperátornak. Ebből a levélből értesült Octavianus, hogy Kleopátra parancsára keletre kíséri Caesariont, de figyelmezteti Octavianust, hogy ha gyors lovasokat küld utána, még Bubasztisz előtt utolérheti; ő mindenestre igyekszik lassítani a menekülést, mert véleménye szerint Róma legfontosabb érdeke, hogy ez a veszedelmes fiatalember Octavianus kezére kerüljön. Az ilyen trónkövetelő egyszerűen - fölösleges.

Octavianus megértette. Kiadta Urbiniusnak a parancsokat, egyúttal elhatározta, hogy Rhodónnak milliós jutalmat ad, kinevezi a Múzeion igazgatójának és Egyiptom ideiglenes kormányzójának.

A lovasosztag úgy száguldott az éjszakában, mint a szélvész, közben minden falut, tanyát fölvert, s jóval Bubasztisz előtt utolérte a szökevényeket. Házigazdájuk, az a Phokion nevű szegény paraszt, aki valamikor Caesar seregében szolgált, szembeszállt a katonákkal, letagadta vendégeit s mikor erőszakoskodtak, korbáccsal végigvágott az egyik katonán. Egyetlen lándzsadöfés végzett a derék öreg harcossal.

Megbilincselve vitték Rhodónt és Caesariont Alexandriába; persze Rhodón, az áruló, már az első órában szabad volt, úgyhogy a fiatal Caesarion azt hitte: meggyilkolták. De mikor behívták Octavianushoz, mindent megtudott.

- Helytelen volt ez a szökési kísérlet - fogadta Octavianus - gyanút keltett bennem. De lásd, hogy nagylelkű vagyok: megkegyelmezek neked.

- Nem kell a kegyelmed - vágta oda a fiatalember dacosan. - Megölted anyámat! Ugye megölted? Gyilkos! Ki vagy te? Ki hamisította meg atyám végrendeletét? Én vagyok Caesar fia, érted? Én vagyok Caesar örököse! Te csak bitorlod a hatalmat!

- Csillapodjál, fiatalember - mondta rá Octavianus fölényesen. - Látszik, milyen éretlen vagy. Ha átadnám neked a hatalmat, nem tudnál mihez fogni vele. No nem baj, én alkalmat adok rá, hogy lehiggadj. Az életedet megkímélem, a palotában szabad vagy, de egyelőre nem mozdulhatsz ki. Előbb meg akarok győződni róla, hogy megjött-e az eszed. Most elmehetsz a lakosztályodba.

- Semmit sem fogadok el tőled! Oda megyek, ahová akarok! És ne parancsolgass nekem, nincs hozzá jogod. Én parancsolom neked, hogy azonnal hagyd el a palotát, és takarodj ki Egyiptomból! Én, Caesar!

Octavianus elnevette magát.

- Hagyd abba, fiam, ezt a kakaskodást. Julius Caesar fia - én vagyok! És ha azt akarod, hogy kimenjek Egyiptomból, beszélj a légióimmal!

- Majd felel neked Egyiptom népe, bitorló!

Octavianus az ablakra mutatott:

- Nézz ki a Meszompedionra: Egyiptom népe ott hever.

- Gyilkos! - kiáltotta újra Caesarion, mikor meglátta a halottak tömegét. És kirohant a teremből.

- Hórosz - zörgetett be Caesarion éjfél tájban a kertész fatáblás ablakán. - Hórosz, kelj fel, siess.

Hórosz felcihelődött, kijött, s hamarosan megtudta, mi történt.

- Parancsolj, uram - mondta, miután végighallgatta Caesariont.

- A római betolakodó elfogatott, mikor menekültem: érzem, meg akar gyilkolni. Hiába mondja nekem mézes-mázos szavakkal, hogy megkíméli az életemet, csak ürügyet keres, hogy végezzen velem. Hórosz, menekülnöm kell!

- Uram, van egy rejtett kis csónakom amott keletre, túl a zsidónegyeden, túl az Eleuszisz városrészen, papiruszáddal benőtt kis csatornában. Uram, ismerem az utakat, a titkos rejtekhelyeket, elviszlek, sohasem akadnak nyomunkra. Mehetünk!

Caesarion is barna parasztinget öltött, Hórosz pedig batyuba csomagolt minden szükséges holmit, aztán az éj leple alatt megindultak.

Lassan bandukoltak a zsidónegyed felé, átvágtak a főutcán és délnek fordultak Eleuszisz irányában. A nyomorult viskók közt senki se hederített rájuk, zavartalanul végighaladtak a Mareotisz-tó partján egészen a domb aljáig, s beértek a sűrű papirusznádasba. A kis csónak valóban ott volt, beültek és néhány pillanat múlva eltűntek a nádrengetegben.

Olyan jó volt ez a béke az irtózatosságot követően. Caesarion szabadnak érezte magát. Agyában vakmerő tervek rajzolódtak: csak eljusson Hérópoliszba, onnan Hormoszba, onnan Indiába..., majd megsegíti Pattala királya, majd megmutatja őt, Caesarion, ennek a jöttment Octavianusnak, hogy él még Caesar fia..., él még Caesar, reszkess, te hűtlen Róma!

Hajnaltól Khairu falu alá ért csónakjuk, megpihentek a sűrű nádasban, ettek valamit és halkán beszélgettek. Csak estefelé akartak tovább indulni, s valóban, eljutottak volna akár a világ végéig, ha - Rhodón tanácsára - a légiók járőrei nem portyázták volna végig, óriási félkörben, az egész alexandriai határt; valóságos csatárláncot alkottak; egyetlen csatornát, egyetlen erecskét, egyetlen gyalogösvényt sem hagytak ki, minden gyanús személyt összefogdostak.

Rhodón nem hitte, hogy Caesarion megszökhet, de úgy gondolta, hogy jó az óvatosság. Octavianus annyira félt, hogy elrendelte a legszigorúbb járőrszolgálatot.

Ott üldögéltek hát békésen a rejtett csónakban, amikor két lándzsa nyúlt be a papirusz-sűrűbe, és három római katona sisakja csillant meg a reggeli derengésben.

- Kik vagytok? - szólt rájuk az altiszt. De nem is várta meg a feleletet, nagyon unta már ezt a hajszás szolgálatot, hát mindjárt hozzátette a kurta parancsot is: - Kifelé onnan, ide hozzám! Mozogjunk!

Minden foglyot Rhodón elé kellett vezetni. Mikor meglátta a megbilincselte Caesariont és Hóroszt, diadalmas gyűlölet lángja lobbant a szemében. Bevezette a foglyokat Octavianushoz:

- Íme, uram, megmondtam.

Octavianusnak nagy kő esett le a szívéről. Rhodónnak igaza van: ez a siheder lázadozik, berzenkedik, szökik, eh, jobb lesz végezni vele!

Hóroszt még aznap felakasztották a legszebbik gránátalmafájára, Caesariont pedig..., ó Caesariont nem bántotta Octavianus, csak annyit mondott Rhodónnak:

- Fölösleges egy birodalomban két Caesar. Amelyikre nincs szükség, azt rád bízom.

Másnap reggel néger rabszolgák az ágyában fojtották meg Caesar fiát.

Most halt meg Julius Caesar másodszor és igazán.

KIGYÚLNAK A FÁKLYÁK

A mogorva ábrázatú germán rabszolga félrehúzta az emeleti nagyterem sötétzöld fátolyfüggönyeit: a hat márványoszlopos ajtónyíláson beáradt a kora tavaszi könnyű napfény. A rabszolga kitárta a belső szobába nyíló domborműves bronzajtó két szárnyát, és mereven megállt az ajtónyílásban; sárga selyemtunikája redőiben bújócskát játszottak a napsugarak. Enyhe és unott kíváncsisággal várta a fejleményeket.

Abban a pillanatban, amikor a rabszolga ábrázata kényszeredett mosolyra ferdült, nyilvánvaló volt, hogy közeledik a palota ura, Sentius Saturninus Vetulio tábornok, a ravennai helyőrség parancsnoka s egyúttal a Classis Praetoria Ravennas, vagyis a ravennai császári hajóraj tengernagya. Alacsony, zömök, ragyás képű katonatiszt volt Vetulio tábornok; a földig érő, könnyű kínai selyem háziruha, a szüntheszisz, ahogy sem illett vaskos termetére. Bezzeg Oranius Justus, a segédtiszt - mint egyébként a helyőrség minden tisztje és katonája - kénytelen volt télen-nyáron a szabályszerű nehéz páncélos katonai egyenruhát viselni. A tábornok ebben a tekintetben csak egy kivételt ismert: önmagát.

Kilépett a nagyterem egész hosszán végignyúló széles erkélyre, és körülnézett: első dolga volt ez a szemle minden reggel. Oranius százados feszes vigyázzban állt mögötte, bronzsisakjának kék forgójával csintalanul játszadozott az enyhe tavaszi szél.

Minden rendben van, állapította meg magában a tábornok. A tengerpartig húzódó mocsarak változatlanul védelmezik Ravenna várát, amely egyébként nemcsak bevehetetlen, hanem úgyszólván megtámadhatatlan, mióta a dicsőségesen uralkodó Claudius császár⁵¹ háromöles falakkal és roppant bástyatornyokkal erősítette meg. Vetulio meglepődéssel látta, hogy a hadiflottának mind a kétszázötven egysége a helyén van, a tengerészek - javarészt rabszolgák vagy libertusok - lázasan sűrögnek-forognak a fedélzeten, sűrűnek, tisztogatnak, felvonják a kék zászlókat az árbocokra, az evezős rabszolgák pedig a szabályzat szerint végzik reggeli gyakorlataikat, az ötsorevezős tengernagyi hajó, az Augusta, méltóságosan ring az öböl kékfodros vizén.

- Oranius, a dioptrát! - szólt hátra a tábornok.

A segédtiszt kihúzta az övébe dugott hosszú csövű messzelátót, és odanyújtotta Vetuliónak. A tábornok az erkély mellvédjéhez erősített állványra fektette a könnyű bronzcsövet, és belenézett.

- Oranius, miféle hajó fickándozik ott a hadikikötőben? - kérdezte. - Ha jól látom, *Victoria* a neve.

- Igenis, kegyelmes uram - darálta a mindentudó segédtiszt -, az valóban a *Victoria*, az aquilejai könnyű személyszállító vitorlás. Két órával ezelőtt futott be a kereskedelmi kikötőbe: utasa pedig Titus Calidius Severus tábornok, a pannóniai Carnuntum helyőrségének parancsnoka, kíséretével.

- Hová utazik a tábornok? Rómába?

- Nem, kegyelmes uram - felelte közömbös hangon Oranius. - Ide jött, Ravennába.

⁵¹ I. sz. 41 - 54

- Minek?

- Fontos ügyben tanácskozni kíván kegyelmes urammal. Egy óra múlva itt lesz. Megbízott, hogy közöljem ezt kegyelmességeddel.

- Jól van. Gondoskodj mindenről, rendeztesd be lakosztályt a tábornoknak, legyen dús reggeli, hóban hűtött bor. Az asztalnál a két süketnéma rabszolga szolgáljon fel. Mehetsz.

Oranius tisztelgett, távozott. Vetulio tovább gyönyörködött a friss kora reggeli tájban; elnézte a fűgén rohanó Bedesis folyót, s újra meg újra élvezte a hullámtorlást, azon a ponton, ahol az Utis folyóval egyesül, és most már mint hatalmas folyam zúdul bele az Adriai-tengerbe.

Átment az erkély déli végébe, és elnézett a város palotái és templomai fölött: szeme szomjasan itta be a táj különös szépségeit, a mocsárvidék csillogó vízerecskéit, amelyeken fűge csónakok szállították a kereskedelmi kikötőbe a környék értékes árucikkeit, bort, olajat, szövetet, üveget, hogy öblös hajók Aquileiába s onnan szekérkaravánok északra szállítsák, a tartományokba, s túl a birodalom határain a messzi barbárok földjére; látta a kikötő megállíthatatlan nyüzsgését, szinte idáig hallotta a szír, egyiptomi, perzsa, örmény és zsidó kereskedők hangos alkudozását és szenvedélyes vitatkozását, s elég volt belenéznie a dioptrába, láthatta a pénzváltók és uzsorások mohó és vigyorgó ábrázatát. Ott a hadikikötőben Róma hatalma, itt a kereskedelmi kikötőben Róma mérhetetlen gazdagsága tárult elébe.

Ez a megszokott reggeli szemléje mindig azzal végződött, hogy dagadó mellel és a büszkeségtől mámorosan vonult be tricliniumába,⁵² hogy elfogyassza szerény, hatfogásos reggelijét.

De ha egy kissé jobban belenéz a dioptrába, láthatta volna, hogy Itália nemcsak eteti, itatja és ruházza a barbárokat, hanem sok mindenben rájuk is szorul, és vásárol tőlük, csillogó külföldi aranypénzért, vadállatokat, állatbőröket, és mindenekfelett borostyánt, az aestiusok tengerének⁵³ ezt a csodálatos és drága termékét. De láthatta volna a tábornok a súlyos terhek alatt görnyedező sok ezer rabszolgát is, amint hajnaltól késő estig keservesen dolgoznak, nyögnek és verejtékeznek, láthatta volna a felügyelők korbácsát, amint lesújt a meztelen hátakra, s láthatta volna a nagykereskedőket és hajótulajdonosokat, amint a kikötői irodákban és pénzváltó boltokban nyélbeütik a zsíros üzleteket.

Azonban Vetulio tábornokot egy csöppet sem érdekelte a rabszolgák sorsa. Épp úgy megvetette őket, mint a kereskedőket és a pénzváltókat. Azokat is, ezeket is hitvány söpredéknek nevezgette.

Szemlélődésében megzavarta egy cifra ruhás, kikent-kifent rabszolga: a vestiarius, vagyis a ruhatár felügyelője s egyúttal a kegyelmes úr öltöztetője. Mélyen meghajolt, és a tábornokot a szomszéd szoba felé tessékelte. Vetulio tudta már, hogy Oranius intézkedett: át kell öltöznie. Besietett hát a másik szobába, ledobta a pongyolát, és percek alatt könnyű ezüstpáncélban, fején kék forgós sisakkal, vállán bíborszín tábornoki köpennyel tért vissza az erkélyre, hogy méltó díszben fogadja vendégét, a vidéki tábornokot.

Néhány perc múlva harsány kürtszó jelezte Titus Calidius Severus tábornok érkezését; nem telt bele tíz perc, már fent volt az erkélyen, s oly barátságosan beszélgetett Vetulióval, mintha régi pajtások volnának. A két segédtsízt úgy állt mögöttük, mint két sóbálvány.

⁵² Ebédlő

⁵³ Az aestiusok tengere - a balti népek (lettek, litvánok stb.) tengere, a Balti-tenger

Ebben a pillanatban sudár termetű gyászruhás matróna haladt el odalént a domboldalban, a palota kertje mellett húzódó kövezett utcán. Néger rabszolgalány haladt előtte, s napernyőt tartott az úrasszony arca elé; karján fekete strucc toll-legyező lógott. A matróna mögött két gyapjas hajú etióp rabszolga lépkedett.

- Ki az a gyászruhás hölgy? - kíváncsiskodott Severus tábornok.

De Vetulio nem felelhetett a kérdésre, mert hátuk mögött megszólalt a tricliniarcha, vagyis asztalnokmester:

- Kegyelmes uraim, a reggelit tálaltatom.

Vetulio hátrafordult:

- Akkor gyerünk! - karon fogta Severust és megindult vele, nyomukban a két segédtsz. - Majd a reggelinél mindent elmondok - nyugtatta meg vendégét.

Severus ugyan kimondhatatlanul élvezte az itáliai konyha remekműveit, de azért mohó kíváncsisággal figyelt Vetulio minden szavára. A ravennai tábornok nyíltan és nyugodtan beszélt, a két süketnéma rabszolga nesztelenül jött-ment, felőlük ugyan akár a legkényesebb politikai titkokat is kitálalhatták volna.

- A gyászruhás hölgy, kedves barátom, senki más, mint Thusnelda, a vitéz germán fejedelem, Arminius özvegye, tudod...

- Tudom - bólintott Severus. - Ez az Arminius verte tönkre a mi három legjobb légiónkat a teutoburgi erdőben, ezelőtt 41 évvel...⁵⁴

- Igen, igen - folytatta Vetulio. - Akkor azt is tudod, akármilyen fiatal ember vagy, hogy a hős germán vezér, akiből Augustus császár⁵⁵ nevelt római katonatisztet, éppen itt, Ravennában, mindössze tíz évig élvezhette diadalát és hatalmát. Túlságosan római volt, túl keményen kordában tartotta népét: a rakoncátlan és fűkezhetséges keruszk nép, a „fiatal szarvasbikák” népe nem tűrte ezt a kemény uralmat, meggyilkolta fejedelmét..., szerencsénkre.

- És hogy került ide az özvegye?

- Megsúghatom neked, hogy ebben a politikai tragédiában a római aranynak volt a legfontosabb szerepe. Drága pénzen megvásároltuk Sigestes törzsfőnököt, Arminius apósát: ez szította a nép elégedetlenségét. Arminiust elnyelte a római aranyözhöz...

- Thusneldát kérdeztem, barátom - makacskodott Severus.

- Igen, igen, de Sigestes nélkül sohasem kaptuk volna meg Thusneldát. Úgy látszik, nagyon jól megfizettük az árulót, mert alighogy eltették láb alól Arminiust szeretett honfitársai, az öreg máris kiszolgáltatta nekünk a tulajdon leányát. Remek nő volt, barátom! - lelkesedett a tábornok - ott voltam Rómában, amikor fölvezették a diadalmenetben! Hosszú szőke haja majdnem a földig ért, ilyen aranyhaját még nem láttak Rómában! No mindegy, idekerült. Harmincegy éve eszi már itt a császár kenyerét, akarom mondani: kalácsát, hiszen fejedelmi udvartartása van.

- Kit gyászol?

⁵⁴ I. sz. 9-ben

⁵⁵ I. e. 31 - i. sz. 14

- Egyszer megkérdeztem: vajon a férjét gyászolja-e, ezt felelte rá: „Ermenast már nem gyászolom, mert a Walhallában él a boldogok között.” Tudniillik ők Ermenasnak nevezik Arminiust. Akkor azt kérdeztem: „Talán a fiadat?” „Tumelik már tíz éve halott, együtt van apjával, boldog!” Vajon miért gyászoljam őt?

- Erről már hallottam - szólt közbe Severus -, apja halála után született, itt Ravennában, gladiátornak nevelték, itt is halt meg...

- Úgy van - hagyta helyben Vetulio. - Végre aztán megkérdeztem Thusneldát, hogy hát akkor mért jár gyászruhában, kit gyászol? Rám nézett, kék szeme felszikrázott, és keményen így felelt: „A szabadságot!” Mit szólsz hozzá?

- Bár egy szikrányit sem óhajtom kétségbevonni felséges és isteni császáraink végtelen bölcsességét, mégis azt mondanám, hogy minek hizlalni az ilyen veszedelmes forradalmárt? Ki kell tekerni a nyakát!

- Csak ne olyan hevesen, Severus barátom - tiltakozott Vetulio. - Nem rossz politika életben tartani ezeket a barbár fejedelmeket. Idehallgass: a markoman Marbod birodalma annak idején veszedelmesen megnövekedett, s Róma nem tűrhetett ekkora barbár hatalmat északon, hát ráusztotta a hermundur Katualdát. Marbod tőlünk kért menedéket, megkapta, idekerült Ravennába. Tizenhét évig élt itt fejedelmi pompában, s mikor ez a Katualda is elhatalmasodott, megfenyegettük a népét, hogy ha sokat fickándozik, visszaküldjük nekik Marbodot!

- Erre megjuhászodtak? - kérdezte Severus nevetve.

- Eszük ágában sem volt. Katualdát úgy tudtuk csak levakarni az országukról, hogy ráusztottunk egy másik hermundur főnököt, a fiatal Vibilurt; ez fellázította az országot, elkergették a királyt, Katualda tőlünk kért menedéket: ő is idekerült Ravennába.

Severus tábornok elnevette magát.

- Ravenna tehát a száműzött germán fejedelmek találkozóhelye?

- Igen. De így is mondhatjuk: a birodalom biztonsági szelepe; ezen keresztül párolognak el a barbár berzenkedések veszedelmes gőzei. Itt lecsillapodnak ezek a fenegyerekek, s végül szép csöndesen megtérnek az úgynevezett Walhallába - fejezte be harsány nevetéssel.

Severus udvariasan vele nevetett.

A tábornok fölemelte aranyszín veronai borral teli kristályserlegét, és vendégére köszöntötte. Az isteni ital hatása alatt néhány percnyi néma hódolattal áldoztak Itália forró földjének, amely a világ legdúsabb szőleit érleli.

Miután a halk rabszolgák az illatos kézmosóvizet is odanyújtották a két nagyúrnak, távoztak. A tábornokok iszogattak, hallgattak.

- Éppen ilyen ügyben jöttem hozzád - törte meg a csöndet a carnuntumi parancsnok. - A carnuntumi XV. Apolló légió már nem sokáig bírja tartam a limest.⁵⁶ Ez a Vanno, akit Róma királlyá tett Katualda után, egyre jobban elszemtelenedik, folyton nyugtalanítja a Danubius bal partján álló római burgusokat és castellumokat.⁵⁷ A birodalom biztonsága érdekében segítséget kérek a pimasz Vanno ellen!

- Tőlem? - kérdezte Vetulio kissé gúnyosan.

⁵⁶ A Danubius (Duna) mentén húzódó határsánc

⁵⁷ Burgus - őrtorony; castellum - táborerőd

- Tőled, éppen tőled! Minek neked itt az a roppant hajóraj? Legalábbis egy teljes légió lopja itt a napot, miközben minket odafönt szorongatnak a barbárok.

- Nem értem - jegyezte meg hűvösen Vetulio -, nem értem. Carnuntumban egy légió, Brigetióban az I., Aquincumban a II. tartalék légió, ez összesen három, vagyis 18 000 ember, a segédcsoportok nélkül. Ez sem elég?

- Nem elég - vágta rá határozottan Severus. Azok ott a legvadabb, legnyugtalanabb germán törzsek, valóságos vadállatok. Csak egyszer harcolnál ott...

- Jupiter óvjon az ilyen szerencsétlenségtől! Itt jobb.

- Menjek hát Rómába? Claudius őistenségétől kérjek katonát?

- Ettől is óvjon Jupiter! Könnyen megeshet, hogy ott hagyod a fogadat, fejestül.

Severus összerezsent.

- Hát akkor? - kérdezte tanácstalanul, és kétségbeesetten tárta szét a két karját.

- Ahol a politikusok tudománya csődöt mond, így hallottam, ott a katonáké a szó. De ez fordítva is igaz: ahol a katonaság tehetetlen, ott a politikusokra kell bízni a dolgot...

- Ezt meg én nem értem - mondta rá Severus.

- Dehogynem érted - legyintett Vetulio. - A római gyarmatpolitika rugalmas: a Vanno uralma alatt egyesített kvád-markoman-hermundur birodalom (sajnos, így kell neveznem) veszedelmes szomszéd ott fenn északon; már túlterjeszkedett Bolohaemum⁵⁸ területén, s amilyen éhes ez a bitang Vanno, egyszer megtámadja a mi határsáncunkat is, akkor pedig vége a birodalomnak, hiszen nem kevesebb, mint 70 000 harcosa van s hozzá még 4000 lovasa. Tehát mi a teendő? Letöretni a kvádok szarvát a hermundurokkal és a markomanokkal.

- De hogyan? - kérdezte kissé tanácstalanul Severus.

- A bevált régi recept szerint - nevette el magát gúnyosan Vetulio. - Marbod végigjátszotta a szerepét, eltűnt a süllyesztőben, vagyis Ravennában; utána Katualda handabandázott egy darabig az északi barbár színpadon: ő is idekerült; viszont az, aki Katualda után lépett a színpadra, a bitang Vanno, még most is odafönt terpeszkedik, ámde itt van Ravennában a derék Vibilur, a hermundur törzs csillaga: annak idején ő lázította fel Katualda ellen a népet, persze a mi pénzünkön, nos hát mért ne tehetné meg nekünk most is ugyanezt a szolgálatot?

- Hogy gondolod, kedves barátom?

- Csak úgy, hogy ezt a Vibilurt magaddal viszed, odafönt kiereszted a római ketrecből, menjen, amerre lát, lázítsa a népet (ezeket az örökké fickándozó barbárokat nem nehéz táncba vinni); az iszákját megtömjük arannyal, mert az arany minden Démoszthenésznél⁵⁹ szebben beszél, sőt még a királyságot is megígérjük neki, meg is kapja, királykodhat is, addig, amíg egy másik hermundurral vagy kváddal ki nem fricskázzuk a trónusából.

- Remek!

- Meghiszem azt - büszkélkedett Vetulio. - Eddig még mindig bevált.

- Tehát?

⁵⁸ Csehország

⁵⁹ Híres athéni szónok (i. e. 384 - 322)

- Tehát magaddal viszed. A többi a te dolgod. Mindazonáltal ajánlom szíves figyelmedbe, hogy odafönt nélkülözhetetlen munkatársad lesz ebben az ügyben Vinius Fronto Asella, a borostyán-nagykereskedő.

- Tudom, a mi hírszerzőnk Eburodunumban, Vanno székhelyén. Különben is alig várja, hogy hazaérjek és segítséget vigyek, mert ő nem is annyira a római határsáncot, mint inkább a maga üzletét és a bőrét félti ott a viharos barbár tenger háborgásában.

- Fontos, hogy ő juttassa át Vibilur barbár területre, mégpedig a legnagyobb titokban, ő érti a módját.

- Köszönöm, kedves barátom. Megmentetted a birodalmat - mondta Severus, kissé szónokiasan.

- Ez a mesterségünk - mosolygott Vetulio.

- Én majd beszélek a derék Vibilur fejével, és kioktatom, őt is, meg a kísérőit is.

- Kísérői is vannak? - csodálkozott Severus.

- Hogyne volnának? Hiszen fejedelem! - mondta rá Vetulio és harsányan elkacagta magát. - Az egyik Sigimunt, a másik Gambar, majdnem beletörök a nyelvem a nevükbe.

- Az egyik annyit jelent, hogy „győzedelmes”, a másik annyit, hogy „merész”: még a neveik is folyton csatáznak... No én torkig vagyok velük, annyi bizonyos.

- Ezt a Vibilur-falatot még emészd meg, aztán majd szólok Pallasznak,⁶⁰ hogy helyeztessen át kellemesebb vidékre...

- Mondjuk Massiliába.⁶¹ Ott vannak a birtokaim.

- Rendben van - pecsételte meg az egyezséget Vetulio.

A két jeles férfiú koccintott.

Félóra múlva komoly, hivatalos ábrázattal ott ültek a nagyteremben, a márvány tanácskozássztal mellett, s velük szemben Vibilur, a hermundur vezér, mögötte két kísérője. Az asztalon katonai térképek heverték s tanácskozás közben Severus egymás után rajzolta be a limes mögötti területbe a piros vonalakat, amelyek Vibilur útirányát jelölték. A tanácskozás két óra hosszat tartott: a római urak elégedetten távoztak, a három germán szemében furcsa fények szikráztak, amikor visszamentek szállásukra.

Ha Vetulio tábornok hallhatta volna, hogy aznap délután a három hermundur miről beszélt, s ha láthatta volna, hogy Vibilur milyen vonalakat rajzolt bele a maga térképébe, a világ minden kincséért sem engedte volna haza a germán vezért. A kegyelmes úr ezen a nevezetes napon élete legnagyobb baklövését követte el, de ez csak később derült ki. Kiderült az is, hogy a bevált recept sem mindig válik be.

Egyelőre azonban a tábornokok is, a germánok is úsztak a boldogságban. A flotta nagy katonai pompával búcsúztatta a távozó Severus tábornokot, aki az ötsorevezős *Itala* csatahajón indult Aquileiába, kíséretével, a germánokkal és a ravennai császári hajórajnak díszkíséretül beosztott kétszáz főnyi manipulusával. Titus Julius Hilarus, a kapitány kitett magáért: a 300 evezős-

⁶⁰ Claudius császár mindenható libertusa

⁶¹ Marseille

rabszolga hibátlan ütemben dolgozott, s a hatalmas hajó méltóságosan úszott észak felé, az árbocokon libegő és csattogó apró kék zászlók pompájában.

- Nos, megérkeztünk - állapította meg Severus tábornok, miután szerencsésen partra szálltak Aquileiában. - Rendben van, az utazókocsik a parancs értelmében itt várnak ránk, beszállni, indulhatunk!

A sima és ringató tengeri utazás után következett a szárazföldi döcögés; nyolc napig robogtak az északnak vezető „borostyánúton”, sorra maradt el mellettük Emona, Poetovio, Savaria, Scarbantia⁶² s végre mind a négy batár berobogott a carnuntumi tábor-erőd kapuján.

- Vibilur, Sigimunt, Gambar - kezdte Severus odabent a fővezéri palotában, a praetoriumban - délutánig pihenjetelek, majd a segédtsízt megmutatja a szobáitokat. Délután majd hívatlak.

Quintus Terentius Culeo százados tisztelgett, és elvezette a germán urakat. A délutáni tanácskozáson már Asella is ott volt.

Hogy mi történt a tanácskozáson, az csak másnap reggelre derült ki. Hajnalban öt ember távozott a praetoriumból: Terentius Culeo, Fronto Asella és a nyomukban három barbár; bizonyára Vetulio tábornok is nehezen ismerte volna fel bennük három volt ravennai vendégét. Mind a hárman nadrágot csavartak a lábaikra, felsőtestüket csattal összefogott bő barna köpeny fedte, széles övükből hosszú medveölő kés kandikált ki. A dunai hajóraj, a Classis Histrica könnyű futárhajójának, a *Galateának* a matrózai nagyot néztek, mikor a két római úr három ilyen barbár kíséretében szállt fel a hajóra.

- Lentia⁶³ - szólt oda a segédtsízt a hajó kapitányának, és abban a pillanatban már csak úgy pattogtak a parancsok. A legénység lázasan dolgozott, a vitorlák fölrepültek és azon nyomban beléjük kapott az erős hátszél. A hajótest úgy remegett, mint a száguldásnak feszülő nemes paripa, s abban a pillanatban, amikor a matrózok felszedték a horgonyait, máris megugrott és elsüvített a Danubius vizén.

- Vibilur - szólította meg a germán vezért a hajó utasfülkéjében Asella -, tudod a leckét?

- Tudom, uram - felelte a germán.

- Vidd magaddal ezt a zacskót: ötszáz arany van benne, használd egészséggel..., és a tábornok nem bánná, ha Vanno egy-két főemberének is jutna belőle... Érted?

- Hogyne érteném - felelte Vibilur. - Nem először csinálom, uram.

- Tudom - bólintott elismerően Asella. - Azért küldünk most is.

- Bízd rám, uram - mondta fölényesen a hermundur vezér. - Nemsokára hallotok rólam.

Hallottak is, alig néhány hónap múlva, de abban igazán nem volt köszönet.

A kis hajó ezúttal nem a lenticai castellumban kötött ki, hanem a bal parton, a Lentiával szemben álló burgus előtt. Az őrtorony legénysége harci készenlétben várta a kis csoportot, már hajnal óta távoltage minden bennszülöttet, hogy a három hermundur észrevétlenül vághasson neki az útnak. A burgus palánkja előtt ott állt már az erősen megvasalt kordé, a befogott két mokány hegyi csacsi türelmetlenül toporzékolt előtte.

⁶² Ljubljana, Ptuj, Szombathely, Sopron

⁶³ Linz

Sigimunt fölugrott a bakra, a két másik meg lekuporodott a kordé kasában a szénára, a csacsik nekiiramodtak és a „vezéri fogat” puhán repült a térdig érő selymes fűben. Mert errefelé csak gyalogösvények voltak, a környező apró bój telepek lakosai ezeken jártak a burgusba, eladni meg vásárolni, kocsit csak Carnuntumból indult északnak, az Asciburgius-hegyen⁶⁴ át, végig a Viadua⁶⁵ folyam mentén. A csacsifogat kénytelen volt itt réteken, lankákon és hegyeken át utat törni magának. Alig félórás kocsikázás után elfogyott a kocsi alól a puha rét, s a fogatot mindenestül elnyelte az erdő, a zordon és félelmetes Gabreta Silva.⁶⁶

De az erdőnél is félelmetesebbek voltak a vidék lakosai, a bójok, vad és torzonborz hegyi lakók, emberkerülő híres vadászok. Vanno kopói csak ritkán merészkedtek közéjük, bár ilyenkor aztán letarolták őket, elvették mindenüket. Vibilur nem értett a nyelvükön, de egy-egy arany valóban minden szónál szebben beszélt: vadhúst meg aludttejet annyit kaptak minden ilyen telepen (a földkunyhókból és vesszőfonatú kalyibákból álló települést alig lehetett falunak nevezni), hogy nem is győzték fogyasztani, erdei gyümölcsöt pedig, málnát, szedret, áfonyát, vadkörtét, somot marékszám szedhettek.

Két hétbe telt, mire kibukkantak az óriási erdőből s leértek a messze nyúló síkságra: ez már hermundur föld volt, itt már otthon érezték magukat. Itt már az aranyak helyett maga Vibilur beszélt:

- Emberek, hol vannak a báránycsordák? Hol vannak a tehénké? A lovacskák? Elpusztultak? Elrabolták? Ki rabolta el?

- Vanno! Vanno! - zúgták az emberek.

- Meddig tűritek? - harsogta oda nekik.

- Szabadíts meg tőle! - kiáltoztak. - Nem bírjuk tovább!

Így történt ez minden kis telepen. A három jövevény sorra járta a földbe vájt kunyhókat, a gerendából összetákolta vityillókat; számba vették a férfiakat, Vibilur pergamenre rózta a neveket, Sigimunt és Gambar fűzfavesszőre jegyezte fel rovásírással: így gyarapodott faluról falura a szabadságharcos hadsereg.

- Csak a Korkonos csúcsot vigyázzátok, emberek - figyelmeztette őket Vibilur. - Amikor az óriáshegység ormán meglátjátok kigyúlni a száz fáklyát, akkor induljatok mind a hegy tövébe, Angar városába, ott gyülekezzünk. Minket már ott találtok.

- Ott leszünk! - visszhangozta a tömeg.

De persze nem jöhetnek majd üres kézzel, az erőn és a lelkes elszántságon kívül fegyverre is szükségük volt. És most jó szolgálatot tett a római arany. Vibilur minden faluban elegendő aranyat hagyott, hogy vasat vásárolhassanak, akár a többi germán törzstől, akár a gallusoktól, akár a római kereskedőktől, de azt is meghagyta mindenütt, hogy háziállatokat is vegyenek, mert az elkövetkezendő harcokhoz erre a kétfőre van szükség: fegyverre és testi erőre.

⁶⁴ Riesengebirge (Óriás-hegység)

⁶⁵ Oder (Odera)

⁶⁶ Böhmerwald (Cseh-erdő)

- Hirdi - mondta az első kis telepen a kovácsnak -, száz férfi van a faluban, kovácsolj száz frameát⁶⁷ és még húszat tartaléknak. Mihelyt készen vagy, kezdjétek meg a gyakorlatozást! S egyetlen napot sem pihenjete!

A tagbaszakadt kovács már másnap neki látott a munkának, az emberek pedig messzi utakra indultak, és lelkesen gyűjtötték a vasat. S nemcsak Hirdi dolgozott, hanem a hermundurok két másik híres kovácsa is, Sturi meg Elves. A szomszéd helvetiusoktól szekereket, ökröket meg bivalyokat vásároltak, vasat pedig mindenhol, ahol csak kaptak. Hónapokig úton voltak a derék kovácsok, szétrajzoltak egész nyugaton, úgyhogy fel sem tűnt, ha egy-egy germán szekeres valahol vasat vásárolt.

Vibilur hosszú hetekig járta Boiohaemum síkjait és hegyeit, két bajtársával együtt mindenütt harcra szervezte a hermundurokat, aztán a bójokat, és sorra a markomanokat és a kvádokat is, mindenkit, aki szenvedett Vanno zsarnoki uralma miatt. Fél év sem telt bele, s 50 000 főnyi földalatti hadserege volt, és ez a láthatatlan hadsereg csak arra várt, hogy a fáklyák fellobbanjanak.

S most még csak két hónap kellett hozzá, hogy legalább az ország egyik részén szembeszálljon a nép Vanno zsványáival. Ahol megfordult Vibilur, oda már hiába mentek a „király tolvajai” (így nevezte őket a nép): nemcsak hogy zsákmányt nem szereztek többé, hanem ők maguk is otthagyták a fogukat. A lakosságnak megint voltak háziállatai, a csüggedést bizakodás váltotta fel, virultak az asszonyok és a gyermekek, kivirult újra az élet, s a germán feleségek, a törzsek ősi szokása szerint, szüntelenül szítták a férfiak szívében a harci lángot.

De ha Vanno nem is sejtett semmit erről a földalatti hadseregről, Asella pontosan tudott mindent, mert nemcsak Vibilur zacskójából szivárgott római arany, hanem az eburadunumi borostyánkereskedő irodájából is. Asella kémei kiszimatolták a készülődést, csak éppen az arányairól nem tudtak meg semmit sem, úgyhogy híreik alapján Asella bizakodó jelentéseket küldhetett Carnuntumba: Vibilur jól dolgozik, az országban egyre jobban terjed a nyugtalanság, s a lázadás kitörése hamarosan várható.

Még három hónapba telt, amíg Vibilur két bajtársával együtt elérte az Albis⁶⁸ forrásvidékét, s végre ott állt a roppant Asciburgius-hegység tövében, és fölmeredt előtte a felhőkösorú Korkonos-csúcs. Úgy érezte, hogy célhoz érkezett: a hatalmas hegységnek egyik rejtett völgyében volt a szülőfaluja, Korkon, már csak oda kellett eljutniok.

A síkságon zsendült a zab és a rozs, a két csacsi dúlásig legelhetett a kövér réteken, a kordéban legalább két hétre való füstölt vadhús volt, a szamarakat naponta megfejték: bizony kényelmesen utaztak.

És most ki is pihenhatték magukat, mert a hegyoldalban nem voltak emberi települések, de annál több szépséggel és érdekességgel várta őket az érintetlen őserdő. Százados tölgyek közt baktatott a kordé, szüntelenül hegynek föl; le is szálltak és gyalog kapaszkodtak fölfelé, hogy a csacsik erejét kíméljék. Bizony nemegyszer vadászkésükkel vágtak utat a sűrű szederindákon át, a kordé is kacsaringós vonalban kanyargott a roppant fák között, de a friss hegyi levegő felüdített embert és állatot, tágult a tüdejük, harci kedvük éledt, és minduntalan tömören harsant ajkukon az ősi germán harci dal, a *barditus*:

⁶⁷ A germánok rövid nyelvű erős dárdája, amely dobásra és közelharcra egyaránt alkalmas. Ez volt a fő fegyverük

⁶⁸ Elbe (Elba)

*Szívjad szívedbe Ermenas erejét,
Kemény karodban döngesd a dárdát,
Wotan vitéze verd viadalban,
Véres viadalban a gyáva gyilkost...*

Úgy érezték, mintha láthatatlan dobok dobbanása kísérné harci dalukat, s mikor a végére értek, önkéntelenül megálltak, mind a hárman kirántották vadászkeszükét, magasra emelték, kék szemük megszikrázott, vörösbarna hajuk meglobogott, és ajkuk mintha a bajtársi eskü, a szent *luige* titokzatos szavait suttogta volna.

Ott álltak az erdei tisztáson, ferdén rájuk tűzött a búcsúzó nap fénye..., ebben a hősi elragadtatásban mintha megmerevedtek volna; csak arra riadtak fel, hogy a lombsűrűben megzendült egy láthatatlan madár diadalmas éneke..., mintha hirtelen megtanulta volna szabadságdalukat...

Másnap már sudár fenyők közt jártak, páfrány és harangvirág szegélyezte úttalan útjukat, lábuk tenyérynyi mohába süppedt, az egyik fán harkály kopácsolt, csak úgy fröccsent a forgács a csőre alól. Óriás darazsak zúgtak el fülük mellett, mókusok lendültek ágról ágra, hermelin rikácsolt, ezüstróka ugatott, vadmacska nyávogott valahol, s az égbenyúló fenyők között, láthatatlanul, sebes hegyipatak duruzsolt.

Szerencsére ritkult az ősfenyves és a kordé kissé kényelmesebben haladhatott. De a fenyves hamarosan el is fogyott, fölötte fölmeredtek a kopár sziklák, amelyeken csak törpefenyő-foltok feketéllettek. Valahonnan idehallatszott egy-egy mormota füttyentése, a rózsaszín virágos hangák közt smaragdzöld gyíkok surrantak szinte nesztelenül. Előttük lila ködökben fürdött a szürkés-kék sziklafal, alattuk a feneketlen mélységben újra felbukkantak a lombos erdők: mélység és magasság, szolgaság és szabadság, mint népük sorsának jelképe, egyszerre ütötte szíven mindhármut.

S amint megálltak, tompa moraj zúgott fülükbe a mélyből. Roppant sziklatömbök között, amelyeket valami ősvilági vízáradat tornyozott egymásra, legalább kétölnyi széles vízzuhatag porzott, szikrázott, csattogott a sziklafalak közt, s odalent, a szinte láthatatlan mélységben pozdorjává tört a mohos sziklatömbökön. A vízáradat bömbölése túlharsogott minden emberi és állati hangot, az erdő zúgását, a titokzatos csönd zsongását; félelmetes volt, mint a vihar tombolása.

Döböntek meg a fenséges hangorkán csattogásában: hazájuk hegyeinek és vizeinek rég hallott hangja volt ez, a forrón szeretett föld dübörögte szívükbe üzenetét az irtózatoss víz-zuhatag szívet szorító mennydörgésében.

Hátuk mögött karcsú szarvas suhant, lábai alatt megroppantak a letöredezett száraz fenyőgallyak. De nem is figyeltek a félénk állat riadt menekülésére, mert alig tettek meg néhány száz lépést, lejtőre értek és egyszerre feltárult előttük a dús völgy, két roppant hegyvonulat tövében: szülőföldjük.

Megálltak, kifogták a két csacsit, és kicsapták a legelőre, maguk pedig leheveredtek, és szomjas szemmel szívták magukba a forrón szeretett dús völgy szépségeit. Innen a magasból világosan látszott a zöldellő tavaszi vetések szőnyegén a sok-sok kis telep, a viskók, kunyhók, kalyibák szétszórt kúpjai, de bizony a telepek körül sehol sem legelészték békés birkanyájak, sehol sem heverték kérődző tehéncsordák, állatnak, életnek sehol semmi nyoma. Itt is alapos munkát végezhettek Vanno zsványai.

Alig győzték kivárni az éjszaka végét, s ahogy hajnalodott, hajrá, úgy zúdultak le a völgybe, mintha az óriásvízeséstől tanulták volna. Bizony majdnem egynapi járóföld volt innen Korkos, úgyhogy csak késő délutánra értek be a telep kunyhói közé. Persze a kordé csikorgására kitódult az „egész falu”, és hamarosan futótűzként száguldott végig a hír a telepen - s nemsokára az egész völgyön - hogy Vibilur, a hermundurok büszkesége, hazajött a rómaiak fogságából, hű fegyvertársai, Sigimunt és Gambar kíséretében.

Tizenhárom éve nem látta a faluját,⁶⁹ és most, a viszontlátás első perceiben, szinte találgatnia kellett, hogy ki kicsoda? Sok derék harcos elköltözött azóta a Walhallába, sok derék asszony elpihent Frija⁷⁰ kebelén, de akik megmaradtak, azok is jócskán megváltoztak: soványak, fáradtak, komorak, megviseltek. Igen, ők is koplálnak, őket is rabolják és nyomorgatják a gyalázatos Vanno hitvány csatlósai; ha beérik a rozs meg a zab, viszik; a háziállatokból alig hagynak egyet-kettőt, magnak; miből élnek hát? Férfiak, asszonyok, gyerekek erdei gyökereken, gyümölcsön, gombán, vad mézen, a megmaradt néhány tehén meg csacsi tején tengődnek. „Atkozott zsarnok - gondolta magában Vibilur -, megkeserülöd” - és ökölbe szorult a keze.

Hatvan éves volt már az öreg Sigimer, ma is kemény harcos, de mikor most meglátta rég elveszett fiát, a daliás Vibilurt, mégis sírva fakadt és percekig zokogva ölegette. Ám hamarosan kiegyenesedett, szégyellte az asszonyok előtt az érzékenyülést, és máris elnevette magát:

- Édes fiam, de megemberesedtél!

- Meg én, édesapám, mert odalent Ravennában, Itália leghíresebb vívóiskolájában, naponta órák hosszát vívtam a világhírű Naso vívómesterrel.

- Karddal? - kérdezte az öreg.

- Karddal, persze. Mind a hárman úgy forgatjuk a római kardot, mint akár Ermenas.

- Hát lehet karddal is harcolni? - csodálkozott Sigimer.

- Majd meglátod, édesapám Ha tudnád, hogy amíg a lentiai burgusból ideértünk, hány falu férfiait tanítottam meg karddal bánni. Igaz, hogy még kevés kardunk van, de majd lesz!

Sötétkék szemében villamos szikra villant.

De már akkor ott volt mellettük a falu bírása, Tudor, aztán a harcosok vezetője, Rasimod, s mellette a leánya, Volla, aki tizenhárom éves kora óta várt Vibilurra. Most huszonhat éves volt, s ilyen korban, ha asszony, már öregasszonynak számított volna, de Volla most is friss volt és fiatal, csupa izom, csupa elevenség: nem csoda, hiszen együtt élt és együtt harcolt a férfiakkal, s méltó akart maradni Vibilurhoz, a hermundurok hőiséhez.

Amint megpillantotta Vibilurt, hozzá lépett, s minden elfogódottság nélkül keményen kezét szorította vele. A harminchárom éves fiatal vezér alig tudott megszólalni, annyira megigézte Volla szépsége, amely az elmúlt tizenhárom év alatt teljes virágzásba szökkent. Még mindig fogta Volla kezét, amikor végre megszólalt:

- Volla, akarsz-e még mindig a feleségem lenni?

- Rád vártam - felelte a lány.

⁶⁹ Vibilur I. sz. 37-ben került Ravennába

⁷⁰ A házasság germán istennője

- Akkor hát, Rasimod - fordult a fiatal vezér a leány apjához -, megveszem a leányodat.

- Niordhr istennő áldása legyen rajtatok - szentesítette az öreg harcos a leánykérést.

Este az erdőszélen álló hatalmas tölgy alatt gyülekeztek a falu férfiai.

- Mondd csak, Tuder - fordult Vibilur a falu bírójához - mégis miből éltetek hát, ha az istentelen zsarnok mindenből kifosztott benneteket?

- A római kereskedőkből.

- Hogyhogy?

- Csak úgy, hogy szövetkeztünk, nyolc-tíz telep férfiai összeálltak, s meglesték a római kereskedőkaravánokat. Látod a völgy túlsó oldalán, le hét vagy három mérföldnyire innét, látod azt a meredek sziklafalat? Ott húzódik alatta az út, amely ezen a rengetegen át a Viadua folyam síkjára, s annak mentén az aestiusok tengeréhez visz. Nos hát erre járnak ők, degesz zsákokkal, tarisznyákkal, duzzadó pénzeszacskókkal: arannyal fizetik odaönt a drága borostyánt!

- Mekkora lehettek a karavánok? - érdeklődött Vibilur.

- Rendszerint ötven szekér, rajtuk száz ember; meg a kísérő legionáriusok, lóháton, ötven ember, lándzsával, karddal, pajzzsal s mindig vittek magukkal vagy tíz szír íjászt. Hát bizony azzal az egy szál frameával vakmerőség volt megtámadni őket. Csakhogy mi ezren voltunk: amint az éjszaka beállt, úgy zúdultunk le rájuk, mint a veszedelem. Már a barditustól úgy megrémültek, hogy azt se tudták, mihez fogjanak: szekerek, lovak, kocsisok, kereskedők, harcosok megtorpantak, zúrzavaros gomolyagba verődtek, mi meg körülfoztuk őket, úgyhogy alig is védekezhettek.

- Levágtátok a katonákat, elvettétek a karavánok kincseit? - kérdezte izgatottan Vibilur.

- Nem kellett ott levágni senkit se - mesélte tovább Tuder. - A katonákat kényszerítettük, hogy átadják minden fegyverüket, a szekerekről elkoboztuk az élelmiszereket, aztán szélnek eresztettük a karavánt, de megígértettük velük, hogy visszajövet hoznak nekünk élelmiszereket, ennek fejében meghagytuk az életüket. Mit tehettek egyebet? Hoztak annyi szárított halat, hogy megint volt legalább egy hétre ennivalónk.

- És hányszor lehetett megismételni ezt a rajtaütést?

- Nem sokszor. Mert ezentúl a karavánok sokkal nagyobb kísérettel jöttek, és kétszáz legionáriust még ezren sem mertünk megtámadni, mert mindig hoztak magukkal legalább ötven szír íjászt is. De azért imitt-amott sikerült rajtaütnünk gyengébb osztagokon, és zsákmányolni valamit. A zsákmányt igazságosan elosztottuk, most minden telepen van jó csomó római fegyver, csak a lovak nincsenek már meg.

- Hova lettek?

- Mind elvitték Vanno csatlósai.

- Úgy? - csapott le a bíróra Vibilur. - És mért nem rohantátok meg, ti híres ezrek, Vanno csatlósait?

Az emberek meglepetten összenéztek.

- Erre nem gondoltunk - dadogta Tuder.

- Hát szabad germánok vagytok ti, vagy szolgák? Hát miért tűritek a zsarnokságot? - leckéz-
tette őket Vibilur. - Ide hallgassatok! Rasimod, te eddig is vezér voltál, az ezer szövetkezett
harcos vezére: tartsd őket együtt ezentúl is. De meg kell magyarázni nekik, hogy nem a békés
karavánok a mi ellenségeink, hanem a zsarnokok, s még hozzá két zsarnok! Az egyik Vanno, a
másik Róma!

A harcosok felmorajlottak.

- Róma ellen is harcolni akarsz, fiam? - szólalt meg Sigimer. - Róma legyőzhetetlen.

- Aki a szabadságért harcol, legyőzi a legyőzhetetlent is! Mit tesz Róma? Egymásra uszítja a
germán törzseket, hadd marakodjanak, ő meg a markába nevet. Igen, azért küldtek, hogy
Vanno zsarnokságának véget vessek, de úgy gondolták, hogy ebbe a harcba mi hermundurok is
belepusztulunk. Hát nem! Előbb leverjük a zsarnok Vannót, aztán leverjük a zsarnok Rómát.
Pusztuljanak innen a határainkról!

- Én veled akarok harcolni! - szólalt meg csengő hangján Volla. - Vannak római fegyvereink,
tanítsd meg a férfiakat római módra harcolni, akkor nemcsak Vanno markoman poroszlóival
tudnak majd elbánni, hanem a római légiókkal is.

- Így lesz, Volla - jelentette ki Vibilur keményen. - Rasimod, a többi a te dolgod. Sigimunt,
Gambar, ti lesztek az első oktatók. Mindjárt holnap hozzákezdhetnek. Mi pedig, Volla,
indulunk, megvinni minden telepnek a szabadság hírét, megszervezni a harci századokat.
Sintgunt kovács, te tudsz kardot kovácsolni, velünk jössz. Vidsid kovács, te Rasimodnak
dolgozol. Kardot és nyilat kovácsoljatok, fel kell készülnünk a szír íjászok ellen is!

Dobok buffantak valahol az erdőszélen, egyhangú női karének kíséerte a tompa dobogást.

- Tanfana istennő ünnepe van ma, közeledik az esti körmenet - magyarázta Sigimer a fiának,
mert bizonyosra vette, hogy Vibilur már rég elfelejtette Tanfanát s a germánok minden istenét a
hosszú ravennai száműzetésben.

Pedig nem volt igaza. Vibilur jól tudta, hogy épp most, a tavaszi napéjegylenlőség idején
ünnepli törzse Tanfana istennő halálának és feltámadásának emlékűnnepét. Azt is tudta, hogy
épp ez az ünnep a házasságkötés ideje. Odalépett Volla mellé és kézen fogta a lányt... Most
látta csak, hogy Volla közben - észre se vette, mikor - átváltozott: földig érő, ujjatlan piros
vászonruhát viselt, fölötte könnyű, palaszürke vakondprém-köpenyt, amelyet elől a pézsma-
pocok bundájából kivágott sárga körlapok díszítettek, hátul pedig fekete bojtos fehér hermelin-
farkak. A nők irigykedve bámulták ezt a pazar menyasszonyi díszruhát, és nagyot sóhajtottak:

- Nemhiába Rasimod leánya! Olyan vadász nincs több messze földön, mint Rasimod.

De már oda is ért a körmenet. Elöl dobosok és síposok, utánuk ibolyakoszorús lányok, hófehér
vászonpalástban; lassú ütemben táncot lejtettek az egyhangú zenére, mögöttük kislányok kara
zengte siralmasan Tanfana istennő halálát, s végül fehérruhás asszonyok hozták vállukon az
istennő fátyolszövetbe burkolt szobrát. Amint a körmenet a szent tölgyfa alá ért, Velleda, a jós
papnő érthetetlen varázsigék mormolása közben levette a szoborról a fátyolleplet, és a tölgyfa-
gallyakból rakott és frissen meggyújtott tűzbe dobta. Az ibolyakoszorús lányok körültáncolták
a tüzet, a kislányok kara pedig diadalmasan rázendített Tanfana istennő feltámadásának
himnuszára. A fából faragott szobor most ott állt a tűz fényében, a vaskos tölgyfatuskón, amely
még piros volt az imént feláldozott bakkecske véréből. Tanfana istennő fekete-fehér ökörszeme
bambán bámult a táncban kavargó leányseregre, pirosra festett pufók arca harsányan virított a
lángok lobogásában, bárgyú mosolya, amelyet évente csak egyszer láthattak, megigézte a
legkeményebb szíveket is. De itt a szívek mind puhán olvadoztak a titkos értelmű istentisztelet
megejtő hangulatában...

Most kétoldalt az istennő szobra mellé állt a pár: jobbról Vibilur, balról Volla. De már nemcsak Volla volt menyegzői díszruhában, hanem Vibilur is: mikor a körmenet közeledett, Rasimod félrevonta, magával vitte a fegyverkamrába és felöltöztette. Római bronzpáncél, kék forgós sisak csillogott rajta, baljában pajzs, jobb oldalán kard, olyan volt a tűz fényében, mint maga Thonar, a germán hadisten.

De a máglya előtt már fölmagaslott Velea feketepalástos alakja; két karját kitárta a pár felé, és vontatott hangon gajdolta az ősi házasságszerző éneket:

Házasságod szerezze Wotan, áldja Thonar!

A harcosok pedig rázúgták:

*Szerezze Wotan, áldja Thonar!
Volla! Vibilur!*

És valamennyien szívükben is érezték ezeknek az ősi igéknek az értelmét: Ezt a házasságot szerezze Wotan, áldja Thonar!

Most ünnepélyesen átadták Vollának az új férj ajándékait és Vibilurnak az új asszony adta pajzsot, dárdát, kardot. És együtt mondták a titokzatos szertartás szavait, hogy jóban-rosszban, bajban, veszedelemben, békében, háborúban együtt élnek és halnak, s fegyvereiket tisztán, becsülettel adják tovább utódaiknak...

Vége volt a szertartásnak, de még vígan pattogott a tűz, mert ezen az estén és éjszakán hajnalig kellett lobognia a Tanfana-tűznek. Itt a tűz körül tartották az ünnepi lakomát, amely éppen ma nászslakoma is volt. Nemcsak az áldozati kecskebak húsát lakmározták fel ezen az estén, hanem a Vibilur kordéján hozott őzbakot is. A ropogósra sült húsokat sörral locsolták meg; Tudor volt a sörgazda, pohos agyagedényekben hordta a lakmározók elé az árpából erjesztett, földben hűtött habos, barna italt. Az első kancsó sör után pedig, mint rendszerint, az énekmondót illette a szó.

Lehetett vagy száz esztendő az öreg Kuning, a gajdos, de hangja még mindig telten, ércesen zendült, és a négyhúrú koboz is tömören bűgött az ujjai alatt. Ermenasról énekelt, a germánok felejthetetlen hősről, akit a rómaiak Arminiusnak neveztek... Ermenasról, akit sohasem győztek le, akinek legendás híre sohasem halványult el a germán népek emlékezetében.

A vörös tűzfény szinte lángba borította az agg énekmondó hófehér szakállát, és bronzsínűre festette a férfiak marcona ábrázatát, amint ott ültek körben, hallgattak és emlékeztek. A gajdos belekapott a koboz húrjaiba, s mint öblös trombiták zengése, úgy bűgött fel a hős-ének, a *laikas*:

*A messzi múlt regéi riadnak ajkamon,
Vitézek hősi harcát a tisztetem dallanom,
A zsarnokok kudarcát, dicső győzelmeket!...
Nagy Ermenas: a néped örökre emleget!*

És a férfiak, ősi szokás szerint, tömören rázúgták a szívükből szakadt sort:

Nagy Ermenas: a néped örökre emleget!

És az agg Kuning énekelt, kifogyhatatlanul... Ermenasról, a germán szabadság hőséről, aki fellázadt a zsarnok rómaiak ellen..., aki a teutoburgi erdőben - idestova félszázada már - tönkrewerte Quintilius Varust, a pökhendi római tábornokot, s a három legvitézebb római légiót..., de Ermenas a szabadságért harcolt, és nincs olyan vaslégió, amely eltiporhatná a szabadságot... Róma íme nem legyőzhetetlen..., a barbár erő még csodákat tehet...

És hogy történt, hogy nem: egyszerre csak minden férfi kezében ott volt a framea s bal karján a vörösre festett bádoggal borított kerek pajzs. Már az énekmondó minden versének végén ütemesen verték a pajzsokat... Dobogtak a dobok és egyhangú buffogásukkal kísérték a regös-éneket. Kuning pedig utoljára kapott a húrokba:

*S mikor leszállt az este, s a vad harc véget ért,
A hold halottan látta a büszke hadvezért!
Vezéri bíboránál bíborabb véretek
Buzogjon új csatákra! Rajta! Reméljete!*

Az ének elhangzott, már csak a tar gallyak ropogása hallatszott, de a szívekben viharokat korbácsolt a lüktető-lángoló hős-ének. Vibilur keményen rácsapott a kardja markolatára. A szikrázó csillagok aranyporral szórták tele a harcosok bronzhaját...

A tölgyfa alatt megsűrűsödött a csend.

Talán órákig így maradtak volna, ebben a bénító igézetben, ha Sida, a vén varázslóasszony oda nem dobban a tűz vörhenyes fénykörébe, ősi rúnákkal telerótt tölgyfavesszejével rejtélyes köröket kanyarított a levegőbe; a rúnákat nem tudta ugyan elolvasni, de folyamatosan gajdolta az ősi mondókákat, amelyeket azonban éppígy nem értett. Mindegy, lebegő-lengő bő vörös palástjában úgy röpködött, mint holmi baljóslatú rőt denevér, és hókuszpókuszai riadt borzongást vertek az emberek szívében.

Egyszerre csak mintha megdermedt volna: teste megmerevedett, vérben forgó öreg szeme kidülledt, karjai ernyedten lehulltak, feje a mellére csüggedt.

- Jóslatot mond! - szállt a kiáltás szájról szájra.

Gyerekek nagy nyaláb rőzsét vetettek a tűzre, megpiszkálták, tömör fekete füstoszlop csapott ki belőle, a vénséges Sida fölemelte varázspálcáját, és a csillagok felé fordította ráncos arcát..., egész teste megrángott, s lassan, elnyújtottan, vontatott ütemben, kornyikáló hangon rákezdt:

*Hétszer-hétszer-hetvenhétszer
Szúrj szívébe hetvenhétszer..
Dobd a dárdát... ketten karddal..
Vedd a vérét virradattal...*

Megdöbönt a falu népe: egyelőre senki sem értette a rejtélyes szavakat. Csak ültek, riadtan, tanácstalanul, még ott kongott fülükben a varázsló-asszony rekedt hangja, de hiába törték a fejüket; senki sem sejtette, mit jelenthet a jóslat.

És a fojtott csöndben felállt Volla, aki ismerte a rúnaírás titkait, és már sokszor elolvasta a vén Sida varázsvesszejének szövegeit. Megszólalt:

- Emberek, asszonyok! A jóslat azt mondja, hogy dárdával-karddal vérét kell venni az ellenségnek, de nem csatában, hanem párbajban. Azért mondja: „...ketten karddal...” Valakinek meg kell vívnia az ellenséggel, életre-halálra. Ha győz a párbajban, népe is győz a csatában!

A vén Sida felvisített:

Vedd a vérét virradattal...

- Igen - folytatta Volla - a párbajt hajnalban kell megvívni, s mindjárt itt a hajnal...

- De hol az ellenség, hol az az egy száz ellenség? - kérdezte Vibilur izgatottan.

Rasimod felelt a kérdésre:

- Ott a falu szélén, a földbe ásott szerszámkamrában. Egy héttel ezelőtt elfogtunk egy római zászlótartót, megkötöttük, idecipeltük, azóta is gúzsbakötve gubbaszkodik ott, és folyton ordítózik, de a kutya se érti, mit akar...

- Szabadulni akar a nyavalyás - mondotta rá Vibilur -, mi egyebet akarhatna? Gambar, Sigimunt, hozzátok ide, mi majd beszélünk a fejével. Jó, hogy nem öltétek meg: most még nem szabad elárulnunk a rómaiaknak, hogy velük is végezni akarunk.

Már hozta is a két germán a megkötözött római katonát.

Szép száz legény volt, fiatal, csupa izom, nem lehetett több harmincévesnél.

- Oldozzátok el a köteleiket! - szólt oda Vibilur Sigimuntnak, ezúttal latinul, hogy a fogoly is értse.

- Köszönöm - mondta a római altiszt. - Végre, hogy beszélhetek valakivel!

- Mi a neved, római? - kérdezte Vibilur.

- Gavius Celer, XV. Apollo Legio, szolgálatodra - jelentette katonásan a zászlótartó. - Kérlek, uram, bocsáss szabadon. Látom, te vagy a vezér.

- Szabad vagy, Gavius...

A fogoly szeme fölcsillant.

- ...de azzal a feltétellel - folytatta Vibilur -, hogy előbb valamelyik germán harcossal megvívsz, életre-halálra. Az ellenfeledet magad választhatod ki.

Gavius keményen felelt:

- Megvívok én akár kettővel is! És ha győzök, elbocsáttok a legközelebbi karavánnal?

- Szavamat adtam - mondta rá komolyan Vibilur. - Nos, nézz körül, válassz!

Gavius nem sokat válogatott, rábökött ujjával a mellette álló Sigimuntra.

Sigimunt pedig nemhiába tanult vívni Ravennában, Naso mester tornacsarnokában, már az első pillanatokban meglepte Gaviust halálosan biztos mozdulataival, veszélyes támadásaival. A vívók hátraugrottak, előrefeszültek, a kardok csengtek és szikráztak, Gavius már védekezésbe szorult, Sigimunt annál hevesebben támadott. Férfiak és nők még a lélegzetüket is visszafojtották, lihegve lesték a viadal minden mozzanatát. Egyszerre csak a germánok ajkán tömören megzendült a barditus:

*...Wotan vitéze, verd viadalban,
Véres viadalban a gyáva gyilkost...*

Míntha csak biztatás lett volna ez a viharos harci ének: Sigimunt új erővel támadott... Gavius szívesen bámulta volna az ügyességét és fürgeségét, ha nem az élete forgott volna kockán: így azonban minden erejét megfeszítette, hogy sikeresen védekezzék. De Sigimunt vad támadásai

egyre jobban kifárasztották; érezte, hogy támadnia kell, különben menthetetlenül alulmarad... Még zúgott a barditus, amikor Gavius harsány „Alalá!” kiáltással, hatalmas lendülettel, rárohant Sigimuntra. A germán harcos mereven előrenyújtotta a kardját... Gavius még sújtásra sem emelhette az övét, amikor Sigimunt kardja máris markolatig szaladt a szívébe.

Ott dőlt hanyatt Gavius az ősi germán tölgy alatt, sohasem látta többé a mediolanumi⁷¹ castellumot, a rohanó Marus⁷² folyó vadvirágos partján...

Az istenek tehát úgy akarják, hogy a germánok győzzenek zsarnokaikon is, a római hódítókon is. A fölkelő nap első sugarai aranyfénybe vonták a győzelemtől már előre átszellemült germán arcokat.

A telep száz harcosa másnap megkezdte a harci gyakorlatokat, a kovácsok és a vezetők szétszéledtek a távoli telepekre, Rasimod százfőnyi csapata beszáguldozta a legtávolibb vidékeket is; Vanno pribékjei lassanként beszorultak Eburodunumba, a nép majdnem mindenütt megszabadult a sarcolásoktól.

De nemcsak a férfiak indultak országgá, Volla sem maradt a falujában. Tudta, hogy a végső harcban Vibilur mellett a helye, maga is meg akarta tenni a magáét, ahogy germán asszonyhoz illik. Mindössze egy napos asszony volt, s máris elindult, harcolni a szabadságért...

Vibilur, Sigimunt és Gambar sorra járta a telepeket; egyre közelebb jutottak Vanno városához, s ahol megfordultak, ott már tudták az emberek, hogy Vanno letiprása a kisebbik feladat: az igazi, a nagy, a veszélyes harc a rómaiak legyűrése lesz. Fegyverkeztek, gyakorlatoztak, és csöndes estéken remegő szívvel lesték-várták, hogy odafenn a csúcsokon kigyúljanak a szabadság fáklyái...

Nemhiába tanulta meg Volla az öreg Sida varázslóasszonytól a kígyóbüvölést is, most kapóra jött neki ez a tudománya. Sűrűn fonott kosarával, varázsbotjával és bodzasípjával sorra járta a telepeket, még a kósza Vanno-csatlósokban sem kelthetett gyanút az egyszerű mutatványos asszony... De a kígyóbüvölés után mindenütt elkövetkezett a fásult és csüggedt emberszívek büvölése... az örömhír, hogy itthon van Vibilur, kovácsolják már a fegyvereket, s nemsokára kigyúlnak a szabadság fáklyái fenn a csúcsokon. A hős asszony így jutott be a zsarnok városába, Eburodunumba is.

Csak három napot töltött a városban, és mindent meglátott és megtudott, amit akart. Eburodunum valóságos város volt, római mintára építették: gerendaházak voltak benne, utcák és terek, sőt elsáncolt katonatáborok is, a négy sarkán pedig egy-egy vaskos őrtorony, pontosan olyan, mint a római burgusok: vastag terméskő alapzaton épült, óriási gerendákból összerótt bástyák. Gerendából és terméskőből épült a király palotája is, csak a római kereskedők házai épültek egészen kőből. Asella háza közvetlenül a katonai tábor mellett volt. Volla azt is megtudta, hogy Vanno rengeteg összeharácsolt kincse a királyi palota kőből épült pincéjében van, már amennyi megvan belőle. Mert Vanno eszeveszetten költekezett, Asella s a többi római kereskedő mindent eladott neki, amit csak akart, a bronz- és üvegedényektől kezdve a méregdrága borostyánig, de a legtöbbet kerestek mégis az itáliai borokon: Vanno és udvara mérhetetlenül sok bort fogyasztott.

Ezt is jó volt tudni, és jó volt látni azt is, hogy a város széles utcáit majdnem még szélesebbre fesztette az az óriási embertömeg, amely Eburodunumban összezsúfolóddott. A király adó-

⁷¹ Marchegg

⁷² Morva

hajcsárai és poroszlói már mind ide mentették az irhájukat, de úgyszólván az egész katonaság is a városba szorult. Zűrzavar, fejetlenség, tanácstalanság, sőt reménytelenség mindenütt..., az arcokról lerí a rémület..., az ennivaló napról napra fogy..., Vanno érzi a veszét, cimboráival szüntelen mámorba temetkezik...

Volla könnyűszerrel bejutott a palotába, mert komédiás, bohóc, muzsikus, gajdos, mutatványos mindig szívesen látott vendége volt a részeg királyi társaságnak. A kígyók jól viselkedtek, Vanno réveteg szemmel bámulta a csodálatos mutatványokat, s kinyújtotta karját, mintha valami ködfelhőből akarná kihalszni a fiatalasszonyt, bambán vigyorgott, és recsegő hangon rászólt:

- Gyere közelebb!

Volla mintha nem hallotta volna; egymás után felfuttatta a kígyókat hosszú pálcából hajlított karikájára: az állatok fürgén ráfonódtak a karikára, végigkanyarodtak rajta, aztán sorra lefejtekeztek, becsúsztak a kosárba és tömör gyűrűbe tekeredtek. Tetszés viharzott végig a részeg társaságon, öblös tenyereken taps csattant.

- Nem hallottad? - rivallt rá Vanno. - Komatimar - szólt oda a testőrkapitányának -, dobj oda neki egy marék aranyat, hátha jobban megérti, hogy mit parancsoltam.

Ebben a pillanatban félrelebbent az ajtó vastag függönye, és erélyes hang harsogott bele a duhaj ordítózásba:

- Csak lassan azokkal az aranyakkal, Vanno! Még szükséged lehet rájuk, s talán hamarább, mint gondolnád!

Mindenki az ajtó felé fordult: dült arccal, szigorú tekintettel állt ott Vinus Fronto Asella, a római nagykereskedő.

- Asella barátom!... - tárta felé karjait a király - gyere közelebb, ülj le közénk...

- Erre most nincs időnk, Vanno - utasította vissza Asella a meghívást. - Ég az ország!

- Hogy mondod? Mi ég?

- Hát nem tudsz semmit? Neked nem jelentették, hogy lázadó csapatok száguldoznak országodban, és közelednek fővárosodhoz? - kérdezte Asella haragosan.

- Hogyne jelentették volna! Mindent tudok. Csapatokat küldtem ellenük, egy hét alatt eltaposom őket!

- Kiket? - vágta oda Asella éles hangon. - A hamu alatt izzó parazsat akarod eltaposni? Nem hadseregek vonulnak föl ellened, hanem láthatatlan kísértetek! A nép!

- Ki az a nép? A nép az én szolgám, és ha berzenkedik, majd észretérítem!

Az én karavánjaim pontos értesüléseket hoznak a te néped hangulatáról: csak annyi híved van már, amennyi ijedtében ide menekült a városba! Vigyázz, Vanno!

- Ne aggódj, Asella. Én mindenről gondoskodtam.

- Attól tartok, hogy meglepetések érnek majd... Tudomásul veszem, hogy magadat nem félted, de figyelmeztetlek, hogy ha a lázadás elfajul, és a „te néped” esetleg ellenünk, rómaiak ellen is fellázad, az országodba és fejedbe kerülhet! Megmondtam!

Vanno meghökkenten kapta fel a fejét:

- Mit beszélsz? Ugyan, ki merné megtámadni a rómaiakat?

- Ha nem vigyázol a népedre, akkor bizony erre is sor kerülhet. Azonnal mozgósítanod kell!
- Bízd rám, Asella. Tudom a kötelességemet. Egyelőre erős őrséget rendelek a házaitok elé.
- A te dolgod - mondta rá Asella hidegen. - De ha egyetlen rómainak egyetlen hajaszála is meggömbül, akkor: Ravenna!

Öklével a levegőbe csapott, és dühösen kiviharzott a teremből. Vanno gyűlölködő tekintettel nézett utána, de aztán legyintett, és körülnézett: kereste a kígyóbűvölő asszonyt.

De Volla már nem volt sehol. Néhány pillanattal előbb észrevétlenül kiosont a teremből, átfurakodott a tömegen, s negyedóra múlva elnyelte a város nyugati felén húzódó Luna-hegység őserdeje.

Csak egy órát kellett gyalogolnia, mert az erdő mélyén, a vén Nertomar erdészkunyhója mellett várta már a csacsi; az öreg fölsegítette rá, felkötötte az állat hátára a tömött iszákot, és útjára bocsátotta.

Volla mindent megtudott, amit akart. Tehát a rómaiak is tudják, vagy legalább sejtik már, hogy a tervük túlságosan jól sikerült: Vibilur fellázította a népet Vanno ellen, a zsarnok bukása bizonyos, de félnek, hogy Vanno után a római zsarnokokra kerül a sor. A görgeteg megindult, s ki tudja hol áll meg? Asella mindenesetre gyorsfutárt küldött Mediolanumba, hogy helyezkedjenek védelmi készenlétbe, és legalább egy manipulust küldjenek sürgősen az eburodunumi kereskedők védelmére; közölte, hogy a lázadás minden pillanatban kitörhet, Vanno menekülni fog, Titus Calidius Severus, a carnuntumi parancsnok sürgősen értesítendő.

Volla pedig csak vágtatott fürgé csacsiján, egymás után hagyta el az apró fálvakat, mindegyikben helyén volt a felfegyverzett század, mindenütt remegő izgalommal várták a fáklyák fellobbbanását... Másnap találkozott Rasimod századával, közölte apjával az értékes híreket; azonnal lovas híradót küldtek Vibilurhoz, s maguk is erőltetett menetben igyekeztek Angarba... Tudták, hogy ennek az elemi erejű feszültségnek néhány nap múlva ki kell robbannia.

Valóban, Angar mellett a végtelen síkságon legalább 50 000 pompásan felfegyverzett harcos táborozott. Mikor Volla megérkezett, Vibilur kiadta a parancsot, hogy másnap megindulnak. Fiatal hegyipásztorokból alakított osztag indult a Korkonos-csúcsra, vitték a fáklyákat, a tűzszerszámokat, két nap alatt föl is értek, sudármagas fenyők csúcsára erősítették a fáklyákat, s amint besötétedett, sorra meggyújtották valamennyit.

Kigyulladtak a fáklyák!...

És egyszerre felbolydultak a fálvak, feldobbant a szívekben a reménység, lángra lobbant a szabadság szunnyadó parazsa. És amint Angarból megindult a sereg, már türelmetlen harci tűzben égtek az arcok, a kezekben szinte átforrósodtak a frameák, az izmos lábak kemény ütemben verték a remegő földet, a barditus harsány hangjai dobolták hozzá a harci riadót.

Mire a szabadságharcos sereg lezúdult a Luna-hegy lejtőin, megmozdultak a kvádok is, és most már hermundurok, bójok, markomanok, kvádok egyesült erővel vetették magukat Eburodunumra. Egy napig sem tartott a csata: Vanno hitvány seregét úgy söpörték el a felkelők, mint a jégár a zsenge fákat és bokrokat. A győztesek kifosztották a várost, Vanno menekült, és mivel a kért római manipuluss nem érkezett meg, Asella és a többi római kereskedő is vele futott a Marus mentén, szekéren, hintón, lovon, számárháton, gyalog, ki hogy tudott. Meg sem álltak Carnuntumig.

Eddig minden úgy történt, ahogy Vetulio tábornok kitervelte. Vanno segítségért könyörgött, menedéket kapott helyette, harmadnap már úton volt Ravenna felé.

Ezúttal azonban Ravenna nem a germán szabadság, hanem csak a zsarnokság temetője lett. A germán szabadság fáklyája csak most lobogott fel igazán.

Eburodunum égett, Vanno büszke burgusai mind leomlottak, a győztes szabadságharcosok letáboroztak a Luna-hegy lankáin s másnap királyukká kiáltották ki Vibilurt. Hatalmas terméskövekből emelvényt rögtönöztek egy százados tölgy tövében; ott állt Vibilur..., mellette Volla, a germán szabadság két hőse..., ezer meg ezer torokból harsant tömören az Ermenas-barditus, csakhogy most Vibilur nevét szőtték bele a hős keruszk vezér neve helyett. A germán szabadságnak új hőse támadt.

Ott állt körülötte a nagy harc többi hőse: Rasimod, Sigimer, Tuder, Sigimunt, Gambar, és a névtelenek ezrei; Vibilur fölemelte jobbját és megszólalt:

- Harcosok, az egyik zsarnokot lesöpörtétek, most neki a másodiknak! Holnapután indulunk! Hajrá!

- Hajrá! Hajrá! - zúgta a sereg.

Kétnapos pihenő után éppen indulni akartak, amikor fehérzászlós futár lovagolt be a táborba, Severus tábornok üzenetével:

- Severus tábornok üzeni neked, Vibilur: elismer Boiohaenium királyának, s parancsolja, hogy haladéktalanul jöjj Carnuntumba, megtárgyalni sereged lefegyverzését, és az országodban élő rómaiak védelmét.

- Üzenem a tábornoknak - válaszolta Vibilur -, hogy nem megyek a táborába. Engem népem választott királyává, nem kell a római tábornok elismerése. Mondd meg: követeljük a Danubius bal partján épült római burgusok lerombolását, és minden római csapat visszavonását a jobb partra. A jobb part egészen a tiétek, s mi azt akarjuk, hogy a bal part egészen a miénk legyen! Megmondtam!

A futár tisztelgett, ellovagolt. Vibilur föllépett a köemelvényre:

- Harcosok, jól tettem?

A harcosok rövid lándzsájukkal bőrpajzsukat veregették, úgy zúgtak rá helyeslést.

Három csoportban indultak: az elsőt maga Vibilur vezette Mediolanum és Carnuntum ellen, a másodikat Rasimod a vindobonai⁷³ burgus ellen, a harmadikat Sigimunt Lentia ellen. Mindegyiknek az volt a feladata, hogy a bal parti római burgusokat megtámadja, fölégesse és lerombolja, s a római helyőrséget elkergesse: így kényszerítse rá a rómaiakra a germán föld tiszteletben tartását.

Leggyorsabban Sigimunt érte el a Danubius partját. Lentia parancsnoka csak akkor kapott észbe, mikor a germán sereg felbukkant a bal parton. Már nem tudott erősítést küldeni a bal parti burgusnak, amelynek mindössze ötven főnyi őrsége mindenre inkább számított, csak arra nem, hogy a germánok megtámadják. Amint a támadás rázúdult, nyomban eltorlaszolták magukat, de a sok ezer főnyi ostromlóknak könnyű dolguk volt: nem is harcoltak, csak éppen meggyújtották a burgus gerendapalánkját. A római őrség megadta magát. Mind az ötven embert lefegyverezték és elvitték túsznak. Már semmi egyéb dolguk nem volt, mint megvárni, amíg a torony leég, aztán lerombolni a kőalapzatot.

⁷³ Bécsi

A lentiai helyőrség megpróbált a flotta kishajóin és bárkáin segítséget vinni a burgus legénységének, de ez a vállalkozás kudarcba fulladt: a germánok olyan nyíl- és dárdazáport zúdítottak rájuk, hogy a bárkák sorra visszafordultak.

Sigimunt serege letáborozott a bal parton, nyíllövésnyi távolon kívül, és várta a római támadást. De a lentiai castellum ötszáz főnyi helyőrsége nem mert megtámadni az ötezer főnyi germán sereget, hanem várta az elvonulását. Csak hónapok múlva derült ki, hogy ez a germán tábor most már egyszer s mindenkorra itt maradt.

A vindobonai castellum sem járt jobban; Rasimod gyorsan végzett vele: földig égett, lerombolták, legénységét elhurcolták túsznak, a Classis Histrica néhány kisebb egységét tűz-nyilakkal felgyújtották. Aztán letáboroztak, berendezkedtek, és farkasszemet néztek a vindobonai helyőrséggel.

Mediolanum volt a legkeményebb dió; nem holmi burgus, hanem castellum, benne a XV. Apollo Legio ezerfőnyi cohorsa, vagyis zászlóalja. Parancsnoka, Marcus Laetorius Mergus ezredes, kemény ember volt, de semmiképpen sem tudta megakadályozni, hogy katonái kisebb-nagyobb csoportokban ki ne járjanak a környékre portyázni. Igaz ugyan, hogy a táborerődnek is volt gazdasága, de a katonáknak a mezei munkához nemigen fűlt a foguk, és határozottan jobban ízlett nekik az, amihez fáradtság nélkül hozzájuthattak. Aztán úgy gondolták, hogy a vár minden tornyában ott öröklik huszonöt szír íjász, s ha barbár támadás közeledne, azok úgyis rögtön nyílzáporral fogadják a hívatlan vendégeket, sőt kürtjeleikkel fölriasztják az otthon maradt helyőrséget is. Még sohasem volt úgy, hogy mind az ezer emberre szükség lett volna az erődben...

Most azonban váratlanul úgy esett, hogy elkelt volna itt akár tízezer ember is, mert Vibilur éppenséggel húsezer emberrel csapott le a kis várra. Csakhogy senkinek még csak sejtelve sem volt róla, hogy Vibilur megtámadja a táborerődöt. Ekkora vakmerőséget fel sem tételezett róla Laetorius ezredes, tehát nyugodtan szemet hunyt a portyázó csapatok kiszivárgása felett.

Különösen a Luna-hegy rengetegeit járták szívesen: ott vad is akadt, legelő birka- meg kecskenyájak is, sőt nem egy faluban makkon hízott kövér disznót is zsákmányolhattak. De ma olyan szerencsájük volt, mint még soha: az erdő közepében megláttak egy kislányt, s az egyik katona, Aurelius Flavus (egyébként a castellum germán tolmácsa) megkérdezte tőle:

- Ki vagy? Hová mégy?

A kislány halálra rémült, s dadogva felelt:

- Umma kislány vagyok, Ukud és Elfr leánya, Skirr faluba viszek két vadmacskaprémet Irmin bírónak. Kisbárányt kapok értük.

- Ide vele! - kiáltott rá durván Aurelius, és már ki is kapta a prémes zsákot a kislány kezéből.

- Nem adom! - kiáltotta Umma, de hiába, a prém már a katona kezében volt. Mit tehetett egyebet: sírva fakadt.

- Honnan jöttél? - faggatta újra a tolmács.

- Reuding faluból, onnan, az erdőn túlról.

- Aurelius - szólalt meg most a csapat parancsnoka, Gratus altiszt - a kislány velünk jön. Reuding gazdag falu, fizessen érte az apja váltságdíjat, húsz darab birkát! Gyerünk, látogassuk meg! Előre!

A zokogó kislányt magukkal vonszolták, és megindultak..., azaz megindultak volna...

...ha ebben a pillanatban nem harsan fel a hajrá az erdő sűrűjéből, és nem ront rájuk, mint a fergeteg, a Luna-hegy déli nyúlványán táborozó Vibilur-sereg egyik erős osztaga.

Nosza, eleresztették a kislányt, és uccu neki vesd el magad, menekülésre fogták a dolgot. A kislány fölkapta az eldobott prémes zsákot, és rémülten elrohant az ellenkező irányban, a germánok pedig harsogó hajrázás közben kergették a maroknyi római csapatot a Danubius felé.

Vad hajsza kezdődött. A rómaiak nem is gondolhattak harcra: huszonötön voltak kétszáz nekivadult germán ellen. Eldobálták fegyvereiket, pajzs, sisak, dárda nélkül rohantak; érezték, hogy csak futással menthetik meg az életüket. De hiába volt minden, a megriadt legionáriusokat sorra utolérték a szinte repülő germánok, s némelyiket nem is kellett utolérni: a germán framea huszonöt lépésről is hátba találta őket. Egymás után dőltek a porba a római katonák; volt, aki végső elkeseredésében visszafordult és karddal fogadta az üldözőket, de a germán harcos frameája máris a mellébe fűrődött, mielőtt a kardját használhatta volna.

A portyázó római csapatból már csak egy legény maradt, de az úgy futott, mintha szárnyai nőttek volna. Most az egész germán csapat a nyomába eredt, mindenki megfeszítette minden erejét, hogy ezt a gyorsfutót elfogja. Lassan, szívosan egyre közelebb jutottak hozzá, az ötszáz lépésnyi távolság fogyni kezdett..., már csak háromszáz..., már kétszáz..., már csak százlépésnyi..., hajrá! - mint a vízáradat, úgy zúdulnak le a domboldalról a Danubius felé..., már megcsillannak a közelben a nagy folyam hullámai..., már csak ötven lépés, hajrá!..., már csak negyven..., harminc..., húsz..., tíz..., már csak a karját kell kinyújtani a legelől rohanó germánnak, hogy fülönfogja a menekülőt - s ebben a pillanatban a katona ledobta a saruit, és belevetette magát a vízbe...

Soranus volt, a XV. Apollo Legio altisztje, Soranus a Batavusok⁷⁴ törzséből származott, gyermekkora óta a Vacalus⁷⁵ folyam partján élt, és abban a csupa-víz országban úgyszólván egész fiatalságát a folyamban töltötte: valóságos csodaúszó lett belőle. Most is: nekirugaszkodott és máris húsz lépésnyire volt a parttól.

Az üldözők megtorpantak, de csak egy pillanatra..., aztán magukhoz tértek, és dárdazáport zúdítottak a vakmerő és ügyes szökevény után. És most valami meglepő mutatvány következett: amint Soranus észrevette, hogy repülnek felé a dárdák, megfordult, és elkezdett háton úszni; így szemmel tartotta a röpködő frameákat, lubickolt egyet, mint a hal, víz alá bukott, jobbra vagy balra kitért, úgyszólván ezzel az ügyeskedéssel sikerült sértetlenül átjutnia a túlsó partra.

A germánok abbahagyták a céltalan dárdázást. Még látták, hogy Soranus kimászott a partra, és aztán sebesen eltűnt a sűrű fűzfabokrok között. Faképnél is hagyták Soranust a Danubiusszal együtt, de visszamenet elismeréssel adóztak az ügyes katonának ezért a ragyogó sportgyőzelemért.

De maga Soranus is büszke volt rá. Bár katonának is kiváló volt, és tíz érdemrend csillogott a mellén, mégis arra volt a legbüszkébb, hogy a dárdavetésben és nyilazásban sohasem tudta legyőzni sem római, sem barbár. Mindezt fel is vésték a sírkövére - maga írta meg a sírfeliratát jó előre -, de még itt is legnagyobb hőstettének azt emlegeti, hogy a barbárok nyíl- és

⁷⁴ A mai Hollandia helyén laktak

⁷⁵ Waal

dárdazáporában sértetlenül átúsztta a Danubiust. „Én vagyok az első, aki ezt megtettem - dicsekszik, s aztán hozzáteszi: - Itt nyugszom, ebbe a sírkőbe vésettem bele nagyszerű tetteimet, örök emlékezetül.”

És csakugyan: az egyik történetíró művében ránk maradt hőstetteinek büszke emlékezte.

Azonban Mediolanum sorsán a leghíresebb úszó sem tudott volna már segíteni. Harmincezer germán fogta ostromgyűrűbe a várat, és bár semmiféle ostromgépjük sem volt, a sáncárkokban odakúsztak a falakhoz és őrtornyokhoz, szinte láthatatlanul, semmit nem ártottak nekik a várbeli kőhajító gépek és a szír íjászok nyilai. Úgy megbújtak a közeli erdők koszorújában, hogy semmiféle fegyver nem érhetette el őket; a sáncárkokban előre lopakodó osztagokat pedig még csak célba sem tudták venni. Ha a várőrség egy-egy százada kitört, és bemerészkedett az erdőbe, nyomban ezer meg ezer germán vetette rá magát.

Laetorius ezredes tehetetlen volt: nem is akart már egyebet, csak kitartani addig, amíg Carnuntumból megérkezik a felmentő sereg.

Ez azonban sohasem érkezett meg, Laetorius futárja nem jutott el Carnuntumba, a Danubius vonaláig Vibilur hadserege volt az úr.

Így aztán Mediolanum sorsa beteljesedett. Az árkokban előrekúszó germánoknak sikerült tüzes nyilakkal felgyújtani mind a négy őrtornyot, s mikor már az egész tábor égett, az ezredes kirohanást vezényelt, és zászlóaljának roncsaival úttalan utakon visszavonult, vagyis menekült a szabadságharcos germán seregek bosszúja elől. Végre keserves csatározások és súlyos veszteségek árán talán kétszáz emberével sikerült eljutnia a Danubiusig, s a part elhagyatott részén a Classis Histrica egyik nagyobb egysége fölvette és a carnuntumi légiótáborba szállította tönkrevert seregének siralmas roncsait.

Titus Calidius Severus tábornok egymás után kapta a híreket: Lentia bal parti burgusa elpusztult..., Vindobona ég..., Mediolanumot felgyújtották..., Laetorius Mergus ezredesnek irgalmatlanul kiporolták az irháját..., az egész bal parton a germánok az urak, áthallatszik harsány diadalénekük...

Este a praetoriumban mindenki megkapta a magáét, főképpen Laetorius ezredes, de kijutott a keserű szemrehányásokból Vetulio tábornoknak, a fölényes politikusnak is. Severus behívatta gyorsíróját és levelet mondott tollba a ravennai parancsnoknak; a levélben annak a tételnek a bizonyítására vállalkozott, hogy sokkal jobb, ha a katonák veszik át a szót a politikusoktól, mint ha a katonák helyett a politikusok veszik kezükbe a népek sorsának irányítását... Severus tábornok azonban sem a politikához, sem az írásművészethez nem értett, úgyhogy a levele nem volt egyéb zagyva locsogásnál; Vetulio tábornok, amint elolvasta, azonmód beledobta a papírkosárba, s már esze ágában sem volt Massiliába helyezettetni kétbalkezes bajtársát, hanem levelet íratott Pallasnak, közölte vele, hogy Severus a tanácsai ellenére járt el, nem kísérté figyelemmel Vibilur tevékenységét, s így történt, hogy fejére nőttek a germánok; javasolta, hogy büntetésül a súlyos kudarcért helyezték át Britanniába...

Mediolanum pedig égett, s most már nem száz, hanem ezer meg ezer fáklya lobogott a Gabreta Silva gerincein, az Asciburgius-hegy csúcsain, a Luna-hegység őserdeinek szálfenyőin, és végig-végig a méltóságosan hömpölygő Danubius bal partján. Hermundurok, bójok, markomanok, kvádok a felszabadult ország hegyein-völgyein lelkesen harsogták a barditus büszke dallamát, amelyből minduntalan kicsengett az új germán hős neve:

Szívjad szívedbe Vibilur erejét...

De csöndes csillagos estéken száz meg száz öreg tölgyfa tövében megzendült a hősi ének, a laikas, az agg énekmondók kobzán:

A hős harcok regéi riadnak ajkamon...

És mindenütt tömören zúgott rá a harcosok ajkán a mindig ismétlődő magasztalás:

Vibilur király, a néped örökre emleget...

Vibilur pedig ott állt a Luna-hegy sziklafokán, vörös vezéri palástjában, keményen, méltósággal, mint a szabadság sziklába faragott szobra..., s mellette hű társa a harcban és a győzelemben, Volla... A csúcsokon diadalmasan lobogtak a fáklyák, a római vár tüzének lángjai aranyszínre festették hosszan leomló bronzvörös haját, nagy kék szemében csillagok ragyogtak, kigyúlt arcán felfénylett a kivívott szabadság boldog mosolya...

ÉGSZAKADÁS, FÖLDINDULÁS

Ezt a talpnyalást! - csattant Cerrinius varga érces hangja, amint elolvasta a legfrissebb hírt az Acta Diurna most érkezett számában. - Ide hallgass, Artorius!

És felháborodottan felolvasta a nevezetes hírt, amely egyúttal rendelet is volt: a dicsőségesen uralkodó isteni Nero császár azzal ünnepli meg uralkodásának tizedik évfordulóját,⁷⁶ hogy a Niobé daljáték főszerepében fellép a neapolisi⁷⁷ színházban, ahol is minden választópolgár - a misenumi hegyfoktól a Minerva-fokig, vagyis Capreae⁷⁸ szigetéig - köteles megjelenni.

- Castorra, ez pimaszság! - méltatlankodott Artorius, a késestmester. - Verginius konzul a legnagyobb talpnyaló! Az ő kedvéért csődüljünk be Neapolisba, hagyjuk itt a munkánkat, és még napidíjat sem kapunk! Disznóság!

Artorius majd megpukkadt mérgében.

- Megállj csak, Artorius - csillapította a varga -, megállj csak! Hátha nem is lesz olyan rossz ez a kirándulás? Készen vagy a műszerekkel, amiket Pompejibe kell szállítani?

- Most kalapálom az utolsó darabot, ezt a foggyökérhúzó.

- Én meg készen vagyok a számláiddal. Egy füst alatt elmegyünk Pompejibe, és ezt is elintézzük! Mit szólsz hozzá?

- Mondasz valamit, Cerrinius koma. De én is megtoldom: tudod, hogy a fiamat iskolába akarom adni, s a tanítás éppen három hét múlva kezdődik... Elvisszük a gyereket is, legalább látja az isteni császárt, végigélvezi a színházat, aztán velünk jön Pompejibe, hogy felvétessük Carminius mester iskolájába... S ha már így beleágyasztuk a magunk dolgát a császár fellépésébe, még az énekművészetét is élvezhetjük, hiszen azt hallottam, hogy remekül énekel.

- Én már hallottam, azaz láttam egyszer Rómában, nagyszerű volt! Énekelt, táncolt, színpadi szerepet játszott, majd megszakadtam a nevetéstől. Tudod, az a jó benne, hogy ezt a komédiázást a nép kedvéért csinálja, minket akar szórakoztatni. Az urak haragszanak is rá egy kicsit. De nem sokat törődik vele: ha fölmérgesítik, legfeljebb megkurtítja őket egy fejjel.

- Nem árt nekik - hagyta helyben Artorius -, úgyis magasan hordják az orrukat.

Egy darabig hallgattak, Cerrinius aztán újra kezébe vette az újságtekereszt, végigfutott a hasábokon, de hamarosan unottan letette.

- Tiridates arméniai király Rómába megy, hogy a mi császárunk kezéből vegye át a királyi koronát... Süsse meg, mi közöm hozzá?... Az isteni császár nem megy Görögországba, azért lép fel Neapolisban...

- Mért nem megy? Hiszen akkora hűhóval készítették elő az utazását...

⁷⁶ I. sz. 63-ban

⁷⁷ Nápoly

⁷⁸ Capri

- Á, nem mehet. A múlt héten egyszerre annyi mindenféle csodajel mutatkozott, hogy istenkísértés lett volna útra kelni. Üstökös tűnt fel az égen, Praenestében egy kisborjút muto-gattak, amelynek a combján van a feje, Tiburban pedig fejetlen csecsemő született. De ez még semmi! Magában Rómában oly sűrű volt a villámlás, mintha jégeső kopogott volna végig a városon, s ami a legnagyobb baj, egy irtózatosszerű villám pont a császár mellett csapott le a palotában. Ezért jutott nekünk a szerencse, hogy a császár énekét élvezhetjük.

Egy darabig rágódtak magukban a hajmeresztő csodajeleken, aztán Artorius odaintett a sarokban lebzselő Primusnak:

- Fiacskám, szaladj le a pincébe, hozz fel egy kancsó bort - aztán hozzátette - a mézesből!

Surrentum⁷⁹ legdélibb végében volt Artorius mester műhelye, a városka szélén, olajfák, babérfák, fügefák, mirtuszok hűs árnyékában, a magas parton, amelynek tövében a kék tenger gyöngyözött, mormolt, locsogott, csettegett szüntelenül. A műhely a tenger felé nyitott volt, a tetőt mindössze egy oszlop tartotta, s a friss tengeri szellő sós illata elkergette a műhely áporodott, vasszagú gőzeit. Artorius nem volt ám akármilyen késmester. Igaz, csinált közönséges késeket, töröket, konyhakéseket, vadászéseket, sarlókat, ollókat és bárdokat, de egyúttal pompásan értett a finommechanikához, különösen remek orvosi műszereket készített.

Atimetus, a pompéjibeli műszerész, nem győzte maga elkészíteni a városbeli és környéki orvosok műszereit, egy részüket mindig Artoriusnál rendelte meg. Artorius csipeszei, kanálkái, sebészkesei, tűi, csípőfogói, foghúzóik vetekedtek a római műszerészek orvosi szerszámaival, éppen ezért Atimetus már Rómába is szállított belőlük.

Primus behozta a bort, töltött a nagyoknak, s mindjárt el is oldalgott, nem szeretett volna még néhányszor leszaladni a pincébe, ha az öregek belemelegszenek a poharazásba. Mert a surrentumi bor „itatta magát”; hiába csúfolta vagy ötven évvel ezelőtt Tiberius császár „nemes ecetnek”, nagyszerű borocska volt, hisz ez: öregembereknek, lábadozóknak mindig ezt ajánlgatták az orvosok. De a surrentumi szőlősgazdák nem itták ám azon savanyún: kevés mézzel és fűszerekkel ízesítették, s így aztán nagyon finom bor lett belőle. Az első pohár után mind a ketten csettintettek a nyelvükkel:

- Ez igen - dicsérte meg Cerrinius. - Hát még ha a Lactarius-hegyen termett boromból innál! Olyan vörös bor az, hogy még a massicusai se különb!

- Abból kellene vinni az útra, ha csakugyan elmegyünk Neapolisba - vélekedett Artorius -, bár szívesen viszek én ebből a surrentumiból is.

- Igaz is, hát hogy és mikor? - vetette fel a fogas kérdést Cerrinius. - Muszáj elmenni?

- Muszáj bizony! Meg aztán Pompejibe úgyis el kell menni, oda kell szállítani ezt a négy doboz orvosi műszert. Hát legfeljebb kerülök egyet: Neapolison keresztül... olyan, mintha a jobb kezemmel vakarnám a bal fületem - és nagyot nevetett hozzá.

Csakugyan jókora kerülő volt így az út, hiszen Pompeji mindössze egy ugrás Surrentumtól, s még hozzá a tengerparti úton pompás élvezet is: egyfolytában látja az utas a Neapolisi-öblöt, a Misenumi-fokot, a hadihajók kék zászlóival, s a hatalmas csatahajókkal, a Pausilypon-hegyoldalt a csillogó villákkal, Baiae híres tengeri fürdőjét, Puteoli óriási forgalmú kereskedelmi kikötőjét, magát Neapolist, a világ leggyönyörűbb városát, aztán a Vesuvius kúpját, oldalában gyönyörű szőlőkkel, olajfaligetekkel és gyümölcsösökkel, idébb a tengerparton Herculánomot, a gazdagok ragyogó nyaralóival, s alig jut le az ember a parti fennsíkra a

⁷⁹ Sorrento

Sarnus völgyébe, máris ott van előtte Stabiae városa, és a völgy túlsó felén Pompeji; csak a Sarnus széles torkolatában ringó öblös tengeri hajók árulják el, hogy milyen nagyforgalmú kereskedőváros ez a Pompeji, mert a lakosain meg sem látszik, hogy egyetlen istenük a pénz: mindig jókedvű, mókás, tréfás, vidám emberek laknak itt, s a legtöbbnek igazán van is mit aprítania a tejbe...

Február 2-án hajnalban Epidius halászmester fölvette bárkájába Artoriust, Primust, Cerriniust, akikre már türelmetlenül várakozott abban a kis öbölszerű betüremlésben, amely majdnem pontosan Artorius műhelye alatt védelmezte a halászbárkákat a tenger hullámverése ellen. Gyorsan indult is, mert félt, hogy elkésik, pedig Umbricius Scaurus, a neapolisi halmártás-gyáros alig várja a mai makréla-szállítmányt. És a mai szállítmány nem csekélység, a bárka tartályában csak úgy nyüzsög az ezer meg ezer fehér hasú, kékesen-aranyosan csillogó apró pikkelyes makréla. Epidiusnak olyan óriási rajt sikerült elkerítenie, hogy öblös szállítóbárkája most még két póttartályt is vonszol: Umbricius ma aranyakkal tömi tele a derék halász pénzeszacskóját.

Umbricius az embereivel a kikötőben várta Epidiust, s az óriási zsákmánynak úgy megörült, hogy madarat lehetett volna fogatni vele. Hogyne: 200 denariust⁸⁰ fizet Epidiusnak, és a halmártásért 2000 denariust fog bezsebelni. Műhelyének a rabszolgái olcsó munkások, nem kell nagy ész a haltisztogatáshoz, kicsontozáshoz, kibelezéshez. A tudomány ott kezdődik, amikor a tiszta hús a hordókba kerül: a makréla kövérek, puha és foszlós húsát ízesíteni, fűszerekkel összegyúrni, olajjal, ecettel, egy kis vörös borral pácolni, ez már tudomány! Éppen ezért Mestrius, a keverőmester annyi fizetést kap, mint a legdrágább szakács; mert Mestrius szabad ember, Umbricius felszabadította, hiszen mi tűrés-tagadás, neki köszönheti a vagyonát.

A „Garum Scauri”, a „Scaurus Halmártás” ma már világmárka, valósággal tülekednek érte a gazdag emberek birodalomszerte. Hát még mióta ez a ravasz Mestrius - a pompejibeli zsidók kedvéért - kitalálta a „Garum Castum”-ot, a kóser halmártást! A kiváló és kedvelt árucikk forgalma azóta jelentékenyen emelkedett.

Epidius tehát boldogan búcsúzott el barátaitól, és már-már visszaindult, amikor Umbricius rászólt:

- Hát a színházi előadás? Csak nem mégis haza úgy, hogy meg se hallgatod istenünket-urunkat?

- Jupiter óvjon az ilyen szentségtöréstől! - kapott a fejéhez Epidius, pedig őszintén szólván meg akart lógni, mert egy csöppet sem érdekelte Nero császár énekművészete. Ha néha felöntött a garatra a surrentumi „Szomjas Szűnyog” csapszékben, akkor is csak a maga repedtfazék-hangját szerette nyekergetni: ennél több művészetre nem volt szüksége.

Most hát be kellett mennie a színházba, mert különben megeshet, hogy Umbricius, a nagyurak barátja, nem veszi meg többé a makrélaít, hiszen hogy is vásárolhatna olyan embertől, aki tüntetőn távol marad az isteni császár diadalmas szereplésétől? Umbricius félt a tábornoktól, a tábornok félt a császártól, Epidius félt mind a kettőtől, tehát elment az előadásra.

A színház, ahogy mondani szokták, zsúfolásig megtelt. A roppant zsivaj egyszerre elült, mikor a császár, ezüstpáncélos tisztek kíséretében, megjelent a színpadon. A császár himzett görög bíborruhát viselt, lantját teljes harci díszbe öltözött tábornok hozta be, s mikor Cluvius Rufus, a volt konzul, kiállt középre, és kihirdette, hogy az isteni császár Niobé szerepét fogja énekelni és táncolni, a közönség a várakozás izgalmaiban feszengeni kezdett, csak úgy recsegték a faállványokra épített ülés-sorok, de némi köhécselés és torokkreszelés után halotti csend támadt...

⁸⁰ Római ezüstpénz (= 4 sertertius, vagyis 10 as): kb. 1 forint

Nero most eltűnt, eltűntek a tisztek is, a gépek a sülyesztőkből a színpadra emelték a díszleteket, megszólaltak a fuvolák, s íme, egyszerre megjelent Nero, ezúttal Niobé jelmezében, keserves ábrázattal, égre emelt karokkal, sűrű könnyhullatás közben...

...Niobé siratja hét fiát és hét leányát..., mért is dicsekedett anyai boldogságával?... Lám, Léthé istennő megirigyelte, mert neki csak kettő volt: Apolló és Artemisz..., a két nyilazó isten..., agyon is nyilazták mind a tizennégyet... Szívszaggató jajveszékeléssel zokog Nero-Niobé..., szólogatja gyermekeit..., csak jajszavak felelnek rá, egyre fájdalmasabban, egyre halkabban..., a fuvolák sikoltanak, az énekes hangja el-elcsuklik; most megáll a színpad közepén, lerogy egy mohos sziklára, lassan-lassan megmerevedik, hangja is elhal..., még egy-egy lehelet..., aztán a boldogtalan anya, a kegyetlen istenasszony bosszújából, köoszloppá változik...

Mikor Niobé a színpadon éppen az irgalmatlan Léthé istennő felé tárta karjait, és szívhez szóló melódiákban könyörgött gyermekeiért, egyszerre csak megmozdult a föld, de csak éppen hogy megmozdult, vagyis inkább megmoccant, nem is mindenki vette észre... A színpad bal oldalán a díszlet négyoszlopos kis templomot ábrázolt, oromzatának a csúcsáról leesett egy terrakotta kagyló..., az ülésorok megreccsente, s egy ijedt néző felkiáltott:

- Földrengés!

- Részeg vagy, cimbora! - szólt rá nevetve a szomszédja.

- Ebadta parasztja! - recsegte a fülébe egy lándzsás legionárius. - Kifele innét, annyit mondok!

A buta parasztnak tisztelt néző éppen Epidius volt. Boldogan hagyta faképnél a komédiát, lesietett a kikötőbe, és pillanatok múlva már boldogan ült a bárkájában.

Azonban a katona óvatossága fölösleges volt, mert a megszervezett tapsológárda menthetetlenül elfojtott minden egyéb hangot. Ötszáz lovagrendi ifjú és ötezer markos parasztlegény volt a közönség soraiban, mégpedig szervezeten, úgy hogy egyetlen titkos jelre ez az ezer meg ezer fölbérelt tapsoló tomboló sikert biztosított a boldog „művész”-nek, a császárnak. 4000 sesterciuszt osztottak ki a legények közt, s ennek fejében előbb az úgynevezett döngő, aztán a csattogó, s végül a döngő tapssal ünnepelték Nerot; az ütemes taps még akkor sem akart elülni, mikor a császár már távozott a színházból.

Éppen jókor távozott ő is, az összetoborzott közönség is; alighogy kiürült a nézőtér, az ülésorok rettentő robajjal összeomlottak.

- Ó, mily szörnyű szerencsétlenség! - kiáltott fel Cluvius Rufus. - Borzasztó, hogy tönkrement az az épület, amelyben isteni császáruk művészetében gyönyörködhattunk.

- Ellenkezőleg - reccsent közbe Nero -, óriási szerencse, és az istenek kegyelme, hogy akkor omlott össze, amikor már nem voltam benne!

Némely rossznyelvű emberek úgy vélekedtek - de csak nagyon bizalmas körben -, hogy a császár még egy kicsit bent maradhatott volna a színházban...

No de csak ünnepeljék a császárt a talpnyalók, ahogy akarják, az iparosnak egyéb dolga is van, fontosabb, mint a császár kornyikálása. Cerrinius már kereket oldott: amikor Epidiust kikergette az a lándzsás, ő is utanasietett, s most vele együtt ringott az öböl lágy hullámain. Artorius pedig itt állt Primusszal, és szeretett volna még ma estére elérni Pompejibe. Van itt neki egy surrentumi földije - gondolta magában -, Euphemus, csak tudná, hol lakik? Szegről-végről rokona is, az majd megmondja, hogy juthatna el Pompejibe. Nosza megkérdezett egy halászt a parton:

- Atyafi, nem tudod, merre lakik Euphemus?

- Hallod-e koma, látszik, hogy vidéki vagy! Nagy város ez, mit gondolsz, hány Euphemus lakik benne? Én ismerek legalább tízet. Melyiket keresed?

- A festékkereskedőt..., azt, akinek műhelye is van, ahol a festéket kevergeti meg kotyvasztja...

- Ahá - mosolyodott el az öreg halász -, a Bibircsós Euphemust...

- Azt, azt - derült fel Artorius ábrázata -, akkora bibircsós van az orrán, mint egy cseresznye..., még pirosnak is olyan piros.

- Tudom, fiatakorában bosszúból, megbabonázta egy elvetemedett nőszemély... Nem is nősült meg soha! De hiába növesztett neki bibircsót az a bestia, ő azért a legderekebb ember és a legjobb pajtás - áradozott az öreg.

- Nekem meg rokonom.

- Büszke lehetsz rá, derék ember a rokonod. Ha meg akarod látogatni, menj végig itt a parton, arra, annak az óriási márványos villának az irányában... Az a Pausylipon. De mielőtt odaérnél, kanyarodj be a harmadik mellékutcába, az a Kalapács utca, ott vannak az iparosok műhelyei. Euphemusét mindjárt megismered: tarkabarka szalagok lógnak a bejárata fölött.

Minden úgy lett, ahogy az öreg megmondta. A derék Euphemus éppen befejezte a munkát, egyetlen kis rabszolgája rekeszes ládába csomagolta a sokféle festéket, és egymás után hordta ki a ládákat a kétkerekű egylovas kordéra, amely ott várakozott a kapu előtt.

- Mit? Pompejibe akarsz menni? No, hát soha jobbkor nem jöhettél volna! Éppen most viszek oda egy rakomány festéket: Lucius, az ottani híres festőmester minden héten legalább kétszer ide jár a nyakamra, hogy mikor kapja meg a festékeket? Mástól nem hajlandó festéket vásárolni, csak tőlem. Azt mondja, az én festékeimnek olyan a fénye, hogy Rómából sem kapott még soha ilyen remek árut! Hát ha kedved van egynéhány óra hosszat rázatni magad ezen a kordén, szívesen elviszlek a fiaddal együtt.

- De még mekkora kedvem van, kedves Euphemus barátom! Semmiképpen sem szeretnék itt aludni a városban, mert itt minden fogadó tele van tetűvel meg poloskával, meg csótánnyal, s már azt is hallottam, hogy itt-ott patkány is akad... Brrr! Dehogy megyek én fogadóba!

- Mi tagadás, csak a legdrágább fogadókban kaphatnál tiszta szobát, de ilyesmire a magunk-fajta embernek nem telik. Ha nem kellene Pompejiben lennem ma estére, azt mondanám, aludj nálam, kényelmes nagy szobám van, elférnénk hárman is... De tán magad is jobban szeretnél minél előbb ott lenni.

- Hát ha elviszel, Euphemus, nagyon szépen megköszönöm...

- Szívesen elviszlek, de előbb együnk egy harapást, mert hosszú lesz az út.

Leültek az udvarban a kerek terméskő asztalhoz, és Artorius mindjárt kirakta a tarisznyája tartalmát; volt abban füstölt birkacomb, sonka, hagyma, kemény sajt, szárított füge, búza-kenyér: jóízűn falatoztak, aztán előkerült a fűszeres surrentumi mézes bor, meglocsolták vele a kiadós ebédet.

A rabszolgagyerek fölrakta a műhelyre a fatáblákat, rájuk tolta a vasreteszeket, felugrott a bakra és elindította a lovacskát. Primust úgy kellett felhúzni a magas kordéra, amelynek vörösre festett két kereke egészen a kocsiláda felső pereméig ért. Errefelé, mindenütt az egész öböl környékén, csupa ilyen vörösre festett, fehér vonalakkal erezett kordé szaladgált, másféle kocsit nem ismertek itt Campaniában.

Alig jutottak ki Neapolisból, feltárukt előttük a csodálatos öböl, a maga teljes szépségében. Amikor a bárkán a városba jöttek, a partot látták, s a városokban, falvakban, nyaralókban és

tanyákban gyönyörködtek, most pedig magát az óriási öblöt élvezték, a kék tengernek ezt a békés, gyönyörű kis ékszerét, a kéken és zölden csillogó, fehérén fodrozó habokat, a méltóságosan türemlő, lassan hömpölygő, gömbölyű hátú hullámokat, az ősi regéktől megszentelt Misenumi-hegyfokot, Prochyta-szigetét, amelyet a mondai időkben a folyton forrongó és dübörgő Gaurus-hegy pusztító tüzei szakítottak el a misenumi félszigettől... Már a Vesuvius alatt futott a vörös kerekű kocsi; bal kéz felől a kúp alakú hegy termékeny lankái kísérték útjukat, lent a parton megcsillantak az alkony fényeiben Herculaneum márványpalotái és villái, s valahol messze dél felé felmagaslott Capreae csodálatos szigete, ezer színben tündöklő barlangjaival, áldott és átkozott szikláival, mint óriási mélytűzű smaragdékszer a tündéri táj és a tiszta tenger habtestén...

De a kerék, bármilyen magas, mindig addig forog, amíg célhoz nem ér: a kordé egyszerre csak megállt Pompeji egyik kapuja előtt, ott, ahol a Stabiaeből vezető országút a városkaput érinti. A kis rabszolgagyerek behajtott a kapun.

Még az esti sötétedésben is fölismerték baloldalt a két színházat és a gladiátorok iskoláját, jobboldalt pedig, mindjárt az első házban, a vendégfogadót: az ajtaja fölött termésköbe vésett dombormű, hármasszörfűrt, hirdette - mégpedig versenyt az alatta levő felirattal -, hogy itt az utasok éjjeli szállást, jó ételeket és italokat kaphatnak, lovuknak pedig istállót és finom takarmányt.

Euphemus letette útitársait, mert neki még ma este jelentkeznie kellett Luciusnál. A festők rendszerint éjjel dolgoztak, holdvilágnál vagy mécsvilágnál, mindegy, de reggelre ott kellett virítani a falakon a választási hirdetésnek, mert választások idején a kisvárosnak ez volt mindennap a várva várt nagy eseménye: ki kit ajánl, milyen állásra és miért. Lucius festő a város egyik leggazdagabb emberének, Holconiusnak a festője volt, így is lehetne mondani: plakátfestője. Akkoriban a házak falára festették a választási hirdetéseket, s ezek aztán ott is maradtak, sőt máig is megmaradtak, mert még az eső sem mosta le őket: oly kitűnők voltak Euphemus festékei...

- Aludjatok jól! - köszönt el a festékes.

A két surrentumi jövevény bement a fogadóba, Euphemus pedig tovább hajtatott, de csak éppen a két színházat kerülte meg a vörös kerekű kordé, befordult egy kis kanyargós utcába, s máris megállt Holconius háza előtt. Nem is ház volt ez, hanem valóságos palota. A kocsizörgésre rabszolgák rohantak ki, fáklyákkal: nyilvánvaló, hogy a ház ura epedve várta Euphemust. De még jobban várta Lucius, a festő, aki ugyancsak itt leste érkezését az atriumban,⁸¹ hiszen káravész a mai éjjel, ha nem jön meg Neapolisból a festék... No de hála annak a magasságos Jupiternek, itt van.

És Lucius már indult is, a frissen kibontott és feloldott festékekkel, rabszolgák cipelték utána a festékes vödöröket és az ecseteket, a létrákat és az állványokat, ő maga csak a papirusztekerccsel tartotta a kezében, a hirdetés szövegével. Elöl rabszolgafiú haladt csengettyűvel, utánuk a szerszámos és festékes rabszolgák, végül maga a művész. Valóságos diadalmenet volt ez.

A Forum sarkán beleütköztek egy másik menetbe; ebben egy másik művész vonult fel: Aemilius Celer, aki viszont a városka másik gazdag emberének, Lolliusnak volt a házi festő-művésze. A választási harc vége az lett, hogy a Lollius-párt győzött. Vajon talán azért, mert Aemilius Celer jobb festő volt, mint Lucius? Szó sincs róla: Lucius volt a híresebb, Euphemus

⁸¹ Előcsarnok

festéke volt a jobb, de hát abban az időben a választási küzdelemben igazán nem éppen a legérdemesebb emberek kerültek felül.

Euphemus mindenesetre jól aludt a Holconius-palota vendégszobájában, és még álmában sem törődött azzal, hogy ha Lollius győz, Herenniuszt választják-e rendőrkapitánynak, avagy Holconius jelöltjét, Vatiát. Még javában aludt, amikor ez a kérdés máris eldőlt: a szorgalmas Celer éppen éjfél tájban festette a törvényház falára azt a kortes-jelmondatot, amely végképpen megpecsételte Vatia sorsát: „Vatiát ajánlják rendőrkapitánynak a csirkefogók.” Reggel már mindenki biztosra vette Herenniusz győzelmét.

Jól aludt Artorius is, mert Hermész fogadója igazán tiszta volt, poloskának, patkánynak, tetűnek semmi nyoma, finom volt a Vesuvius oldalában termett vörös bor, finom a tésztában sült fiatal, gyenge húsú polip, az ágy pedig a mai nap hányattatásai után határozottan isteni... De nemcsak ezért aludt jól Artorius, hanem azért is, mert este megnézte a bronztáblába vésett árjegyzéket, és mivel személyesen nem tudott olvasni, egyik asztaltársával felolvastatta magának az árakat, azután meg a falra mázolt (bocsánat: festett! - hiszen Celer festette!) versikét is:

*As-t ha fizetsz, kapsz bort; duplázd meg: iszol finomabbat,
Négy as-t hogyha fizetsz, vár a falernusi bor!*

- Hogyhogy? - kuncogott Artorius. - Négy as⁸² egy kancsó falernusi? Hermész, hé, Hermész, gyérünk azzal a falernusival!

A fáradságtól aludt-e úgy, mint a tej, vagy a falernusitól, avagy attól, hogy holnap rengeteg pénzt kap Atimetustól az orvosi műszerekért: az már örökre a halhatatlan istenek titka marad.

Reggel kifizette Hermészt, s megkérdezte tőle, hol lakik a sógora, Gratus, az ötvös. Hermész csak úgy sugárzott a boldogságtól, hogy a Pompejiben nagyra becsült, híres Gratus sógora lehetett az éjszaka a vendége, és azonnal odakísértette egyik rabszolgájával. A rabszolga jót mulatott magában, hogy a surrentumi vendég, aki pedig borravalót is adott neki, nem tud olvasni; persze a rabszolga, Kallinosz, művelt görög ember volt, nemcsak olvasni tudott, hanem írni is, és itt Pompejiben Hermész fiacskáit tanította a tudományok elemeire.

Azonban őszintén szólván, alig volt szükség Kallinosz tudományára: az üzleti hirdetések a képek és szobrok nyelvén beszéltek, a legbutább nuceriai paraszt is megértette volna, hogy a boltok ajtajában ékeskedő domborművek hentes, késes, ruhakereskedő, ötvös, festő, építész, kőműves, illatszerész vagy borbély műhelyét hirdetik-e. De a választási hirdetéseket mégiscsak Kallinosznak kellett elolvasnia.

- Kakasviadal ez, uram - fordult Artoriushoz. - Holconius vagy Lollius, Vatia vagy Herennius, egykuty! A pénz csak úgy dől, a kortesek meghíznak, a polgárok izgulnak, aztán megválasztják az egyiket vagy a másikat, és minden marad a régiben: a pékek tovább csálnak, a kocsmárosok tovább vizezik a bort (az én gazdám, Hermész, az egyetlen kivétel!), a bírák tovább is megvesztegettetik magukat, a mérlegellenőrök kint a Forumon egy denariúsért behunyják mind a két szemüket, a papok pedig, főképpen ezek az elvetemedett Ízisz-papok, mindenféle hókuszpókuszokkal és csodákkal szédítik az embereket, és csalják ki a zsebükből a pénzt.

- Surrentumban nincs ilyesmi - jegyezte meg kissé elképedten Artorius. - Nálunk már húsz éve ugyanaz az ember a városi előljáró.

⁸² Római rézpénz; kb. 5,5 fillér; 2,5 as = 1 sertertius

- No persze - legyintett fölényesen Kallinosz -, olyan isten háta mögötti kis faluban, mint Surrentum, lehetséges az ilyen aranykori állapot, de ilyen nagy városban!... Hiszen itt két színház van, amfiteátrum, gladiátoriskola, törvényszék, vásárcsarnok, tengeri kikötő..., s minek is mondjam tovább? Gazdag város ez, uram, megtollasodott kereskedők és iparosok városa...

- Igaz, a sógorom is itt gazdagodott meg.

- Pedig nem is Gratus a leghíresebb ötvös! Itt van Brattius: sok gazdag neapolisi nő is nála dolgoztat! Nem is akarok beszélni Caius Clodiusról, a borkereskedőről, az aztán a csodaember! És nálunk már csak az nem habzsolja a pénzt, aki degeszre tömte a pénzeszacskóját vagy a vaspántos pénzesládáját. Persze Loreius Tiburtinus nem dolgozik már, se Holconius, se Cornelius Teges, se Ceius Secundus! Mondhatom, itt már majdnem annyi a naplopó, mint Herculumban!

- Papa, mi ez itt? - mutatott rá Primus az egyik terjedelmes házra - palotának is beillett -, amelynek a fala tele volt festményekkel.

- Hohó, ez nem csekélység! - felelte a kérdésre Kallinosz. - Városunk egyik legnagyobb műhelye és áruháza ez, a posztós Marcus Vecilius Verecundus műhelye és boltja. Nézd meg, uram, ezt a házat: három üzlet az utcára, három terem, kirakataikat naptól és esőtől az a kiugró eresz védi; a műhelyek bent vannak az óriási épület belsejében. De nézd meg jól a ház homlokzatát: csupa festmény, ezek a legremekebbek Pompejiben, valamennyit Aemilius Celer festette.

- Ez igen - lelkesedett Artorius -, ezekről a festményekről mindent megért az ember; igazán nem baj, hogy nem tanultam meg olvasni!

- Többet ér ez, mint akárhány nagyhangú hirdetésszöveg! - magyarázta Kallinosz. - Nézd, itt baloldalt ebből az oszlopos kis templomból Mercurius, a kereskedelem istene röppen ki, szárnyas lábbal, szárnyas kalapban, egyik kezében kígyós pálca, másikban duzzadó erszény; nézd; itt jobboldalt ezt a gyönyörű festményt: négy elefánttól vont diadalszekéren Pompeji védőistensége, Venus, fején korona, kezében kormánypálca, mellette a kis Ámor, kétoldalt szárnyas apró ámorok röpködnek a levegőben, lent balról Flóra istennő áll a bőségszarúval, jobboldalt pedig ünnepi díszben maga a tulajdonos, a híres Verecundus.

- Ez a legjobb hirdetés - mondta rá Artorius -, ezt mindenki megérti!

- Úgy van, mindent elmondanak ezek a képek. Odanézz, a nagy képek alatt lefestette a műhelyeit is: az egyikben kártolják a gyapjút, a másikban mossák, festik, simítják, s ez a rabszolga itt már kitergeti és mutogatja a kész szövetet. Aemilius Celer valóban remekelt, ilyen festmények Neapolisban sincsenek...

Most azonban fölkelt a nap, beragyogta a kisváros minden utcáját, s mintha láthatatlan karmester óriási kakasénekkarnak intett volna, egyszerre minden utcán éktelen rikoltozás támadt: megérkeztek a falusi árusok, és hangosan kínálgatták portékájukat, s mintha a városnak mind a 25 000 lakosa egyszerre ébredt volna, kinyíltak a kapuk, megjelentek a háziasszonyok, a szakácsok, a kukták, kosarakkal, zsákokkal, némelyek a vásárcsarnokba siettek, mások meg az utcai árusokkal kezdtek alkudozni. Jöttek a csirkeköfák, a gyümölcs-árusok, a zöldségesparasztok, a halászok, és egyszerre zűrzavaros hangokkal telt meg minden utca.

Lucius festő épp most mászott le a létráról, s a rabszolga mindjárt oda is mutatott az egyik ház homlokzatára, amelyre az éjjel odafestette a művész a legfrissebb Holconius-plakátot. Hamarosán csödület támadt, egy pufók iskolásgyerek silabizálva olvasta a szöveget:

TOLVAJOK, RÉSZEGEK, SZAMARAK
NEM HOLCONIUSRA SZAVAZNAK,
HANEM LOLLIUSRA

Harsány hahota jutalmazta a legújabb kortesfogást. Lollius megválasztására ebben a pillanatban senki se mert volna fogadni.

Csupa elevenség volt már az utca: csoportok álldogáltak Sittius kocsmája előtt, amelynek majdnem egész utcai homlokzatát elfoglalta a kiszolgáló márványasztal; az emberek reggeliztek, friss kenyeret, kolbászt, hagymát, sonkát, ki mit szeretett, ám kivétel nélkül mindenki bort ivott rá. De bizony sok embert, főképp asszonyt meg gyereket elcsábított a híres cukrász, Cerialis kis rabszolgája, aki csengő hangon kínálgatta friss süteményeit:

- Friss, forró a palacsinta! A mézes palacsinta!

- Papa, vegyünk palacsintát - rimázkodott a kis Primus. - Csak két as, azt mondja a kislány. No, legalább egyet, papa!

- Nem, nem, kisfiam, hisz most reggeliztünk. Majd később.

Szénparázzsal megtömött hordozható kis gyorsfőzőjén mindig meleg volt a csábító sütemény. S valósággal tülekedtek érte a gyerekek.

Artorius úgy elbámészkodott, ahogy csak egy vidéki tudja tátani a száját a nagy városban. Mert Pompeji csakugyan nagy város: Surrentumban nyoma sincs ilyen elevenségnek, persze, hiszen kis falu, alig van kétezer lakosa. Itt mindenki beszél, fecseg, locsog, kiabál, ordít, mindenki elad, vesz, alkuszik, dicséri a saját áruját, ócsárolja a másikat, és nem elég a szó: a falakat is telefestik meg telefirkálják, úgyhogy a falak is szinte ordítanak, főképpen a sok festett cégtábla, dombormű meg szobor, amely szöveg nélkül is elárulja, hogy mi minden van a boltban. Már sorra leszedték az üzleteket elzáró fatáblákat, s kirakták a friss árut: ebben a boltban itt mellettük egy hentes kínálja finomságait; a domborművű cégtáblán sonka, kolbász, oldalas, sertéskaraj, jobboldalt mérleg: annak jeléül, hogy itt becsületesen megméri a húst; a sarokházon szép festmény: oldalvást a padon fiatal férfi ül, a kiszolgálóasztal mögött a segéd egy pár cipőt mutat neki; a másik házon malomkövet hajtó szamár, ami annyit jelent, hogy itt molnár és pék lakik. A szomszéd utcában kecskét ábrázol a cégtábla, ez tejcsarnok; mindjárt mellette amforát cipelő két ember van a domborművön, ez borkereskedés. Emitt kőműves-szerszámok, meg egy festmény: a kőműves dolgozik az állványon, no ezt nem nehéz kitalálni, mit jelenthet.

De a falakat nemcsak hirdetésekkel firkálták tele, hanem mindenféle bolondos kiszólással, mókával, csúfokodással is, úgyhogy aki tudott olvasni, egyfolytában kuncoghatott, nevet-hetett, vihoghatott, ha végigment Pompeji utcáin.

- Mi ez a sok irkafirka itt a falon? - kérdezte Artorius.

- Minden falat telefirkálnak itt butaságokkal. Nézd ezt a bekarcolt üzenetet: „Samicus üzeni: Cornelius, akaszd fel magad!” „Szamár vagy, Félix” - mondja ez a másik. „Ejnye, Vitalis, hát meghaltál?” - karcolta a falba bizonyos Rufus. - Igazán szólhattál volna.”

Artorius nagyot nevetett, és a következő ház falára mutatott:

- Hát ez mi? Két sor egymás alatt?

- Ez vers - felelte Kallinosz -, s nem is rossz. Ide hallgass:

*Éljenek a szeretők, aki nem szeret, üsse az átok!
S vesszen ezerszer, aki szép szerelemre irigy.*

Ezen azonban ne csodálkozz, ilyen akárhány van a falakon, mivelhogy Pompeji védőistene Venus, a szerelem istenasszonya. No, itt vagyunk - mutatott rá az egyik csinos házra -, itt lakik Gratus.

Megköszönték Kallinosz kalauzolását, elbúcsúztak tőle, Artorius jutalmul három sesterciuszt nyomott a markába.

Elfogódottan álltak meg a ház előtt.

Gratus műhelye az utcára nyílt, ajtaja mellett a falon pompás festmény magyarázta az üzlet rendeltetését.

- Papa, ki ez a néni? - mutatott Primus a bolt cégtáblájára.

- Ez, fiam? - felelt Artorius kérdéssel a kérdésre, mivel a festmény, Lucius remekműve, Venus istenasszonyt ábrázolta, és neki fogalma sem volt róla, hogyan magyarázza meg a nénit. - Ez egy szép néni, minden ujján gyűrű, rubin, smaragd, türkiz, ametiszt, nyakán gyöngysor, csuklóján gyémántos karperecek, fülében borszínű borostyán fülbevaló. Csupa ilyen ékszer van Gratus bácsinál.

De már akkor Gratus sógor is megjelent a boltajtóban, és kitörő örömmel üdvözölte sógorát és unokaöccsét. Odabent a lakásban Capellia mama is szívesen fogadta őket, s miután megtárgyalták a családi ügyeket-bajokat, a három férfi - Primust is beleértve - elindult a műszerdobozokkal Atimetushoz, hogy - ha elintézték a szállítást és a számadást - a kis Primust elvigyék Carminius tanító úrhoz beíratni.

Minden úgy történt volna, ahogy kitervezték, ha Primus el nem vész azalatt, amíg ők ketten bent voltak Atimetusnál. De amikor egy kis háromszögletű térre értek, amelyre Atimetus üzlete nyílt, Primus öt fiút vett észre, akik az utcai kút körül ugrabugráltak. Odasettenkedett hozzájuk, és addig-addig sündörgött körülöttük, amíg be nem vették a játékukba.

A gyerekek fej vagy írást akartak játszani, de Primusnak nem volt pénze, hát megegyeztek abban, hogy dióverősdit játszanak. Az egyik fiúnál jó nagy zacskó dió volt, kupacokat raktak négy-négy dióból - három dió tetejében a negyedik -, s öt lépés távolságból egy diódobással szét kellett verni a kupacot.

Ezt a játékot Surrentumban is játszották; Primus értette a csíziót, s egész csomó diót összenyert már, amikor az egyik fiú azt indítványozta, hogy játsszanak lovacskát. Minden fiú a nyakába vett egy másikat, s a három „ló” elkezdett nyargalászni: kergették egymást, és ha összeakadtak, mindegyik igyekezett a másikat kivetni a „nyeregből”... Primus egészen megfeledkezett róla, hogy ő nem is idevaló s apja és nagybátyja is van a világon!

Már a harmadik utcában nyargaltak, amikor Gratus és Artorius kijött Atimetus boltjából. Őszintén szólván megfeledkeztek a gyerekről. Amint kiléptek a kis térre, összenéztek, a fiú sehol... Kiabáltak, szólították az elveszett Primust, hiába! Végigcserkésztek a szomszédos utcákat, se híre, se hamva... Végre Gratus megszólított egy jóképű öregurat:

- Nem láttál erre felé egy pufók kisfiút, sötétkék tunikában? Vörösréz bulla⁸³ van a nyakában...

⁸³ Réz-, ezüst- vagy aranytok, amulettel; a szabad születésű római fiúk megbabonázás ellen viselték.

- Dehogynem - felelte az öreg -, ott nyargalászik az unokámmal a Mercurius utcában, Urbánus festőműhelye előtt.

Három perc múlva megkerült az elveszett gyermek. Apja rögtön fülönfogta és ráripakodott:

- Ebadta komisz kölyke, hogy mertél elcsavarogni?!

Meg sem várta, hogy a megszeppent kisfiú válaszoljon, hanem minden teketória nélkül pofon cserdítette. Primus nagyot ordított, aztán belenyugodott az apai igazságszolgáltatásba, és engedelmesen kullogott a két felnőtt után. Mert már nem volt hátra egyéb, mint elvinni ezt a ficáncoló lovacskát Carminius tanító úrhoz.

Át kellett vágni a városon, s közben bizony telt-múlt az idő: Artoriust minden érdekelte, Gratusnak folyton magyaráznia kellett, ácsorogtak, báméskodtak, jó vidékiek módjára, s észre sem vették, hogy dél lett. Most már nem érhetek haza ebédre, hát Gratus bácsi egyszerűen oldotta meg a dolgot: meghívta vendégeit Sittius kocsmájába.

Jól esett az üldögélés annyi kutyaagolás után, és azt sem bánták, hogy az ebéd sokáig tartott: úgy kellett nekik, mért rendelték térsztában sült tengeri harcsát! De nem baj, Sittius főztje diadalt aratott, és a sűrű, édes vesuviusi bor szinte odaragasztotta őket a székhöz.

Végre mégiscsak el kellett indulni, hogy otthon kapják Carminius tanító urat, mert Gratus jól tudta, hogy az öreg délután ötkor már beül Sittius kocsmájába, s azontúl nem Homérosszal és Vergiliusszal, hanem csak a Vesuvius áldott nedűjével társalog.

El is jutottak idejében Carminius mesterhez. A Forum mögötti kis utcában volt az öregnek az iskolája, az egyetlen iskola Pompejiben. No, ennek az iskolának nagyon is érthető volt a cégtáblája: a kapu melletti falfestmény oszlopos termet ábrázolt; balról áll a szakállas tanító, ezúttal nyilván Carminius mester, előtte néhány jó tanuló, íróta a térdükön, megszeppent jámborság az ábrázatukon, a kép jobb oldalán pedig két növendék lefog egy harmadikat, ez a harmadik meztelen, s egy pálcás legény ezt a szerencsétlent náspángolja kegyetlenül.

Primus ugyan vidéki kisgyerek volt, de ezt a képes beszédet ő is megértette: íme, így jársz, ha nem leszel „jó tanuló”; a tandíjért nemcsak oktatják, hanem el is fenekelik, s még hozzá meztelen testére kapja a leghatásosabb oktatást; nem, ez nem kell neki, se teste, se lelke nem kívánja. Gratus bácsi éppen bekopogtatott a kapun, amikor Primus elordította magát:

- Nem, nem! Nem jövök ide!

Pedig Carminius mester nem elriasztani akarta ezzel az ábrázolattal a tanítványokat, hanem inkább meggyőzni a szülőket, hogy iskolája szigorú és megbízható.

Sokáig tartott az alku, de végre mégis meg egyeztek, évi 40 denariusban, amihez Artorius meg hozzácsapott 50 sextarius⁸⁴ saját termésű surrentumi bort, s ennek fejében Carminius vállalta, hogy Primust megtanítja írni, olvasni, számolni, mindössze három év alatt.

No, de a megegyezés öröme el kellett menni Sittius kocsmájába, meginni az áldomást. El is mentek. Gratus bácsi útközben végre vett két mézes palacsintát Primusnak, a kocsmában pedig mindent fizetett, úgyhogy öreg este lett, mire hazaértek. Meg is kapták érte Capellia mamától a megfelelő fejmosást.

Amíg az asszony a konyhában melegítette a vacsorát, Primus csak báméskodott az ebédlőben, s végre az ajtó mellett a falon bekarcolt ákombákomokat vett észre.

⁸⁴ Sextarius - 0,54 l

- Ki karcolta összevissza ezt a falat, Gratus bácsi? - kérdezte.

- Nem karcolás az, fiam - felelte Gratus -, hanem Capellia néni háztartási könyve. Nagyon rendes asszony. Mindent fölír, de minek fogyassza a drága papiruszt? Ide karcolja a falra. No hallgasd csak, majd elolvasom neked:

január 31. Sajt 3 as, kenyér 1, olaj 3, bor 3

február 1. Kenyér 1, olaj 5, hagyma 5, bögre 1, bor 2, rabszolgának kenyér 1

február 2. Sajt 2, kolbász 1, puha sajt 4, olaj 7, datolya 1

február 3. Kenyér 2, árpakenyér 2, árpakása 3, olaj 5, halacska 2

- Takarékos asszony a feleséged - jegyezte meg elismerően Artorius.

- Capellia derék asszony, annyi bizonyos. Csak az ő ügyessége révén sikerült annyit összekuporgatnunk, hogy az idén csinos kis szőlőt vehettem a Vesuvius aljában. Az ősszel már a magam borát ihatom. Majd holnap kimegyünk; az öreg Silvanus, a vincellérem úgyis üzent már, hogy beszélni akar velem.

De már jött is Capellia mama, és széles bronztálcán hozta a vacsorát: négy tükörtojás sistergett a vörösréz tojássütőben, s mindenki kapott ezenfelül egy majdnem kör alakú, jó kövér kirántott tányérhalat. Utána még egy kis sajt következett, meg néhány szem datolya, s az egészet megöntözték édes vesuviusi borral.

Primus büntetésül nem kapott bort, különben is kókadozott, úgyhogy Capellia mama hamarosan ágyba dugta, s maga is átment hálófülkéjébe és lefeküdt, mert - mint egyébként minden áldott este - halálosan fáradt volt az egész napi robotolástól, amint maga mondta.

A férfiak elpityizálgattak még egy darabig, Artorius elmesélte sógorának Nero neapolisi szereplését, és közben megemlítette, hogy a színházban egy részeg paraszt majdnem pánikot okozott, mert azt kiabálta, hogy földrengés van.

- Ostoba tökfilkó - jegyezte meg Gratus. - Bizonyosan nuceriai volt az atyafi. Ha földrengés lett volna, mi is megéreztük volna, hiszen közelebb vagyunk a Vesuviushoz.

- Én is azt mondtam - tódította Artorius. - De mitől is rengene ez a campaniai föld? Tán a Vesuviustól? Az öregapám se hallott olyasmit, hogy a jó öreg Vesuvius rakoncátlankodott volna, hiszen emberemlékezet óta olyan békés, mintha a szusz is belefagyott volna.

- De nem ám! - helyeselt Gratus. - Nem mondom, Puteoli fölött fortyog egy tűzhányó, odalent Sicilia felé a Strongylé⁸⁵ is folyton pipál meg morog, de itt? Ugyan!

Elbiggyesztette az ajkát, legyintett, aztán koccintottak, ittak.

Artorius papa letette a poharát, csettintett a nyelvével, nevetve megszólalt:

- A Vesuvius ebben a borban adta ki a mérgét.

- Hát még ha az én vesuviusi boromat iszod majd az ősszel, amikor tudod meg csak, milyen derék legény ez a Vesuvius!

Sajnos, Artorius sokkal hamarabb megtudta, de Gratus is, Capellia mama is, Primus is, és Pompejinek mind a 25 000 lakosa is...

⁸⁵ Stromboli

Mindnyájan pompásan aludtak: a bő vacsora, a jó borocska elringatta őket, egész Pompeji elcsendesedett, talán csak Lucius és Celer virrasztott, hogy telefesse a házfalakat a legújabb szellemes választási jelszavakkal...

Legkorábban Gratus kelt; egy kicsit kóválygott a feje az esti borozástól, de álmában eszébe jutott, hogy reggel nyolckor bejön egyik jó vevője: smaragdgyűrűt rendelt a feleségének, Rómába utaznak, s a gyűrű még nincs készen. Sietnie kell a műhelybe, hiszen ma még a szőlőbe is ki akar menni sógorával...

Nesztelenül fölkel, kiment, egyenesen be a házi fürdőjébe, megeresztette a meleg vizet (a rabszolgagyereknek kötelessége volt minden reggel ötkor befűteni a fürdő alatti kályhába), s elnyújtózkodott a kádban, élvezte a langyos víz simogatását...

Egyszerre csak látja, hogy a medence fenekének mozaikkockái elválnak egymástól, a hasadékokban eltűnik a víz, aztán bugyborékolva újra feltör... Mi ez? - csodálkozott.

De ebben a pillanatban furcsa morajt hallott..., s a ház is mintha megingott volna...

Ostobaság - gondolta magában, és hirtelen eszébe jutott a nuceriai tökfilkó... „Nono, Gratus - csillapította magát -, csak nyugalom, többet ittál a kelleténél, ugyan eressz a fejedre egy kis hideg zuhanyt!”

De bizony Gratus nem képzelődött. Percek múlva napnál világosabban kiderült, hogy mégis annak a nuceriai tökfilkónak volt igaza.

Egyszerre csak látja ám Gratus, hogy a fürdő fala kidől, ijesztő moraj dübörög fel valahonnan, a rabszolgagyerek visít, s ugyanabban a pillanatban kétségbeesett kukorékolással berepül a fal nélküli fürdőszobába Capellia mama dédelgetett kakasa. Tollai felborzolódtak, vérvörös taraja égnek meredt, méltatlankodva krárogott egyet-kettőt, s mintha Gratusnál keresett volna menedéket.

Gratus azonban ügyet sem vetett a gyáva kakasra; eszeveszetten kirohant a kertbe, onnan be a műhelybe, kapkodva táskába gyömöszölte az aranyat, ezüstöt s a sok drágakövet, ami a műhelyében volt, s aztán rémülten besietett a lakásba, hogy felébressze feleségét és vendégeit.

Csakhogy azok már rég nem voltak az ágyukban. Egy erős földremlés kivetette őket belőle, a hálószoza fala szép laposan kifeküdt az utcára, Capellia kócosan kecmertett elő a kamrájából, Artorius sógor ijedten bújt ki a törmelék alól: olyan volt, mint egy vaksi vakondok, Primus pedig ott lubickolt a felszakadt utcai vízvezeték pocsolyájában, s kétségbeesetten visítózott:

- Jaj, papa! Jaj, papa! Égszakadás, földindulás!

Ez bizony földindulás volt, Primus fején találta a szöveget, őt igazán nem lehetett letorkolni azzal, hogy „Részeg vagy, cimbor!”

De Gratus nem vesztette el a lélekjelenlétét: összeszedte a házanépét, s kiadta a jelszót!

- A szőlőbe, utánam!

Csakhogy ezt könnyebb volt mondani, mint végrehajtani. Az utcákon hömpölygő folyam módjára özönlött a nép, a föld alatti moraj kísértetiesen festette alá a menekülők rémült ordítását és sikoltozását, az emberek tántorogva futottak, elvágódtak, házfalak omlottak le, oszlopok roskadoztak, bedőltek a büszke templomok, a Forum szobrai megrepedtek s leomlottak, recsegték-ropogtak a háztetők, mindenki rohant, mindenki üvöltött, s a vérfagyasztó hangzavarból egyszerre kivált egy pásztorfiú rémült sikoltozása:

- Uram, hatszáz birkád..., meghasadt a föld..., mind elnyelte...

Holconius megismerte rabszolgáját, aki éppenséggel a városba menekült a földrengés elől - s kétségbeesetten kapott a fejéhez:

- Hatszáz birkám! Ó ti kegyetlen istenek!

És eszeveszetten menekült a hömpölygő tömegben, ki a városból...

Polluxra! A boszorkányok szombatja nem lehetett szörnyűbb, mint ez a hajnal! A város remegett, ingott, tántorgott, mint a részeg ember, s a gerendák recsegését, a törmelék zuhanását, a bedőlt bronzkapuk csattogását kétségbeejtő föld alatti moraj kísérte szüntelen. Mintha az alvilág valamennyi Fúriája rászabadult volna a városra.

A tébolyult tömeg fejvesztetten rohant ki a városból, ki a mezőre, ott legalább nem üthették agyon a menekülőket a beomló házfalak. S a szerencsétlenek úgyszólván mindenüket ott-hagyták, nem volt mindenki olyan józan, mint Gratus. Egyik piszkavasat szorongatott a markában, úgy rohant, a másik főzőkanállal hadonászott; volt, aki ócska agyagcsuprot melengetett a keblén, mintha a gyereke volna; egy fiatal férfi sovány öregasszonyt cipelt a vállán: nyilván az édesanyja volt; Capellia néni a tojássütőt mentette meg, Artorius keményen markolta pénzeszacskóját, Gratus az aranyait és drágaköveit.

Nyilván megőrült az a nő, aki keblére szorította két karját, mintha gyermekét dajkálná, és szívet tépő hangon sikoltotta:

- Romula, drágám, kislányom, ne félj..., igen..., vizet..., hozom már..., ne félj...

Mikor kislányát a beomló házfal maga alá temette, utolsó sikoltásával vizet kért:

- Vízet, mama! Vízet!

Ez a sikoltás most már örökre ott csengett a fiatal anya fülében...

Primus pedig közben ádáz kitartással egyre csak ezt rikácsolta:

- Jaj, papa! Égszakadás, földindulás!

Artorius ráreccsentett:

- Csitt, ne bömbölj folyton, nyavalyás!

Fáklyás emberek száguldoztak az utcákon, ebben a kavarodásban igazán céltalanul; a hatósági emberek éppúgy elvesztették a fejüket, mint a polgárok, mindenki a maga bőrét mentette.

Gratuséknak ez sikerült is. Szerencsésen kijutottak a városból. Most már nem rohanást mentek, hanem csak úgy ballagtak, kissé nyugodtabban, bár még mindig nagy volt a zsidaj, az ordítózás, sikoltózás, még mindig sok volt a tomboló, hadonászó, rikoltozó őrült, akinek a rettenetes csapás szinte elvette az eszét.

Még kint a mezőn is lépten-nyomon a borzalmas elemi csapás szorította össze a szívüket: szemük láttára omlottak össze a környékbeli villák, ledőltek a kertfalak, s mikor átkeltek a Sarnus keskeny hídján, a túlsó parton éppen akkor zuhant a fűbe egy százados diófa.

De itt kint a mezőn a menekülőknak már megjött a szava: a szállongó hírekből hamarosan Gratusék is megtudták, hogy Herculanium jó része leomlott, Nuceria is megszenvedte a váratlan földrengést, csak Stabiae maradt épségben. Itt is, ott is hangok hallatszottak:

- Csak el innen! Soha vissza nem jövök Campaniába!

De az ilyen kétségbeesett fogadkozásokat túlharsogták a józanabb hangok:

- Stabiaeba! Stabiaeba!

Éppen kiértek Gratus szőlejébe, ahol szerencsére semmi baj sem történt, még a préház és Silvanus viskója is ép állapotban volt.

- Mi történt, uram? - fogadta őket a derék öreg rabszolga.

El kellett mesélni neki a borzalmas hajnal történetét.

Azután Artorius szólalt meg elsőnek:

- Én pedig azt mondom nektek, hogy nem Stabiaeba, hanem Surrentumba! Az még messzebb van ettől az átkozott Vesuviustól, mint Stabiae!

- Ne bánts a Vesuviust - tiltakozott Gratus -, nem oka semminek. Az ilyen földrengést a föld alatti víz és a megsűrűsödött levegő okozza. Hagyd békén a Vesuviust, az őszre jó borocskát terem nekünk.

Capellia csak nézte-nézte a megmentett tojássütőt, s egy szót sem értett a mai éjszakából.

- Víz vagy levegő, nekem édes mindegy - mondta rá Artorius. - Sógor, küldj haza bennünket Surrentumba, s ne haragudj, de én ide, ebbe a te Pompejidbe, többé be nem teszem a lábamat.

- Én nem akarok itt iskolába járni! - üvöltött közbe Primus.

- Fogd be a szád - némította el az apja -, neked ebbe nincs beleszólásod!

- De én nem akarok! - makacskodott a kisfiú.

- Gondoljátok meg a dolgot, sógor - szólalt meg Gratus, miután letelepedett a diófa alatt a terméskőasztal mellé -, én akármikor szívesen magamhoz veszem a gyereket.

- Visszamegyünk? - kérdezte félénken Capellia.

- Hát hová a csudába mennénk? - mordult fel Gratus. - Ez a mi földünk, ez a mi hazánk, itt maradunk!

- Mi pedig hazamegyünk, sógor - mondta rá Artorius. - Megyünk mi gyalog is, de ha lehet, küldj haza bennünket a kordén, úgylis hiába áll itten.

Gratus be is fogatott, Silvanus felült a bakra, pattintott egyet az ostorával, a lovacska megindult.

Az utolsó pillanatban még utánuk szólt Gratus:

- Mondtam, Primust akármikor szívesen vállalom!

- Én ide nem jövök! Én itt nem járok iskolába! - rikácsolta Primus.

Már sebesen forogtak a vörös kordé óriási kerekei... Artorius visszanézett a városra..., még hallotta a jajveszékelést, látta a porfellelgeben úszó romokat, szüntelenül hallotta a hátborzongató föld alatti morajlást. Szentül eltökélte magában: nem szállít többé Atimetusnak... Életében először ment Pompejibe, s akkor is így megjárta..., nem, csak maradjunk otthon a békés Surrentumban, Primus valahogy majd csak megtanul írni-olvasni.

A frissen gördülő vörös kordét elnyelte az opálos hajnali derengés. Hamarosan még a körvonalai is eltűntek a tengerparti utat szegélyező babérligetek sötétzöld függőnye mögött.

KÖVÉR KROKODILUSOK

Arszinoé nemcsak a legszebb város volt Felső-Egyiptomban, a Moirisz-tó partján, hanem világszerte híres város is, hiszen itt ápolták és tisztelték a krokodilusistent, akinek éppen most Szuchosz volt a neve. Isteni elődei, Szobek, meg Szoknebtünisz, meg a többiek, már a Moirisz-tó túlsó partján éltek örök életüket, a havarai Lopa Rohuntban, vagyis görög nyelven a Labürinthoszban.

És a Moirisz-tó partján büszkélkedő gyönyörű városnak nem volt szebb palotája, mint Szetna fogadója a tó déli partján. „A halhatatlan Szobekhez” címzett fogadó pazar kényelemmel, pompás ételekkel és italokkal, nemkülönbön válogatott szórakozásokkal várta a pénzes vendégeket. Igen, itt minden nagyvilági szórakozást megtalált az igényes idegen, mivelhogy a fogadó keleti szárnyán külön kis épület húzódott, énekes, zenés, táncos mulató, amelyben zenészek, táncosok, bohócok és egyéb mutatványosok szórakoztatták a közönséget.

Ez a nagyüzem volt az oka, hogy Szetna derekasan megtollasodott, s hogy az ábrázata olyanná kerekedett, mint a telihold, a hasa pedig úgy kigömbölyödött, mint egy akós hordó.

Szetna, mint a kövér emberek általában, kedélyes és jóindulatú gazda volt, de azért mindig pörölt, pattogott, parancsolt, patvarkodott, s főképpen fukarkodott, így tartotta fenn tekintélyét alkalmazottai előtt.

Ebben a mai ragyogó napsütésben már hajnali öt órakor ott állt a fogadója előtt, nagyot ásított, és izgatottan pillantgatott föl az emeleti oszlopos teraszra: nem ébredt-e föl már valamelyik előkelő vendége.

- Tamalisz - kiáltott be a konyhába -, hogy az a szentséges Ápisz bika ökleljen föl, te álomszuszék, te lajhár, te...

Itt elakadt a szava, mert már majdnem kimondta, hogy „tehén”, de hirtelen eszébe jutott, s még jókor, hogy a tehén nem más, mint maga Hathor istennő, s ezt a parasztasszonyt mégsem tisztelheti meg az istennő nevével.

- Parancsolsz, uram? - lépett ki a fiatalasszony a konyhából. Kopott barna ing volt minden ruházata, de az arca és a szeme szebben ragyogott, mint a hajnali napsugár.

- A vendégek? - kérdezte szigorún Szetna.

Az asszony is felpillantott a teraszra.

- Alszanak a macskaarcú hatalmas Ozirisz kebelén - felelte áhítatosan.

- Hallgass ezzel a mindenféle macskával meg egyéb állattal, te számár... - de hirtelen a szájára ütött, mert megijedt, hátha megsértette ezzel az állatnévvel a számárfejű Szeth istent, a pusztítás és a gonoszság rontó szellemét. Szetna nem hitt az állatistenekben, ami nem volt szép tőle, hiszen éppenséggel a krokodilusistennek köszönhette fényes ábrázatát és gömbölyded hasát, valamint a pántos vasládában lapuló rengeteg aranyát.

- Igenis, uram - mondta rá halkan Tamalisz.

Ez a Tamalisz szabad egyiptomi asszony volt, a férje halászmester; szorgalmasan dolgozott, megéltek a Moirisz-tó halaiból kisfiúkkal, Thoinisszal, aki még csak az ötödik évében járt. De a telhetetlen memphiszi papok olyan súlyos egyházi adót vetettek ki a halászmesterre, hogy nem

bírta megfizetni, hacsak nem akarta, hogy a feleségével és fiával együtt éhkoppra jusson. Hát inkább nem fizetett.

Nosza, a memphiszi főpap, Sépa sem volt rest: elküldte érte Abinnaioszt, a rendőrkapitányt, és elhurcoltatta a halászt a memphiszi Ápisz-templomba, hogy keserves munkával leszolgálja az adóját. A papok pedig már második éve ott tartják, s felesége meg a fia régen éhenhalt volna, ha az emberséges Szetna fel nem fogadja Tamalisz takarítóasszonyak.

Hát felfogadni felfogadta, a kisfiának a tartását is vállalta, de durrakölesnél meg árpakásánál egyebet nem adott enniök, no, adott még hozzá két drachmát egy hónapra, ez volt az egész, s ebből bizvást éhen halhattak volna, ha nem táplálja őket a remény, hogy Apriész, a férj és apa, egyszer csak mégis kiszabadul a papok fogságából.

- A reggeli? - vallatta tovább a fogadós a fiatalasszonyt.

- Friss árpakenyér, ecetben és sóban áztatott hagymás hal, és hideg kacsasült - jelentette Tamalisz.

- Órosz? - kérdezte tovább Szetna.

- Bátyám várja a vendégek fölébredését.

- No jó, Tamalisz, mehetsz - bocsátotta el a fiatalasszonyt elégedetten.

Tamalisz a bátyjának köszönhetette, hogy idekerült a kisfiával együtt, mert Órosz megbecsülhetetlen alkalmazottja volt a fogadósnak. Valamikor, mint az alexandriai főiskola könyvtári szolgálja, nemcsak írni-olvasni tanult meg, hanem annyi tudományt szippantott föl a könyvekből, meg a hallgatók és a tanárok elejtett szavaiból, és titokban végighallgatott előadásaiból, hogy valóságos tudósa lett az egyiptomi történelemnek. Egy szép napon gondolt merészet és nagyot, hazament szülővárosába, Arsinoéba, és jelentkezett Szetna fogadójában. Szetnának annyi mindenféle érdekességet összefecsegett a szent állatokról, a Labürinthosról, Memphiszről, a piramisokról, hogy nyomban felfogadta idegenvezetőnek. S ekkora tudományért vajon mit fizetett neki? Órosz bére mindössze havi négy drachma volt, és természetesen élelmezés, ami nem úgy értendő, hogy kacsasült, hanem úgy hogy köleskása... Meg is látszott ez Órosz vézna alakján, s az idegenek váltig csodálkoztak, hogyan férhet meg ily rettentő tudomány ilyen madárkoponyában.

Szetna még egy gömbölyűt ásított, de amint véletlenül felpillantott az emeleti oszlopos erkélyre, ijedten betapasztotta a száját, és mélyen meghajolt; fehér köpenye meglibbent a könnyű reggeli szélben, vakítón villant ki alóla vászonnadrágja.

Numonius Vala római tábornok kegyeskedett fölébredni. Rabszolgája már meg is borotválta, sőt fel is öltöztette, s így semmi akadálya sem volt, hogy a kegyelmes úr le ne fáradjon a földszinti ebédlőterembe, és hozzá ne fogjon terjedelmes reggelijéhez. Kisvártatva megjelent az ebédlőben a másik előkelő vendég, Zeuxisz szíriai görög nagykereskedő, meghajolt Numonius előtt, mire a tábornok kegyes kézmozdulattal intett neki, hogy foglaljon helyet az asztalánál.

Az előkelő rómaiak mélységesen megvetik ugyan a kereskedőket, de csak addig, amíg az ilyen „boltos” vagy „piszkos kufár” meg nem szedte magát, helyesebben: amíg meg nem szerezte az első milliót. A milliomos már tiszteletre méltó egyén volt a szemükben, nem szennyos üzér, és hát üsse kő, szóba is álltak vele.

Persze Zeuxisz nemcsak milliomos volt, hanem híres ember is; az egész birodalomban ismerték a nevét: már hetvenkétszer hajózott Szíriából Rómába és vissza, most meg éppen Indiából érkezett Müoszormoszbba, az Arab-öböl híres egyiptomi kikötőjébe, onnan a karavánúton Koptoszbba, s onnan nilusi hajón föl Nilopoliszba és Arsinoéba. A fáradságos indiai utat

Egyiptom nevezetességeinek megtekintésével óhajtotta befejezni, hiszen ráért, mert drága indiai árukkal megrakott hajói a Vörös-tengeren és a peluszioni csatornán át úgyszólván csak egy hónap múlva érkeznek Berütozba,⁸⁶ a nagy szíriai kikötőbe. Száz talentumot⁸⁷ keresett ezen az indiai útján, igazán megérdemel egy kis szórakozást.

Szetna egész éjjel azon törte a fejét, hogy milyen meglepetéseket szerezzen előkelő pénzes vendégeinek, és sikerült is pompás programot kisütnie.

Amíg az urak reggeliztek, behívatta az irodájába Óroszt.

- Órosz, ide hallgass. Megmutatod az uraknak a tavat, bemutatod a szent Szuchosz etetését, megmutatod nekik a várost, elmesélsz minden egyéb nevezetességet, érted? Két napot velük vagy, s utána elvágtatsz Memphiszbe. Érted?

- Értem, uram. De mért ez a vágtatás?

- Ne locsogj, várd meg a végét. Memphiszben fölkeresed Izidora táncosnőt és Theszaiz művésznőt és bűvésznőt - silány szójátékán oly jóízűn kuncogott, hogy a pocakja is regett -, átnyújtod nekik ezt az aláírt szerződést, ezt a zacskó aranyat előlegnek, és mindjárt magaddal is hozod őket, a ruhatárukkal meg a kellékeikkel együtt. Megértetted?

- Igenis, uram, megértettem.

Szólta pedig a szerződés olyaténképpen, hogy a művésznők fizetése fejenként: napi harminchat drachma, hozzá három véka búza, ezenfelül persze a legfinomabb ellátás, vagyis szállás és étkezés, végül pedig visszaszállításuk hintón Memphiszbe.

Másfél óráig tartott a reggeli, az urak kedélyesen elbeszélgettek, s reggeli után elébük tette Szetna a világ legérdekesebb papirusztekercsét, a „Szobek” fogadó vendégkönyvét. Ebben bizony benne voltak a kor leghíresebb embereinek aláírásai és emléksorai; áhítattal olvasták ezek közt a dicsőségesen uralkodó Vespasianus császár⁸⁸ nevezetes bejegyzését: „Egyiptom birodalmam gyöngye”... Ezelőtt öt esztendővel kelt ez a bejegyzés, amikor Vespasianust Judeában császárrá kiáltották ki, és hazautaztában megtekintette Egyiptom nevezetességeit, s itt szállt meg Szetna fogadójában egy éjszakára. Ez volt a „Szobek” vendégfogadó történelmi dicsősége...

Numonius tábornok ezt írta a vendégkönyvbe: „Jöttem, láttam...” Többet nem mert írni, mert még sohasem győzött életében. Zeuxisz csak ezt az értelmetlenséget firkantotta a papiruszra: „Arany Egyiptom”, de hogy mire gondolhatott, azt az a magasságos olümpiai Zeusz se tudta volna kitalálni.

Mire Órosz megindult az urakkal a tó felé, hogy bemutassa nekik a szent krokodilust, már a kis Thoinisz is fölébredt, és odaállt az ebédlő ajtajába, hogy netalántán megkaparintson valami kis ételmaradékot. Szetna azonban megelőzte: minden maradékot azonnal visszavitetett az éléskamrába. A kisgyerek elsírta magát, hogy így kicsöppent a finom ízek élvezetéből, Szetna pedig nyomban elkergette, mivelhogy gyöngeszívú ember volt, és nem bírta nézni másnak a bánatát.

⁸⁶ Bejrút

⁸⁷ 600 000 dracmát

⁸⁸ I. sz. 69 - 79

- Kegyelmes uraim - kezdte Órosz a tó partján, és övéből rézsípot húzott ki, szájához illesztette, és belefűjt. - Méltóztassatok figyelni ezt a parti papiruszcserjét, pillanatok múlva ott bukkan fel majd őistensége... - Három-négy vidám futamot billegetett ki sípján, s máris megmozdult a papirusz szára, a víz gyűrűzni kezdett, s hamarosan felbukkant a krokodilus hosszúkás háromszög alakú feje, tátott szájából fenyegetően meredtek ki éles és hegyes fogai, kegyetlen pofája mintha vigyorgott volna. Nemsokára ott hevert már a fővényes parton csontos pajzsokkal borított hatalmas teste, oldalt összenyomott farka. Lomhán mászott néhány lépést, aztán lehasalt a meleg homokba. Szemlátomást megerőltette a kimászás művelete, lihegett; torkának szennyessárga bőre alatt hevesen lüktetett az ütőere.

Órosz hódolattal meghajolt, s ugyanebben a pillanatban meghajolt a fogadó ajtajában álló Szetna is: ezzel a mindennapos szertartással kellett köszönteni a krokodilusistent. Órosz csakugyan áldotta magában a kövér dögöt, hiszen - ha nyomorúságosan is - belőle élt, Szetna pedig csak a leltári tárgyat látta az állatistenben, s bár egyiptomi bennszülött volt, a sok külföldi látogatóról annyi műveltség ragadt rá, hogy nagy titokban felvilágosult nézeteket ápolgatott magában, és szívből unta és utálta az állatisteneket vagy istenállatokat: a bika-Ápiszt, a tehén-Hathort, a sakál-Anubiszt, a karvaly-Hóruszt, a kos-Ammont, az ibisz-Thotot. Ám megbocsátott nekik, mert örült, hogy nemcsak a papok húznak hasznat az emberi butaságból és hiszékenységből, hanem jómagam is.

Szetna látta, hogy a két fogadói rabszolga máris viszi a mindenféle finomsággal tetejében megpakott gyékénykosarat a part felé, és leteszi a földre, Órosz mellé. Szuchosz őistensége lassú mozdulattal kitérítette a száját, és várt; Szetna tokája megremegett a gyönyörűségtől, mert most már látta, hogy a szent krokodilus hajlandó enni... Ez pedig annyit jelent, hogy az öt drachmát érő finomságokért a „kegyelmes urak” száz drachmát fognak fizetni...

- Íme, kegyelmes uraim - buzgólkodott Órosz -, őistensége tudja, hogy itt a reggeli étkezés ideje, tehát máris várja kegyes adományaitokat... Parancsoljatok, kínáljátok meg őt e gyenge malacpecsenyével... - és jó darab sült húst kínált oda a vendégeknek, hogy tegyék az istenállat szájába...

- Csak etesd meg magad - hárította el a tábornok a megtiszteltetést. „Mit tudom én, micsodás ez a furcsa isten? - gondolta magában. - Hátha harapós?”

Órosz ügyes mozdulattal egymás után dugta a krokodilus tátott szájába a jó falatokat: sült húst, lepényt, s mikor a harapnivaló eltűnt a kövér dög feneketlen gyomrában, jókora korsó mézes tejet öntött a torkába. Az állat nyögött a gyönyörűségtől, és pihegve terpeszkedett el a fővenyparton.

- Bort nem iszik? - röppent el a szentségtörő kérdés Zeuxisz ajkáról.

- Nem szereti - felelte Órosz -, sőt egyszer majdnem leharapta a karját egyik vendégünknek, aki bort öntött a torkába.

Numonius tábornok elnevette magát.

- Akkor hozass bort - parancsolta -, hadd lássuk, leharapja-e a te karodat is.

- Engem ismer, kegyelmes uram, nem bánt, csak megharagszik rám.

- És ha megharagszik? Mit árt az neked?

- Három napig se jön ki a vízből a sípszóra, és én egy fityinget se keresek, elmehetek zabot hegyezni...

- Megfizetem a háromnapos keresetted - szólalt meg Zeuxisz -, csak itasd meg az istenedet.

Néhány perc múlva ott volt a nagy kancsó bor, Órosz ügyesen felnyitotta az isten száját, és beleloccsantotta a bort..., azaz loccsantotta volna, csak hogy mikor az első csepp belefröccsent a krokodilus szájába, az istenség felhőrdült, sarkon fordult, belevetette magát a vízbe, és lomhán átúszott a tó túlsó partjára.

- Csakugyan megharagudott rád - nevette el magát Numonius.

- Nálunk ugyan nem lehetne isten az ilyen bornemissza - kacagott Zeuxisz. Aztán megkérdezte:

- Mondd csak, meddig él az ilyen mérsékletes isten? A mi isteneink mind borisszák, tehát halhatatlanok. S vajon ez meghal?

- Kegyelmes uram - magyarázta Órosz -, ez bizony annak rendje-módja szerint meghal, hiszen úgy agyonetetik a tisztelői, hogy lassankint elnehezedik a teste, felgyülemleken benne a rossz nedvek, és végeznek vele. Ám ha meghal, halhatatlan, föltéve, hogy a teste megmarad, márpedig megmarad, mint drága selyemszövetekbe bugyolált, agyonillatosított, felékszerzett múmia. Az ilyen múmiába visszaköltözik az isten lelke és örökké él benne...

- És ha én agyoncsapom a kardommal? - kérdezte kihívón a tábornok.

- Nem ajánlanám, kegyelmes uram - felelte ijedten Órosz - mert a hatalmas pusztító isten, Szeth-Tüphón, menten fölperzselne forró leheletével.

- Tehát csak a zabálásba dögölhet bele?

- Nem, kegyelmes uram, Szuchosz őistensége kimúlhat még egy módon...

- Éspedig?

- Éspedig van egy földi ellensége, az ichneumon. Itt a Moirisz tóban vígan élnek a krokodilusok, mert Szuchosz isten kedvéért tisztelik és kímélik a többi is. De ha egyszer Hérakleúszpoliszból ideszabadul egy-egy ichneumon, akkor jaj a krokodilusoknak, és esetleg a szent Szuchosz is áldozatul eshet ennek a kicsiny, de annál vérengzőbb vadállatnak.

- Miféle állat ez a hogyishívják..., ichneumon? - érdeklődött a tábornok.

- Kisfejű, hegyes pofájú, zöldesszürke bundás macskafajta, kegyelmes uram. Ott Hérakleúszpoliszból ez a szent állat, vagyis az isten. Kímélik, dédelgetik a buta parasztok, mert elpusztítja az áspiskígyót, mégpedig úgy, hogy előbb meghengergődik az iszapban, aztán kifekszik a napra, a sár páncéllá keményedik rajta, s akkor aztán fejénél vagy farkánál fogva megragadja az áspiskígyót, amely így nem árthat neki, és elpusztítja.

- Csoda egy állat lehet - jegyezte meg Zeuxisz.

- Mondom, kegyelmes uram, hogy isten. Hallgasd meg hát, hogyan pusztítja el a krokodilust. Meglesi, mikor a hatalmas krokodilus jóllakottan, tátott szájjal a napon sütkeznek, beugrik a szájába, lecsúszik a torkán, aztán szétrágja a gyomrát, a szívét, valamennyi belső részét, s végül a döglött állatból kimászik. S ha véletlenül a szent Szuchoszt rágná agyon, a mi keserves gondunk volna megkeresni és megtalálni a halott isten szentséges tetemét...

- És van Hérakleúszpoliszból elég áspiskígyó, hogy a szent Ichneumonok megéljenek?

- Nem ragaszkodnak ezek az áspiskígyóhúshoz, kegyelmes uram, mert néha beérik a tojásaikkal is, szeretik a krokodilustojást is, meg akár mindenféle tojást, sőt a csirkét, kacsát, libát is tömegesen pusztítják, s a legtöbbször csak a vérért szívják ki, a húsát otthagyják. Rengeteg kárt okoznak az ottani szegény parasztoknak.

- És mégis imádják ezeket a bestiákat?

- Az isten isten, kegyelmes uram, mit tehetnének egyebet?

A túlsó parton ebben a pillanatban bukkant fel a szent Szuchosz feje. Lihegett a megerőltető úszástól, és már éppen nekifohászkodott, hogy kikecmeregjen a vízből, és a meleg homokban lustálkodják egy kicsit, amikor a nádasban megvillant két szúrós szem, és fölsejlett az ichneumon piszkoszöld bundája.

- Oziriszre! - üvöltött fel Órosz, és szélesebben nekiiramodott, hogy megkerülje a tavat, és elriassza az istentől a vérszopó vadállatot. De Szuchosz isten is szimatot kaphatott, ment csak hunyorgatott apró fekete szemével, és egyelőre óvatosan lapult a vízben..., őszintén szólván őistensége félt az apró bestiától. Órosz hangos ordítózással nyargalt körbe a tó partján, s percek alatt odaért a nádashoz. Első dolga volt a szent krokodilust orron loccsantani a borral - csak most vette észre, hogy a boroskancsóval vágtatott idáig -, mire az isten dühösen elfintorította az orrát, s eltűnt a vízben. Miután megmentette az istent, Órosz a bronzkancsót teljes erejéből hozzá vágta az ichneumonhoz, mire ez a másik isten ijedten fölnyüsztett, és eszeveszetten menekült, talán meg sem állt Hérakleúszpoliszig...

Órosz ezek után az előkelő idegenekkel befelé indult a városba, hogy megmutassa nekik Arsziinóé nevezetességeit, és elmondja Ptolemaiosz Philadelphosz király⁸⁹ és felesége, Arsziinóé izgalmas történetét. Közben pedig két fegyveres poroszló kíséretében bevonult a fogadóba Abinnaiosz kapitány, a kerületi előljáró tisztje. Szetna arca elborult, mert minden ilyen idegenellenőrzés meg adóhátralékvizsgálat legalább öt aranyába került; ennyiért Abinnaiosz még a felségsértés fölött is szemet hunyt volna.

De azért derűs arccal és tárt karokkal fogadta Abinnaioszt, és bevezette a nagy étterembe. A derék kapitány természetesen nem talált semmi szabálytalanságot, sem adóhátralékot, miután torkig lakott a kegyelmes urak reggelijének a maradványaiból, és zsebre vágta a szokásos öt arany járandóságot. A két poroszló ezalatt vígan védte a pincében hűtött barna sört.

Tamalisz azonban nem úszta meg ilyen könnyen a vizsgálatot. Szepegve állt ott a marcona Abinnaiosz és a pocakos gazda előtt, és semmit sem tudott felhozni mentségére, mikor a tiszt ridegen kijelentette, hogy a földcskéje és a Helleneion külvárosban levő rozoga viskója után tizenkilenc drachma adóval tartozik, s ezért a jövő héten elárvereztetni az ingatlanait. Tamalisz sírva fakadt, mire Thoinisz is éktelen bömbölésbe kezdett.

- Ne sírj, Tamalisz - csillapította jóságosan a kövér fogadós -, inkább takarékoskodjál, majd csak megsegít a jóságos Szuchosz isten...

- Fulladjon a zsírába a ronda kövér dög, ott, ahol van! - sikoltott fel Tamalisz, mire Szetna dühtől vörösén ugrott fel az asztal mellől, mivelhogy ezt a cifra átkot magára értette, s őszintén szólván ebben nem is tévedett.

- Hallgass, istentelen! - rivallt rá az asszonyra. - Takarodj innen! Ezek annál szemtelenebbek, minél jobb hozzájuk az ember - magyarázta a kapitánynak.

- Megállj csak - fordult a tiszt az asszonyhoz -, még ma délelőtt jelentkezzél a piacon Hérakleidész kerületi jegyzőnél, az adóhátralékom meg a népszámlálás miatt...

- Igenis, uram - mondta rá halkán Tamalisz, kézenfogta kisfiát, és sírva kikullogott az étteremből.

Tennie kell valamit - évődött magában. - Így nem élhet tovább... Inkább elemészti magát a kisfiával együtt, vagy jöjjön haza Apriész, de azonnal, egyedül nem bírja tovább ezt a nyomorúságot!

⁸⁹ I. e. 285 - 246

Kiment hát a nagypiacra, megjelent a jegyző előtt, és bediktálta a férje, a maga és a kisfia adatait; ekkor derült ki, hogy Tamalisz mindössze huszonegy éves. De olyan vézna és sápadt volt, mintha legalábbis hetvenegy éves lett volna. Meg is jegyezte Hérakleidész:

- Mitől vagy te ilyen sovány, fiatalasszony?

- Azt hiszem, uram, a koplalástól. A férjem nincs itthon, Szetna úr alig ad ennem, két drachma a havi fizetésem, meg a napi rothadt kása, tizenkilenc drachma az adótartozásom, Abinnaiosz kapitány most akarja elárvereztetni a viskónkat. Most már tudod, mért vagyok olyan, mint a csontváz?

- Idehallgass, Tamalisz: felfüggesztem az árverést addig, amíg az urad haza nem jön, és kiutalok neked a városi pénztárból négy drachma segélyt. Lakjatok jól egyszer.

- Ozirisz áldjon meg, uram - rebegte Tamalisz halkán, felvette a pénzt, aztán kisietett a piacra, a lacikonyhán vásárolt két jókora szelet sült húst, nagy darab fehér kenyeret, leült a fiával az egyik oszlop tövébe, és végre, végre annyi hónap éhkoppja után, egyszer sikerült jóllaknia.

S ha már itt volt a piacon, és a négy drachmából is megmaradt egy, merész elhatározása támadt: odament Szabako piaci íródeákhöz, és levelet íratott vele az urának. Együgyű szavakkal dadogta el a mondanivalóját, Szabako azonban ékes szavakba foglalta a fiatalasszony bánatos üzenetét:

„Édes uram, Apriész, ha jól vagy, az azért van, mert szüntelenül imádkozom érted az istenekhez. Én bizony siralmasan vagyok, a gyerek is, mert sokat éhezünk. Órosz meghozta leveledet; szomorú vagyok, hogy ilyen hosszú szolgálat után sem eresztenek haza a papok, hogy az a magasságos Szeth pusztítsa ki valamennyit. Nagyon sokat kell dolgoznom, hogy éhen ne haljak a gyerekekkel együtt, nagy gondban vagyok, mert az élelmiszerek napról napra drágulnak. Nagy baj, hogy egyedül vagyok ebben a nyomorúságban; amikor itthon voltál, akkor is épp eleget nyomorogtunk, s most itt az éhínség, és te nem vagy velünk, és nem is küldhetsz semmit. Hát gyere, mindnyájan nagyon várunk és szeretünk, vigyázz az egészségedre. Ozirisz áldjon!”

Megfizette a fél drachmát, és Szabako ezért azt is vállalta, hogy valamelyik szekeressel még ma eljuttatja a levelet Memphiszbe, holnapra már meg is kapja az ura.

Tamalisznak ma ritka szerencsés napja volt: elhalasztották az árverést, kapott négy drachmát, jóllakott a kisfiával együtt, levelet is íratott az urának... Majdnem boldogan sietett vissza a fogadóba. Éppen jókor jött, hogy leszedje az asztalt, mert a tiszt egy füst alatt mindjárt meg is ebédelt a reggeli után, és a kerek asztal tele volt tányérokka, tálakkal, poharakkal és főleg ételmaradékokkal. Tamalisz most gyorsan és vidáman dolgozott, fürgén jött-ment, meg is jegyezte Szetna:

- Látod, nincs ennek semmi baja se, csak éppen nem szeret dolgozni.

- Meg aztán szájas is - tódította lustán a kapitány. - Csak azt nem értem, hogy a te fejedelmi konyhádön hogy soványodhatott le így egy fiatal teremtés...

- Némelyiken nem fog a libapecsenye sem - mondta rá unottan Szetna. - Hiába tömöm, ilyen nyeszlett fajta, no.

A fogadósnak csak úgy rengett a tokája meg a pocakja, mikor ragyogó ábrázattal, mézesmázosan elbúcsúzott a kapitánytól; hogyne, hiszen egy hónapra megint letudta a hatósági okvetetlenkedéseket. Éppen be akart menni a konyhába, hogy megdicsérje Tamaliszt, hiszen ez

nem kerül semmibe, amikor vagy száz ember közeledett a fogadó felé, hatalmas hálókka és rudakkal, csákllyákkal és kalapácsokkal, s a menetet vagy húsz szekér zárta le, minden szekéren óriási hordó...

Megismerte a csapat élén lépkedő Taharka mérnököt, az Uszortesen halnagykereskedő cég vezetőjét. Persze, persze, ütött a homlokára, hiszen ma van a lecsapolás napja... Izgatottan bekiáltott a konyhába:

- Asszonyok, lányok, fölkészülni a halsütésre, itt vannak a halasok...

- Hühü - rikkantotta el magát a kis Thoinisz, és máris nyargalt a tó másik vége felé, ahol a munkások megkezdték a zsilipek leeresztését. A gyerek izgatottan nézte minden mozdulatukat: a zsilipek nehézkesen ereszkedtek le a csigák kötelein, s mikor elzárták a tó végét, a halászok kifeszítették a kerítőhálókat, és óriási erőfeszítéssel partra vontak a sok száz mázsás halzsákmányt. Miután így leföldrtek a tó haltenyészetét, megnyitották a vízleeresztő csatornákat, mire a víz nagy hullámváz közben kitódult a csöveken. A tó vize egyre jobban apadt, végre már látszott a fenéke, azaz csak látszott volna, ha a rengeteg hal még mindig legalább könyöknyi magasságban el nem takarta volna a fenék iszapját. A munkások leszálltak a mélybe, és a tó falának támasztott létrákon egymás után adogatták föl, kézzel kézre, a hallal teli vödröket, merítőhálókat és kisebb-nagyobb kádakat.

- Mennyi hal! - tapsolt a kisgyerek örömeiben, s határtalanul gyönyörködött a sima és csillámló, fickándozó és evickéló haltetekben. El is kapott egyet, amely valahogy kisiklott az egyik vödörből, és már-már elrohant vele, hogy nyársra húzza és megsüsse. Ám a zord Taharka véletlenül épp a közelben állt, fülönfogta a kisiút, elvette tőle a halacsát, és beledobta az egyik gyűjtőhordóba. A hal rémulten tádogott, a kisiú ijedten hápogott, és mintha értené a nyomorúságát, ilyesmit gondolt magában: „Hát ennyi millió halból egy nyomorult keszeg se lehet az enyém?”

Szetna is észrevette a gyerek mohóságát, és nyomban szemrehányást tett Tamalishnak, hogy milyen torkos és telhetetlen a kisia, holott az ő konyháján igazán meghízhatna.

Harmadnap reggel Zeuxisz bejelentette a fogadónak, hogy elutazik, meg akarja nézni a híres Labürinthoszt, a piramisokat és Memphisz városát. Szetna arra számított, hogy még legalább három napig marad, tehát savanyú arcot vágott, és alázatos hódolattal az elmaradt három napot is felszámította a dúsgazdag kereskedőnek. Zeuxiszt igazán nem érdekelte, hogy mennyit fizet: fizetett és egyúttal dús borraalót hagyott Szetna kezében a személyzetnek. Miután a fogadós zsebre vágta a temérdek pénzt, jót nevetett magában, hogy íme, Órosz ezek után Zeuxisz költségén viszi Memphiszbe a szerződéset...

Tamalishnak nagyot dobbant a szíve, amikor meghallotta, hogy Zeuxisz éppen Memphiszbe utazik, és magával viszi Óroszt idegenvezetőnek. Milyen jó is volna eljutni Memphiszbe, meglátogatni a férjét, és beszélni vele, hátha hazajöhetne? Megkönyvézte Óroszt, Órosz megkönyvézte Zeuxiszt, a kereskedő szívesen beleegyezett, hogy magukkal vigyék a fiatalasszonyt és a kisiút. Szetna kegyesen szabadságot adott Tamalishnak, úgyhogy az asszony a fiával együtt boldogan szállt be a hatszemélyes hatalmas utazóbatárba.

Útközben Órosz elmesélte hűgának, milyen szerződést visz a memphiszi művésznőknek. Tamalish ennek hallatára először fel akart kiáltani meglepetésében és felháborodásában, de torkán akadt a szó. A havi két drachmájára gondolt, és mit tehetett egyebet: sírva fakadt.

- Ne sírj - csitította Órosz - holnap meglátod Apriészt, beszélsz vele, könyörögsz a főpapnak, és hátha hazaengedik...

- Ó, ha elengednék azok a gonoszok! - sóhajtott fel Tamalisz. - Milyen boldog volnék! Ha ő hazajön, nem kell nyomorultul elpusztulnom nekem is, meg a gyereknek is...

Egyiptomi nyelven beszélgettek, Zeuxisz nem értette, csak azt látta, hogy a fiatalasszony sír. Meg akarta vigasztalni, benyúlt az utazóládájába, kivett egy egész sült csirkét, és odanyújtotta neki. Az asszony mohón elkapta, mind a két combját letépte és odaadta kisfiának, Órosznak is jókora darabot adott belőle, és most már mind a hárman némán, lázasan falatoztak. A szíriai sokáig nézte őket, a fejét csóválta, s kisvártatva megszólalt:

- Miért vagytok ti ilyen éhesek?

- Megmondom, kegyelmes uram - felelte Órosz görögül - a fogadós éhbérért tart bennünket, s még ennek is örülnünk kell, mert különben sehol sem kapunk munkát. Pedig szabad emberek vagyunk, s méghozzá én magam tanult idegenvezető. Hiába! Egy bögre kása az ételünk, délben, este. Nézd ezt a fiatalasszonyt: huszonegy éves, és szinte hálni jár belé a lélek.

- De hiszen ez szörnyűség! - háborodott fel a szíriai. - A rabszolgáim is jobban élnek, mint ti!

- Szégyen-gyalázat, uram, hogy így tart bennünket, ő meg dagadtra gömbölyödik! Nézd meg ezt a gyereket, meg ezt a szerencsétlen asszonyt: legalább rajtuk tudnék segíteni! De sajnos, havi négy drachmánál többet nem keresek, ezért az alamizsnáért bérelte ki Szetna úr a tudományomat, a hangomat, a nappalomat és az éjjelemet. S bocsáss meg, uram, meg kell mondanom, borraivalót sohasem kapok...

- Hogyhogy? - csattant fel Zeuxisz. - Hisz én magam húsz drachma borraivalót adtam át neki a személyzet részére...

- Én egy fityinget se kaptam belőle - mondta keserűn Órosz.

- Én se - panaszkodott Tamalisz.

- Ó, a gyalázatos! - harsogta mérgesen Zeuxisz. - No megállj, gazember! Éppen jó, hogy Memphiszben találkozom majd régi barátommal, Lucius Memmius császári követtel, aki Arsinoéba igyekszik, és persze a „Szobek” fogadóban száll meg... Polluxra! Mindent elmondok neki, s tudom istenem, elhúzza annak a bitangnak a nótáját.

Tamalisz hálásan nézett fel a nagy úrra.

- Ráférne, kegyelmes uram - csillant fel Órosz szeme.

- No, én elintézem, esküszöm! Utálok az ilyen pimasz uzsorást! De mindegy, addig is, amíg észre térítjük, nesze nektek fejenkint tíz drachma: egyetek, igyatok ezen a hosszú úton, amennyi belétek fér. Mire hazatértek, Memmius talán már rendet is teremtett abban a bűnbarlangban.

Tamalisz még soha életében nem mozdult ki Arsinoéból, és most nem győzött csodálkozni a sok érdekes látnivalón, s nem csekély büszkeséggel hallgatta bátyjának tudós és érdekes magyarázatait. Szeme-szája elállt Lopa Rohunt csodáinak láttán, mert ennyi gyönyörűséget nemhogy nem látott, hanem még csak el sem tudott képzelni. Áhítattal bámulta a Labürinthosz tizenkét remekművű kapuját, és a palota ezerötszáz földfeletti termét; szerette volna megnézni a földalatti ezerötszáz termet is, de a papok ezt senkinek sem engedték meg, pedig de jó lett volna megnézni a régi királyok és a szent krokodilusok arannyal és drágakővel kirakott múmiáit...

De így is megigézte az a sok elképzelhetetlen szépség, amit láthatott: a száz meg száz oszlopos udvar, a csillogó tetők, a pazar lakosztályok, csarnokok és termek végeláthatatlan sora, és a ragyogó márványfalak művészi domborművei. Az egyszerű parasztasszony, akinek a szemében

eddig a „Szobek” fogadó volt a világ leggyönyörűbb épülete, határtalanul boldog volt, hogy láthatott valamit azokból a csodákból, amelyek közt az urak és a papok mindennapi élete folydogált, lassan, kényelmesen, boldogan, elképzelhetetlen jólétben és ragyogásban.

Sok is volt egyszerre ennyi gyönyörűség a szegény szenvedő Tamalishnak, de arra jó lehetett, hogy néhány órára elfeledje bánatát és nyomorúságát. Hát még mikor megpillantotta a piramisokat, a több mint háromezer évvel ezelőtt élt fáraók, Kufu, Kafa és Menkara égbe nyúló gúláit! Nem hitte volna, hogy ilyen magas épület is lehet a világon: Órosz éppen most magyarázta, hogy a legnagyobb ilyen királyi síremlék majdnem egy stadion magas! Eddig nem látott magasabb épületet a „Szobek” fogadónál, amely mindössze tízkönyöknyi⁹⁰ magas volt... S most fájdalmasan elszorult a szíve, hogy íme, mily kevés jutott neki a világ szépségeiből és csodáiból!

A memphiszi Ápisz bikaisten templomának csodáit már szinte érzékelné se tudta: csak állt a pazar márványoszlopok erdejében, tétován bámulta a falak érthetetlen domborműveit, a csillogó színes csempéket, a drágakövekkel kirakott arany kandelábereket, s mikor a templomszolga kinyitotta előttük az Ápisz-bika aranyban ragyogó csarnokát, és megpillantotta a szikrázó gyémánttal, rubinttal és smaragddal borított aranyozott szarvú állatistent, úgy érezte, hogy nem bírja elviselni ezt a rettentő gyönyörűséget: térdre rogyott, arccal a földre borult, és zokogásban tört ki. A kis Thoinisz melléje kuporodott, s mivel semmit sem értett az egészből, elpityeredett.

A görög kereskedő érdeklődéssel hallgatta Órosznak kissé gúnyos magyarázatait; görögül beszéltek, s ha a templomszolga értette volna a szavukat, bizonyosan korbáccsal veri ki az ilyen istenteleneket a félelmetes isten szentélyéből... Ám a nyomorult el sem tudta képzelni, hogy valakit ne nyűgözzön le az isten látása, s még jobban tisztelte az előkelő idegent, aki távozáskor egy aranyat nyomott a markába.

Zeuxisz bőségesen megjutalmazta Óroszt is, aztán elbúcsúzott mind a hármuktól, hogy fölkeresse Lucius Memmiust, a császár követét. Órosz elindult Izidóra lakására a szerződéssel, Tamalish pedig megkérte a templomszolgát, hogy vezesse Sépa főpap elé.

A főpap két kis arany bikaszarvval díszített aranyrojtos papi süvegben, földig érő, arannyal átszőtt selyemköntösben állt a félhomályos kis márványteremben, amelyet a rejtett lámpák csak gyéren világítottak meg.

Tamalish arcra borult előtte.

- Mit kívánsz, leányom? - kérdezte inkább méltóságosan, mint jóságosan.

- Szentséges főpap - rebegte Tamalish elfogódottan -, könyörgök, bocsásd szabadon a férjemet...

- Ki a te férjed, hogy tőlem kéred számon?

- Apriész halászmester Arsinoéból, második éve itt szolgál a templomodban, mert nem fizette meg a templomadót, és most le kell szolgálnia.

- Majd ha leszolgálta, hazamehet - mondta rá ridegen Sépa.

- Szentséges uram, hiszen már két éve szolgál, bizonyosan letörlesztette a tartozását - jajdult fel Tamalish.

⁹⁰ Kb. 4,5 m

- Hitvány teremtés, hogy mersz minket azzal gyanúsítani, hogy több szolgálatot követelünk tőle, mint amennyivel tartozik? - dördült isteni haraggal a főpap hangja. - Takarodj innen!

- Szentséges uram - sikoltott fel Tamalisz -, legalább hadd láthassam...

De már nem tudta befejezni a mondatát: két láthatatlan vasmarok megragadta, a levegőbe emelte, bódító fehér füst csapott ki valahonnan, a főpap eltűnt, az asszony elkábult, s mire magához tért, kint találta magát a templom előtt, a napfényben fürdő hófehér márványlépcsőzeten.

A széles sugárúton már ott állt az utazóbatár, kisebb-nagyobb ládák, dobozok és csomagok tornyosultak a saroglyában, az ülések alatt és fölött; és a hátsó kényelmes ülésen kicsinosítva, kifestve, orrcsiklandozó illatfelhőkben ott tündökölt a két művésznő. Tamalisz a kisfiúval felszállt Órosz mellé; csak annyit mondott neki, hogy hiába járt, s a férjét még csak nem is láthatta, aztán sírva fakadt, s utána már csak sírt-sírdogált, csendesen, keservesen, csillapíthatatlanul. Az egész úton nem lehetett szavát venni. Óroszt emésztette a düh, összeszorította fogait és szinte vágóban hajtott Arszióéig.

Szetna ábrázata úgy kigömbölyödött, mint a holdvilág, és széles mosoly terpeszkedett el rajta, amikor a batár estefelé megállt a „Szobek” fogadó előtt, és kiszállt belőle a két tündöklő művésznő.

- Ide hallgass, Izidóra - fogadta őket Szetna -, rendeletet kaptam, hogy holnapután érkezik Lucius Memmius kegyelmes úr: fogadjam illendően és méltón. Meglesz. Holnaputánra tartogassátok a legjobb számaitokat, de ma is fel kell lépnetek! Váratlanul tizenkét előkelő külföldi vendégem érkezett, az ő kedvükért ma is tartunk előadást.

- Meg egy kicsit a magad kedvéért is, ugyebár? - csicseregte Izidóra.

- Elvégre valóságos vagyont fektettem ebbe a kis „Papagáj”-ba, no meg belétek - tette hozzá és elnevette magát. - Hát siessetek, fürödjetek meg, vacsorázzatok, aztán rögtön a színpadra! Az urak máris türelmetlenek.

A „Papagáj” színház is volt, mulató is, étterem is, amiből az következik, hogy Tamalisznak majdnem hajnalig fent kellett maradnia, kiszolgálni a vendégeket. Alig állt a lábán, mikor végre hajnali három órakor lefekhetett, s még akkor is alig bírt elaludni: fülében zsongott a fülsiketítő zene, a részeg kurjongatás, a harsogó énekszó, még behunyt szeme is káprázott a kavargó vad táncoktól, s egyre homályosuló öntudatában zsíros malacpecsenyék, kövér sült kacsák, és tésztában sült fejedelmi halak garmadáit mosolyogtak. Még egy pillanatig érezte, hogy az éhség belecsikar a hasába, aztán mélységes mély, feneketlen álomba zuhant.

Órosz is halálosan fáradt volt, de ma este nem feküdt le. Már az úton is egyre emésztette a düh, hogy mért kell a húgával együtt ilyen nyomorban sínylődni, holott nincs semmi bűnük, és tisztességes munkájukért jobb sorsot érdemelnének... Mind jobban megérlelődött benne a meggyőződés, hogy ez a világ rendje: vannak gazdagok és szegények, vannak boldogok és szerencsétlenek, s hiába szorult ökölbe a keze, hiába feszítette robbanásig az elkeseredés, csüggedten megadta magát sorsának... Tudta, hogy millió társa és testvére van a szenvedésben, de el sem tudta képzelni, hogyan foghatna kezét velük... Ha néhanapján sikerült ellopnia egy-egy zsíros falatot a szent krokodilus ételeiből, akkor legalább került egy kis tápláló falat a bendőjükbe, de ezt is megkeserítette a rettegés, mert ha rajtakapják, menthetetlenül akasztófára kerül; úgyhogy többnyire inkább fásultan legyintett, és beszolgáltatta Szetnának a kövér dög dús lakomájának a maradványait.

Hát még ez a ma esti lakoma! Ez a telhetetlen töltekezés, ez a vad tivornya! Láta a tetejes pecsenyés-tálakat, amint Tamalisz sápadtan hordta át a „Papagáj”-ba az illatozó süteményeket, a kristályedényekben feltornyozott gyönyörű gyümölcsöket... Nem, nem, ezt nem tűrheti tétlenül..., tennie kell valamit..., bosszút kell állnia ezeken a bitangokon, a dúsgazdag dorbézolókon, a fogadósan, a művésznőkn, ezen az egész rothadt világon..., de hogyan?

Sokáig töprengett a kamrájában, fáradtan, álmatlanul; de egyre jobban belelovalta magát a bosszú gondolatába, s végre fölpattant ültéből, köpenyt kerített a nyakába, és a koromsötét éjszakában elindult a város felé.

A Helleneion szélén, a legmocskosabb viskóban lakott a vén kuruzsló asszony, Taszucharion, a vajakos, a boszorkány, a varázsló, a halottlátó, akiről az a hír járta, hogy még a holdat is lehozza az égről, ha akarja. A vénasszony éppen holdvilágnál pirított denevérszárnyat tört porrá; szemmelverés ellen, igézés ellen, rontás ellen ez volt a legbiztosabb orvosság... Furcsa és érthetetlen ráolvasásokat mormolt a mozsara fölött, mikor feldúlt arccal berontott a viskóba Órosz.

- Taszucharion, idehallgass - kezdte izgatottan. - Mérget adj nekem, de gyorsan! Megfizetem!

- Kinek lesz, fiam? - susogta a banya. - Csak nem neked?

- Legszívesebben a gazdámnak adnám be, meg a vendégeinek, meg azoknak a hitvány művésznőknek...

- Hej, haj, fiam, hiábavaló az ilyen ágaskodás; tán azt hiszed, hogy ha tíz-husz gazdagot elteszel láb alól, megölnöd magát a nyomort is? Haha! - nagyot rikoltott és kísértetiesen elkacagta magát.

- Nem, Taszucharion, nem őket akarom megégetni, dehogyis.

- Hát akkor kit?

Órosz közelebb lépett hozzá, és a fülébe súgta:

- Azt a kövér dögöt, a szentséges Szuchoszt!

- Híj, híj, Szeth-Tüphón, rontás istene, pusztulás istene, bosszúállás istene... Rajta, rajta, rajta!... - rikoltozott a vénasszony, szinte magánkívv.

- Igen, annak akarom a mérget! Olvasd rá a legerősebb átkodat, igézd meg a legrettenetesebb varázsigéddel, és add ide a mérget, de gyorsan, gyorsan, mielőtt hajnallik... Megfizetem!

- Ezért nem jár fizetség, fiam..., ezt én is így akarom..., Szeth-Tüphón is így akarja, esküszöm... Várj csak, várj csak - suttogta titokzatosan, aztán egy pillanatra eltűnt, s titkos fali szekrénykéjéből fekete rézdobozt halászott elő. - Itt van, fiam, fogd, vigyázz rá, siess, a macskaarcú, jószágos Ozirisz vezéreljen!

Már egészen elcsöndesedett a fogadó, mikorra hazaért: a jóllakottak és a nyomorultak ernyedt álomban heverték. Az ég alján megjelent az első vörös csík, de még alig szakadozott fel a sötétség, a hajnali derengésben tíz lépésnyire is alig lehetett ellátni.

Ez kellett Órosznak. Nesztelenül járt-kelt, óvatosan telerakta a szentséges Szuchosz kosarát a tegnapi esti lakomáról megmaradt pompás falatokkal, csak egy darabot nem tett a kosárba, a legzsírosabb malac-sonkát: ezt jól meghengergette Taszucharion mérgeiben. A kosarat letette a parton, halkán megszólaltatta a sípját, ő maga is alig hallotta, de őszentsége nyilván éhes volt, mert azonnal kidugta vigyorgó pofáját a vízből, s mindjárt ki is tátotta a száját...

- Megdöglesz, bitang, kövér dög - sziszegte Órosz a fogai közt, és vad dühvel belenyomta az állat szájába a pecsenyét.

Szuchosz isten valami furcsát érezhetett, mert alighogy lenyelte a sonkát, vadul a vízbe vetette magát, és roppant iramban elkezdett úszni a túlsó part felé...

De csak a tó közepéig jutott, s mikor a zsilipek tájára ért, egyszerre a hátára fordult, s most már nem úszott, hanem csak a felborzolt víz sodra vitte, hintázta a part felé... piszkos-sárga hasa ijesztően világított az opálos hajnali félhomályban...

Taszueharion mérge megölte az „istent”.

Órosz sebes iramban körülnyargalta a tavat, és mikor a túlsó partra ért, kötelet csavart le övéről, megcsóválta a feje fölött, és kidobta a vízre; a kötél végére erősített vashorog pontosan az istenhulla húsos farkába vágódott.

Most kezdődött az igazi munka: Órosz roppant erőfeszítéssel kihúzta a dögöt a vízből, aztán vonszolni kezdte a parti cserjés irányában... Két stadionnyira volt már a tótól, amikor megállt, egy sűrű bokor tövében megkereste az odakészített ásót, és két könyöknyi mély gödröt ásott. Két óra hosszat tartott ez a kemény munka, Órosz lábai már roskadoztak, karjai elzsibbadtak, mire elkészült az isten sírja. Belerugdosta a dögöt, ráhányta a földet, a tetejét ledöngölte fűkockákkal, s igazán csak az a mindentlátó Ra napisten tudta volna megmondani, hogy hová is tűnhetett a szentséges krokodilusisten, Szetna „fejőstehene”...

- No belőled se lesz halhatatlan múmia! - dörmögte Órosz elégedetten. - Esküszöm, hogy egyszer s mindenkorra megdöglöttél!

Aztán mintha mi sem történt volna, a rend kedvéért átballagott a tó innenső oldalára, odaállt a kosár mellé, s mire kivilágosodott és a vendégek leszállingóztak a tópartra, hogy végignézzék a szent krokodilus etetését, Órosz egyre-másra csalogatta ki sípjából a legsábítóbb dallamokat, de Szuchosz nem jelent meg... Sem aznap, sem másnap, sem soha többé.

Szetna a haját tépte kétségbeesésében: vége az üzletnek, vége a harácsolásnak... A vendégek elszéledtek, a fogadó hetekig üresen állt... Hiába hívatott a fogadós papokat, hogy szenteljék meg a tavat, és csalogassák elő az istent, a szent krokodilus mindörökre eltűnt. Végre a papok úgy magyarázták a rejtelmes eltűnésit, hogy a gonosz Szeth-Tüphón ragadta el Szuchosz istent, aki majd bizonyos idő múltán visszatér, és dicsősége nagyobb lesz, mint valaha is volt.

Azonban Szetna ezt az időt már nem bírta kivárni. Egy esztendeig nem volt a Moirisz-tóban szent krokodilus, és csak nagy nehezen tudtak újra ilyen betanított istenállatot szerezni. De akkor már odavolt a régi dicsőség, Szetna elment csaposlegénynek az egyik városi kocsmába.

Órosz pedig elszegődött idegenvezetőnek az akanthoszi „Menkara” fogadóba, és már csak a piramisok nevezetességeit magyarázta a látogatóknak, és soha többé nem etetett és nem hizlalt szent krokodilusokat. Tamaliszt is magával vitte a kisfiúval együtt, s mivel most már jobban keresett, inkább őket hizlalta, úgyhogy hamarosan nekigömbölyödtek.

Egyszer aztán Apriész is megjött, eladta arszionéi földecskéjét és vityillóját, és maga is Akanthoszban telepedett le, a Nílus partján. Most már jutott kövér hal a kis Thoinisznak is, akár minden nap, de kövér krokodilusról meg aranyozott bikaistenről többé még csak hallani sem akart egyikük sem.

TÚZFOLYAM

Két halász kapaszkodott fölfelé a domboldalon: cserzett ábrázatú, napbarnított, rezes képű, nehéz járású munkásemberek. Ketten is alig bírták az öblös fűzfavessző-kosarat, le is tették időnkint, helyet is cseréltek, aztán újra nekiveselkedtek a kapaszkodónak. A kosárban jól megtermett, lapos lepényhalak meg nyelvhalak fickándoztak, apró pikkelyes, kék hátú, fehér hasú kövér makrélák, hosszú sárkányhalak és színes szárnyú morgóhalak: nyilván rosszul érezték magukat így szárazon, pedig ha tudták volna, hogy Marcus Nonius Balbus tábornok asztalára kerülnek ma este, bizonyosan úsztak volna a boldogságban, ha már a tenger vizében nem úszhattak...

- Nekem beszélhetsz - szólalt meg az öregebbik, Safinius. - Sehogy sincs rendjén, hogy Aper éppen mára kért szabadságot, ő egymaga könnyedén felhozta volna ezt a kosár halat, hiszen bikaerős, mink meg ketten is majdnem belegebedünk!

- De ha egyszer megjött a nénikéje Nuceriából, s egy kis pénzt meg hazait hozott neki! - mentegette a halászlegényt Tuticus, a fiatalabb. - Inkább azért esz a méreg, hogy a tábornok úr miért nem tudott leküldeni két markos legényt a rengeteg léhűtő rabszolgája közül?

- Nagyobb urak azok nálunk, hallod-e!

- Hát bizony nem valami különös kegye annak a magasságos Jupiternek, hogy a szabad ember így töri magát a nehéz munkában, a semmiházi rabszolga meg tejben-vajban fürdik odafönt!

- Ne bántsд az isteneket, Safinius bátyám! Lám csak, Neptunus atyánk kegyes volt hozzánk: legalább négy véka hal nyüzsög ebben a kosárban, a hátunkra akasztott zsákokban meg tizenkét akkora tengeri rák, mint egy-egy kecskegida!

- Neptunus ide, Neptunus oda, két hétig küszködtünk vele, amíg ideadta ezt a zsákmányt - zsörtölődött Safinius.

- Mindegy - csillapította az izmos Tuticus, akinek meg se kottyant a cipekedés -, most már csak fölviesszük, akárhogy is. És ne felejtsд el, kedves bátyám, hogy holnap végre cipőt meg ruhát vehetünk az asszonyoknak meg a gyerekeknek Neapolisban.

Erre már nem felelt Safinius, mert eszébe jutott: milyen régi vágyuk ez a bevásárlás. Szó ami szó, jól kerestek, de csak ritkán akadt ilyen zsíros megrendelés, mint ez a mai. Arra gondolt, hogy a nagy zacskó ezüstdenariust bizonyára könnyebb lesz lefelé vinni, mint a mázsányi súlyú halat fölfelé. Egy kissé megenyhült; friss erővel ragadta meg a nagy kosár egyik fülét, és biztatón odaszólt Tuticusnak:

- No gyerünk hát!

Most már szótlanul kapaszkodtak tovább a lejtőn, a kis patak mentén, amely Balbus pazar villáját elválasztotta a ragyogó tengerparti kisvárostól, Herculániumtól. Jobb kéz felől a városka házai, palotái és villái húzódtak lefelé, a Vesuvius aljától egészen a tengerpartig: a keskeny, alig két lépésnyi széles utcák mint fehér szalagok szabdalták sávokra és kockákra a kora reggeli napsütésben ébredező városkát. A neapolisi öbölnek ez a kis telepe olyan volt, mint egy ékszeres doboz. Lehet, hogy Baiae bájosabb volt, a Pausylipon pazarabb, Pompeji pompásabb, Surrentum színesebb, de a tündéri öbölnek legszebb drágaköve mégiscsak Herculánium volt.

És ez a kisváros nemcsak ragyogott és mosolygott, hanem hallgatott is. Baiae-ban csengett a kacagás, Neapolisban lüktetett az élet, Pompejiben nyüzsgött a fürge nép, Surrentumban dalolt a tenger, és daloltak a lányok s legények: Herculániumot előkelő, nagyúri csönd ülte meg. A pihenés városa volt ez télen-nyáron, gazdag emberek nyaralóhelye, a gondtalan semmittevés Élűszionja⁹¹ a bársonyos kék tenger partján, a Boldogok Szigete...

A keskeny utcákon nem járhatott kocsi, kerekek dübörgése, paták csattogása nem verte fel az ernyedten hallgató házak nyugalmát, az úri kertek hűvös békességét, nem zavarta meg az erkélyeken szundikáló vagy olvasó gazdag uraságok fejedelmi pihenését. A házak előtt a márványpadokon fiatalok fecsegték és tréfálkoztak, de mintha ők is hangfogót tettek volna a jókedvükre ebben az elvarázsolt környezetben.

Bolt is alig akadt a városkában, pékműhely is csak három, aztán egy cukrászda, és volt még két kocsmá is, de az egyik inkább csapszék, odalent a kikötőben, a parti halászok kedvelt tanyája. Piacot igazán nem tűrt volna meg a városban a derék duumvir vagyis előljáró, Marcus Remmius Rufus, maga is gazdag szőlőbirtokos, aki csak időtöltésből vállalta el ezt a csöppet sem terhes hivatalt.

Őszintén szólván: nem volt semmi dolga sem; szegény ember nem lakott a városban, a gazdagoknak pedig nem voltak ügyes-bajos dolgaik. Az utcákat a házi rabszolgák tartották rendben, a vidékről bejáró kofák és parasztok szinte nesztelenül hordták szét a húst, a zöldséget, a baromfit, a tojást a házakba, s megesett, hogy néha reggeltől estig egyetlen hangos szó sem bolygatta meg a finom úri város álmos csöndjét.

Csak néha szűrődött be az oszlopcsarnokos kertek, teraszok és pergolák pilledt némaságába a városka fölött húzódnó neapolisi országút felől távoli, szinte álombéli kocsizörgés, a tenger felől pedig halványan, elmosódottan, egyre halkulón szállt a part felé a kerítőhálóval veszkődő halászok ütemes kiáltozása:

- Hó - ha! Hó - ha - hó!

A kiáltás olyan puhán visszhangzott a magányos utcákon, mint lepkeszárny lebbenése a rózsálgásban...

De most a két halászbárka bágyadtan ringott a kis öböl enyhén fodrozó vizén, a két halász pedig izzadva cipelte a súlyos terhet Balbus villája felé. Már elérték a villa kilátótornyát, hamarosan felbukkant a kerítés mögött az ötven láb hosszú oszlopcsarnokos kert, látszottak a napfényben megcsillanó bronz szobrok az oszlopok között: táncosok, birkózók, játékos faunok és szatírok, és látszott a kert közepén a szökőkút magasra felívelő és a levegőben sziporkázva szétporló ezernyi vízsugara.

Megálltak, tágra meresztették a szemüket, s újra megbámulták - ki tudja, hányadszor már! - a lehulló vízcseppek szivárványosan szikrázó, színes gyöngyzuhatagát.

- Ebből nem élünk meg, Safinius bátyám - törte meg a varázslatot Tuticus. - Gyerünk!

Lehajoltak, hogy megfogják a kosár két fülét, de egyszerre csak kicsúszott a föld a lábuk alól, s mind a ketten hasravágódtak; a kosár lehuppan a földre, egy kétfontos kövér makréla átbillent a peremén, egyszer-kétszer feldobta magát a levegőbe, lecsúszott a parton, és se szó se beszéd, belevetette magát a patak sekély vizébe.

⁹¹ A görög-római mondákban a boldogok örök lakóhelye, túl az óceánon

Safinius megpróbált föltápaszkodni, de megint visszazuhan: mi tagadás, megmozdult a föld a lábuk alatt, és még mindig remegett, vonaglott egyet-egyet, az útjelző mér földkő részegen tántorgott, a villa kerítésének fedőcserepei közül kettő éppen az orruk előtt zuhan a földre, a patak mindkét partja beomlott, a szökevény makréla csapdába került.

- Megvagy, gazember - rikkantotta el magát Tuticus, és máris odarohant a hirtelen támadt gáthoz, fölönfogta a menekülő zsákmányt, de a makréla se hagyta magát, valahogy sikerült megharapnia a halász jobb kezének nagyujját, Tuticus nagyot ordított, merész ívben kiröpítette a halat a partra, s maga a lendülettől beletottyant a patak megduzzadt vizébe.

- No nagy legény - csúfolkodott Safinius, miközben ügyel-bajjal feltápaszkodott -, földhöz vágott a halacska?

- Polluxra! - dühösködött Tuticus, miközben kikecmergett a vízből - Megharapott a disznó... Meg ez a földrengés is...

- Oda se neki, fiam - legénykedett Safinius -, jól ismerheted már ezt a fickándoást! Igaz, hogy még gyerek voltál, mikor tizenhat évvel ezelőtt a nagy földrengés volt, de én már húsz éves legény voltam! Az volt aztán a földrengés! Még Neapolisban is dőltek össze házak! Hát még itt! Pompejiben még most is sok a rom. Persze itt már nyoma se maradt az akkori pusztításnak...

- Hogy is maradt volna! Ezeknek annyi a pénzük, mint a szemét.

- Akkor még a mi tengerparti viskónk is megrogyant egy kicsit, de nekünk nem kellett hozzá pénz, hogy újraépítsük, elég volt a két karunk... Na gyerünk - noszogatta Tuticus -, ha kibírtuk azt a rettentő égszakadást-földindulást, majd csak kibírjuk ezt a kölyök-földrengést is...

Azért még mindig remegett a föld, időnkint meg-megtántorodtak, Safinius oda is szólt a társának:

- Ne táncolj már annyit, hékás! - de ebben a pillanatban egy erősebb földlökés mind a kettejüket a villa falához lapította.

Most már a fal mentén óvakodtak előre, és minden baj nélkül elérték az óriási kiterjedésű villa gazdasági épületeit: a földrengés mintha megszűnt volna. Bezörgettek, odabent dühösen felüvöltöttek a véredek, egy álmos rabszolga kinyitotta a kaput, s mikor meglátta a kíváncsú szállítmányt, csettintett a nyelvével, és bekiáltott a konyhába:

- Thuria, itt vannak a halacsák!

Fürgén kacsázott oda a természetes szakácsné, összezsapta a párnás tenyereit, és elragadtatásában felkiáltott:

- Hű milyen gyönyörű állatok! Ez már döfi! No, csak gyerünk a konyhába, be a kádakba az egészet!

- Hát még ha a rákokat látnád! - dicsekedett Safinius. - Idenézz! - kibontotta a zsákokat, az óriási rákok kimásztak, esetlenül végigbotladoztak a konyha márványpadlóján, roppant ollóik elől sikoltozva menekültek a rabszolgálynok.

- Csönd! - reccsent Thuria zsíros hangja. - Kapjátok derékon a rusnya dögöket, aztán valamennyit bele ebbe a forróvizes üstbe! Gyerünk, gyerünk!

A lányok nagy viháncolás közben, félénk és suta mozdulatokkal összeszedték a rákokat, és belezuhintották az öblös üstbe. A halak még vidáman fickándoztak a hidegvizes kádakban, s nem is sejtették, hogy most rájuk kerül a sor. Ámde három óra sem telt bele, s megtisztogatva,

kettéhasítva ott heverték a konyhaasztalon, katonás rendben, kövér kacsák, libák, fácánok és gyöngytyúk díszes társaságában. Thuria úgy nézett végig a csodálatos ízekkel kecsegtető tetemen, mint győzelmes hadvezér a csatatéren, ütközet után.

Pedig az ő csatája igazában csak most kezdődött. Nem is ért rá tovább foglalkozni a derék halászokkal, hanem átküldte őket a főszámvevőhöz.

- Mondd meg Cordusnak - utasította a kísérő rabszolgát -, hogy a halászok száz ezüstdenariust kapnak.

A két halásznak fölcsillant a szeme: nem remélték, hogy ekkora összeg üti a markukat; bár tudták, hogy a mai szállítmány értéke egészen rendkívüli, attól tartottak, hogy Thuria megint fukarkodik majd, mint rendesen. Mi üthetett belé, hogy ma ily bőkezű? Nem tudhatták, hogy a mai kivételes lakoma nyersanyagain Cordus és Thuria, példás egyetértésben, fejenként ezer denariust keresett. Cordus szó nélkül kifizette nekik a száz ezüst denariust, elbocsátotta őket, s utána beírta a főkönyvbe a kifizetett tételt: „Halászoknak, halakért, rákokért 200 ezüstdenarius.”

Felőlük ugyan könyvelhet a csirkefogó Cordus amit akar, a denariusok ott csörögtek már a pénzeszacskójukban! Fölkapják a kosarat, beledobják a két zsákot, aztán sietnek a villából kifelé, hátha még bolondjában visszaveszik tőlük a rengeteg pénzt..., de ilyesmi esze ágában se volt senkinek. Ők azért csak sietnek, átmennek a kis patak keskeny fahídján, be a városba, el a Jupiter-templom mellett, el a színház mellett, és csak akkor csillapodik kellemes izgalmuk, amikor már bent járnak a csendes, szűk utcákon.

Némán ballagnak az alacsony, egyemeletes házak sorfala között; az emeleteken mindenütt oszlopos erkély vagy nyitott terasz, borostyán és futórózsa kúszik a mellvédeken és oszlopokon, emitt favázás zárt erkély, mellette nyitott emeleti tornác, az is csupa virág... Könnyű sárga selyemszünthesziszben fiatal férfi heverész a kényelmes nyugágyon, és hallgatja a pénztáros rabszolga beszámolóját. A szomszéd ház kapuja nyitva: nini, az előcsarnokot fényezett falapokból összeállított széthúzható választófal különíti el a lakószobáktól. Meg is álltak egy percre, mert ilyet még nem láttak.

- Numisius építész úr háza ez - szólalt meg Safinius -, ismerem. De ezt a cifra új nyavalyát csak nemrégiben mesterkedhette bele...

- Ezek már azt sem tudják, mire dobják ki a pénzüket - mondta rá Tuticus.

Lassacskán baktattak és nézelődtek, hiszen ritkán jártak benn a városban, rendszerint Aper cipelte fel a halakat az úri házakba; most hát mindent szemügyre vettek, a vasrácsos apró ablakokat, a kiugró ereszeket, az alakos oszlopfőket, az utcakeresztvezésnél a márvány vízmedencét és a réz vízcsapot.

Az egyik ház előtt a márványpadon két kislány viháncolt.

- Jaj de muris volt ez a földrengés - kacagott a nagyobbik, lehetett vagy tízéves.

- Én úgy táncoltam, mint egy dróton rángatott paprikajancsi a bábszínházban, alig tudtak megállítani - nevetett a kisebbik.

- Majd megpukkadtam nevetemben, mikor a vén hárpia Cluvia néni egyszerre csak megtántorodott, és behuppant az átrium vízmedencéjébe. Csuromvizesen hápogott, és jajveszékelt, mikor Olipor derékon kapta, és kiemelte a vízből.

Nagyot kacagtak élményeiken: nem vették komolyan a földrengést.

Két házzal odébb, a Calatorius-palota nyitott erkélyén, virágos, kobaltkék szünthesziszben heverészett az ifjabb Marcus Calatorius, a milliomos nagyúr Calatorius fia, kikent-kifent, tetőtől talpig divatos, illatos aranyifjú, és csodák csodája: olvasott. A két halász is felfigyelt az édesen gyöngyöző Catullus-versre⁹²:

Éljük világunk, Lesbiám, szeressünk!

Soha hírért sem hallották Catullusnak, soha verset nem olvastak életükben. Megálltak, és gyönyörűséggel szívták magukba a vers elbűvölő édességét. Nagyot nevettek volna, ha tudják, hogy a léha ifjú nem is csak olvassa, hanem szinte magolja a verset, mert estére hivatalos a Balbus-villába, a tábornok búcsúvacsorájára, hiszen ő a legkisebb lány, Sannia kiszemelt vőlegénye, s a leánykát el akarja majd kápráztatni aranyveretű szerelmes vallomásokkal...

Amint befordultak a lefelé lejtő főutca, a sarokház előtti kis kőpadon pirospozsgás, pufók képű kisfiú vesződött a leckéjével: szinte beleizzadt, amint silabizálgatta a viasztáblába karcolt mondatot: „Itt la-kik a Mi-no-ta-u-roosz...”⁹³

De a gazdag emberek napfényben fürdő palotáira is vetett egy kis árnyékot a nyomor. Nincs az a nagyhatalmú Remmius Rufus, aki megakadályozhatta volna, hogy egy-egy éhes ember, nyomorult vagy nyomorék, be ne óvakodjék a boldogok városába, és ki ne nyújtsa a kezét alamizsnáért. Hullott is egy kis hitvány rézpénz a szikkadt és reszkető tenyerekbe, de ezek az as-ok is jobbára a szegény emberek sovány pénzes zacskóiból kerültek ki.

Safinius vette észre előbb a vak koldust: ott ült az első keresztutca sarkán; homlokába hulló bozontos hajának rengetegéből kísértetiesen bukkant ki fénytelen szeme, csapzott szakállából ki sem látszott vékony, vértelen szája, és furcsa volt, hogy ebből a fehér szőrbozótából mégis emberi hang szűrődött ki, reszketeg, el-elcsukló, megtört hangja a reménytelenségnek.

- Csak egy as-t a szegény világtalannak!

- Odanézz - figyelmeztette Safinius a fiatal halászt, aki elmaradt mellőle vagy három lépéssel, és a dulciarius, azaz cukrász boltjának gyönyörűségeit bámulta.

Tuticus odanézett, s meglátta a szegény öreget, de rögtön észrevette a mellette kuporgó kisleányt is: nyolcéves, riadt tekintetű, vézna leányka volt a vak koldus unokája, s mikor meglátta a két járókelőt, ösztönös mozdulattal fölkapta a térdén heverő fuvoláját, és vidám dallamokat kezdett billegtetni rajta, hogy odacsalogassa a jókedvű adakozókat. Most éppen egy divatos neapolisi népdal csintalankodott elő vékonyka ujjai alól:

*Falconilla, itt a szép tavasz,
Édes illatot lehel a kert,
Gyöngy az élet, átkozott a gond:
Falconilla, boldogok leszünk...*

A fuvola ujjongó dallama úgy hasított a szívükbe, mint a tördöfés.

- Hallod? - szólalt meg dühösen Tuticus. - Üres a hasa, és a boldogságról furulyázik...

Safinius belenyúlt a duzzadó erszénybe, és egy ezüstdenariust nyomott az öreg koldus markába. A vak ember, ujjainak kifinomodott tapintásával, megérezte a „nagy” pénzt:

⁹² Catullus (i. e. 84 - 54) - római költő. A rómaiak hangosan olvastak

⁹³ A görög mondában krétai bikafejű szörnyeteg, akit Daidalosz a Labürinthoszba zárt

- Denarius! - kiáltott fel fátyolos hangján. - Kegyelmes uram, áldjon meg az a szentséges Jupiter... - Nagy nehezen feltápáskodott és odaszólt az unokájának: - A pékhez, kis madaram!

A két „kegyelmessé” avatott halász komor tekintettel nézett utánuk. Safiniusnak könny szökött a szemébe.

Tuticusnak még mindig fúrta az oldalát a sok gyönyörű sütemény.

- Gyerünk be - javasolta Safiniusnak -, vigyünk a gyerekeknek egy kis mézeskalácsot.

- Nem bánom - egyezett bele Safinius -, máma erre is telik.

Még csak az ajtóban álltak, amikor ismerős férfihang szólalt meg odabent:

- Priscilla, szívem, gyöngy az élet, adj ide még egy diós palacsintát!

- Viszem, drágám, máris viszem - csendült rá egy friss leányhang.

A két halász megállt.

- Kutya legyek, ha ez nem Aper! - mondta halkán Safinius.

- A csirkefogó! - nevetett Tuticus.

A csinos barna kisleány nem is sejtette, kik lehetnek a jövevények, elébük libbent hát:

- Mit parancsoltok?

Safinius nem felelt a kedves kérdésre, hanem odafordult a „csirkefogó”-hoz, aki valóban Aper volt:

- Ez hát a nénike?

A kisleány fülig pirult, rásandított a halászlegényre, az meg cinkosan visszahunyorított rá, aztán felelt csak Safiniusnak:

- Kedves bátyám, te is voltál tizenennyolc esztendő!

- Mi tagadás - dörmögte Safinius kedvetlenül -, éppen tizenennyolc esztendővel ezelőtt.

- Hát akkor hagyjuk őket - atyáskodott Tuticus, mivelhogy mindössze húszesztendő volt, és a fiatalokhoz húzott.

Egy egész denariusért vásároltak mézeskalácsot meg mézben főtt gesztenyét, almáslepényt, meg tojáshabból sütött perezet, s már éppen arra gondoltak, hogy fejenkint bekebeleznek egy dióspalacsintát, mivelhogy a denariusból futotta volna rá, amikor egyszerre csak hintázni kezdtek a falra akasztott vörösréz sütőformák. Ide-oda lengett mind a huszonhárom, egymáshoz ütődtek, megcsendültek, a riadt kis Priscilla megingott, s mintha kicsúszott volna a padló a lába alól, nekidőlt a márványasztalnak, két könyöke keményen koppant, és fejecskéje hirtelen eltűnt a magasra tornyozott habos perecek szétporló fehér felhőjében.

Aper ijedten ugrott fel, s amennyire a ringó padló megengedte, odasietett a kisleányhoz, két karjába kapta, föltámogatta, és csendesen vigasztalni kezdte:

- Priscilla, szívecském, ne félj...

A két halász biztonság okából leült, és ijedten nézte a fiatalokat. Mikor a sütőformák abbahagyták a harangozást, megszólalt Safinius:

- No ennek fele se tréfa, hát menjünk, amíg mehetünk. Hallod-e, Aper, úgyis tudom, hogy az egész napodat itt lógod el a „nénikéd” mellett, hát csak annyit mondok, hogy ha megint elkezdődik a tánc: mind a ketten abban a szent pillanatban siessetek le a partra, odalent nem érhet semmi baj se.

- S ha ér, megszökünk a baj elől - legénykedett Tuticus -, azért van két bárkánk.

Három perc sem telt belé, lent voltak a lejtős utca végén, ahol a legnagyobb és legpazarabb villák gyöngysora húzódott végig a főnyes parton. Ezek a villák tizenöt lábnyi magas mellvéden épültek; csak az utca volt lejtős, a villák vízszintes síkon terpeszkedtek, oszlopcsarnokos kertjeik, pergoláik, lugasaik kirúgtak a mellvédre; az egyiknek a rózsakertjében kopóktól üldözött szarvasok művészi márvány szoborcsoportja ragyogott, a szomszéd villa óriási mozaikján kék, arany, vörös színek tarka pompájában csillogtak a delfinek, polipok, óriás rákok és mindenféle tengeri szörnyetegek. A legszélső villa-palota tágas kertjének kellős közepében ötven lábnyi magas körtefa terebélyesedett: érett gyümölcsei mint óriási aranycseppek buggyantak ki fényes levelű lombjainak sűrűjéből...

- Hej, azt a szentséges Mercuriusát - sóhajtott egy keserveset Tuticus -, ha én egyszer egy ilyen aranykörtebe beleharaphatnék!

- Orrod tőle fokhagymás! - hűtötte le Safinius.

Odalent már türelmetlenül várta őket a két asszony. Safinius felesége, Sabella, kézen fogta tízéves kisfiát, Allifa azonban, Tuticus fiatal asszonykája, kétéves kisleányával a karján, még most is jajveszékelt, pedig már régen nem mozgott a föld. Csakhogy abba kellett hagyni a jajgatást.

- Ebédet! - adta ki a parancsot Safinius. A két asszony tudta kötelességét, a férfiakra bízta a két gyereket, s hamarosan megszűnt minden pityergés, amikor a kicsik elkezdtek rágszálni a finom mézes süteményeket. Az asszonyok máris hozták az ebédet, a pompás rántott makrélát, a férfiak farkasétvágygal ettek, a végén egy kis borocskával locsolták meg a halat, amely a közmondás szerint mindig úszni akar, aztán már csak Tuticus szólalt meg, hogy elejét vegye minden asszonyos ijedezésnek:

- Ha megint elkezdené a táncot meg a morgást a föld, egy percet se várunk: abban a pillanatban indulunk a két bárkán mind a hatan, egyenesen Surrentumba, az öreg Epidiushoz. Abban a faluban még sose mozdult meg a föld.

- Hogyhogy mind a hatan? - kérdezte Safinius. - Megfeledeztél Aperről?

- Csakugyan - bőkött a homlokára Tuticus -, az is két személy. De se baj, nyolcan is elférünk.

- Hogyhogy két személy? - kíváncsiskodott Allifa.

- Csak úgy, hogy ő meg Priscilla: az összesen kettő - nevetett Safinius.

- Honnan tudjátok? - csodálkozott Sabella -, hisz ez még titok. Csak a tél elején akarnak összeházasodni!

- Onnan tudjuk, hogy a legénykét ott csíptük a cukrászdában, amint éppen diós palacsintával tömte a „nénikéje” - magyarázta Tuticus, és harsányan hahotázott hozzá.

Töviről hegyire elmondták az asszonyoknak mai kalandjaikat, aztán már nem volt egyéb dolguk, csak pontosan kitervelni, hogy kinek mit vesznek a rengeteg denariuson, és írótablára karcolni az egész költségvetést.

Kicsit furcsállották, hogy ma olyan korán sötétedik, hiszen augusztus 23-a van, s ilyenkor későn alkonyodik, de fáradtak voltak, és korán lefeküdtek valamennyien.

A tengerpart elcsöndesedett.

Viszont a városka épp most kezdett megelevenedni: a házakból és palotákból egyre-másra tódultak ki az urak és a hölgyek, ünnepi öltözetben, rabszolgák kíséretében, s még olyan is volt, aki egyetlen lépést sem tett volna gyalog, hogy jaj, be ne szennyezze aranycipellőit, hanem bársonnyal bélelt gyaloghinton vitette magát a közeli színházba. Mert a nap nagy eseménye a színházi előadás volt.

A városban is észrevették a szokatlanul korai sötétedést, ezért sok száz fáklyahordó rabszolga világított az uraságoknak. Aztán az utcák elsötétedtek, és a száz meg száz fáklya a színházban árasztott szinte nappali világosságot.

A Balbus-villába pedig már dél óta özönlöttek a vendégek. A hintók odafent álltak meg a város fölött húzódó neapolisi országúton, a vendégek kiszálltak, és gyalog vagy gyaloghinton tették meg a néhány lépést a villa főkapujáig, a kocsik pedig behajtottak az „Elefánthoz” címzett országúti fogadó tágas udvarára. Lóháton érkezett Neapolisból Titus Terentius Titulus ezredes, huszonhat éves szép szál fiatalember, a Balbus tábornok mellé rendelt szárnysegéd. Fürgén ugrott le díszesen fölnyergelt vasdereséről, amelyet a kapuban várakozó lovászok bevezettek a Balbus-villa pazar istállójába.

- Te Sabbio - szólt oda az egyik fáklyás rabszolga a kikent-kifent szertartásmesternek, aki a kapuban várta a vendégeket -, ki ez a szép katonatiszt?

- Tökfejű - vetette oda foghegyről az előkelő rabszolga-ficsúr -, tanuld meg végre, hogy ez nem csak holmiféle szép katonatiszt, hanem Titus Terentius Titulus ezredes úr, a kegyelmes úr szárnysegéde, a mi szépséges Aurelia kisasszonyunk jövődöbeli férje! Nahát!

- Igenis, Sabbio - felelte a fáklyás meghunyászkodón -, megtanultam. Csak azért kérdeztem, mert még sohase láttam itt a villában.

- Hát aztán? Attól, hogy te nem láttad, még bízvást elveheti a kisasszonyt, ha egyszer a szülei így határoztak. Pont! Ha olyan buta maradsz, hogy ezt sem tudod, akkor bizony sohasem lesz belőled felügyelő.

- Nem felügyelő szeretnék én lenni, Sabbio, hanem szabad.

- Szabad? No, nézze meg az ember! Még mi nem kéne, ha vóna? Hallod-e, én művelt ember vagyok, szertartásmester, s még én sem szabadultam föl! Hát akkor mit akarsz, te nyavalyás?

Abban a pillanatban, amikor a kapu előtt megállt egy pompásan felkantározott pej csikó, nyergében Quintus Glicius Atilius százados úrral, és Sabbio éppen fölemelte elefántcsont gombos fekete pálcáját, hogy megadja a jelt a lóról szálló százados ünnepélyes bevonulására, megint megmoccant a nyughatatlan föld, a kapu egyik szárnya becsapódott, aztán kiesett a sarokvasaiból, két oszlop megingott, a tető megroggyant, hulló cserepek csattogtak a márványpadlón; a fölényes Sabbio mindkét karjával hadonászni kezdett, mintha meg akarna kapaszkodni valamiben, aztán egyet perdült, és egész hosszában végignyekkent a kapualja márványmozaikján. A fáklyás rabszolga harsányan elröhögte magát.

Ez a tiszteletlenség magához térítette a szertartásmestert. A feje még zúgott ugyan, ahogy a padlóhoz koppant, de megacélozta erejét, feltápáskodott, és hogy a méltóságán esett csorbát kiköszörülje, nagyot húzott díszes pálcájával a fáklyás rabszolga kopasz fejére. A rabszolga szétvetett lábakkal állt, mozdulatlanul, mint egy szobor, és rá se hederített az ütésre. Megszokta már.

Atilius százados megtorpant a kapuban, de mikor éles sikoltást hallott az átriumból, besietett, és szertartásmester nélkül is megtalálta feleségét, Balbus tábornok leányát. Tertulla három éve volt már a százados felesége, vékonyka, ideges teremtés: most azért sikoltozott, mert szentül azt hitte, hogy mindjárt fejére omlik a ház. Azonban mikor lehanyatlott a kerevetre, csupán valami szörpamacs zuhant, nem is a fejére, hanem az arcára, és ettől magához tért: a kis kutyája volt.

- Ursula - nyögte fájdalmasan -, kis kutyám..., kutyuskám...

A nyeszlett kis gömböc, nevének hallatára fűgén csóváltatta a farkát, és izgatottan szimatolta körül az álított nő arcát. Atilius százados egyetlen mozdulattal lesöpörte a pamacsot a feleségéről, és föltámogatta az asszonyt. Tertulla befejezte az ájulást, elküldte a körülötte sürgő-forgó rabszolgaleányokat, és férje karján bevonult az oszlopos kertbe, ahol szülei várták a vendégeket.

Sabbio már magához tért, és megint az őrhelyén volt; most vezette be Remmiust, utána Numisius építész, aztán Spurius Rufust, majd az idősebb Calatoriust, úgyhogy hamarosan együtt volt a pazar kertben Herculaneum színe-java. Az egyik rejtett lugasban Sannia ült a félkörű fehér márványpadon, mellette az ifjabb Calatorius szavalta a Catullus-verset, de igen ügyesen: Lesbia helyett a Sannia nevet illesztette bele.

- Calatorius, ezt már az iskolában tanultam - biggyesztette el a száját Sannia. - Mondj valamit magadtól.

- Sannia - próbálkozott az ifjú -, itt a szép tavasz, édes illatot lehel a kert...

- Elég, elég - kacagott a leány, -, a Falconilla-nóta már a könyökömön jön ki...

- Sannia, boldogok leszünk - nyögte a fiatalember.

- Meglehet - legyintett a leány közömbösen; elfordult, elefántcsont-legyezőjével idegesen veregette a bal tenyerét, és faképnél hagyta az aranyifjút.

Calatorius bambán bámult utána. „Mindegy - dörmögte magában -, úgyis a feleségem lesz!” - és halkán füttyörészni kezdte az elcsépeelt Falconilla-dalt.

A rabszolgák - derékban kék bőrvövel összefogott sárga selyem tunika volt az egyenruhájuk - nagy ezüsttálcaikon frissítőket szolgáltak fel, nesztelenül jöttek-mentek, látszott, hogy egységes haditerv szerint dolgoznak; a rabszolgaleányok legyezővel és napernyővel álltak a hölgyek mellett, a kötelező mosoly éppúgy az arcukra fagyott, mint a férfi-rabszolgáknak a kötelező komolyság. A rabszolgaleányok földig érő kobaltkék ruhát viseltek, derekukon sárga selyemöv feszült. Valahányszor odanyújtották hölgyüknek az ólomfehéret, a vörös ajakfestéket, vagy az illatszerez borostyándobozt, mosolyuk merevsége kissé fölengedett, és jól betanult, de kényszeredett kedveskedés fénylett fel az arcukon.

Kacagás gyöngyözött a rózsaligetben, tréfák röppentek a vidáman csobogó szökőkút puhán permetező illatos esőjében, komoly férfibeszélgetések mormolása festette alá a hangoknak ezt a színes szimfóniáját, mint zordon kontrapont.

De most hirtelen felmorajlott a föld, félelmetes dübörgés hullámzott végig valahol mélyen a villa alatt, távolodott, halkult, el is halt a messzeségben. A kacagás, a tréfa és a vidám beszélgetés az ajkakra fagyott, s mintha a szökőkút színes vízzuhataga is megállt volna néhány pillanatra...

A napot hirtelenében felhő takarta el, az imént még gondtalan társaság aggodalmasan kémlelte az eget, a rémület szavát szegte mindenkinek. A halotti csöndbe éles sikoltás hasított bele. Tertulla volt.

- De Tertulla, kedvesem - csillapította Atilius -, nincs semmi baj. Nézd csak.

És felmutatott az égre. A nap kibújt a fekete felhő mögül; kivilágosodott, a nyomasztó hangulat fölengedett.

Ebben a pillanatban belépett Sabbio, magasra emelte botját és ünnepélyesen jelentette:

- Plinius tenger nagy úr ökegyelmessége.

Négy markos néger rabszolga hozta is már a tengernagyot, puhára bélelt gyaloghintóban, mivelhogy terebélyes és elhízott teste nemigen bírta a gyaloglást. Nagy nehezen kikászolódott a hintóból, és máris ott termett előtte a házigazda, s tisztelettel üdvözölte előkelő vendégét, a kiváló természettudóst, aki egyben a misenumi hajóraj tengernagya is volt.

Pliniusnak máskor kedélyes, kövér arca ma éppen olyan volt, mint az ég: mosolygós is, borongós is egyszerre. Miután üdvözölte a házigazdát, és szerencsét kívánt neki a krétai kormányzósághoz, figyelmeztetőn fölemelte a jobb keze mutatóujját és megszólalt:

- Látom, vidáman vagytok. Helyes. Senki se veszítse el a fejét, de azért ne vegyétek tréfára ezt a táncot s főképpen ezt a folytonos morajt. Rossz jel. Morog a föld, haragszik, olyan mint az éhes vadállat. Én talán többet láttam, mint ti, Misenumból indultam gyorsjáratú vitorlásomon, mikor a hegyfokról megláttam az első gyanús jeleket, és meghallottam a rettenetes föld alatti morajt. Balbus - fordult most a tábornokhoz - ma korán kell befejezni a vacsorát, mert ha a jelek nem csálnak, éjfél tájban megkezdődik a nemulass...

Plinius szavai valóságos rémületet keltettek a vendégseregben, pedig ő csak óvatosságra intette a társaságot, és egy csöppet sem félt. Sejtette, hogy a Vesuvius az oka az egész ribilliónak, de bizonyosra vette, hogy ha komolyra fordul a dolog, mindenki idejében elmenekülhet; hiszen legfeljebb az történhetik, hogy bedől néhány ház, mint ezelőtt tizenhat esztendővel.

De hiába írta meg a földrengés elméletét és jelenségeit nagy hírű természetrajzának második könyvében, arra ő maga sem számított, ami ezekben a napokban bekövetkezett.

- Barátaim - fordult most Balbus a vendégekhez -, Plinius barátom javasolja, hogy korábban fejezzük be a vacsorát. Helyeslem. Előbb hát elmegyünk a színházba az ünnepi előadásra, aztán hazajövünk, asztalhoz ülünk, és ha Földanyánk nagyon morog, üsse kő, hamarabb befejezzük a búcsúvacsorát. De előbb mindenesetre megesszük.

Balbus nyugodt szavai lelket öntöttek a megriadt társaságba, amely most átsétált az alig háromszáz lépésnyire levő színházba; csak a kényesebbek vitették magukat gyaloghintón. Még alig indultak el, amikor hirtelen megint elbújt a nap, ezúttal azonban vastagabb felhő takarta el, úgyhogy szinte alkonyati sötétség borult a városkára. Balbus megfogadta Plinius tanácsát, és száz fáklyás rabszolgával kísértette a vendégeket a színházba. A fáklyafény eloszlatta a rossz sejtelmeket.

- Ez remélhetőleg megint hamar elmúlik - jegyezte meg Balbus, miután helyet foglalt Plinius mellett a páholyban. - Az imént is mindössze tíz percig tartott a sötétség.

- Nono - mondta rá Plinius rejtélyesen.

A táncjáték tárgya Orpheusz és Eurüdiké története volt; a mondabeli híres énekes, lantos és költő a vadállatokat, fákat és kősziklákat is megindította dalával, s mikor imádott felesége, Eurüdiké, belehalt az alattomos kígyó marásába, a költő még az alvilág bejáratát őrző

háromfejű kutyaszörnyeteget is megjuhászta, az alvilág királyának a szívét is meglágyította, úgyhogy visszaengedte a halott Eurüdikét, azzal a feltétellel, hogy Orpheusz nem néz vissza, mikor az alvilágból fölvezeti a feleségét. Orpheusz azonban megszegte a tilalmat, visszanézett, mire az Alvilág királya visszavette tőle Eurüdikét. A megindító táncjáték minden szerepét Parisz, a híres művész táncolja.

Balbusnak nem volt igaza: a sötétség ezúttal nem múlt el, a szurokfáklyákat nem olthatták ki, a színpad és a nézőtér olyan volt, mintha száz meg száz fénybogárka sápadtan derengő lámpása világította volna meg.

De a közönség már nem gondolt a sötétségre, Balbus vendégei megfeledkeztek Plinius figyelmeztetéséről: mindenkit varázslatába vont a várva várt játék bűvölete...

Megcsikordultak a színpadi gépezetek fogaskerekei, csigái és láncai, az egyik páholyból izgatottan leste Lucius Annius Mammianus mérnök, hogyan emelkednek ki egymás után a kulisszák, a dombok, a sziklák, a fák, a bokrok, a gyepes kis tisztás, amelyen ide-oda bódorognak medvék, farkasok, rókák, őzikék, struccok és antilopok, elefántok és majmok, tigrisek és oroszlánok... Mammianus elégedetten bólint: gépezete hibátlanul működik...

Az automata állatok morognak, makognak, ugatnak, kaffognak, visítanak, bögnek, hörögnek, üvöltenek... Egy tigris veszettül csattogatja fogait, véres ínye kivillan, egy hatalmas oroszlán félelmetesen felbődül...

De ugyanebben a pillanatban még félelmetesebb bödülés rázza meg a színházat: mintha százezer oroszlán bögne, a föld rettenetes és rejtelmes mélye bömböl, morajlik, mennydörög, üvölt, csattog és tombol, hozzá képest az automata oroszlán bömbölése olyan, mint az enyhe esti szellő suttozása. A közönség megriad, a színpad hátterének egyik fülkéjében meginog az öreg Balbus márvány mellszobra, lezuhan, és palacsintává lapítja az ide-oda sündörgő automata rókát.

- Rossz jel - súgja oda halkan Viciria, a megboldogult Balbus özvegye, menyének, Volasenniának.

- „Kezdődik” - dörmögi magában Plinius bácsi, aki ugyan ötvenhat éves már, de úgy izgatja ez a furcsa és egyre jobban kibontakozó természeti tünemény, hogy alig fér a bőrébe.

A színpadra betáncol Parisz, ezúttal Orpheusz jelmezében; kezében aranyozott lant, fején babérkoszorú, lágyékát párducbőr fedezi. A közönség izgalma egyszerre átvált: a föld moraja szűnik, helyette felmorajlik a nézők elragadtatása:

- Parisz! Parisz!

És a művész táncol..., már a tisztás közepén forog szédületes iramban..., most lantjába kap..., a rárohanó vadállatok hirtelen megtorpannak, megjuhászodnak, letelepednek a lábai elé, és elbűvölten hallgatják a lant igézetes dallamait...

Orpheusz kitáncol, az állatok elszélednek, a díszlet változik: édes dallam gyöngyözik fel valahonnan messziről, a háromfejű alvilági kutya becsukja mind a három véres torkát, az alvilág mély sötétje megvilágosodik, ezüstös fátyolruhában előlibben Eurüdiké, s boldog táncban siet a láthatatlan Orpheusz felé...

És így táncolja Parisz felváltva Orpheusz és Eurüdiké szerepét; a gyors változások, a káprázatosan hirtelen átöltözések menthetetlenül elvarázsolják a közönséget, amely egészen belefeledkezik a játék és a mese izgalmába...

S mintha a tánc varázsa a természetet is megbabonázta volna: a föld is elpihen, hallgat, az ég fekete kárpitja meghasad, opálos derengés halványítja el a fáklyák imbolygó fényeit.

A játéknak vége.

Tíz perc sem telik bele, Balbus valamennyi vendége újra együtt van a villa kertjében, s most már derűs és bizakodó hangulatban. Csak Plinius bácsi tekinget aggodalmasan a Vesuvius felé, de legnagyobb bánatára alig lát valamit; még a lapos kráter körvonalai is alig-alig rajzolódnak ki a szürke derengés homályos függönyén.

Balbus tábornok tapsol, előlép a vörös selyemtunikás házfelügyelő, a condus promus: Messzénion és mélyen meghajol.

- Teríttess! - adta ki a parancsot Balbus.

A rabszolga alázatos mosollyal fejet hajtott és távozott.

Száz rabszolgája dolgozott, célszerű, pontosan kiszámított és betanított mozdulatokkal, úgyhogy fél óra sem telt bele, és minden a helyén volt: az asztalok, a karosszékek, a roppant tálak, az ezüstpoharak, a hólében hűtött borosvedrek, a rengeteg mindenféle gyümölcs és sütemény. Valósággal a „terüljasztalkám” megelevenedett csodája volt ez.

Viciria nagymama ült az asztalion, s vele szemben, láthatatlan messzeségben, Volasennia, Balbus tábornok felesége, a három „aranycsibe” (így nevezgették a jó társaságban Balbus tábornok leányait) úgynevezett „még mindig szép asszony” mamája. Hogyne lett volna szép asszony, szebb volt mindegyik leányánál, épp most töltötte be a harmincadik esztendejét, s Balbus is csak hét évvel volt idősebb nála.

Amikor végignézett a mennyei élvezettel falatozó társaságon, s látta a fejedelmi ízekben és illatokban párolgó pecsenyéket, a forrázott és kirántott halak garmadait, a csirkékből, kacsákból, libákból, fácánokból és gyöngytyúkokból remekelt ételcsodákat, dagadozott a keble a büszkeségtől, mintha ez a rengeteg gyönyörűség mind az ő alkotása volna, nem pedig a főszakács mesterműve.

Plinius bácsinak zsírosan fénylett az ábrázata, már ötödször vett a borsos-tojásos olajbogyó-mártással fűszerezett rákszeletekből, s még mindig bírta szusszal. Most ért oda hozzá a rabszolgafiú a boroskancsóval, teletöltötte az ezüstserlegét falernusival, az öreg nagyot ivott a fölséges ételre, aztán halkan odaszólt Balbusnak:

- Mennyiért vetted ezt a szakácsot?

- Tízezer denariust adtam érte, kétszer annyit, mint a leányaim görög tanáráért.

- Megéri - mondta rá mély meggyőződéssel Plinius, és máris mohón nyúlt a kirántott libamájért, s mindjárt három szeletet vett ki belőle.

Az öreg degeszre tömte a pocakját a sokféle finomsággal, megivott még egy pohár falernusit, aztán elvetette magát a karosszékében, és pilledten pihegett az élvezetes erőfeszítés után. Nyugodt emésztésében csak a föld szabályosan felbőffenő morgása zavarta meg néha, de egyelőre rá se hederített. Csak akkor riadt fel, mikor két markos rabszolga megragadta, és kíméletesen visszatessékelte a székébe, mivelhogy a földrengés majdnem fölhajította a levegőbe hájas testét.

„Igazam volt, hogy ennek fele se tréfa” - gondolta magában, és szokatlanul fürgén felpattant ültéből.

- Balbus, én megyek - hajolt oda a tábornokhoz. - Itt a baj. Meglátod, ma éjjel kitör a gyalázatos Vesuvius! Hiába lapult eddig alattomosan, ma éjjel színt vall, esküszöm neked Herculesre!

- Már hogy mennél - tiltakozott Balbus -, és főképpen hová mennél? Csak nem engedlek el éjszakára ilyen ítéletidőben?

- Leszaladok a vitorlásomra - felelte Plinius határozottan -, aztán nyílegyenesen Misenumba, onnan pedig egy négysorevezős csatahajón végigjárom az öböl partját, Misenumtól Surrentumig, és mentem, ami menthető. Majd meglátod: háromszáz tengerésszel indulok, és hatezer emberrel térek majd haza.

Előállt a négy izmos szerecsen a gyaloghintóval, és futva vitték le a kegyelmes urat az öbölbe, fel a vitorlásra. Vezényszavak kattantak, felvonták a vitorlákat, és a könnyű kis hajó máris repült az öböl nyugtalan vizén Misenum felé...

Plinius hirtelen távozása kissé megzavarta az amúgy sem túlságosan vidám hangulatot. A szorongást fokozta a most már szinte szakadatlanul földübörgő földmoraj, a fáklyalángok kísérteties imbolygása a koromsötétre vált éjszakában, az egyre-másra ismétlődő földrengés, egy-egy oszlop megroggyanása, téglák és tetőcserepek hullása. Tertulla előtt feldőlt egy ezüstpohár; a fiatalasszony, szokása szerint, most is nagyot sikoltott, és aléltan férje karjaiba dőlt. Erről a mutatványos jelenetről nem tudott leszokni, s akkor is előadta, ha valaki véletlenül rálépett a görcs kis Ursula farkára.

Atilius intett a felesége mögött álló két rabszolgaleánynak, azok kitámogatták a fiatalasszonyt, Atilius utánuk, és se szó, se beszéd, elővezettette a pejcsikóját, nyeregbe emelte reszkető feleségét, maga is fölpattant a lovára, és usgyé, neki a neapolisi országútnak! A lovacska táncolt ugyan egy kicsit, de keményen állta a sarat, és egy óra múlva már ott csattogtak a patkói a neapolisi kövezeten.

A százados leemelte a félig még most is alélt asszonyt a nyeregből, bevitte a házba, és lefektette a legelső kerevetre. A hirtelen előhívott ijedt rabszolgaleány odatérdelt asszonya mellé, de hiába faggatta, hogy mit tegyen, mit hozzon, Tertulla egyre csak ezt hajtogatta:

- Ursula..., kis Ursulám..., kutyuskám...

A selyemruhás, bodorított hajú, arabiai illatszerekkel agyonpacsmagolt Calatorius fölemelte borostyán karpereces puha karját, rámutatott az egyik tálra, és intett a mögötte álló rabszolgának, hogy hozza ide a pecsenyét. A fiú nagy igyekezettel fölkapta a rőfnyi hosszú ezüsstálat, és máris rohant a fiatalúrhoz. Alig ért oda, rémületes csattanás dördült, a föld meghullámozott, mint a tenger, a villa déli szárnya hatalmas robajjal összeomlott, az asztal nagyot ugrott, egy tíz lábnyi magas fiatal olajfa tövestül kidőlt, ráfeküdt az asztalra, ízzé-porrá zúzott egy tucat gyönyörű kristályedényt, és alaposan fejbekólintotta Cordus főkönyvelőt, aki ott állt a gazdája mögött, hogy ellenőrizze a tolvaj rabszolgasereget - így mondta.

Lebukott, egy kicsit beleverte az orrát a szökőkút márványperemébe, és magában bánatosan méltatlankodott a sors igazságtalansága miatt: mért nincs mellette cinkosa, a tenyeres-talpas Thuria, hogy az is kapott volna egy kis szelíd legyintést?

Igen ám, de a minden eddigénél erőszakosabb földrengés nemcsak Cordust terítette le, hanem Calatoriusnak is szörnyű bajt zúdított a fejére, azazhogy nem is annyira bajt, mint inkább egy pecsenyéstálat, pecsenyéstül, mártásostul, mindenestül. A sűrű fűszeres lé vastagon folyt végig bodorított hajfürtjein, illatos nyakán, szőrtelenített mellén, és már valahol a hasa táján csiklandozta, mikor az aranyifjú felpattant, parancsoló kézmozdulattal odaintette a condus promust, és keményen rászólt:

- Veress rá huszonötöt. Messzénion!

A háznagy meghajolt, s egy perc múlva már hallatszott a szerencsétlen fiatal rabszolga keserves üvöltése.

- Nem szégyelled magad, Calatorius? - szólt rá Sannia. - Inkább a földet korbácsoltasd meg, mint valamikor Xerxész a tengert, de ne ezt a nyomorult fickót!

Calatoriusnak most már csak ez volt a kívánsága: eltűnni innen, és menekülni, Neapolisba, akárhová, csak el innen! Felrohant az országútra, kocsit bérelt a fogadóban, és hajrá, meg sem állt, amíg be nem ért a neapolisi Calatorius-palatába.

A fáklyás rabszolgák mereven álltak, de az óriási kert szobrai mintha mind lábra keltek volna. A hatalmas szökőkút vizet fröcskölő tigrisfejei, delfinjei egyszerre mintha becsukták volna a szájukat, a mindig tántorgó bronz Szilénoszok⁹⁴ és szatírok meg faunok borostömlőiből mintha kiszáradt volna a mindig kifogyhatatlan víz, a körtáncot lejtő apró amorettek pufók pofikájából sem lövellt már merész ívben a vízszugár: a villa vízvezetéke hirtelen felmondta a szolgálatot...

A társaság megriadt, mikor a vidáman csobogó szökőkút váratlanul elnémult, és fokozta az ijedelmet, hogy az egyik bronz atlétaszobor megingott a talapzatán, és belezuhant a víz-medencébe. Száz remek bronzszobor díszítette a kertet, a művészet páratlanul értékes kincsei, köztük görög művészek megbecsülhetetlen alkotásai, a termekben pedig még hetven márvány mellszobor hirdette híres államférfiak, hadvezérek, költők és írók dicsőségét. A könyvtárszobában nagynevű filozófusok mellszobrai sorakoztak egyiptomi vörösgránit talapzatokon, és szigorú arccal őrizték az állványokon rendezett sorokban heverő papirusztekercseket.

Még itt volt a helyzet a legnyugodtabb: a filozófusok itt is megőrizték méltóságukat, és nem voltak hajlandók a földrengés kedvéért sem táncra kerekedni. De a szobákban a száz meg száz apró bronzfigura bezzeg nem követte példájukat: egymás után hulltak le a polcokról, párkányokról, asztalokról, és úgy kopogtak a mozaikpadlón, mintha jégeső zuhogott volna. Még ezer szerencse, hogy a márványoszlopok szilárdan álltak, s a villa falai is jobbra bírták a földrengés ádáz rohamát, különben fejükre omlott volna a ház.

Még csak ez kellett volna, hiszen enélkül is éppen elég nagy volt a rémület. S mintha a felhők összebeszéltek volna a földdel: hirtelen koromsötét lett, a fáklyák is alig bírtak megbirkózni a kísérteties feketeséggel: úgy lobogtak a gyászos alvilági homályban, mint tétova lidércfények. S mintha csakugyan az alvilágba csöppentek volna a vendégek is: sikoltozás, jajveszékelés, kétségbeesett kiáltozás, zokogás töltötte be a termeket, és az éjszakába süllyedt kertet is. Férfiak és nők visítogtak, kiabáltak, ordítottak, és rohantak ide-oda, céltalanul és értelmetlenül, beleütköztek egymásba, fellökték egymást, letaposták egymást... Numisius kikapta a fáklyát az egyik rabszolga kezéből, és előrefeszítette karjával, mindenki tágult az útjából, így jutott ki a kapun, és eszeveszetten menekült az ingó-ringó talajon: nagyot lélegzett, mikor végre hazaért és a fényezett választófalat összehúzta maga mögött...

A Balbus-villában teljes volt a kavarodás. Volasennia mama valahogy a konyhába tévedt, ahol tovább dolgoztak a rabszolgaleányok, mint az automaták. Thuria sasszeme féken tartotta fel-feltörő rémületüket. A tágas helyiségben alig pislákolnak a kandeláberek olajmécsesei, s így történhetett, hogy a ház asszonya megbotlott egy dézsában, előrezuhan, és beletenyereelt a mézeshordóba, kénytelen-kelletlen még a fejét is megmártotta benne. Úgy csurgott róla a méz, mint nyáron az aratókról az izzadság.

⁹⁴ Bakkhosz boristen kísérői

Az egyik vigyázatlan kis rabszolgaleány, Kalliszté, halkan elnevette magát. Erre a vakmerő sértésre Volasennia kiegyenesedett, s azon mézesen odaintett a felügyelő rabszolgának:

- Cario, huszonötöt a hátára!

A fiatal rabszolga földhöz vágta a korbácsát, a borzalmas éjszaka szívet szorító rémületében felhorgadt benne a lázadás Fúriája, és vakmerően odavágta:

- Asszonyom, soha!

Azzal derékon kapta a kisleányt, és kirohant vele a konyhából. Kalliszté a jövőbelije volt, és már Balbus tábornok beleegyezését is megkapták házasságukhoz. Dehogyan ütötte volna meg ezt a virágszálat, inkább elevenen megégettetné magát. Szerencsére mindkettejüket megmentette ez a rettenetes alvilági éjszaka... Sohasem látták őket többé.

A rabszolgákon kívül csak két ember őrizte meg nyugalma, a két katona: Titulius és Balbus. A tábornok erélyesen rendet teremtett a hangyabolyként nyüzsgő vendégseregben: a helybelieket hazakísértette, a neapolisiakat lefektette, mindenkibe lelket öntött, hogy hiszen Campaniában minden évben van földrengés, hol kisebb, hol nagyobb, most éppen nagyobb... Jobb meggyőződése ellenére váltig hangoztatta, hogy mindjárt vége az egész felfordulásnak, hiszen egyre enyhül a földmozgás, reggelre kisüt a nap, csak aludjanak nyugodtan...

De bizony ezen a koromsötét éjszakán mindenki nyugtalanul hánykolódott az ágyában. Titulius a remegő kis Aureliát vigasztalgatta, Balbus pedig minden tekintélyét latba vetette, hogy lecsillapítsa izgatott és felháborodott feleségét, aki még mindig a „felségsértő” kis rabszolgaleányt emlegette, meg a pimasz Cario lázadását. Már meg is fürdött, hófehér selyempingyolát öltött, és teljes szépségében hevert keleti szőnyegekkel takart, duzzadó pihepárnákkal zsúfolt bronzveretes ágyán, de még mindig makacsul rágódott ádáz dühén. Balbus meglehetősen időszerűtlennek érezte ezt a női konokságot, hát inkább sarkon fordult, és szó nélkül távozott az illatos hálószobából.

Komolyabb dolga volt neki odakint. A kert pázsitján már nyolc bronzszobor hevert, némelyik össze is tört, már megint cserepek hullottak, az előcsarnok fala éppen abban a pillanatban repedt meg, amikor a tábornok kilépett onnan a kapubejáratba. Igaza volt Pliniusnak: ez a bömbölő moraj, ez a szünni nem akaró földrengés csak az előjáték: most kezdődik a haddelhadd...

Intézkednie kellett. A rabszolgák virrasztottak, és mozdulatlanul álltak kijelölt helyükön. Balbus sorra szólította őket:

- Mürön, siess az istállóba, nyergeltesd föl a lovakat..., a lovászok vezessék ki valamennyit az országútra és várakozzanak...

- Geta, menj az „Elefánt”-ba, foglald le a kocsikat, fogass be, várjanak azok is az országúton...

- Hilarion, te rohanj a postaállomásra, fogass be a nagy hálókocsimba, a kocsis álljon vele ide a villa bejárata elé, és várjon ránk...

Végül a háznagyot hívta:

- Messzénion, hajnalig várunk. Ha nem lesz nagyobb baj, maradunk. Ha Plinius kegyelmes úrnak lesz igaza, azonnal utazunk Neapolisba. Induljon a személyzet is, te maradj utolsónak, zárd be a villát, semmit sem kell magaddal hoznod, a legrosszabb esetben is néhány nap múlva visszajövünk...

Valamennyi rabszolga némán és híven teljesítette a parancsot.

Balbus bement a dolgozósobájába, könyvei és filozófusai közé, hogy kissé kipihenje magát. Az ezredkürtösnek öltöztetett Ktészibiosz-féle ébresztőóra ebben a pillanatban szólalt meg: a kürtös egyet fűjt.

Furcsa, gondolta magában Balbus, a nappal első órája,⁹⁵ augusztus 24-e, és koromsötét... Ez sehogy sincs rendjén...

Még jóformán végig sem gondolta ezt az idegesítő megfigyelését, amikor olyan dördülés rázta meg a villát, hogy beleremegtek a falak, s kint a kertben fémcsattanással zuhantak a mozaikpadlóra a bronzszobrok. A kürtös előredőlt, mintha meg akarna hajolni Balbus előtt, és végigvágódott a márványpadlón. Balbus felugrott és kirohant a szobából.

Lesietett a villa kilátótornyába, felszaladt az emeletére, és megpróbált körülnézni. Az átvághatatlan sötétséget csak a Vesuvius fölött szaggatta meg némi világosság, mintha láthatatlan lángok fénye táncolt volna a hegy tetején... A máskor békés Vesuvius torkaszakadtából bömbölt, mintha mesebeli Gigászok bösz csatája tombolna és kavarogna titokzatos torkában.

Sabbio, aki idáig kísérte gazdáját, most illetlenül hangosan elordította magát:

- Siess le, uram, inog a torony!

Alig lépett ki a csigalépcső ajtaján a tábornok, a torony rémületes robajjal összedőlt...

Hirtelen szaporázni kezdték a lépéseiket, Sabbio elől, Balbus a nyomában, s egyszerre csak a rabszolga fájdalmasan felordított:

- Uram, tüzeső!

Balbus kinyújtotta a tenyerét, s vissza is rántotta hirtelen: a sűrűn hulló forró hamu majdnem megégette, aminthogy egy izzó hamuszemcse hólyagosra égette a rabszolgája kopasz fejét. Sabbio már száguldott is, hogy minél előbb tető alá jusson, Balbus pedig fejére rántotta a köpenye csuklyáját és méltóság ide, méltóság oda - maga is nekiiramodott, s meg sem állt, amíg fedél alá nem került. De már ez sem volt menedék.

Sűrűn hullott a hamu, valóságos fekete havazás. De ezek a hamuszemcsék nem puhán huppan- tak a cseréptetőre, hanem keményen zizegtek, szinte zümmögtek, mintha millió meg millió rovar rajzott, nyüzsgött, sziszegett volna. Akik az utcáról vagy a kert felől most menekültek fedél alá, már bokáig jártak a forró hamuban, amely az előcsarnok tetőnyílásán is szüntelenül beáramlott, és sisteregve halt el a vízmedencében. Az aranyhalak riadtan menekültek előle a víz fenekére.

Balbus erőlyesen osztogatta a parancsokat:

- Ki a villából! Kocsira! A hátsólovak fölnyergelve az úton! Előre! Viciria, Volasennia, utánam!

A vendégek és a házbeliek percek alatt kint voltak az országúton, s már indultak is, ki kocsin, ki lóháton. De ideje is volt: a forró hamu a lovakat is megbolondította: fickándoztak, toporzékoltak, nyihogtak, alig lehetett féken tartani őket.

Mikor Balbus a két asszonnyal a hálókocsihoz ért, fülsiketítő dördülés hallatszott, a Vesuviusból rőt láng csapott ki, utána sötét, sűrű zivatarfelhő tornyosult a hegytetőn, felszökött a mérhetetlen és láthatatlan levegőégre, és egy pillanat múlva már le is zúdult a felhőszakadás: a roppant víztömeg, mint a tengerár, úgy hömpölygött végig a Vesuvius oldalában, le az országútra, még a hálókocsit is majdnem elsodorta.

⁹⁵ A nappal első órája a mi időszámításunk szerint reggel 6-7; itt tehát éppen hét óra

Balbus erős kénsszagot érzett: ez is nyugtalanította, meg az egyre dagadó áradatnak embereket, állatokat, fákat és sziklákat magával sodró vad rohamja is, a két asszony sikoltozása meg végképp kizökkentette nyugalmaiból.

- Csönd! - próbálta túloldítani a hegy tombolását és a víz bömbölését. - Be a kocsiba!

És szinte durván föltaszította őket a bőrfedelű csukott hálókocsi ülésébe, maga is felugrott, és már parancsot sem kellett adnia, a bakon ülő Sabbio oldalbalökte a kocsist; a lovakat noszogatni se kellett: amint a gyeplő rándulását megérezték, eszeveszetten nekiiramodtak és hamarosan hintóstul eltűntek a neapolisi országút fekete hamuesőjében...

Balbus már azt sem hallotta, hogy a villa kapuja becsapódik, a nehéz kulcsok megfordulnak a zárjában, és a rabszolgasereg, Messzénion vezetésével, ugyancsak megindul az országúton; már térdig gázol a sodró erejű vízáradatban, de hamarosan túljut rajta, és alig egy mérföldnyi keserves kutyagolás után ki is kerül az özönvízből és a félelmetes hamuesőből.

Itt már ezrével nyüzsögtek az országúton a menekülők. Ezek még idejében otthagyták Herculanut, s a környéki szőlőkben és földeken a tanyáikat vagy viskóikat, parasztszekéren vagy kézikocsin mentették hitvány vagyunkájukat, avagy éppenséggel a hátukon cipelték. Az egyik szekér saroglyájában vézna kislány kuporgott egy fehér hajú, csapzott szakállú vak ember mellett, és bánatosan fújta fuvoláját... Nagypapának ennie kell, az ő fuvoláját bizony nem némíthatja el a Vesuvius bömbölése!

Vidáman és bársonyosan gyöngyözött fel a divatos nóta a fuvolából, s a menetelő rabszolgák - hogy túl voltak a veszedelem nagyján - egyszerre csak fölkapták a dalt, s most már hetykén és dacosan pattogott a nevetős nóta, szinte fittyet hányt az istenítéletnek:

*Falconilla, itt a szép tavasz,
Édes illatot lehel a kert,
Gyöngy az élet, átkozott a gond:
Falconilla, boldogok leszünk...*

Herculanumban tíz ember se maradt; egy magatehetetlen béna öregasszonyt az ágyában fojtott meg a kénés gáz; a városka harácsolásban megöszült, szívtelen vén uzsorását faképnél hagyta mind a tíz rabszolgája, s a rozoga öreget ott temette el a forró hamueső a megvasalt pénzesládája mellett... Egy pékmester azt hitte, hogy a pincében biztonságban lesz, nem hallgatott az okos szóra, feleségével együtt ott bújott el, odamentették minden aranyukat, minden ékszerüket. Mikor a pincegádort is kezdte ellepni a hamu, és egyre jobban köhögötte és fojtogatta őket a kénés gáz, már szívesen menekültek volna, de elkéstek... Egy görög tanító, aki a sztoikus közömbösség filozófiáját vallotta, azt mondta a szomszédjának, hogy úgylis vége a világnak, s ő inkább elpusztul az egyetemes megsemmisülésben, mintsem hogy túlélje. Senkije, semmije sem volt az öregnek, könnyen beszélt! Odatette maga elé az ebédjét, amit tegnap este küldött át neki Cordus - mert Balbus kisleányait is oktatta valamikor -, eszegette a pompás rántott halat, iszogatta rá az aranyszínű vesuviusi nektárt: úgy távozott az életből, mint a jóllakott vendég a dús lakomáról...

És most magányos leány rohant végig a Mercurius utcán: párnát kötött a fejére, beburkolódzott barna köpönyegébe, a sűrű hamuesőtől alig látott, a hömpölygő vízáradat majdnem utolérte, de ő oly sebesen viharzott le a lejtős utcán, hogy szinte egy szempillantás alatt lent volt a parton, és már ott is pihegett Aper izmos karjaiban...

- Priscilla, már úgy vártalak! Mért nem jöttél előbb?

- A gazdám a feleségével a pincében bújt el, s engem is mindenáron le akartak vinni... Alig tudtam szabadulni tőlük... Azt hazudtam, hogy „rögtön, rögtön...” - és persze egyenesen idefutottam.

És elmosolyodott; mosolya szinte megfényesítette a fekete éjszakát, de Aper inkább csak érezte, mint látta. Most azonban nem értek rá egymással törődni, mert Safinius vezényszavai mindenkit a bárkákra parancsoltak.

Már minden himmihummijuk ott volt a bárkákon, legdrágább kincseik, a gyerekek is... Erős északi szél kerekedett, kissé szétszilálta a hamuesőt, a hullámok sodra is vitte őket, de az evezőket sem hevertették: az egyik bárkán Safinius, Sabella és Priscilla, a másikon Tuticus meg Aper evezett keményen. A két bárka nyílegyenesen átvágott az öblön, neki a surrentumi partnak...

Hamarosan kikerültek a hamuesőből, s amint közeledtek Surrentumhoz, úgy vették észre, hogy kissé kivilágosodott, s már látnak is valamit abban a nappali éjszakában.

Visszanéztek. Ebben a pillanatban félelmetes látvány riasztotta meg a férfiakat és asszonyokat egyaránt, nem is szólván a gyerekekről, akik most éktelen jajveszékélésben törtek ki... A vízáradat még verte Herculenum falait, még ott hullámozott az utcákon, mint a nekivadult hegyipatak, döntögette a falakat, elárasztotta a pompás kerteket, a behulló sűrű hamuból sarat dagasztott, és most már azt hömpölygette tovább, amikor egyszerre óriási csattanás hasított a fülükbe, s vakító fényesség kápráztatta el a szemüket...

Mintha az alvilág valamennyi Furiája elszabadult volna, rettenetes dörgés, bömbölés, üvöltés, ropogás töltötte be a levegőt, a Vesuvius krátere irtózatos dördüléssel beomlott, torkából lángok csaptak föl, mintha hirtelen megnyílt volna a marcona tűzisten, Héphaisztosz föld alatti kovácműhelye, és Küklopszok döngetnének óriás kalapácsokkal szálfa nagyságú, vörösen izzó, félelmetesen sistergő vasgerendákat...

És ebben az istenítéletben, mintha gigászok csatáztak volna vad hegyek mesebeli színpadjain, hirtelen megint megremegett a föld, s lángok ijesztő lobogásában, a szikrázó tűzeső félelmetes függőnye mögül, mint Mammianus színpadán a süllyesztőből - óriási hegykúp emelkedett ki a Vesuvius tomboló torkából, s most már ez a kúp ontotta magából a tüzek és lángok zuhatagát.

A menekülők abbahagyták az evezést, a szélre bízta a bárkákat, reszketve megkapaszkodtak a mellvédben, és irtózatossággal bámulták a természetnek ezt a vad és szívszorító tűzijátékát..., ezt a tomboló istenítéletet.

De újra neki kellett feküdni az evezőknek, hogy minél előbb egészen kijussanak az alvilági borzalmaknak ebből a rémületes boszorkányéjszakájából. Jó órahosszat eveztek megfeszített erővel, míg végre a bárkák orra nekiütődött a surrentumi sziklapartnak.

Boldogan lélegzettek föl. Megszöktek a baj elől, ahogy Tuticus tegnap megmondta.

Kikecmeregtek a bárkákból, s mivel a parton egy lelket sem találtak, Epidius bácsit fönt a faluban keresték meg, takaros kis házikójában. Surrentumban már rengeteg volt a menekült; Stabiaenak majdnem az egész lakossága ott tanyázott a Lactarius-hegy oldalában, és Pompejiből is százával, ha nem ezrével futottak ide az emberek. Pompejiből ugyan nemigen akaródzott elmenekülni a lakosoknak, mert azt hitték, hogy ezt a kis hamuesőt könnyűszerrel megússzák; de mikor lezúdult a meleg eső is, mikor egyre jobban fojtogatták őket a kénese gázok, mégiscsak összekapkodták cókmojkjukat, és jókora kerülővel itt kerestek menedéket.

Rémhírek keringtek a menekültek közt: Stabiae egészen elpusztult, Pompejiben legalább háromszáz ember veszett oda, a házakban, a pincékben, a sárrá dagadt hamueső rétegei alatt... Plinius tengernagy urat is megölték a mérges gázok, amikor az óriási csatahajón százával mentette ki a halál torkából a szerencsétlen Stabiae lakosait...

Azonban a menekültek nem maradhattak sokáig békességben a Lactarius-hegy lejtőjén: már nemcsak a Vesuvius rettenetes tűzijátéka rémítette őket - bármily távol voltak tőle -, hanem szeretteik és barátaik sorsa is: mindenkinek volt valakije, akiről még nem tudta, hová menekült, él-e, hal-e? S különösen most szorította össze a szívüket a rémület, amikor megpillantották a Vesuvius új, kúpos kráteréből előhőmpölygő tűzfolyamot...

Herculanumban a béna öregasszony még hallotta, hogy már nemcsak a zápor veri a házát, nemcsak a hamueső szemcséi zizegnek a tetőn, hanem mintha közápor vagy jégeső zúdult volna le, kemény koppanások verik-törik a cserepeket. Nem tudta, mi lehet ez az újabb csapás, és már nem is tudta meg soha... percek múlva elvesztette az eszméletét.

A pékmester kinézett a pinceablakon, amelyet még nem torlaszolt el az iszapos vízáradat, és látta, hogy öklömnyi habkövek záporzanak a háztetőkre, lukacsos vulkáni tajtékkövek, nagyot koppannak, végigtáncolnak a háztetők lejtőjén, lezúdulnak az udvarra, az utcára, és beleragadnak a forró iszapba...

Többet aztán ő sem láthatott, mert a kénés gázok hamarosan végeztek vele. Már nem láthatta, hogy a Vesuvius új kráteréből vastag tűzsugár lövell ki, lezúdul a hegy lejtőjére, s mint a megolvadt izzó érc, lassú hömpölygéssel megindul lefelé, neki egyenesen Herculanumnak...

Odafönt még izzóvörösen árad ez a sűrű, megolvadt kőzet, mint az Alvilág tűzfolyama, a holtakat hamvasztó, élőket emésztő, lánggal lobogó gyilkos Püríphlegethón.

A hegykúptól ezer lépésnyire még vörösen izzik, aztán halványul s a hegy oldalában már feketén folyik, mint a megolvadt szurok, de még mindig izzó és mindent fölperzsel útjában..., vas-tagon ráfekszik az országútra, nekizúdul Herculanum pazar házainak..., a lejtőn megdagad, a szűk utcákon feltornyosul a házak pereméig..., egyre árad és hömpölyög, megállíthatatlanul..., a kráter pedig kifogyhatatlanul ontja a megolvadt lávát..., már túlcsap a Balbus-villa kapuján..., bedönti a tetőt, s mint valami tüzes vízesés, beleomlik a pazar előcsarnokba, elborítja a pompás kertet, betemeti a görög művészet remekeit, a karcsú márványoszlopokat, a dolgozószoba kincseket érő könyvtárát..., odalént hömpölyög már a tengerparti úri villák táján, eltemeti az üldözött szarvast és az acsarkodó kopókat..., meggyilkolja a százados körtefát..., megszenesedik tömör törzse, halálba halványodnak arany gyümölcssei, csak épp a csúcsa mered ki a lassan-lassan kihűlő és megdermedő tűzfolyamból... Most már Tuticusnak sem fájna a foga a halott aranygyümölcsökre...

Egész nap hömpölyög a borzalmas tűzfolyam, egyre magasodik, tornyosul, a tengerparti villák mellvédjei is eltűnnek benne, már ötven lábnyi a mélysége, már a partot is elárasztja, belehömpölyög a tengerbe, megkeményedik, sziklapartot teremt a fővenypart helyett; s így tombol ez az iszonyatos tűzfolyam három nap, három éjjel.

Negyednapra megnyugszik a nekivadult vulkán, amely emberemlékezet óta nem garázdálkodott ily kegyetlenül.

A hegy mintha kimerült volna a vad duhajkodásban, most már alig füstöl, csak gyér világosság dereng az új hegycsúcs félelmetes kúpja felett..., az ég is tisztul, oszladoznak a fekete felhők, megszakad a háromnapos alvilági éjszaka gyászos kárpitja, s a Vesuvius mögött félénken, vörösen - mintha szégyellne magát - felóvakodik az égboltra a nap, arany sugárküllőivel végigtapogatózik a letarolt hegyoldalon és a sivatagi mezőkön, az eltűnt városokon és a tarajló

tengeren: vajon felragyoghat-e újra a béke, a munka, a boldogság napfénye a letarolt világ fölött?

Végül is nekimerészkedett, és ráterítette tündöklő fénypalástját a sokat szenvedett Neapolisi-öbölre. Az élet ragyogása lebírta a halál sötét tüzeinek komor lobogását. Az emberek szívében kivirágzott a reménység.

Epidius falusi házának tengerparti teraszán vesuviusi sűrű vörös bor mellett üldögélt a társaság, az asszonyokkal és gyerekekkel együtt. Amint végigbízsergett tagjaikon a bor tüze, érezték, hogy ez már az új élet hajnala.

- Hol van Balbus tábornok villája? - vetette föl a kérdést Safinius. - Hol vannak a szolgálai, az elképzelhetetlen kincsei? Nézzetek oda - mutatott az öböl közepére, Herculanium irányában -, örökre eltakarta a láva, mintha a föld nyelte volna el. Szó, ami szó, sokat veszített...

- Csak nem sajnálsz, kedves bátyám? - kérdezte Tuticus. - Maradt neki még legalább tízszer annyi!

- Mi sokkal többet veszítettünk - jegyezte meg Aper, aki a tengerparti halászviskó egyik szobácskájában lakott. - Nekünk új palotát kell építenünk - nevette el magát -, hiszen abban a kamrácskában akkor sem lakhatnánk, ha megmaradt volna. - És jelentősen odapillantott Priscillára, aki az illendőség nevében fülig elpirult.

Az asszonyok elmosolyodtak.

- Bizony, bizony - ingatta a fejét aggodalmasan Safinius -, először is új tanyát kell építenünk, most már három családnak... - elgondolkozott. - Nektek is éppen ilyen időben kell összeházasodni - dohogta.

- Ne félj, Safinius bátyám - szólalt meg Aper -, meglesz az új ház, mégpedig szebb, mint a régi volt... Nekem csakugyan van egy nénikém Nuceriában - erre az egész társaság hangos hahotában tört ki, úgyhogy Aper legalább két percig nem is tudta folytatni a mondókáját. - A nénikémnek van mit aprítania a tejbe, meg aztán úgyis én leszek az örökös: tőle kapjuk kölcsön a pénzt is, az építőanyagot is... Olyan, mintha magamnak adnék kölcsönt - nevetett megint.

Erre földerültek a bronzsínű arcok. Koccintottak, ittak.

- Hozzá kell szoknunk az új parthoz - okoskodott még mindig Safinius.

- No, maradt azért laposabb is, jöhettek idebb is - jegyezte meg Epidius. - Herculaniumba úgyse szállíthattok már halat meg rákot senkinek, minek maradnátok azon a feltornyosult parton? Majd én beszerezlek benneteket a neapolisi Umbriciushoz, az mindent megvesz, még a döglött halat is... „Abból lesz csak a jó halmártás” - szokta mondogatni.

- Calatorius ifiúr gyönyörű szőleje szintén ott nyugszik a lávasírban, de fogadjunk, hogy ő azért nem kér tőlünk kölcsön..., még egy keshedt keszeget se! - hangoskodott Aper.

- Én pedig már azt is hallottam, hogy kitelt a becsülete a Balbus-családban - fecsegett Epidius. - Ma hajnalban ájtott Neapolisból Umbriciusnak egyik embere, az újságolta, hogy Balbus úrék már a pausyliponi villában pihennek, és hogy Sannia kisasszonyt semmi esetre sem kapja meg az a nyegle ficsúr...

- Füttyölök rájuk, valahányan vannak! - rikkantotta el magát Aper. - Az a fő, hogy én megkapom Priscillát!

Priscilla megint irult-pirult, de csak úgy ragyogott a boldogságtól.

...Végignézték a siralmasan letarolt öblön: Herculenum, Pompeji és Stabiae eltűnt a föld színéről, s most már látszott a pusztulás egész irtózatossága...

Elhallgattak, szívükre ránehezedett ennek az elmúlt három napnak minden szomorúsága és rémülete.

De a nap már forrón sütött, az ég szikrázó kék sátora mosolyogva ívelt a halott városok fölé, nevetett a surruntumi part is, nevetett a tenger békésen hullámzó zöld bársony palástja, és fönt, messze fönt az elérhetetlen aranyszikrázásban, láthatatlan kis pacsirta zengte fáradhatatlanul az élet diadalmas himnuszát...

.oOo.